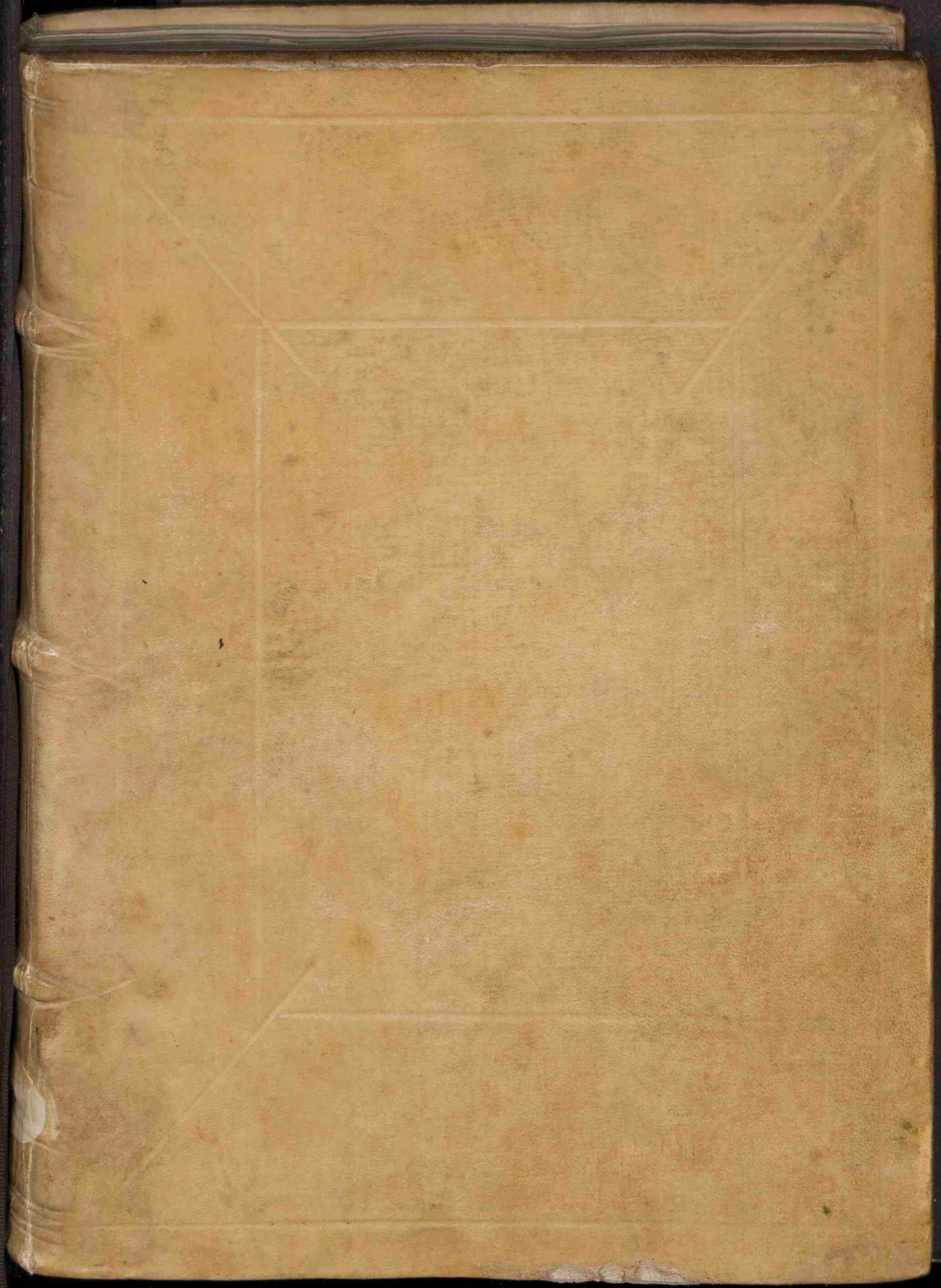

De oratore / Marcus Tullius Cicero.

<https://hdl.handle.net/1874/318050>

Hs.
1 E 26

Aevum vetus.
Scriptores latini.
N° 1

Hast I

Pl. E. N° 26

7. 809

809 (*Lat. 1, antea 279i.*) Charta. fol. 121 ff. Saec. XV exeuntis.

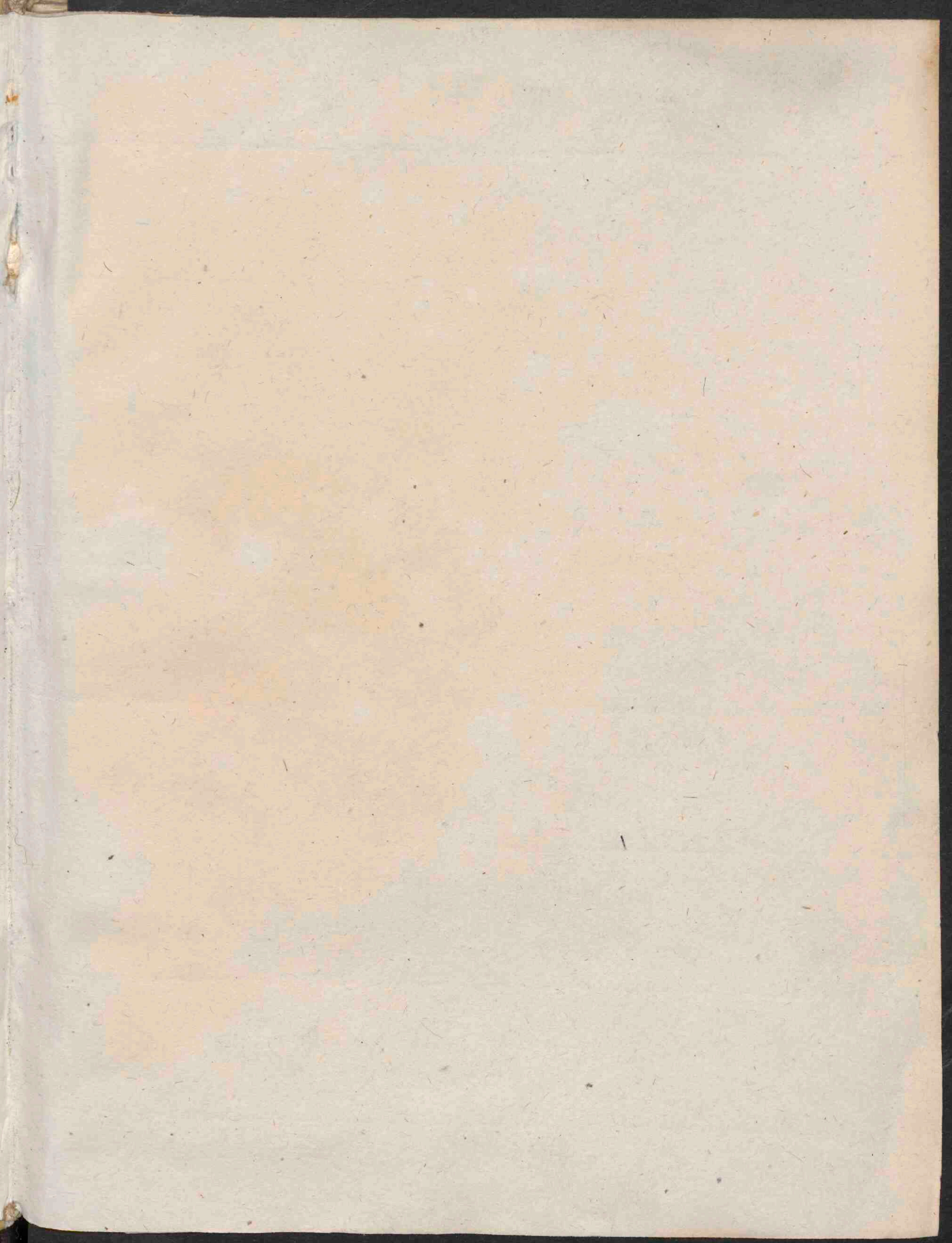
M. Tullius Cicero, De oratore ad Quintum fratrum ll. III, fol. 1—87.

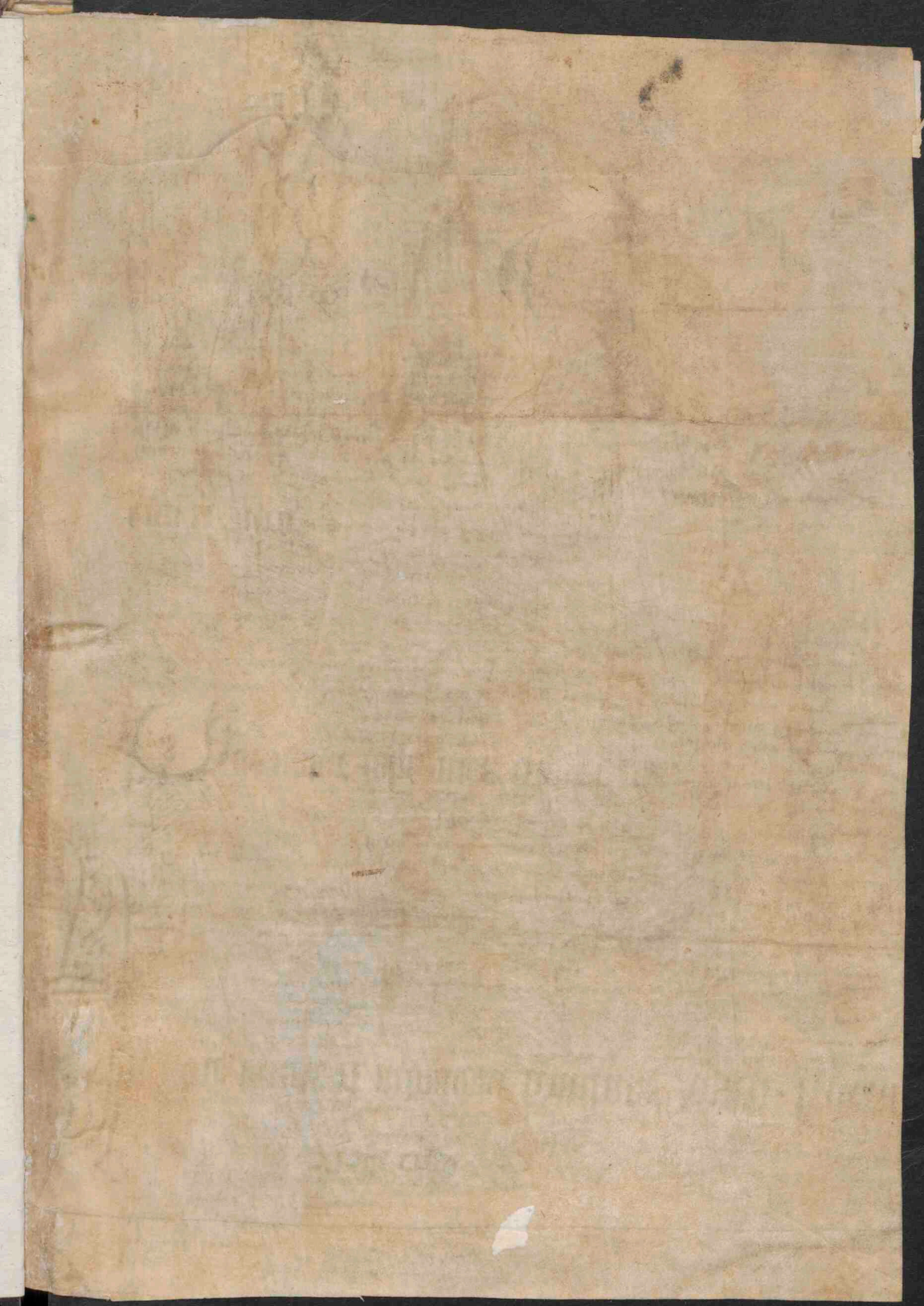
Fol. 1a. (C) Ogitanti michi sepenumero et memoria uetera repetenti, cet.

Plato, Gorgias, Latine, fol. 88—120.

Fol. 1a. (G) Orgia leontino qui primus profiteri ausus est, cet.

Petrus Burrus Brugensis, Salutaris adm(on)itio ad Quadragesimalis jejunii observationem, metrica, fol. 121.

Fragmentary text at the top left, partially obscured and written in a medieval script.

Main body of text in a medieval script, featuring several large decorated initials in blue and red. The text is dense and covers most of the page.

Text at the bottom of the page, including a large decorated initial 'W' on the right side and other fragments.

Text written vertically on the right-hand margin of the page.

M. Jullij
 Quinti fratris
 Dialogi tres.

Cogitanti michi sexagenario et
 memorie uetera repetenti. perbe-
 ati fuisse Q. frater illi uideri solet,
 qui in optima re p. cum et honoribus
 et rerum gestarum gloria florent,
 cum uite cursum tenere potuerunt,
 ut uel in negotio sine periculo: uel
 in ocio cum dignitate esse possent;
 Ne fuit tempus illud. cum michi quo

qz incunum requiescendi atqz animum ad utruisqz nostrum pre-
 clara studia referendi fore iustum et prope ab omnibus concessum
 ee arbitraret. si infans forensium rerum labor et ambitionis
 occupatio decursu honoris et etatis flexu constitisset. Quam spem
 cogitationum et consiliorum meorum. tum graues com tempo-
 rum uarij nostri casus fefellerunt. Nam qui locus quietis et tra-
 quillitatis plenissimus fore uidebatur. in eo maxime moles moles-
 tarum et turbulentiissime tempestates extiterunt. Neqz uero no-
 bis cupientibus atqz optantibus fructus ocy datus est. ad eas
 artes quibus a pueris dediti sumus celebrandas interiosqz reco-
 lendas. Nam prima etate incidimus in ipam perturbationem
 discipline ueteris et consulatu duenimus in medium rerum
 omnertamen atqz discrimen. Et hoc tempus omne post consula-
 tum obieimus his fluctibus: qui per nos a comuni peste depulsi.
 in nosmetipsos redundarent; Sed tamen in his uel asperitatibus
 rerum uel angustis temporis obsequar studijs nostris. et quantum
 michi uel fraus inimicorum: uel cause amicorum. uel res p. tribu-
 et ocy. ad scribendum potissime conferam. Tibi uero frater neqz for-
 tanti decro neqz roganti. Nam neqz auctoritate quisqz apud me plus
 te ualere potest neqz uoluntate. At michi repetenda est quidem me-
 morie non sane satis explicita recordatio: sed ut arbitror apta ad id
 quod requiris. ut cognoscas que uiri omnes eloquentissimi clarissiqz
 censuerunt de omni ratione dicendi. Vix enim ut michi sepe di-
 uisti

*Hic ista corruptela Romanos origini
 sumptis narrat Guil. F. in
 pu. belli Catilinae*

1811

que pueris aut adolescentibus nobis ex commentariolis nris
nichocata ac rudia exciderunt: uix hac etate digna et hoc usu que
ex causis quas diximus tot tantisque consecuti sumus. aliquid hysce
de rebus politius a nobis perfectiusque profectum. Soleque nonnumquam
hac de re a me in disputationibus nostris dissentire. quod ego eru
ditissimorum hominum artibus eloquentiam contineri statuam.
Tu autem illam ab elegantia doctrine segregandam putes.
et in quodam ingenij atque exercitationis genere ponendam.
de michi quidem sepe numero in summos homines ac summis
ingenijque preditos intuenti. querendum esse uisum est. quid esset
cui plures in omnibus artibus quam in dicendo admirabiles exi
tissent. At quocumque te animo et cogitatione conuerteris: per mul
tos excellentes in quocumque genere non mediocrum artium sed
prope maximarum. Quis enim est: qui si clarorum hominum scientiam
rerum gestarum uel utilitate uel magnitudine metiri uelit: non
anteponat oratori imperatorem? Quis autem dubitet quin belli
duces ex hac una ciuitate prestantissimos pene innumerabiles: in
dicendo autem excellentes uix paucos proferre possimus. Iam uero
consilio ac sententia qui regere ac gubernare rem p. possent: mul
ti nostra: plures patrum memoria atque etiam maiorum extiterunt.
Cum boni per diu nulli. uix autem singulis etatibus singuli tolle
rabiles oratores inuenirentur. At ne quis forte cum alijs studijs
que reconditis in artibus atque in quadam uarietate litterarum uer
santur: magis hanc dicendi rationem: quam cum imperatorum laude:
aut cum boni senatoris prudentia comparandam putet: conuertat
animum. et eorum artium genera circumspicat. quique in his florue
runt quamquam multi. sic facillime quanta oratorum sit semperque fuit
paucitas: iudicabit. Neque enim te fugit laudandarum omnium artium
procuratricem quandam et quasi parentem eam quam philiam greci
uocant ab omnibus doctissimis iudicari. in qua difficile est enuicere
quot uel in quantis scientie: quantaque in studijs uarietate et copia
fuerint. qui non aliqua in re una separatim elaborarunt. sed omnia
quecumque essent uel scientie peruestigatione: uel disserendi ratione

sapientia.

comprehenderent. Quis ignorat huius qui mathematici uocantur
 quanta in obscuritate rerum quae recondita in arte et multiplici sub
 tiliq; uersentur. Quis tamen in genere ita multi perfecti hoies
 extiterunt. ut nemo fere studuisse ei sciencie uehementius uideat.
 quum quod uoluerit consequutus sit. quis musicis. Quis huic
 studio litterarum quod profitentur hi qui grammatice uocantur
 pemptus se dedit: quum omnem illarum artium pene infinitam
 vni et materiem sciencia et cognitione comprehenderit. Vere mi
 chi hoc uideor esse dicturum. ex omnibus his qui in harum artium
 liberalissimis studiis sint doctissimiq; uersati minimam copia pce
 tarum exercitiorum extitisse. atq; in hoc ipso numero in quo perraro
 oritur aliquis excellens: si diligenter ex nostrorum et grecorum copia
 comparare uoles: multo tam pauciores oratores quae pte boni repe
 riantur. Quod hoc etiam mirabilis debet uideri: quia ceterarum
 artium studia fere recondita atq; abdita e fontibus hauriuntur.
 Dicendi autem omnis ratio in medio posita: cui quodam in usu atq;
 in hominum more et sermone uersatur: ut in ceteris id maxime
 excellat: quod longissime sit ab imperitorum intelligentia sensuq;
 disunctum. In dicendo autem uicium uel maximum sit uulgari tunc
 orationis atq; a consuetudine cuius sensus abhorre. At ne illud qui
 dem uere dici potest aut plures ceteris artibus inferuere aut maio
 re delectatione: aut hie uel uelore aut pennis ad perdiscendum am
 plioribus commoueri. Itaq; ut omniam greciam quae semper e
 loquentis princeps ee uoluit atq; omnes illas omnium doctinarum
 muentrices athenas. in quibus summa dicendi ars et muenta est et
 perfecta. In hac ipa ciuitate profecta nulla unq; uehementius quae elo
 quentiae studia uiguerunt. Nam posteaq; imperio omni gentium cons
 tituto ducturitas pacis eorum confirmauit: nemo fere laudis cupidus
 adolescens non sibi ad dicendum studio omni eritendum putauit. Ac
 primo quidem totius rationis ignari: qui neq; exercitacione ullam uia
 neq; aliquod preceptum artis ee arbitrarerunt: tantum quantum iuge
 mo et cogitatione poterant consequerantur. Post autem auditis ora
 toribus grecis cognitisq; eorum literis: adhibitisq; doctoribus: marredi
 bili

quodam nostri homines dicendi studio flagrauerunt. Excitabat
eos magnitudo ac varietas multitudinē in omni genere causarum
ut ad eam doctrinam quam quisque suo studio consecutus esset ad-
iungeretur usus frequens qui omni magistrorum precepta superaret
Et autem maxima que nunc quoque sunt exposita premia uel
ad gratiam uel ad opes uel ad dignitatem. ingenia ueroset multis
rebus possunt iudicare nostrorum hominum multum ceteris hominibus
omni gentium presterunt. Quibus de causis quis non miretur
ex omni memoria etatum, temporum, ciuitatum, tam exiguum orato-
rum numerum inueniri. Sed mirum magis est hoc quiddam
quod homines opantur et pluribus ex artibus studiisque collectum.
Cuius enim aliud in maxima discentium multitudine summa
magistrorum copia prestantissime hominum ingenio: infinita causarum
varietate amplissime eloquentie propositis premis: esse cause putet.
nisi rei quandam incredibilem magnitudinem ac difficultatem.
Est enim et scientia comprehendenda rerum plurimarum sine qua
uerborum uolubilitas manus atque uis uidenda est. et ipsa oratio confir-
manda: non solum elocutione sed etiam constructione uerborum. et o-
mnium motus quos hominum generi natura tribuit penitus pernos-
cendi: quod omnis uis ratioque dicendi in eorum qui audiunt mentibus
aut sedando aut excitando exprimentenda est. Accedat oportet lepos quidam
facetiaque et eruditio libero digna. celeritasque et breuitas: et respondendi
et lacescendi: subtili uenustate atque urbanitate coniuncta. Tenenda pre-
terea est omnis antiquitas exemplorum. neque legum atque iuris ciuile
scientia negligenda est. Nam quid ergo de actione ipsa plura dicam: que
motu corporis: que uestitu: que uocis conformatione ac uarietate moderan-
da est. que sola per se ipsa quanta sit: histrionum leuis ars et scena declarat
In qua cum omnes et moris et uocis et motus moderatione elaborent: quis
ignorat: quod pauci sint fuerintque quos animo atque mente spectare possimus.
Quid dicam de thesauro rerum omni memoria: que nisi custos inuentis
comitarique rebus et uerbis adhibeatur: intelligimus omnia etiam si precla-
rissima fuerint in oratore peritura. Quamobrem mirari desinamus:
que sit causa eloquentium paupertatis: cum ex illis rebus uniuersis eloquentia

uere

Causa 3 affectat
difficultatem
in dicendo.

constet. quibus in singulis elaborare per maximum est. hortemur qz po
 cius liberos nostros: ceterosqz quorum gloria nobis et dignitas cara est
 ut animo rei magnitudinem complectantur. Neqz hio aut preceptis
 aut mtrio aut exercitationibus quibus utuntur omes: sed alijs quibus
 dam: se id quod expetunt consequi posse confidant. Ac mea quide sma
 nemo poterit ee omni laude cumulatus orator: nisi erit omi rez matre
 qz artium scienciam consecutus. Et enim ex rerum cognitione efflores
 cat et redundet oportet oratio: que nisi sit ab oratore perrepta et cognita.
 manem quandam habet elocutionem et pene puerilem. Neqz ego uero
 hoc tantum oneris imponam nostris presertim oratoribus in hac tanta
 occupatione urbis ac uite: nichil ut putem hio licere nestire: quanqz uis
 oratoris professioqz ipa benedicendi hoc suscipere ac polluceri iudeatur.
 Sed quia non dubito quin hoc plerisqz immensum infinitumqz uideat.
 Ut qz grecos homines non solum ingenio et doctrina: sed etiam et ocio
 studiay habundantes: partitionem quandam arcum fecisse uideo: neqz
 in uniuerso genere singulas elaborasse: sed seposuisse a ceteris dictionibz
 eam partem dicendi: que in forensibus disputationibus iudiciorum aut
 aut deliberationum uersaretur: et id unum genus oratori reliquisse.
 Non complectar in his libris amplius qz quod huic generi requisita
 et multum disputata summorum homi prope consensu est tributum.
 Repetamqz non ab incunabulis nostre ueteris puerilisqz doctrine quen
 dam ordinem preceptorum: sed ea que quondam accepi in nostrorum
 homi eloquentissimorum et omi dignitate principum disputatione
 ee uersata. Non quo illa contemniam que greci dicendi artifices et do
 ctores reliquerunt: sed cum illa pateant: in promptuqz sint omnibus
 neqz ea interpretatione mea aut ornatius explicari aut planius ex
 prum possent. *Lyttur* dabis hanc uenam michi frater ut opinor: ut
 eorum quibus summa dicendi laus a nostris hominibus concessa est
 auctoritatem grecis anteponam

Conclu. pparatio in
 qua definit quid sit
 orator, & collecta
 e ex difficultatibz
 superioribus.

um igitur vehementius inueheretur in causam principu
 consul phillipus drusi tribunatus pro senatus auctoritate
 susceptus in fine iam ac debilitari uideretur. dici meum ludorum

Romanorum diebus l. crassum quasi colligendi sui causa: se in tus-
culanum contulisse. uenisse eodem soerum eius qui fuisse quintus
mutius dicebatur. et Marcus anthonium homo et consiliorum in
re p. socius et summa cum crasso familiaritate coniunctus. Exierat
autem cum ipso crasso adolescentes et drusi maxime familiares. et in
quibus magnam tum spem maiores nati dignitatis sue collocarant.
C. cocta. qui tum tribunatum plebis petebat: et p. sulphicius qui
demceps eum magistratum petiturus putabatur. In primo die de tem-
poribus illis deq; uniuersa re p. quam ob causam uenerant. multu
inter se usq; ad extremum tempus diei collocuti sunt. Quoquidem
in sermone multa diuinitus a tribus illis consularibus: cocta deplora-
ta et commemorata narrabat. ut nichil incidisset postea ciuitati ma-
li. quod non impendere illi tanto ante uidissent. Et autem di sermone
confecto: tantam humanitatem in crasso fuisse: ut cum lauti acubus
sunt: tolleretur omnis illa superioris tristitia sermone: atq; esset in
homine iocunditas: et tantus in iocando lepos. ut dies inter eos curie
fuisse uideretur. conuiuii tusculani. Postero autem die cum illi maiores
nati satis quiesissent. in ambulationem uentum esse dicebat. tum seruo
lam duobus sparijs tribusue factis dixisse. Cur non imitaueris crasse
socratem illum: qui est in phedro platonis: nam hec tua me platinus
admonuit: que non minus ad operandum hunc locum. patulus est diffu-
sa ramis: q; illa cuius umbram secutus est socrates. que michi uidetur
non tam ipa aquila qua describitur. q; platonis oratione creuisse. Sed
quod ille diuinitus pedibus fecit: ut se abiceret in herba: atq; illa que
philosophi diuinitus ferunt esse dicta loqueretur: id meo pedibus certe
concedi est equius. Tum crassum. p. immo uero commodus etiam pulu-
nos poposuisse. et omnes in his sedibus que erant sub platano consedis-
dicebat. Tbi ut ex pristino sermone relaxarentur. animi omni. solebat cocta
narrare: crassum sermonem quendam de studio dicendi uitalisse. qui
cum ita esset exorsus non sibi cohortandum sulphicium et coctam sed magis
utrumq; collaudandum uideri. q; tantam iam esset facultatem adepti.
ut non equalibus suis anteponebantur: sed cum maioribus nati compara-
rentur. Neq; uero inquit michi quicq; prestabilis uidetur. q; posse dicere

4

tenerē hominū cetūs mentes allucere. uoluntates impellere: quo
uelit: unde autem uelit autem deducere: hec una res in omni populo
libero: maximeq; in pacatis et tranquilliq; ciuitatibus precipue semp
floruit: semperq; dominata est: Quid enim est aut tam admirabile:
q̄ ex infinita multitudine hominum existere unum: qui quod oib;g
natura sit datum: uel solus uel cum perpaucis facere possit: aut tam
iocundum cogitū atq; auditū: q̄ sapientissimo sententijs: grauib;sq;
uerbis ornata oratio et polita. aut tam perpotens tamq; magnificū
q̄ populi motus: iudicūq; religiones: senatus grauitatem unius
oratione conuertit: Quid porro tam regum. tam liberale tam mag
ficū: q̄ opem ferre supplicibus. excitare afflictos. dare salutem: libe
rare periculis. retinere homines in ciuitate: Quid autem tam neces
sarium: q̄ tenere semper arma: quibus tectus uel ip̄e possis ēē: uel pro
uocare improbos: uel te ulcisci laesitū: Age uero. ne semper forum sub
sellia rostra curiamq; mediteris: Quid ēē potest in ocio aut iocundius
aut magis propinquum humanitatis: q̄ sermo facetus ac nulla in re
rudis: hoc enim uno prestamus uel maxime ferio: q̄ colloquimur inter
nos. et q̄ exprimere dicendo sensa possimus. Quamobrem quis hoc nō
iure miretur: summeq; in eo elaborandum esse arbitretur: ut quo uno
homines maxime bestijs prestent: in hoc in hominibus ip̄is antecellat:
Ut uero iam ad illa summa ueniamus. que uis alia potuit: aut dispersos
homines in unum locum congregare: aut a fera atq; restiq; uita: ad hūc
humanum cultum ciuilem; deducere: aut iam constitutis ciuitatibus: le
ges iudicia iura describere: Ac ne plura que sunt innumerabilia confectis
apprehendam breui. Sic enim status perfecti oratoris moderatione et sa
piencia: non solum istius dignitatem: sed etiam priuatorum plurimorum
et uniuerse rei p. salutem maxime contineri: Quamobrem pergrite ut
factis adolescentes: atq; in id studium in quo estis incumbite: ut et uobis
honori: et amicis utilitati et rei p. emolumento ēē possitis.

um scruola comiter ut solebat cetera inquit. assentior crasso. Ne
aut de Gan lely soceri mei aut de huius generi: aut arte: aut
gloria detrahā: sed illa duo crasse uereor ut tibi possim concedere.

Unum: quod ab oratoribus ciuitates et ab initio constitutas: et sepe conseruatas esse dixisti. Alterum quod remoto foro: concione iudicis: senatu: statuisse oratorem in omni genere sermone et humanitatis esse perfectum. Quis enim tibi hoc concesserit: aut initio genus hominum in mortibus ac siluis dissipatum: non prudentium consilijs compulsum: potius quam disertorum oratione delinitum: se opidis membrisque seipisse: aut uero reliquas utilitates: aut in conseruandis aut constituendis ciuitatibus non a sapientibus ac fortibus uiris: sed a disertis et ornate dicentibus esse constitutas. An tibi romulus ille: aut pastor rex aut aduenas congregasse: aut sabimorum conuugia coniunxisse aut fimitanorum uim repressisse eloquentia uidetur: non consilio et sapientia singulari? Quid in numa pompilio? quid in seruius tullio? Quid in ceteris regibus? quorum multa sunt exempla ad tuendam rem publicam. nunquid eloquentiae uestigium apparet? Quid exactis regibus tam et sapientem exactionem mente non lingua perfectam licet bruti esse cerminis: sed demum omnia nomine plena consiliorum: namque uerborum uidemus? Ego uero si uelim et nostrae ciuitatis exemplis et aliarum: plura proferre possim detrimenta publicis rebus quam adiuuentia per homines eloquentissimos importata. Sed ut reliqua praetermittam omnem michi uideo exceptis crasse uobis duobus eloquentissimos audisse Tiberium et gaium sempromios: quorum pater homo prudens et huiusmodi hanc quam eloquens: et sepe alias: et maxime censor saluti rei publicae fuit. Atque is non accurata quadam oratione copia: sed nutu atque uerbo libertatis in urbanas tribus transtulit: quod nisi fecisset rei publicae quam nunc uix tenemus: iam dudum nullam haberemus. At uero eius filij discreti et omnibus uel nature uel doctrine presidijs ad dicendum parati: cum ciuitatem uel paterno consilio: uel auctis animis florentissimam acciperent: ista preclara gubernatrix ut ait ciuitatum eloquentia rem publicam dissipauerunt. Quid leges ueteres mosque maiorum? Quid auspicia: quibus ego et tu crasse cum magna rei publicae salute praesumimus. Quid religiones et caerimoniae? quid haec cura ciuilia: quae iam pridem in nostra familia sine ulla eloquentiae laude uersantur: num autem inuenta sunt aut cognita: aut omnino ab oratorum genere

genere tractata. Equidem et sergium galbam (memoria teaco) di-
 unum hominem in dicendo. et M. emilium porcia. et graui ipm car-
 bonem: quem tu adolescentulus pepulisti ignorum legum hesitantē
 in maiorum institutis. iudem in iure civili. hec etas nra. preter te crasse
 qui tuo magis studio. q̄ proprio munere aliquo disertorum: ius a
 nostris civile didicisti: quod interdum pudeat iuris ignara est. Qu-
 uero in extrema oratione quasi tuo iure sumpsisti: Oratorem in omni
 sermone disputatione copiosissime posse uersari: id nisi hic in tuo reg-
 no essemus. non tulissem. multisq; preessem: qui aut interdito tecum
 contenderent: aut te ex iure manu conserata uocarent. q̄ in alienas
 possessiones tam temere iruisses. Aggerent enim tecum lege priuū
 omnes pitagorici: omnesq; democriti: ceteriq; in suis phisici uindicaret
 q̄ ornati homines in dicendo et graues quibus cum tibi iustum sacra-
 mentum contendere non liceret uergerent. Preterea phorum greges
 iam ab illo fonte et capite socrate: nichil te de bonis rebus in uita. in
 nichil de malis / nichil de animi perniciombus / nichil de hominū moribq;
 nichil de ratione uite didicisse / nichil oio quiescisse / nichil scire conuinceret.
 Et cum inuuesi in te impetum fecissent: tunc singule familie litem tibi
 intenderent. Instaret academia. quequequid dixisses: id te ipm negare
 congeret. Stoici uero nostri disputationum suarum atq; interrogatiōnū
 laqueis te irretitum tenerent. Peripatheticorum etiam: hec nra que
 propria oratorum putas esse aduimenta atq; ornamenta dicendi: ab
 se peti uincerent uincerent oportere ac non solum meliora sed etiam
 multo plura aristotilem theophrastumq; de his rebus quas om̄s magis
 scripsisse ostenderent. Missos facio mathematicos gramaticos musicos
 quorum artibus nre ista dicendi ius ne minima quidem societate con-
 tingitur. Quamobrem ista tanta tamq; multa profutendi crasse non
 censeo. Satis id est magnum quod potes prestare: ut in iudicijs ea causa
 quamamq; tu dicis melior et probabilior ee uideatur. ut in concionibus
 ut in sententijs dicendis ad persuadendum tua plurimum ualeat oratio
 deniq; ut prudentibus diserte: stultis etiam benedicere uidearis. hec am-
 plius si quid poteris: non michi uidebitur orator sed crassus sua quadam
 propria: non cōmuni oratorum facultate posse

→ vna

um ille non sum inquit nescius scenola
ista inter grecos diu et disceptari solere. Iudium enim sumos
homines cum questor ex macedonia uenissem athenas: solebant adha
denia ut temporibus illis ferebatur: quod eam carneades et clitomachus
et eschines optinebant: et etiam methrodorus qui cum illis una: et cum
ipsum illum carneadem diligenter audierat hominem omnem in dicendo ut
ferebant acerrimum et copiosissimum. Vixeratque auditorum paucissimi illius
tui musaricus: et pipatetri critolaus et diodorus. Multi erant preta
clari in philia et nobiles: a quibus omnibus una repelli uoce oratorem
a gubernaculis ciuitatum: excludi ab omni doctrina rerumque maiorum
scientia: ac tantum in iudicia et concunculas tanquam in aliquod pistri
num detradi et comprimari uidebam. Sed ego neque illis assentiebatur neque
harum disputationum inuentori et principi longe homini in dicendo
grauissimo et eloquentissimo platoni: cuius cum athenis diligentius
legi cum carneada gorgiam: quo in libro hoc maxime admirabar plato
nem quod michi in oratoribus irridendis ipse esse orator summus uidebatur.
Verbi enim controuersia tam diu torquet greculos homines contentio
cupidores quam ueritatis. Nam si quis statuet hunc esse oratorem: qui tan
tummodo in iure iudi et in iudicio possit: aut apud populum in seculo
copiose loqui: tamen huic ipsi multa tribuat et concedat necesse est.
Neque enim sine multa pertractatione omnium rerum publicarum: neque sine
legum: morum: uicis scientia: neque natura hominum inuicem ac mori
bus in his rebus satis callide uersari et perire potest. Qui autem cog
nouerit hec sine quibus nec illa quidem minima in causis quisquam recte tue
ri potest: quid huic abesse poterit de maximarum rerum scientia. Sui
oratores nihil uere esse nisi compositis: ornate: copiose loqui: quero id ipsum
qui possit assequi id ipsum sine ea scientia quam non conceditis: dicendi enim
uirtus nisi ei qui dicit et ea quae dicit percepta sunt exercere non potest.
Quamobrem si ornate locutus est sicut fertur et michi uidetur phisicus
ille democritus: materies illa fuit phisici de qua dixit: ornatus uero
ipse uerborum oratoris putandus est. Et si plato de rebus a ciuilibus con
trouersis remotissimis diuinitus est locutus quod ego concedo: si idem
aristoteles: si theophrastus: si carneades in rebus his de quibus disputauerunt

6

eloquentes ac in dicendo suaves atque ornati fuerunt; Sunt hee res
de quibus disputant in alijs quibusdam studio: oratio quidem ipsa pro-
pria est huius unius rationis de qua loquimur et quaerimus. Et enim
uidemus hysdem de rebus reuere quosdam et exiliter ut eum quem a-
cutissimum crisippum disputauisse. neque ob eam rem philosophie non
satisfecisse quod non habuerit hanc dicendi ex arte alienam facultatem.
Quid ergo interest: aut quo discernes eorum quos nominam libertate
in dicendo et copiam. ab eorum exilitate qui hac dicendi uarietate et ele-
gantia non utuntur. unum erit profecto quod hi qui benedicunt asserunt
proprium compositam orationem et ornata et artificio quodam et expoli-
tione distinctam. hec autem oratio si res non subest ab oratore percepta aut
cogitata. aut nulla sit necesse est. aut omnino irrisione ludatur. Quid enim
est tam furiosum: quam uerborum uel optimorum uel atque ornatissimorum
sonitus inanis: nulla subiecta sententia uel scientia. Quid erit igitur quicquam
ex arte: quocumque de genere laudatur. id orator si tanquam clientis causa
didicerit. dicet melius et ornatus quam ipse ille eius rei inuentor atque artifex.
Nam si quis erit qui hoc dicat esse quasdam oratorum proprias sententias
atque causas: et quasi ceterarum rerum forensibus cancellis circumscriptam
scientiam. fatebor in illis magis assidue uersari hanc nostram dictionem.
Sed tamen in ipsis rebus permulta sunt que isti magistri qui rethorici
uocantur nec tradunt nec tenent; Quis enim uisat maxime uim ex-
istere oratoris in hominum mentibus: uel ad iram uel ad odium aut
dolorem irritandis: uel ab hysdem promotionibus ad leuitatem misericordiamque
reuocandis. Que nisi qui naturas rerum hominum uimque omnem huma-
nitatis: causasque eius quibus mentes aut iritantur aut reflectuntur
penitus perspexerit: dicendo quod uolet perficere non poterit. Atque totus
hic locus philosophorum proprius putatur. neque orator me auctore unquam
repugnabit. Sed cum illis cognationem rerum concesserit: quod in ea
solum illi uoluerunt elaborare. tractationem orationis: que sine ulla scientia
nulla est. sibi assumet. hoc enim est proprium oratoris (quod sepe iam dixi)
oratio grauis et ornata et hominum sensibus ac mentibus accommodata.
quibus de rebus aristotilem et theophrastum scripsisse fateor. Sed uide-
ne hoc scruola totum sit a me. Nam ego que sunt oratoris cum illis coram

non inuicior ab illis. Isti que de his rebus disputant oratorum esse con-
cedunt. Itaque ceteros libros artis sue nomine hos rethoricos et inscribit
et appellant. Et enim cum illi in dicendo incidunt loci quod persepe
euent: ut de dijs immortalibus. de pietate. de amicitia. de concordia.
de amicitia. de cōi ciuium. de hominum. de gentium iure. de equitate
de temperantia. de magnitudine animi. de omni uirtus genere sit
dicendum: clamabunt credo omnia gymnasia. atque omni phōrum stole
sua esse hec propria. nichil oīo ad oratorem pertinere. Quibus ego
ut his de rebus in angulis consumendi orij differant causa cū concessero.
illud tamen oratori tribuam et dabo: ut ea de quibus illi tenui quōdā
et exiguo sermone disputant. hic cum omni iocunditate et grauitate
expleret. hec ego cum ipis. cum athemis diserebam. Cogebat enim me
M. marcellus hic noster qui nunc edilis curulis est. qui profecto nisi lu-
do nunc faceret. hinc nostro sermone interesset. Ac iam cum erat ado-
lescentulus hic studio mirifice deditus. iam uere de legibus instituen-
dis. de bello. de pace. de socijs. de uectigalibus. de iure ciuili generatim
in ordines etatesque descripto. dicant uel greci si uolunt liquorum aut
solonem. quanquam illos quidem censemus in numero eloquentium reponē-
dos. scisse melius quam hyperidem aut demosthenem. perfectos iam homines
inducendo et perpolitos. uel nostros decemuiros. qui xij. tabulas scripse-
runt. quos necesse est fuisse prudentes anteponant in hoc genere et seruius
galbe. et socero tuo graio lelio quos constant dicendi gloria prestitisse. Nu-
quam enim negabo esse artes quasdam proprias eorum qui in his cognosce-
re atque tractandis suum sustiduum omne posuerunt: sed oratorem plenum
atque perfectum esse eum qui de omnibus rebus possit uarie copioseque dicere.
Et enim sepe in his causis quas omnes proprias esse oratorum confitentur
est aliquid quod non ex usu forensi. quem non solum oratoribus conceditis.
sed ex obscuriore aliqua scientia sit promendum et assumendum. Quæro
enim num possit aut contra imperatorem aut pro imperatore dici sine rei
militaris usu. aut sepe etiam sine regionum terrestrium maritimarum ue-
scientia. Num apud populum de legibus iubendis aut uitandis. num in
senatu de omni rebus genere dici sine summa rerum ciuiliū cognitiōe
et prudentia. Num admoneri possit oīo ad sensus animorum atque motus

9

uel inflammandos uel etiam extinguendos: quod unum in oratore dicitur
sine diligentissima peruestigatione eorum omnium rationum que de natu-
ris humani generis ac moribus a philosophis explicantur. Atque hanc scio an-
haud minus hoc sibi nobis probaturus: equidem non dubito quod sentio
dicere: physica ista que paulo ante et mathematica et ceterarum ar-
tium proprie possisti: scientie sunt eorum qui illa profitentur. Illus-
trare autem oratione si quis istas ipsas artes uelit: ad oratoris ei consu-
tendum est facultatem. Neque enim si philonem illum architectum
qui atheniensibus armamentarium fecit: constet perdiserte populo
rationem operis sui reddidisse: existimandum est architecti potius arti-
tecti potius artificis disertum quam oratoris fuisse. Neque si huic M. antho-
nio pro hermodoro fuisse de naualium opere dicendum: non tamen
ab illo causam didicisset: ne ornate de alieno artificio copioseque dixisset
Neque uero asclepiades is quo nos medico amicoque usi sumus: cum cum
eloquentia uincibat ceteros medicos in eo ipso quod ornate dicebat: medicine
facultate utebatur non eloquentie. Atque illud est probabile neque tamen
verum quod socrates dicere solebat: omnes in eo quod sciunt satis esse elo-
quentes. Illud uerum neque quenquam in eo disertum esse posse quod
nesciat: neque si optime sciat: usuarusque sit faciente ac poliendo orationis: di-
sertum ipsum posse de quo sciat dicere. Quamobrem si quis uniuersam et
propriam oratoris uim definite complecti uult: is orator mea sententia
hoc tam graui dignus est nomine: qui quecumque res incidit: que sit
dictione explicanda: prudenter et copiose et ornate et memoriter dicat
cum quadam actionis etiam dignitate. Sui cupiam nimis infimum
uidetur quod ita propositus quantatimque de re: licet huic quantumcumque
uidetur circuncidat atque amputet: tamen illud tenebo: si que in ceteris
artibus aut studiis sita sunt orator ignoret: tantumque ea teneat que
sunt in disceptationibus aut in usu forensi: tamen is de rebus ipse si sit
ei dicendum: cum cognorit ab his qui tenent que sunt in quacumque re
multo melius oratorem: quam illos ipsos quorum sunt artes esse dicturum.
Ita si de re militari dicendum erit huic subpicio: queret a gaio mario nostro
affine: et cum acceperit ita pronuntiabit ut ipse gaio mario pene hic melius
quam ille ipse scire uideatur. Sui de iure civili tecum conrabit: teque hominem

prudētissimū et peritissimū in his rebus quas abste didicerit. di-
cēdi arte superabit. Si in que res incidit in qua de natura de iuris
hōm de cupiditatibus de modo de continentia de dolore de morte dicen-
dum sit: forsitan si ei sit usum et si hec quidem nosse debeat orator cum sex-
to pompeio erudito homine in phia corarū: hoc profecto efficiet ut quā-
cumq; rem a quoq; cognorit: de ea multo dicat ornatius q̄ ille ip̄e unde cog-
norit. Sed si me audierint qm̄ phia in tres partes est distributa: in nature
obscuritatem in differēdi subtilitatem in uitamatorū mores: duo illa relin-
quamus idq; largiamur mercede nostre. Tertium uero quod semper oratoris
fuit nisi tenebimus: nichil oratori in quo possit magnus eē relinquemus.
Quare hic locus de uita et moribus totus est oratori perdiscendus. Cetera
si non didicerit: tamen poterit si quando uolet ornate dicendo cum erunt
delata et tradita. Et enim si constet inter doctos hominem ignorum astro-
logie ornatissimis atq; optimis uersibus aratum de celo stellis ue dixisse
Si de rebus rusticis hominem ab agro remotissimū in chandrum colopho-
num poetica quadam facultate non rustica scripsisse preclare. Quid est
cur non orator de rebus his eloquentissime dicat: quas ad certam causam
tempusq; cognouerit. Est enim finitimus oratori poeta: numeris affric-
tor paulo uerborum autem licentia liberior: multis uero ornandi quib;
socus ac pene par in hoc quidem certe prope idem est: ut nullis terminis
circumscribat aut definiat uis suum: quo minus illi liceat eadem illa facultate
et copia uagari qua uelit. Namq; illud quare scruola negasti te fuisse latu-
rum nisi in meo regno eē: q̄ in omni genere sermone in omni parte
humanitatis dixerim oratorem perfectum eē debere: nunq̄ me hercule
hoc dicerem si eum quem fingo meip̄m arbitrarer. Sed ut solebat grauius
lucilius sepe dicere homo tibi subuatus nichil propter eam ip̄am causam
minus q̄ uolebat familiaris: sed tamen et doctus et perurbanus: sic scēcio
neminem eē in oratorum numero habendum: qui non sit omnibus his artib;
que sunt libero homine digne perpolitus. Quibus ip̄o si in dicendo non
utimur: tamen apparet atq; extat utrum finus earum rudes an didicerit
ut qui pila ludunt non utuntur in ip̄a lusione artificio proprio palestre: s;
indicat ip̄e motus didicerint ne palestram an nesciant. Et qui aliquid fm-
gunt: et si cum pictura nichil utuntur: tamen utrum sciant pingere an

nesciant non obscurum est. Sic et in oratoribus hisce ipse iudiciorum. et
cionum senatus etiam si proprie cetera non adhibeantur artes. tamen
facillime declaratur utrum is qui dicat in hoc declamatorio opere sit iac
tatus: an ad dicendum omnibus ingenij artibus instructus accesserit

um videns scruola

non luctabor inquit tecum crasse amplius. id enim ipse quod
contra me locutus es artificio quodam eo consecutus: ut et michi que e
go uellem non esse oratoris concederes. Et causa nescio quomodo iure
detorquees atque oratori proprie traderes. hec cum ego pretor rhodum
venissem et cum summo illo doctore istius discipline apolonio ea que
a panetio acceperam contulissim: irrisit ille quidem ut solebat phrasim
atque contempserit. multaque non tam grauer dicit quam facere. Tua autem
fuit oratio humilis: non ut ullam artem doctrinam ue contempneres. sed
ut omnes comites et ministras oratoris esse diceres. quas ego si quis
sit unus complexus idemque si ad eas facultatem istam ornatissime oratio
me adiungerit: non possum dicere eum non egregium quemdam hominem
atque mirandum fore. Sed is si quis esset ac si unquam etiam fuisset: aut
uero si esse posset: tu esse unus profecto qui et meo iudicio et omnibus uilla
ceteris oratoribus pace horum dixerm laudem reliquisti. Verum si
tibi ipse nihil deest quod in forensibus rebusque ciuilibus uersetur quin
scias: neque eam tamen scientiam quam adiungis oratori complexus
es: uideamus ne plus ei tribuas quam res et ueritas ipsa concedat. hic cras
sue memento inquit me non de mea sed de oratoris facultate dixisse.
Quid enim nos didicimus aut scire potuimus: qui ante ad agendum
quam ad cognoscendum uenimus: quos in foro: quos in ambitione: quos
in re publica: quos in amicorum negotiis res ipsa ante conficit antequam posse
aliquid de rebus tantis suspicari. Et si tantum in uobis uidetur esse quibus
etiam si ingenium ut tu putas non maxime defuit: doctrina certe et con
um et hercule studium illud discendi acerrimum defuit. quid sentis si
ad alicuius ingenium uel maius sit: uel illa que ego non attigi accesserit
tunc: qualem illum oratorem et quantum futurum

um anthomius probae

michi inquit ista crasse que dicit nec dubito quam multo locupletior

in dicendo futurus sit si quis omnium rerum atque artium rationem natu-
ramque comprehenderit. Sed primum id difficile est factu. praesertim
in hac nostra uita nostrisque occupationibus. deinde illud etiam uerendum
est. ne abstrahamur ab hac exercitatione et consuetudine dicendi po-
pulari et forensi. Aliud enim quoddam michi genus orationis esse ui-
detur eorum hominum de quibus paulo ante dixisti: quibus illi ornate atque
grauiter aut de natura rerum aut de humanis rebus loquantur.
Mitidum quoddam est genus uerborum et latinum: sed palestine magis
et ocum: quod huius ciuiliu turbe et fori. Namque ego met qui sero ac leuiter
graece litteras attigissem: cum proconsul in aliam proficiscens ue-
nissem athenas: cum plures ibi dies sum propter nauigandi difficultate
commoratus. Sed tamen cotidie metum habere homines doctissimos
eos ferere quos qui abs te sunt nominati: cum hoc nescio quomodo apud eos
mirabuisse: me in causis maioribus sicut te solere uersari: prose que
quisque poterat de officio et de oratione oratoriae disputabat. horum alii
sicuti ipse iste anaxarchus: hos quos nos oratores uocaremus: nichil esse
dicebat: nisi quosdam operarios lingua celesi atque exercitata. Oratorem
autem nisi qui sapiens esset esse neminem: atque ipsam eloquentiam: quod ex
bene dicendi scientia constaret. unam quandam esse uirtutem: et qui una
uirtutem haberet omnes habere: omnesque eas esse inter se equales et pares.
Ita qui esse eloquens: cum uirtutes omnes habere atque esse sapientem.
Sed haec erat spiritiosa quaedam et exilis oratio. longeque ab nostris sensibus ab-
horrebat. Carneades uero multo uberius eisdem de rebus loquebatur: non
quod aperiret sententiam suam: hic enim erat mos patris achademii: aduer-
sari semper omnibus in disputando. Sed tum maxime tamen hoc signi-
ficabat: eos qui rethores nominarentur: et qui dicendi precepta traderent
nichil planere: nec posse quemquam facultatem assequi dicendi: nisi qui philosophorum
inuenta didicisset. disputabant contra homines disertissimi athenenses
in re pro causisque uersati: in quibus erat etiam is qui nuper rome fuit: me
nedenus hospes meus: qui cum diceret esse quandam prudentiam que ber-
saretur in perspicendis rationibus constituendarum et regendarum
rerum publicarum: excitabatur homo promptus ab homine habundanti
doctrina et quadam incredibili uarietate rerum atque copia. Is enim pro

9

ipſius prudentie petendas eē a phiā dicebat. neq; ea que ſtatuerentur
in re p. dno immortalibus: de diſciplina iuuentutis. de iuſticia. de pāna.
de temperantia. de modo rerum om̄. ceteraq; ſine quibus ciuitates eſſe
aut bene morate eē non poſſent. nunq; in eorum inuenire libellis. et
ſi tantam uim rerum maximarum arte ſua rethorici illi doctores com-
plecterentur: cur de prohenno ac de epilogis et de huiusmodi nugis: ſic e-
nim appellabat reſerti eorum eſſent libri. de ciuitatibus inſtituendis. de
ſcribendis legibus. de equitate. de iuſticia. de fide. de fugiendis cupiditati-
bus. de confirmandis hominū moribus: littera nulla in eorum libris inue-
nietur. Ipſa uero precepta ſic illudere ſolebat: ut oſtenderet: non modo eos
exptes eē illius prudentie quam ſibi aſcriberent: ſed ne hanc quidem dicēdi
rationem ac uiam noſſe. Caput enim arbitratum eē oratoris: ut et ipſe apud
quos ageret. talis qualem ſe ipſe eſſe optaret uideretur. Id fieri uite
dignitate. de qua nichil rethorici ipſi doctores in preceptis ſuis reliquiſſet.
Et uti eorum qui audirent ſic afficerentur animi: ut eos affici uelit orator.
Quod autem fieri nullo modo poteſt: niſi cognoſceret is qui diceret: quot
modis hominum mentes et quibus et quomodo genere orōis in quāq; par-
tem mouerentur: hec autem penitus eē in media phiā reſuſa atq; abdita
que ipſi rethores ne prioribus quidem libris attigſſent. Et a menedemus ma-
gis exomplis q̄ argumentis reſellere conabatur. memoriter enim mul-
ta ex orationibus demosthenis preclare ſcripta pronuncians dicebat illū
in animis uel iudicium uel populi in omnem partem dicendi promouendis
non fuiſſe ugiatum: quibus ea rebus conſequeretur que negaret ille ſine
phiā quēq; noſſe poſſe. huic reſpondebat non ſe negare demosthenem
ſummam prudentiam ſummamq; uim habuiſſe dicendi: ſed ſiue illa hoc
ingenio potuiſſet: ſiue id quod conſtaret platonis audiendi ſtudioſus
fuiſſet: non que ille potuiſſet. ſed quid ipſi docerent eē querendum. Se-
pe etiam in eam partem ſerebatur orō. ut omnino diſputaret. nullam ar-
tem eē dicendi. Idq; cum argumentis q̄ ita nati eſſemus: ut et blandiri et
ſimpliciter q̄ inſinuare a quibus eēt petendum. et aduerſarios minus
terreſſe poſſimus. et rem geſtam exponere. et quod intenderemus con-
firmare. et quod contra diceretur reſellere. ad extremum deprecari aliqd
et conqueri: quibus in rebus orō oratorum uerſaretur facultas. et q̄ conſue-

exercitacione dicendi intelligendi prudentiam acueret atque loquendi
celeritatem imitaret. tum etiam exemplorum copia utebatur. Nam
primum quasi dedita opera neminem scriptorem artis ne mediocriter
quidem disertum fuisse dicebat. cum repeteret a corace nescio quo et
tisia quos artis illius inuentores et principes fuisse constaret. Eloque
tissimos autem homines qui ista nec didicissent nec omnino scire
curassent innumerabiles. quosdam nominavit in quibus etiam siue
ille uidentis siue quod ita putaret atque ita audisset me in illo numero
quod illa non didicissem. et tamen ut ille dicebat possem aliquid in dice
do proferebat. quorum ego alterum illi facile assentiebam. nichil me
didicisse. In altero autem me illud ab eo aut etiam ipsum errare arbi
trabar. Artem uero negabat esse ullam nisi que cognitio penitusque
perspectio et in unum exitum spectantibus et nunquam fallentibus rebus
continetur. hoc autem omnia que tractarentur ab oratoribus dubia
esse et incerta. quam et dicerentur ab eis qui omnia ea non plane tenerent
Et audirentur ab his quibus non scientia esset tractanda. sed ex ignis temporis
aut falsa aut certo obscura opinio. Quid multa. sic michi tum persua
dere uidebatur nec artificum ullum esse dicendi neque quemquam posse nisi
qui illa que a doctissimis hominibus in publica docerentur cognoscat aut
callide aut copiose dicere. Quibus dicere carneades solebat ingenium tuum
exasse. Vehementer admirari me sibi per facilem in audiendo. se sibi pro
pugnantem in disputando esse uisum. Itaque ego hac eadem opinione adduc
tus scripsi etiam illud quodam in libello qui me imprudente et multo ex
cidit et peruenit in manus hominum disertos me cognoscere nonnullos.
eloquentem autem adhuc neminem. Sed eum statuebam disertum qui
posset satis acute atque dilucide apud mediocres homines excommuni quada
opinionem hominum dicere. eloquentem uero qui mirabilis et magnificentius
augere posset atque ornare que uellet. omnisque omnium rerum que ad dicendum
pertinent fontis animo atque memoria contineret. Ipsi est difficile nobis
qui antequam ad dicendum ingressi sumus obruimur audicione et foro sit tu
m re positum atque natura. Ego autem quantum auguror. coniectura
quantum ingenia in nostris hominibus esse uideo non despero fore aliquem
aliquem qui et studio acriore quam nos sumus atque furmus et ocio et facultate

dicendi maiore ac maturiore et labore atq; industria superiore cum se ad audiendum legendum scribendumq; dederit existat talis orator qualem querimus qui iure non solum disertus sed etiam eloquens dici possit. qui tñ mea sententia aut hic est iam crassus aut si quis pari fuit ingenio plurimq; q̄ hic audierit et lectitauerit et scripserit paululum huius aliquid poterit addere

oc loco insperanti sulphicius inquit michi et recte sed ualde optanti utriq; nostrum recidit ut in istum sermonem crasse delaberemur. Nobis enim huc uementibus satis iocundum fore uidebat si tñ nos de rebus alijs loqueremur tum nos aliquid ex sermone uro memoria dignum excipere possimus ut uero penitus in eam ipam totius huius uel studij uel exercitij uel facultatis disputationem pene intiniam ueniretis uix optandum uobis uidebatur. Ego enim qui ab inerte etate incensus eam studio utriusq; uestrum. crassi uero etiam amore cum ab eo misq; discederem. uerbum ab eo nunq̄ discere potui de in ac ratione dicendi. tamen et per memetipm̄ egissem et per drusum sepe temptassem. quo in genere tu anthoni ut uere loquar anteq̄ percitantanti michi aut querenti aliquid defuisti et per sepe me que soleres in dicendo obseruare docuisti. nunc qm̄ uterq; ur̄m patefecit earum iparum aditu rerum quas querimus. et qm̄ princeps crassus huius sermonis ordiendi fuit. date nobis hanc uenam ut ea que sentitis de omni genere dicendi subtiliter prosequamur. Quod siquidem erit a uobis impetratum. magnam habeo crasse huius palestre et tusculano tuo gram̄ et longe achademie illi ac lico. tuum hoc suburbanum gymnasium antepouam. qui et potest. Tum ille uero inquit sulphici rogenus anthonium qui et potest facere quod queris et consueuit ut te audio dicere. Nam me quidem fateor a genere hoc toto sermone refugisse. et tibi cupienti atq; instanti sepius sume necesse ut paulo ante dixisti. quod ego non superbia neq; inhumanitate faciebam. neq; ut tuo studio rectissimo atq; optimo non obsequi uellem. presertim cum te unum ex omnibus ad dicendum maxime natum aptumq; cognossem. sed me hercule istius disputationis insolentia. atq; earum rerum que quasi in arte traduntur insciantia. Tum cotta qm̄ id quod difficillimum nobis uidebatur. ut oio de his rebus crasse loquere

assecuti sumus. De reliquo iam nostra culpa fuerit. si te nisi omnia que
peramictati erimus explicatis. dimiserimus. De his rebus credo inquit
crassus. (ut in cancionibus scribi solet) quibus sciam poteroque. Tum ille.
nam quod tu non poteris aut nescies. quis nostrum tam imprudens
est. qui se scire aut posse possulet. Tam uero ista conditione dum
michi liceat negare posse quod non potero et fateri nescire quod nescia.
licet inquit crassus uestro arbitrato peramictemini.

Et qui inquit primum ex te de quo modo antihomine exposuit
quid sentias querimus. Existimes ne aliquam esse artem di
cendi? Quid michi uos inquit nunc crassus tanquam alium greculo otio
so et loquaci. et forsitan docto atque erudito questum inquam de qua meo ar
bitrato loquar impontis. Quando enim me ista curasse aut cogitasse
arbitramini. et non semper uixisse potius eorum hominum imprudentiam
qui cum in scola assedissent. ex magna hominum frequentia dicere auderet
Si que quid quereret. quod primum ferunt leontium fecisse gortiam.
qui permagnum quiddam suscipere aut profiteri videbatur. cum se ad
omnia de quibus audire quisque uellet. se paratum pronuntiaret. Post
ea uero uulgo hoc facere ceperunt hodieque faciunt. ut nullas res neque
tanta. neque tam improuisa neque tam noua. de qua non se omnia que
dici possent profiteantur esse dicturos. Quod si te cocta arbitraret
aut te sulphur de his rebus audire uelle. adduxissem huc grecum aliquem
qui nos istiusmodi disputationibus delectaret. quoniam nunc quidem diffi
cile factu est. Est enim apud M. prisonem adolescentem huic studio dedi
tum. summo hominem omni hominum ingenio nostrique cupidissimum peripathe⁹
stasius homo nobis sane familiaris et quem inter homines peritos
constare uideo. in illo suo genere omni princeps. Quem tu inquit
michi mutuo sciteam. quem peripathetum narrao. merendus
est tibi mos adolescentibus crasse. qui non ut greci cotidianam loqui
tatem sine usu. neque ex solum cantilenam requirunt. sed ex homine
omni sapientissimo et eloquentissimo. atque ex eo qui non in libellis. si
in magnis causis. et in hoc domicilio imperij et glorie sit consilio
linguaque princeps. cuius uestigia qui persequi cupiunt. eius sumam
sciscitantur. Equidem te cum in dicendo semper patuit eum. tum nero

11
tibi nunquam eloquentie maiorem tribui laudem quam humanitatis: quia te
nunc uti uel maxime decet. neque defugere eam disputationem ad quam
te duo excellentis ingenij adolescentes cupunt accedere.

quo uero inquit crassus istis obsequi studeo. neque grauabor bre-
uiter more meo quid quaque de re sentiam dicere. At primum
illud quam auctoritatem meam negligere seu sola fas michi non esse puto.
Respondedo michi dicendi aut nullam artem aut peritiam uideri. Sed
omnem esse contencionem inter homines doctos in uerbis controuersa
controuersiam positam. Nam si ars ista diffinitur ut paulo ante ex-
posuit anthomius: ex rebus proutis perspectis planeque cogitis: atque
ab opinione arbitrio seu iunctis scienciaque comprehensis: non michi ui-
detur ars oratoris esse ulla. Sunt enim uaria et ad uulgarem popu-
laremque sensum accommodata omnia genera huius forensis uerborum
dictionis. Si uero ea que obseruantur in usu atque ratione dicendi hec ab omnibus
callidis et peritis animaduersa et notata uerbis diffinita generibus
illustrata partibus distributa sunt: id quod uideo potuisse fieri non intel-
ligo. quamobrem non si minus illa subtili diffinitione ac uulgari o-
pinione ars esse uideatur. Sed siue est ars siue artis quedam similitudo:
non est quidem negligenda. uerum intelligendum est alia quaedam ad
consequendam eloquentiam esse maiora.

um anthomius uehementer se assentire crasso dixit. quod nec ita
amplecteretur artem ut hinc solerent: qui omnem uim dicendi
in arte ponerent. neque rursus esse totam sicut plerique facerent ac repudi-
arent. Sed existimo inquit gratum te his crasse facturum: si ita expo-
sueris que putas ad dicendum plusquam ipsam artem prodesse posse. dicam
equidem quam iustitiam petamque a uobis inquit ne has meas ineptias esse
ratis: quamquam moderabor ipse. nec ut quidam magister atque artifex: sed ut
quasi unus ex tortatorum numero atque ex forensi usu: homo mediocri-
s neque omnino iudicis uidear non ipse a me aliquid promississe: sed fortuito in ser-
monem incidisse. Equidem cum peterem magistrum solebam impensando.
Differre a me seuolam: cum ita ei dicerem me uelle esse ineptum: id erat
petere blandus: quod nisi inepte fieret: bene non posset fieri. hunc autem
esse uim uellem quem quidem nunc ineptiarum mearum testem

et spectatorem fortuna constituit. Nam quid est ineptus: quod de dicendo dicere: cum ipse dicere nunquam sit ineptum nisi cum est necessarium. Perge uero inquit crasse mutius scruola istam enim culpam quam uereris ego prestabo

ic igitur inquit crassus sentio. naturam primum ac ingenium ad dicendum uim afferre maximam. neque uero de istis de quibus paulo ante dixit anthonius scriptoribus acutus rationem dicendi et uiam sed naturam defuisse. Nam et animi et ingenii celeres quidam motus esse debent. qui et ad cogitandum acuti: et ad exemplandum ornandumque sunt uberes: et ad memoriam firmi atque duraturi. Et si quis est qui hec putat arte percipi posse quod falsum est: proclare enim se res habeat si hec accendi ac commoueri arte possunt. inferi quidem ab arte non possunt. omnia enim sunt illa dona nature. Quid de illis dicam que certe cum homine nascuntur. lingue solutio. uocis sonus. latera iures. conformatio quedam et figura totius oris et corporis. Neque enim ita dico ut arte aliqua lunare non possit. Neque enim ignoro et que bona sunt fieri meliora posse doctrina et que non optima aliquo modo acui tamen et corrigi posse. Sed sunt quidam aut ita lingua hesitantes: aut ita uoce absorti: aut ita uultu motumque corporis uasti atque agrestes: ut etiam si ingenio atque arte ualeant. tamen in oratorum numerum uenire non possunt. Sunt autem quidam in hisdem rebus abiles: ita nature munere ornati: ut non nati: sed ab aliquo deo electi esse uideantur. Maximum quoddam est onus atque munus suscipere atque profiteri se esse omnibus silentibus unum maximis de rebus magno in conuentu hominum audiendum. Adest enim fere nemo qui non acutius atque acutus uicia in dicente quam recta uideat. Ita quiquit est in quo offenditur id illa etiam que laudanda sunt obruit. Neque hec in eam sententiam disputo ut homines adulescentes: siquid naturale forte non habent. oio ad dicendi studio deterream. Quid enim non uidet quod celis equali meo magno honori fuisse hominum nouo illam ipsam quam cumque potuerit assequi in dicendo mediocritatem? Quis uero equalem meum esse uarium uastum hominem atque fedum non intelligit illa ipsa facultate quamcumque habuit magnam esse gratiam consequutum

Et quia de oratore querimus: fugendus est nobis orator nostra debet

omnibus uicis orator atq; omni laude cumulatus. Neq; enim si similitudo litium. si uarietas causarum: si hec tuerba et barbaria forensis dat locum uel uiciosissimis oratoribus: idcirco nos hoc querimus omittemus. Itaq; in his artibus in quibus non utilitas queritur necessaria sed animi libera quedam oblectatio quam diligenter et q̄ prope fastidiose iudicamus. Nulle enim lites neq; controuersie sunt que cogant homines sicut in foro non bonos oratores item in theatro actores male perpeti. Est igitur oratori diligenter prouidendum: non ut eis satisficiat quibus necesse est: sed uti hie admirabilis eē uideatur: quibus liceat libere iudicare. At si queritis plane quid sentiam: enuntiabo apud hōies familiarissimos quod adhuc semper tacui et tacere putau: michi etiam quoq; optime dicunt: quic id ne facillime atq; ornatisime facere possūt: tñ nisi timide ad dicendum accedunt. et in ordienda orōe perturbantur pene imprudentes uidentur tam et si id accidere non potest: ut enim q̄sq; optime dicat: ita maxime dicendi difficultatem uariosq; euentus orōis expectationemq; hōim pertimescat. Qui uero nichil p̄ dignum re: dignum nomine oratoris: dignum hōim auribus efficere atq; edere: is michi etiam si commouetur in dicendo: tamen imprudens uidetur. Non enim pudendo sed non faciendo id quod non decet impudentie uomen effugere debemus. Quem uero non pudet id quod in plerisq; uideo: hunc ego non reprehensione solum sed etiam pena dignum puto. Equidem et in uobis animaduertere soleo et in me ip̄o sepiissime experior: ne exalbes tam in principis dicendi: et tota mente atq; artibus omnibus contremescam. Adolescentulus uero sic incio accusationis examinatus sum: ut hoc summū beneficium. Q. maximo debuerim: q̄ continuo consiliū dimiserit. simulac me fractum ac debilitatum metu uiderit. hic omnes assensu significare inter se et colloqui ceperunt. fuit enim inuicis quidam in crasso pudor: qui tamen non obesset orōi: sed etiam probitatis commendatione prodesset.

um anthomius sepe ut dicit inquit animaduerti crasse: et te et ceteros summos oratores: quanq̄ par tibi mea sententia nē unq̄ fuit: in dicendi exordio permoueri. Cuiusquidem rei tñ causam q̄ rorem quidnam eēt: cur ut quoq; in oratore plurimum efficit maxime

is pertimesceret: has casus inueniebam duas. Vnam quae intelligerent
huius quos usus atque natura docuisset: nonnunquam summis oratoribus non
satis ex sententia euentum dicendi procedere: ita non iniuria: quociens
cumque dicerent: id quod aliquando possit accidere: ne illud ipsum accideret
timere. Altera et haec de qua quere sepe soleo de ceteris homines arcum spec-
tati et probati: si quando aliquid minus bene fecerint quam solent: aut noluisse
se: aut ualitudine impeditos non potuisse consequi id quod scirent putant.
Noluit inquit hodie agere roscius aut crudior fuit. Oratoris partem si
quod est animaduersum stulticie peccatum uidetur: stulticia autem exu-
sationem non habet. Eduare nemo uidetur: aut quia crudus fuerit: aut
quod ita maluerit stultus fuisse: quo etiam grauius iudicium in dicendo subi-
mus: quociens enim dicimus: totiens de nobis iudicatur: et qui semel in
testu peccauit: non continuo existimatur nescire gestum. Qui autem in
dicendo quid reprehensus est: aut eterna in eo aut certe diuturna ualet
opinio tarditatis. Illud uero quod a te dictum est: esse per multa quae orator
a natura nisi haberet: non multum a natura adiuuaretur: ualde tibi as-
sentior inquit: eo maxime probaui summum illum doctorem alabandensem
apollonium: qui cum mercede doceret: tamen non pariebatur eos quos
iudicabat non posse oratores euadere: operam sese perdere dimittebatque
et ad quamque artem putabat esse aptum ad eam impellere atque hortari sole-
bat. Satis est enim in ceteris artificibus percipiendis tantummodo similem
esse homine: et id quod traditur uel etiam inculcetur: si quis sit tardior:
posse percipere animo et memoria custodire. Non queritur mobilitas
linguae: non celeritas uertorum: non ea quae nobis non possumus fingere
facies: uultus: sonus. In oratore autem acumen dialecticorum: sententia
philosophorum: uerba prudentium poetarum: memoria iurisconsultorum: uerba
tragediarum: gestus pene summorum actorum est requirendus. Quam
obrem nihil in hominum genere rarius perfecto oratore inueniri
potest. Quae enim singularium rerum artifices: singula si mediocriter
adorti sunt probantur: ea nisi omnia summa sunt in oratore probari
non possunt. Tunc crassus: atqui uide inquit in artificio: opera quam
tenui et leui quanto plus adhibeatur diligentiae quam in hac re qua constat
esse maximam. Sepe enim soleo audire roscium cum ita dicat: se adhuc

reperire discipulum quem quidem probaret potuisse neminem / nō
 quo non essent quidam probabiles: sed quia si aliquid modo esset uicij
 id ferre ipse non posset. Nichil est enim tam insigne: tam ad duritiam
 tatem memorie stabile: q̄ id in quo offenderis. Itaq; ut ad hanc simili
 tudinem huius histrionis oratoriam laudem dirigamus: uidetis ne q̄
 nihil ab eo nisi perfecte: nihil nisi cum summa uenustate fiat: nihil
 nisi ita ut deceat et uti omnes moueat atq; delectet. itaq; hoc iam diu
 est consecutus: ut in quo quisq; artificio excelleret: is in suo genere rostris
 diceretur. hanc ergo absolutionem perfectionemq; in oratore desideras
 a qua ipse longe absis: facio impudenter. michi enim uolo ignosci: ceteris
 ipse non ignosco. Nam qui non potest qui uiciose facit: quem demq; non
 decet hinc ut apollonius uidebat ad id quod facere possit detrudendum
 puto. Num tu igitur inquit sulphicius me aut hunc coctam uis civile
 aut rem militarem uides discernere? Nam quis ad ista summa atq; omni
 genere perfecte potest peruenire? Tamen ille uero inquit q; in uobis e
 thregiam quandam et preclaram indolem ad dicendum esse cognoui
 Idcirco hec exposui omnia. Nec magis ad eos deterrendo qui nō possēt.
 q̄ ad uos qui possētis exacuendos accommodaui orōem meam. Et q̄q;
 in utroq; uestram summū esse ingenium studiumq; perspexi: tamen
 hec que sunt in se posita: de quibus plura fortasse dixi q̄ solent uerbi
 dicere: nite sulphici diuina sunt. Ergo enim neminem nec motu corporis
 neq; ipso habitu atq; forma aptiorem: nec uoce pleniorē aut suauiorē
 michi uideo audisse: que quibus a natura inuota data sunt: tamen qui
 illud assequi possunt: ut his que hinc modice et scienter utantur: et ut ne
 dedecet. Id enim est maxime uitandum: et de hoc uno minime est fa
 cile percipere: non michi modo qui sicut paterfamilias his de rebus loq;
 sed etiam ipse illi roscio: quem sepe audio dicere caput esse artis decere.
 quod tamen unum esse quod tradi arte non possit. Sed si placet sermo
 nem alio proferamus: et nro more aliquando: non rethorice loquamur.
 Minime uero inquit cocta: nunc enim te iam exoremus necesse est.
 qm retines nos in hoc studio: nec ad aliam dimittis artem: ut nobis expli
 ces: quicquid est illud quod tu in dicendo potes: neq; enim sumus minime a
 uidi: ista tua mediocri eloquentia contenti sumus: idq; ex te querimus

ut ne plus uos assequamur: quam quantulum in dicendo assartus eo
qm̄ que a natura expetenda sunt: ea dicis non minus deesse nobis: quid
preterea assumendum esse putes. Tum crassus arridens: quid censeo
inquit cocta: nisi studium et ardorem quendam amoris sine quo tū nihil
in uita quicq̄ egregium: tum certe hoc quod tu expetis re nō unq̄ as
sequetur. Neq̄ enim uos ad eam rem uideo adhortandos quos cum
michi sitis molesti: nimis etiam flagrare intelligo cupiditatem. Sed
profecto studia nihil profunt pueniendo aliquo nisi illud quod eo quo
quo intendas ferat deducataq̄ cognouit. Quare qm̄ michi leuius quod
dam onus imponitur: neq̄ ex me de oratoris arte sed de hac mea quā
tulacimq̄ facultate queritis: exponam uobis non quandam aut per re
conditam aut ualde difficilem aut magnificam aut grauem rōnem
consuetudinis mee: qua quondam solitus sum uti: cum michi in isto
studio uersari adulescenti licebat. Tum sulphicius: o diem cocta nobis
inquit optatum: quod enim neq̄ precibus unq̄ nec insidiando nec spe
culando assequi potui: ut quid crassus ageret: aut meditandi aut dicendi
causa: non modo uideri michi: sed ex eius scriptore et leuore dixitilo suspicari
litteret: id spero nos ēē adeptos: omniaq̄ iam ex ipso que cupimus cognituros
in crassus

atq̄ arbitrator sulphici cum audieris non tam te her admiratur
que dixeris q̄ estimaturum: tū cum ea audire cupiebas causam nūc cupes
non fuisse. Nihil enim dicam reconditum: nihil expectatione uestra
dignum: nihil aut inauditum uobis aut cupiam nouum. Nam prin
cipio illud quod est homini ingenio liberaliterq̄ educato dignum: non
negabo me ista om̄i cōia et contrita precepta didicisse. Primum oratoris
officium ēē: dicere ad persuadendum accommodare: deinde esse omnem
ōrōnem aut de infinita rei questione sine designatione personarum aut
temporum: aut de re certis in personis aut temporibus locata. In utq̄
autem re: quicquid in controuersiam uenerit: in eo queri solere aut ne
factum ne sit: aut si est factum quale sit: aut etiam quo nomine uocetur
aut quod nonnulli addunt rectum ne factum ēē uideatur. Existere autē
controuersias etiam ex scripti interpretatione in quo an ambigue
quid sit scriptum aut contrarie aut ita a sententia scriptum differat

queritur. hinc autem omnibus partibus subiecta quedam de argu^{ta}
 propria. Sed consarum que sunt a cori questione seunite partim in iudi
 cis uersari partim in deliberacionibus. ee etiam genus teraum quod
 in laudandis aut uituperandis hominibus poneretur. Certosq; esse
 locos quibus in iudicio uteremur in quibus equitas queritur. Alios
 in deliberacionibus qui omnes ad utilitatem diriguntur: eor quibus con
 silium darenus. Alios item in collaudacionibus in quibus ad personar
 dignitatem omnia referrentur. Cumq; eet omne oratorio uis atq; sa
 cultas in quinq; partes distributa: ut deberet reperire primum quod
 diceret. deinde rem inuentam non solum ordine. sed etiam momento
 quodam atq; iudicio dispensare atq; componere. Tum ea demq; uestire atq;
 ornare orone. Post memoria sopire. Ad extremum agere cum dignitate
 et ueritate. etiam illa cognoram et acciperam anteq; de re diceremus
 Tunc conuincendos eorum animos qui audirent. deinde rem demonstranda
 postea controuersiam constituendam. tum id quod nos intenderemus con
 firmandum: post que contradicerentur resellenda. Extrema autem orae
 que pro nobis eent amplificanda et augenda. queq; pro aduersariis infir
 manda atq; frangenda. Audieram etiam que de orois ipius ornamenti
 traderentur in qua precipitur primum: ut pure et latine loquamur
 demum ut plane et dilucide. tum ut ornate. post ad rerum dignitatem
 apte et quasi decore singulatimq; rerum precepta cognoram. quicquid
 que maxime propria eent nature: tamen in hinc nro artem adhiberi
 uideram. Nam de actione et de memoria quedam breuia sed magna cu
 exercitacione precepta gustaram. In hinc enim fere rebus omnis istoz
 artificum doctrina uersatur. quam ego si nichil dicam adiuuare. menciar.
 habet enim quedam quasi ad conuincendum oratorem quo quicquid
 referat et quo intuenes ab eo quodcumq; sibi proposuerat minus haberet.
 Verum hanc ego uim intelligo ee in preceptis omnibus non ut ea sicut
 oratores eloquentie laudem sunt adepti: sed que sua sponte homines elo
 quentes facerent: ea quosdam obseruasse atq; id egisse. Sic esse non elo
 quentiam ex artificio: sed artificium ex eloquentia natum. quod tamen
 ut ante dixi non erit. est enim et si minus necessarium ad bene dicendu.
 tamen ad cognoscendum non illiberale. Ea exercitacio quedam nobis

suscipienda est. quamquam uos pridem iam estis in cursu. sed his qui in-
 greduntur ad studium: quique ea que agenda sunt in foro: tanquam
 acie possunt etiam nunc exercitatione quasi ludicra perdiscere ac
 meditari. Hanc ipsam inquit Sulpicius nosse uolumus. attamen ista
 que abste breuiter de arte decursa sunt audire cupimus. quamquam sunt
 nobis quoque mandata. uerum illa nunc de ipsa exercitatione quid
 sentias querimus. Equidem probo ista Crassus inquit que uos facere
 soletis. ut causa aliqua posita consimili earum causarum que in foro
 deferuntur dicatis quam maxime ad ueritatem accommodate. Sed plerique
 in hoc uocem modo neque eam scienter et uires exercent suas. et lingue
 celeritatem uicant. uerborumque frequentia delectantur. In quo fallit
 eos quod audierunt dicendo homines ut dicant effici solere. Uere enim illud
 dicitur: peruerse dicere homines. peruerse dicendo facillime consequi.
 Quamobrem in istis ipsis certaminibus: et si utile est etiam subito sepe
 dicere. tamen illud utilius sumpto spatio ad cogitandum paratus atque
 accurate dicere. caput autem est. quod ut uere dicam. minime faciam.
 Est enim maximus laboris quem plerique fugimus quam plurimum scribere
 stilus optimus et prestantissimus dicendi effector atque magister. neque
 inuria. Nam si subitam et fortunatam orationem commentatio et cogitatio
 facile uincit. hanc ipsam profecto assidua et diligens scriptura superabit.
 Omnes enim siue artis sunt loci siue ingenij cuiusdam atque prudentie
 qui modo insunt in ea re de qua scribimus: inquirentibusque nobis: atque
 acie ingenij contemplantibus offendunt se et occurrunt. omnesque sen-
 tentie uerbaque omnia que sunt cuiusque generis maximeque illustrata sub
 acuminis stili subeant necesse est. Eius ipsa collocatio confirmatioque uer-
 borum perficitur in scribendo. non poetico. sed quodam oratorio numero
 et modo. hec sunt que clamores et admirationes in bonis oratoribus ef-
 ficunt. Neque ea quisquam nisi qui diu multumque scripserit. etiam si uehe-
 mentissime in his subitis dictionibus exerceat consequetur. Et quia
 scribendi consuetudine ad dicendum uenit. hanc affert facultatem: ut
 etiam subito si dicat. tamen illa que dicantur similia scriptorum esse uideat.
 Atque etiam si quando in dicendo scriptum attulerit aliquid. cum ab eo
 discesserit reliqua similia orationis consequetur. Ut concitato nauigio cum

remiges inhibuerunt: retinet tamen ipsa nauis motum et cursum suum
 intermisso impetu pulsusque remorum. Sic motione perpetua cum scripta
 deficiunt: parem tamen retinet oratio reliqua cursum: scriptorum simili
 tudine et uel concitata. In cotidianis autem exercitationibus equidem mi
 chi adolescentulus proponere solebam illam exercitationem: maxime
 qua Graecorum nostrum illum inimicum solitum esse uti solebam: ut
 aut uersibus propositis quae maxime grauis aut oratione aliqua lecta
 ad eum finem quem memoria possem comprehendere eam rem ipsam
 quam legissem uerbis alio quam maxime possem lectis pronuntiare. Sed
 post animaduerti hoc esse in hoc uicium quod ea uerba quae maxime cuius rei
 propriae quaeque essent ornatissima atque optima occupasset: aut enim si
 ad eius uersus me exercebam: aut graues: si orationem eius michi forte
 posuissem: ita si hisdem uerbis uterer nichil prodesse: si alio etiam obesse
 tum minus idoneo uti consueferem. Postea michi placuit eo quod sum u
 suo adolescens ut summorum oratorum Graecae orationes explicarem: quibus
 lectis: hoc assequerem: ut cum ea quae legeram Graece Latine redderem: non
 solum uerbis optimis uterer: et tamen usitatis: sed etiam exprimerem quae
 dam uerba imitando quae noua nobis essent dum modo essent idonea. Tam
 uocis et spiritus et loci corporis et ipsius linguae motus et exercitatio
 non tam arduis indigent quam laboris. Quibus in rebus habenda est ratio
 diligenter quos imitemur: quorum similes uelimus esse. Imitandi
 nobis sunt non solum oratores: sed etiam actores: ne mala consuetudine
 ad aliquam deformitatem prauitatemque remanemus. Exerenda est etiam
 memoria ediscendis ad uerbum quam plurimum et nostris scriptis et aliorum
 Itaque in ea exercitatione non sane michi displicet adhibere si consueueris
 etiam istam locorum simulachrorum quoque rationem quae in arte traditur
 Et ducenda deinde dictio est ex hac domestica exercitatione et umbratili
 modum in agmen: in puluerem: in clamorem: in castra: atque in aciem
 forensis. Subeundus est usus omnium et perreclitanda uires ingenii et illa con
 mentatio inclusa in ueritatis lucem proferenda est: legendi etiam poete
 cognoscende historiae: omnium bonarum artium doctores atque scriptores legendi
 atque peruoluendi et exercitatione causa laudandi interpretandi: corri
 gendi: vituperandi: disputandumque de omni re in contrariae partes et

quicquid erit in quaque re quod probabile uideri possit eliciendum atque
 perdiscendum uis ciuile cognoscende leges. percipienda omnis antiquitas
 senatoria consuetudo. disciplina rei publice iura sociorum federa pacti
 ones causa imperii cognoscenda est. libandus est etiam ex omni genere
 urbanitatis faceriarum quidam lepos. quo tanquam sale perspergatur
 omnis oratio. Effudi uobis omnia que sentiebam que fortasse si quemquam
 patrem familias arripissetis ex aliquo circulo eadem uobis percunctantibus
 respondisset

et cum crassus dixisset silentium est subsecutum. sed quamquam
 satis his qui aderant ad id quod erat propositum dictum uidebatur.
 tamen sentiebant celerius esse multo quam ipsi uellent ab eo peroratum.
 Cum scruola quid est inquit cocta quod tacetis? Nichil ne uobis in mentem uenit quod preterea a crasso requiratis. id mehercule
 ipsum attendo. tantus enim uerborum cursus fuit et sic euolauit oratio
 ut eius uim et necessitatem aspererim uestigia ingressumque uix uideri
 et tanquam in aliquam locupletem et refertam domum uenerim. non
 explicata ueste. neque propositis argento. nec tabulis aut sitinis propala
 collatis. Sed his omnibus multis magnificisque rebus constructio atque
 reconditio. sic modo in oratione ipsius crassi diuicias atque ornamenta eius
 ingenium per quedam inuolucra atque integumenta perspexi. Sed ea cum
 contemplari cuperem. uix aspiciendi potestas fuit. Itaque nec hoc possum di
 cere me omnino ignorare quid possideat. neque plane nosse atque uidisse.
 Quum tu inquit facis idem inquit scruola quod faceres. si in aliquam
 domum plenam ullam uenisses. si ea seposita essent ut dicas. tu qui ualde
 spectandi cupidus es. non dubitares rogare dominum ut proferri
 iuberet. et presertim si es familiaris. Similiter nunc petis a crasso
 ut illam copiam argumentorum suorum. quam constructam uno in
 loco quasi per transenam pretereuntes strictim asperimus quamquam in luce
 proferat. et suo quicquam in loco colloret. Ego uero inquit cocta a te peto
 scruola. me enim et hunc sulphurium impedit pudor. ab homine omnium tra
 iustissimo qui genere hominum disputationis semper contempsit. hec que isti
 forsitan puerorum elementa uideantur exquirere. Sed tu hanc nobis
 ueniam da scruola et perfac ut crassus hec que coartauit et peranguste

referit: id in oratione sua dilatat nobis atq; explicet. Ego me her
 de inquit mutius ante magis her causa uolebam q̄ mea. Neq; em̄
 tantopere hanc a crasso disputationem desiderabam. quanto per
 eius in causis oratione delector. Nunc uero crasse mea quoq; etiam
 causa rogo. ut qm̄ tantum habemus ocy quantum iam diu nobis
 non contigit. ne graueris expedificare id opus quod instituit. for
 mam enim totius negotij opinione meliorem maioremq; uideo. qua
 uehementer probo. Ego uero inquit crassus admirari satis non q̄
 etiam te her scruola desiderare. que ego neq; teneo. ut hi qui docent
 nec sunt eius generis: ut si optime tenerem. digna essent ista sapia
 ac tuis auribus. An tu inquit ille si de istis commibus et peruariatis
 uis huius etati audiendum putas eam ne illa negligere possimus que
 tu oratori cognoscenda esse dixisti. de naturis hominu. de moribus
 de rationibus his quibus hominum mentes mutarentur et reprimē
 rentur. de historia. de antiquitate de administratione rei p. deniq;
 de iure ciuili. hanc enim omnem scienciam et copiam rerum in
 tua prudentia sciebam messe. in oratoris uero instrumento tam lauta
 suppellectilem numq; uideram

36

otes igitur inquit crassus ut alia omittam innumerabilia et
 inuersa et ut ad ipm̄ uis ciuile ueniam oratores putare eos
 quos multas horas expectau. cum in campum properarem. et rideo
 et stomachano scruola: cum ipseus maxima uoce plurimis uerbis a. m.
 crasso contenderet. ut ei quem defendebat a causa cadere liceret. igneus
 autem octauus homo consularis non minus longa oratione recusaret
 ne aduersarius causa caderet. ac ne is proquo ipse diceret tur pitule a
 iudicio atq; omni molestia sulticia aduersarij liberaretur. Ego uero
 istos inquit non puto. Memini enim mihi narare mutium. non modo
 oratoris nomine. sed ne fore dignos uis putarem. Atqui non defuit illis
 patroms inquit crassus eloquentia. nec dicendi ratio. aut copia. sed iuris
 ciuilis sciencia. quod alter plus lege agendo petebat q̄ quantum lex
 in p̄n tabulis permisit. quod cum impetrasset causa caderet. Alter
 inquitum putabat plus secum atq; q̄ quod erat in actione. neq; intel
 lugebat si ita esset actum. licet aduersarium perditurum. Quid i his

37

paucis diebus. Nomen nobis in tribumali Q. Pompeii pretorio be-
lam familiaris nostri sedentibus: homo ex numero discretorum pos-
tulabat. ut illi unde peteretur. uetus atq; usitata exceptio daretur:
cuius pecunie dies fuisset. quod petitoris causa comparatum esse non
intelligebat. ut si ille inficiator probasset uidiante petitam esse pecu-
niam q̄ eēt cepta deberi. petitor rursus cum peteret. ne exceptione
excluderetur. q̄ ea res ante in iudicium non uenisset. Quid ergo hoc
fieri turpius potest? q̄ eum qui hanc personam suscepit ut amicorū
controuersas causasq; tueatur. laborantibus succurrat. egriis medeatur
afflictos exaltet. hunc in minimis tenuissimisque rebus ita labi. ut alijs
miserantibus. alijs irridendus esse uideatur. Equidem propinquū nr̄m
P. Crassum illum diuitem et multis alijs rebus elegantem hominem et
ornatum. precipue in hoc ferendum et laudandum puto. q̄ cum sciuole
frater eēt. solitus est ei per sepe dicere neq; illum in iure ciuili satis illi
arti facere posse. nisi dicendi copiam assumpsisset. Quod quidem hic qui
consul mecum fuit filius meus ē consecutus. Nec se ante cās amicorum
tractare atq; agere cepisse q̄ uis ciuile didicisset. Quid uero et ille in-
cato nonne et eloquentia tanta fuit quanta illa tempora atq; illa etas
in hac ciuitate ferre maxime potuit. et uiris ciuilibus om̄i peritissimus be-
recundus hac de re iamdidum loquor. q̄ adest iur in dicendo summus
quem ego unum oratorem maxime admittor. sed tamen idem semper
uis ciuile contempsit. Verum qm̄ sine atq; opinione mee uoluptas esse par-
ticipes. nichil occultabo. et quod poterō uobis exponam quid de quacq; re
sentiam. Anthomy incredibilis quedam et prope singularis et diuina ue-
ritatem uidetur etiam si hac scientia iure nudata sit. posse facile ceteris
armis prudentie tueri atq; defendere. Quamobrem hic nobis sit exceptus
Ceteros uero non dubitabo primum meritis condemnare sententia mea
post etiam inprudētia Nam uolitare in foro. herere in iure ac pretorū
tribunalibus. iudicia primata magnarum rerum obire. in quibus sepe
non de facto sed de equitate aut iure certatur. iactare se in causis centu-
iuribus. in quibus usucapionum. tutelarum. gentilitatum. agnationū
alluionum. circaluuionum. uxorū. mancipiorum. parietum. fluminū
stultitiorum testamentorum. raptorum. aut raptorū cetāz. inuābilium.

iura uerferentur. Cum oīo quid suum quid alienum queritur. Deniqz
 cuius an peregrinus. seruus an liber quisqz sit ignoret insignis est
 impudentie illa uero deridenda arrogancia est in minoribus nauigio
 rudem eē se confiteri quinqueennis aut maiores gubernare didicisse. Cū
 michi cum in circulo decipiare aduersam stipulacunculā tradere. et cū
 obsequia tabellas clientis tui quibus in tabellis id sit scriptum quo ille ca
 piatur. ego tibi ullam causam maiorem committendum putem. Cicus
 hercle is qui duorum scalmorum nauiculam in portu euertit. in eugno
 ponto argonautarum nauem gubernauit. Quid si non parue quidem
 cause sed sepe maxime in quibus certatur de iure civili. Quod autem os
 est cuius patroni qui ad eas causas sine ulla scientia iuris audeat accedere
 Que potuit ergo eē causa maior q̄ illius militis de cuius morte cum do
 num falsus nuncius ab operatu nunciis uenisset. et pater eius de re cre
 dita testamentum mutasset. et quem ei iussum eēt fecisset heredem. eētqz
 ip̄e mortuus. res delata est ad centumuiros. Cum miles domū reuenisset
 egressetqz lege in paternam hereditatem testamento exheres filius. nempe
 in ea causa quesitum est de iure civili. posset ne paternorum bonorum ex
 heres eē filius. quem pater testamento neqz heredem neqz exheredem
 scripsisset nominatum. Quidquaqz de re inter marcellos et claudios patri
 cios centumuir iudicauerunt. qm̄ cum marcelli a liberti filio stirpe claudij
 patrum eiusdem hominis hereditatem ad se redisse dicerent. Nonne in ea
 causa fuit oratoribus de toto stirpe et gentilitatis iure dicendum. Quid
 q̄ idem in centumuirali iudicio eē accepimus. qui romam in exiliū uenisset
 cui romam exilarius eēt. si se ad aliquem quasi patronum applicasset
 intestatoqz eēt mortuus. nonne in ea causa applicationis ius. obscurum sane
 et ignotum patefactum in iudicio atqz illustratum est a patrono. Quid mi
 per cum ego q. serij acrimie contra hunc nostrum anthonium iudicio
 priuato causam defenderem. nonne omnis nostra uersata in iure defen
 sio est. Cū enim cum marianus grandianus edes auratus uendidisset. ne
 qz seruire quandam eorum edum partem in mancipij lege dixisset. de
 fendebamus quicquid fuisset incommodi in mancipio. id si uenditor fuisset
 neqz declarasset prestare debere. Quoquidem in genere familiarum n̄
 M. bucolius homo neqz medi iudicio stultus. et suo ualde sapiens. et ab iuris
 studio

39.

non abhorrens simili in re quodammodoque nuper errauit. Nam
cum edes l. fusio uenderet in mancipio ut luminaria tum esset ita recepit
fusius simul atque edificari ceptum est in quadam parte urbis que nō
ex illis edibus conspici possit: egit statim cum bucculis q̄ cruciumq̄ celi
partiale officeret quous esset procul: mutata luminaria putabat. Quod
uero clarissima M. curii causa: in q̄ cepit nuper apud centumuiros
quo concursu hominum: qua expectatione defensa est. Eum quintus
sienola equalis et collega meus: homo om̄i et disciplina uirio civilis eru
ditissimus et ingenio prudentiaq̄ acutissimus et or̄e maxime limatq̄
atq̄ subtilis: atq̄ ut ego soles dicere uiripertorum eloquentissimus: elo
quentium uiripertissimus: ex scripto testamentorum iura defenderet.
negaretq̄ nisi posthumus et natus: et anteq̄ in suam tutelam ueniret
mortuus esset: heredem eum non esse posse qui eēt secundum posthumum
et natum et mortuum heres institutus. Ego licet defenderem eum
hac mente fuisse qui testamentum fecisset ut si filius non esset qui in tu
telam ueniret M. curius esset heres: non destitit uterq̄ nrm̄ in ea causa
in auctoritatibus: in exemplis: in testamentorum formulis hoc est in me
dio iurium uersari. Om̄ito iam plura exempla causarum amplissimā
que sunt innumerabilia capite nostri. Sepe potest accidere ut cause uer
sentur in iure. Et tunc sic q̄ mantinum nobilissimum atq̄ optimū uirum
atq̄ consularem cum propter inuidiam numantini federis pater: patraq̄
ex senatus consulto numantinus dedisset: eumq̄ illi non recepissent: post
eaq̄ mantinus domum reuenisset: neq̄ in senatum introire dubitasset
publius rutilus M. filius: tribunus plebis iussit de senatu educi: q̄ eū
ciuem negaret eē: quia memoria sic eēt proditum: quem pater suus aut
populus uendidisset: aut pater patriatus dedisset: et nullum eē postlimi
nium. Quam possumus repetere ex omnibus rebus civilibus causam
contentionemq̄ maioremq̄ q̄ de ordinanda ciuitate: de libertate: de ca
pite hominis consularis: presertim cum hec non in crimine aliquo qd̄
ille possit infirmari: sed in ciuile iure consistere. Similq̄ in genere
in inferioriq̄ ordine: si quis apud nos seruisset ex populo federato seseq̄
liberasset: et postea domum reuenisset: questum est apud maiores nros.
non hie ad suam postliminio redisset: aut amisset hanc ciuitatem. Quod

de libertate quo iudicium nullum irauis ee potest. nonne ex iure
 cuius potest ee contencio. cum quereatur is qui domini uoluntate census
 sit: si non sit conditum iustitiam: sit ne liber. Quid quod usi memoria
 patrum uenit ut pater familias qui ex hispania romam uenisset. cum b
 yorem pregnantem in provincia reliquisset. romam alteram duxisset
 neq; nuncium priori remisisset: mortuusq; est intestatus. et ex utraq;
 filius natus eet: mediocre ne res in contencionem adducta sit. Cum que
 reteretur de duobus cuius capitibus et de puero qui ex posteriore natus
 erit et de eius matre: que si iudicaretur uerbis certis quibusdam uerbis
 non nouis imperis fieri cum superiore diuortium in concubine locum du
 ceretur. hec igitur et horum similia uera sue ciuitatis ignorantem eue
 tum et excelsum alari et prompto ore atq; uultu huc atq; illuc intuentem
 vagari cum magna caterua totosq; presidium clientibus atq; opem amio
 et prope ciuitate cubus lucem ingentem et consilij sui porrigentem atq; ten
 dentem: nonne in primo flagitiosum putandum est?

et quantum de impudentia dixi. Castigemus etia sequacem ho
 minum atq; meretricem. Nam si eet ista cognitio iure magna atq;
 difficilis: tamen utilitatis magnitudo deberet homines ad suscipiendum
 laborem impellere. Sed o di immortales non dicerem hoc audiente scudla
 nisi ipe dicere soleret: nullius arte faciliorem sibi cognicionem uideri. qd
 quidem certis de causis a plerisq; aliter nominatur. Primumq; ueteres
 illi qui huic scientie presuerunt. obtinende atq; augende. potencie sue ca
 peruulgari artem suam noluerunt. Deinde postea est editum expositio a
 q; flauio primum actionibus. nulli fuerunt qui illa artificiose digesta
 componerent et generata. Nichil est enim q ad artem redigi possit. nisi
 prius is qui illa tenet quorum artem instituerit uult habet illam sciam
 ut ex his rebus quarum arte nondum sit artem efficere possit. hoc uideo du
 breuiter uoluerim dicere: dictum ee a me paulo obscurius. sed experiat
 et dicam si potero planius. Omnia fere que sunt conclusa nunc artibus
 dispersa et dissipata quondam fuerunt. ut in musicis: numeri et uo
 ces et modi. In geometria: et lunamenta: forme: interualla: magnitu
 dines: in astrologia: celi conuersio: ortus obitus motusq; siderum. In
 grammatice: poetarum pertractatio: historiarum cognitio: illorum

41. 42

interpretatio pronuntiandi quidam sonus. In hac demum ipa rone
dicendi. excogitare. ornare. disponere. meminisse. atq; uerba quod
dam omnibus et diffusa late uidebantur. Adhibita est igitur ars ex
crimsecus ex alio genere quodam. quod sibi totum philosophi assunuit
que rem dissolutam diffusamq; conglutinet et ratione quadam
constringeret. Sic ergo in iure civili finis hic legitime atq; usitate
in rebus causisq; ciuium equalitatis conseruatio. Tamen sunt notanda
genera et ad certum numerum paucitatemq; reuocanda. Genus autem
id est. quod sui similis conione quadam. specie autem differens. duas aut
plures complectitur partes. Partes autem sunt que generibus his ex
quibus manant subiciuntur. omnia queq; sunt uel generum uel partium
nomina diffinitionibus quam uim habeant est exprimendum. Est em
diffinitio rerum earum que sunt eius rei proprie quam diffinire uolumus
breuiter et circumscripta quedam explicatio. hinc ego rebus exempla ad
iungere. nisi apud quos hec habentur oia cernerem. Nunc complectar
quod proposui breuiter. Si enim aut michi facere licuerit quod iam diu cogito
aut alius quispiam aut me impedito occuparet. aut mortuo effecit.
ut primum omne ius civile in genera digeram. que per pauca sunt. dem
eorum generum quasi quedam membra disparciam. tum propriam utq;
uim diffinitione declarer. perfectam iuris ciuilem artem habebitis. magis
magnam atq; uberem q; difficilem atq; obscuram. Atq; interea dum hec
que dispersa sunt coguntur uel partim licet carperitem et colligentem
undiq; replere ista iuris ciuile scientia. Nomen uidetur equitem romanum
hominem acutissimo omni ingenio sed minime ceteris artibus eruditum
q; aculeonem. qui merum uiuere semperq; uixit ita tenere ius civile. ut ei
cum ab hoc discesserit nemo de his qui peritissimi sunt anteponatur
Omnia enim sunt posita ante oculos. collocata in usu cotidiano. in con
gressione hominum atq; in foro. neq; ita multis litteris aut uoluminibus
magis continentur. Eadem enim elata sunt primum a pluribus dem
paucis uerbis conmutatis etiam ab hisdem scriptoribus scripta sunt sepius.
Accedit uero quo facilius percipi cognosq; ius civile possit. quod minime
pleriq; arbitrantur. mira quedam in cognoscendo suauitas et delectatio.
Nam siue quem aliena studia delectent plurima est in omni iure civili

et in pontificum libro et in xii tabulis antiquitate effigies. Et et
 uerborum uetustas prisca cognoscitur et actionum genera quaedam maiore
 consuetudinem uitamque declarant. Sive quae civilem scientiam quam scius
 la non putat oratoris esse propriam: sed cuiusdam ex alio genere prudentiae
 totam hanc descriptis omnibus ciuitatis utilitatibus ac partibus xii tabu
 lis contineri uidebitis. sive quem prepotens ista et gloriosa philosophia
 delectat dicam audacius. hoste habet fontes omnium disputationum suarum
 qui iure civili et legibus continentur. Ex his enim et dignitatem maxime
 expendam esse uidemus. tum uerum et iustum atque honestum labor honoribus
 premijs splendore decoratur. uicia autem hominum atque fraudes: damna
 ignominia uinculis uerberibus exilio morte mulcantur. Et docentur
 non infinito concertationumque plenus disputationibus: sed auctoritate
 nutuque legum dominos habere libidines. cohercere omnes cupiditates. ma
 tueri ab alienis. mentes oculos manus abstinere. fremant omnes licet.
 dicam quod sentio. bibliothecae me hercule omnium philosophorum. unius michi uidetur
 xii tabularum libellus si quis legum fontes et capita uiderit et auctori
 tatis pondere: quae utilitatis libertate superare. At si nos id quod maxime
 delectat nostra patria delectat. cuius rei tanta est uis ac tanta natura: ut
 itaquam illam in asperis uis saeculis tanquam indulum affixam sapientissi
 mus iure immortalitati anteponeret. quo amore tandem inflammari
 esse debemus in eiusmodi patriam: quae una in omnibus terris dominus est
 uirtutis imperii dignitatis. cuius primum nobis mens mos disciplina
 nota esse debet. uel quia est patria parens omnium nostrum. uel quia tanta
 sapientia fuisse in iure constituendo putanda est: quanta fuit in his
 tantis opibus imperii comparandis. Percipietis etiam illam ex cog
 nitione iuris letitiam et uoluptatem quae quantum presterit nostri
 maiores prudentia ceteris gentibus: tamen facillime intelligetis. si cum
 illorum lycurgo et dracone et solone nostras leges conferre uolueritis.
 Incredibile est enim quod sit omne ius civile praeter hoc nostrum in con
 ditum ac pene ridiculum. de quo multa soleo in sermonibus cotidianis
 dicere: cum hominum nostrorum prudentiam ceteris omnibus et maxime
 grecis antepono. his ego de rebus dixeram scruola his qui perfecti orato
 res esse uellent. iuris civilis cognitionem esse necessariam. Jam uero ipsa

44. 48

per sese quantum afferat his qui ei presunt honoris et acie dignitatis
que ignorat. Itaque non ut apud grecos infirmos homines mercedula ad
ducti ministros se prebent in iudiciis oratoribus: hii qui apud illos prag
matici uocantur sic in nostra ciuitate contra amplissimos quisque et cla
rissimos uir ut ille qui propter hanc iuris ciuilem scientiam sic appellatus
a summo poeta ennio est egregie cordatus homo catus aelius septus
multique preterea qui cum meto sibi auctore dignitatem reperissent
prefererunt: ut in respondendo iure plus etiam quam ipse meto ualere
Senecuti nero celebrande et ornande: quod honestius potest esse perfu
gum quam iuris interpretatio. Equidem michi hoc subsidium iam inde
ab adolescentia comparauit non solum ad causarum usum forensem:
sed etiam ad decus et ornamentum senectutis: ut cum me iures quod fere
iam tempus aduentat deficere cepissent: ista absolutione domum meam
iudicarem. Quid est enim preclarus: quam honoribus et reip. muneribus
perfidum senem posse suo iure dicere idem quod apud ennium dicit ille
phidias apollo: se esse eum unde sibi si non populi at reges at omnes sui
ciues consilium expectant suarum summarum rerum incerti: quos ego
mea ope ex incertis certos compotes consilii dimitto: ut ne res temere
tractent turbidas. Est enim sine dubio domus iuriconsulti totius oracu
lum ciuitatis. Testis est huiusmodi que michi ianua et uestibulum quod
in eius infirmissima ualitudine affectuque etate magna cotidie frequen
tia ciuium ac summorum hominum splendore celebratur. Tam illa non
longam orationem desiderant: quamobrem existimem publica quoque iura
que sunt propria ciuitatis atque imperii: tum monumenta rerum gestarum
et ueritatis exempla oratoris nota esse debere. Namque ut rerum priuatarum
causis atque iudiciis depromenda sepe oratio est ex iure ciuili: et idcirco ut ante
diximus oratori iurisciulio scientia necessaria est. Sic in causis publicis
iudiciorum contionum senatus omnis et antiquitatis memoria et pu
blii iuris auctoritas: et regende rei publicae ratio ac sententia tanquam aliqua
materies his oratoribus qui uersantur in re publica subiecta esse debent. Non
enim casidicum nescio quem neque proclamatores aut tabulam hoc ser
mone nostro conquerimus: sed cum iurum qui primus sit eius artis an
tistes: cui cum ipsa natura magnam hominum facultatem daret: tamen deus

eē putatur: ut et ipm̄ quod erat hominis proprium: non partim per
 nos: sed diuinitus ad nos delatum uideretur. Deinde qui possit non tā
 radice q̄ nomine oratoris ornatu in columnis uel inter hostium rela
 uersari: tūm qui scelus fraudemq; nocentis possit dicendo subicere odio
 ciuium suppliciumq; confirmare: idemq; inuicem presidio innocenciam
 iudiciorum pena liberare: idemq; languentem labentemq; populum
 ad decus excitare: aut ab errore deducere: aut inflammare in improbos
 aut mitatum in bonos mitigare. Eiusdemq; quencumq; in animo ho
 minū motum res et cā postulet: cum: dicendo uel excitare possit ue sedu
 re: hanc uiam si quis existimat: aut ab his qui de dicendi rōe scripserunt
 expositam eē: aut a me posse exponi tam breui: uehementer errat: neq;
 solum iusticiam uicam: sed ne rerum quidem magnitudinem prospicit
 Equidem uobis qm̄ ita uoluisse fontes unde haurietis: atq; iterum ipā pu
 tam eē demonstranda: non ut ipse dixissem quod et infinitum est et nō
 necessarium: sed ut demonstrarem tantum uiam et ut fieri solet digi
 tum ad fontes intenderem.

ubi uero inquit mutuo satis superq; abste uidetur: istorum stu
 die si modo sunt studiosi eē furtum. Nam ut socratem illum soli
 tum auit dicere: perfectum opus esse si quo satis eēt conuictus cohor
 tatione sua ad studium cognoscende percipiendeq; uirtutis: quibus em̄
 id persuasum eēt: ut nichil mallet eē se q̄ bonos uiros: hō reliquam
 facilem esse doctrinam: sic ego intelligo si in hec que patefecit orōne
 sua crassus intrare uoluerit: facillime uos ad ea que cupitis peruen
 tius ab hoc aditu ianuamq; patefacta

obis uero inquit sulphicis ista sunt perquirata perquiranda:
 sed pauca etiam requirimus. In primisq; ea que ualde breuit
 ate crasse dicta ante peruersa sunt: cum illa te et non contemere et
 didicisse confiterere. Ea si paulo latius dixeris: explebis omnem expec
 tationem ducturū desiderij nostri. Nam nunc quibus studendum reb;
 esset accepimus: quod ipm̄ est tamen magnum: sed uias earum rerū
 rationemq; cupimus cognoscere

uis si inquit crassus: qm̄ ego quo facilius uos apud me tenerem
 bestre potius obsecutus sum uoluntati: q̄ aut consuetudini aut

48 naturae mee petimus ab anthonio ut ea que continet neque adhuc pro-
tulit ex quibus unum libellum sibi exardisse iam dudum questus est
explicet nobis et illa dicendi mysteria enunciet. Ut uidetur inquit sul-
picius nam anthonio dicente etiam quid tu intelligas sentiemus. Pe-
to igitur inquit crassus a te quoniam id nobis anthoni hominibus id etatis
oneris ab horum adolescentium studiis imponitur. ut exponas quid hodie
rebus quas a te queri uideo sentias. Deprehensum quidem me inquit
anthonius plane uideo atque sentio. non solum quia ea requiruntur a me
quorum sum ignarus atque insolens. sed quia quod in causis ualde fruge
soleo ne tibi crasse succedam. id nunc me isti uitare non sinunt. Verum
hoc ingrediar ad ea que uultis audacius quod idem michi spero usu esse
uenturum in hac disputatione quod in dicendo solet ut nulla expectetur
ornata oratio. Neque enim de arte dicurus quam unquam didici sed de mea
consuetudine. ipsaque illa que in commentarium meum retuli. sunt eius
modi non aliqua michi doctrina tradita sed in rerum usu causisque tractata
que si uobis hominibus eruditissimis non probabuntur. uestram inquit
tatem accusatote. qui ex me ea quesieritis que ego nescirem. meam facul-
tatem laudatote cum uobis non meo iudicio sed uestro studio inductus non
grauate respondero.

nam crassus pergit modo inquit anthoni. nullum est enim pe-
riculum ne quid tu eloquere nisi ita prudenter ut neminem mem-
peniteat ad hunc te sermonem impulisse. Ergo uero inquit pergitam et
id faciam quod in principio fieri in omnibus disputationibus oportere
censeo. ut quid illud sit de quo disputetur explanetur. ne uagari et errare
cogatur oratio si hi qui inter se dissenserint non idem esse illud de quo
agitur intelligerent. Nam si forte quereretur que esset ars imperatoris. con-
stituendum putarem principio quis esset imperator. qui cum esset constitutus
administrator belligerendi. tum adiungeremus de exercitu. de castris.
de armibus de signorum collocacionibus. de oppidorum oppugnacione
nibus. de comitatu. de insidijs faciendis atque uitandis. de reliquis rebus
que proprie essent belli administrandi. quarum qui essent animo et scientia
compotes. eos esse imperatores dicerem. utereturque exemplis africanorum
et maximorum. Scipionum atque hancalem eius generis homines

nominarem. Similiter quereamus quis est is qui ad rem p. mo-
 zandam usum et scientiam et studium suum contulisset. Diffinirem
 hoc modo qui quibus rebus utilitas rei p. pararetur augetur
 teneretur. hisq. uteretur. hunc rei p. rectorem et consilij publica auc-
 torem esse habendum. predicaremq. p. lentulum principem illum et
 titum gratium patrem. et q. metellum. et p. africanum. et g. lelum
 et innumerabiles alios. tum ex nostra ciuitate tum ex ceteris. Similiter
 quereatur quis nam iuris consultus uere nominaretur: cui dicere
 qui legum et consuetudinis eius qua priuati in ciuitate uterentur. et
 ad respondendum et ad agendum et ad cauendum peritus esset. et
 ex genere sextum elium. M. maniliam. p. mutium nominarem. Atq.
 ut iam ad leuora aruum studia ueniam si musicus. si grammaticus. si
 poeta queratur. possum similiter explicare quid eorum quisq. profiteat.
 et quomodo amplius a quoq. sit postulandum. Philosophi demq. ipi
 qui de sua ac sapientia unus omnia pene profiteatur. est tamen quedam
 descriptio. ut is qui studeat omnium rerum diuinarum atq. humanarum
 uim naturam causasq. nosse. et omnem bene uiuendi rationem tenere ac
 persequi nomine hoc appellatur. Oratorem autem qui de eo quereamus
 eundem non facio eundem quem crassus. qui michi iusus est omnem omnium
 rerum atq. aruum scientiam comprehendere uno oratoris officio ac nomine.
 Atq. eum puto esse qui et uerbis ad audiendum iocundis et sententijs ad
 probandum accommodatis uti possit in causis forensibus atq. coibus. hunc
 ego appello oratorem. cuiq. esse preterea instructum uoce et actione et
 lepore quodam uolo. Crassus uero michi noster iusus est oratoris facultatem
 non illius artis terminis sed ingenij sui finibus immensis pene des-
 cribere. Nam et ciuitatum regendarum oratori gubernacula sententia
 sua tradit. in quo per michi mirum iussum est. scruola te hoc illi concedere.
 cum sepius tibi senatus breuiter impoliteq. dicenti magnus sit hie de
 rebus assensus. M. uero scaurus quem non longe iuri apud se esse audio
 iur regende rei p. scientissimus si audierit hanc auctoritatem grauitatis
 et consilij. sui uindictam ate crasse q. eam oratoris propriam esse dicas.
 iam credo huc ueniat. et hanc loquacitatem nostram uultu ipso aspectuq.
 conferreat. qui anteq. est in dicendo immane contemendus. prudentia tu

30 rerum magnarum magis q̄ dicendi arte nititur. Neq; uero si quis b
trunq; potest. aut ille publici consilii auctor ac senator bonus: ob eam
ipam causam orator est. aut hic disertus atq; eloquens si est. idem in
procuracione ciuitatis egregius aliquam scientie dicendi copiam est as
sequutus multum inter se distant iste facultates longe q; sunt diuerse
atq; seumate. Neq; eadem rōne et uia M. ratho. p. africanus. q. metellus
y. lclius. qui omnes eloquentes fuerunt orōnem suam et rei p. dignitate
exornabant. Neq; enim est interdictum aut a rerum natura aut a lege a
liqua atq; more et singulis hominibus ne amplius q̄ singulas artes nos
se liceat. Quare non etsi eloquentissimus athenis pericles idemq; in ea
ciuitate plurimos annos princeps consilii fuit publici. Idcirco eiusdem
hominis atq; artis utraq; facultas estimanda est. neq; si p. crassus idē
fuit eloquens et iuris peritus ob eam causam inest in facultate dicendi
iuris ciuilibus scientia. Non si quisq; ut in aliqua arte et facultate excellēs
aliam quoq; artem sibi assumpserit is perficiet ut quod preterea sciet. id
eius in quo excellēt pars quedam eē uideatur. licet ista ratione dicamus
pila bene et duodecim scriptis ludere proprium eē iuris ciuilibus. qm̄ utruq;
eorum p. mutius benefecerit. Eademq; ratione dicantur et quos phin
greci nominant idem pote qm̄ empedocles phisicus egregium poema fe
cerit. Ad hoc ne phi quidem ipi qui omnia sicut propria sua esse atq; a
se possideri uolunt. dicere audent. geometriam aut musicam phie esse
quia platonem omnes in illis artibus prestantissimum fuisse profiteat.
Ac si tam placet omnes artes oratori subungere. tollerabilis est sic porius
dicere. ut qm̄ dicendi facultas non debeat eē ieiuna atq; nuda. sed aspersa
atq; distincta multarum rerum iocunda quadam uarietate. sic boni ora
toris multa auribus accepisse multa uidisse. multa aut et cogitatione nul
ta etiam legendis percussisse. neq; ea ut sua possedisse. sed ut aliena libasse
fateor enim callidum quendam hunc et nulla in re tuonem ac rudem
nec peregrinum atq; hospitem in agendo eē debere. Neq; uero istis
tragediis tuis quibus uti phi maxime solent crasse perturbor q̄ ita di
xisti neminem posse eorum mentes qui audirent aut inflammare di
cendo aut inflammatas restringere. cum eo maxime uini oratoris
31 magnitudiq; cernatur nisi qui rerum om̄ naturam mores hominū

atq; rōnem p̄mituo perspexerit. in quo phiā sit oratorū necessario p̄
 cipienda. quo in studio hominū ingemiosissimorum ociosissimorumq;
 totas etates uidemus eē contritas. quorum ego copiam magnitudinē
 q; cognicionis atq; artis non modo non contemno. sed etiam uehement^r
 admiror. Nobis tamen qui in hoc populo foreq; uersamur satis est. ea
 de moribus hominum et scire et dicere que non abhorreant ab homi
 moribus. Quis enim unq; orator magnus aut grauis. cum aduersa
 rō uidentem facere uellet. hesitauit ob eam causam q; nesciret quid eēt
 iracundia. feruor. ne mentis. an cupiditas puniendi doloris. Quis
 cum ceteros animorum motus aut iudicibus aut populo dicendo nescit^r
 atq; agitare uellet. ea dixit que a phiis dici solent. qui partim omnes
 motus negant in animo ullos eē debere. qui cum eos in iudicium me
 tibus concitent. scelus eos nepharium facere. partim qui tollerabilio
 res uolunt eē et ad ueritatem uite propius accedere per mediocres ac
 potius leues motus debere esse dicunt. Orator autem omnia hec que
 putantur in cōiuita consuetudine mala ac molesta et fugienda multo
 maiora et acerbiora uerbis facit. Itemq; ea que uulgo expetenda atq;
 optabilia uidentur. dicendo amplificat atq; ornat. Neq; uult ita sa
 piens inter stultos uideri. uti qui audiant aut illum ineptum aut
 gregulum putent. aut etiam si ualde probent ingenium oratoris
 sapientiam admirentur. sese eē stultos moleste ferant. sed ita pagrat
 per animos hominū. ita sensus hominum mentesq; pertractat. ut nō
 desideret phiarū descriptiones neq; exquirat orōne. illud summum
 bonum in animo ne sit. an in corpore. uirtute aut uoluptate diffinat.^r
 an hec inter se ungi copulariq; possint. an uero ut quibusdam usum
 nichil certum sciri. nichil plane cognosci et percipi possit. quarū rerū
 fateor magnam multiplicemq; eē disciplinam. et multas copias ua
 riasq; rationes. Sed aliud quiddam longe aliud crasse querimus. acu
 to nobis homine opus est. et natura usiq; callido. qui sagaciter per
 uestiget quid sui cues. hiq; homines quibus aliquid dicendo persuade
 uelit cogitent. sentiant opmentur expectent. teneat oportet uenas
 cuiusq; generis. oratio ordinis. et eorum apud quos aliquid ager aut
 erit acturus. mentes sensusq; degustet. phiarū autē libros reseruet

sibi ad huiusmodi tusculam requiem atq; otium. Ne si quando ei
dicendum erit de iusticia et de fide mutuetur a platone. qui cum hec
exprimenda uerbis arbitraretur. nouam quandam fingit in libris
ciuitatem usq; eo illa que dicenda de iusticia putabat a uite consuetu
dine et ab ciuitatum moribus abhorrebant. Et si ea probarentur in po
pulis atq; ciuitatibus. que tibi crasse concessisset. clarissimo uero et
amplissimo principi ciuitatis ut illa diceret in magna concione tua
ciuium que dixisti. Eripite nos e miserijs. eripite e faucibus eorum qz
crudelitas nostro sanguine non potest expleri. Nolite finire nos cuiq;
seruire nisi uobis uniuersis quibus et possumus et debemus. Omitto
miserias in quibus ut illi auint uir fortis eē non potest. omitto fauces
ex quibus te eripi uis ne iudicio inquo exsorbeatur sanguis tuus. quod
sapienti negant accidere posse. Seruire non modo te. sed uniuersum se
natum. cuius tunc causas agebas ausus eo dicere. Potest ne uirtus crasse
seruire. istis auctoritatibus quorum tu precepta oratorie facultate com
plecteris. que et semper et sola libera est. queq; etiam si corpora capta
sunt. acinis aut constructa uindictis. tamen suum ius atq; om̄ rerum impu
nitam libertatem tenere debeat. Que uero addidisti. non modo senatū
seruire posse populo. sed etiam debere. que hoc p̄ho tam mollior tam lan
gidus tam enervatus. tam omnia ad uoluptatem corporis doloremq;
referens. probare posset. senatum seruire populo. cui populus ip̄e mo
derandi et regendi sui p̄tatem quasdam habenas tradidisset. Itaq; cum
ate hec diuinitus ergo dicta arbitraret. p. rutilius rufus homo doctus et
p̄hie deditus non parum commode. sed etiam turpiter et flagitiose dicta
eē dicebat. Idemq; seruulum galbam. quem hominem probū quenuisse
se aiebat. pergrauiter reprehendere solebat. q. i. lucio scribonio q̄onē
ni eum ferente. populi misericordiam concitasset. cum marcus catho
galbe grauis atq; acer inimicus asperere apud po. Ro. et uehementer
esset locutus. quam orōnem in originibus suis exposuit. ip̄e. rep̄hen
debat igitur galbam rutilio q. i. g. sulpicij galli propinqui sui. q. pu
blium filium pene in humeris suis extulisset. qui patrio clarissimo re
cordatione et memoria fletum populo moueret. et duos filios suos p̄uos
tutele populi commendasset. ac se tanq; in procinctu testamentū faceret.

sine libra atq; tabulis pretoris tutorem institueret dixisset illorum orbitati
 Itaq; cum et invidia et odio populi tū galba premeretur. is eum trage
 dyo liberatum ferebat. quod item apud cathonem scriptum ēē uideo. nisi
 pueris et lacrimis usus fuisset. penas eum daturum fuisse. hoc rutilius
 valde uituperabat. et hinc humilitati dicebat. uel exilium fuisse uel morte
 anteponendam. Neq; uero hoc solum dixit. sed ipse et sensit et fecit. Nam
 cum eēt ille uir exemplum ut fortis innocentie. cuiusq; illo nemo integrior
 eēt in ciuitate. neq; sanctior. non modo supplex eē iudicibus uoluit. sed ne
 ornatus quidem et liberius causam dixi suam q̄ simplex oratio ueritatis
 ferebat. Paulum hinc coctē tribuit partium disertissimo adolescenti sororis
 sue filio dixit. Item causam illam quadam ex parte q̄ mutius more
 suo. nullo apparatu pure et dilucide. Et si tu tunc crasse dixisses qui
 subsidium oratori ex illis disputationibus quibus philosophi utuntur
 ad dicendi copiam petendum eē paulo ante dicebas. Et si tibi pro p.
 rutilio non phorum more sed tuo licuisset dicere q̄uis scelerati illi fuisset
 sicut fuerunt pestiferi cives supplicioq; digni. tamen omnem eorum
 importunitatem ex intimo mentibus euulisset uis orationis tue. Nūc
 talis uir amissus est dum causa ita dicitur. ut si nulla commenticia
 platone ciuitate res ageretur. nemo ingemuit. nemo inelamauit patro
 norum. nichil cuiq; doluit. nemo est questus. nemo rem p. implorauit.
 nemo supplicauit. Quid multa pedem nemo in illo iudicio supposit. cre
 do ne stantio renunciaretur. Imitatus est homo romanus et consularis
 veterem illum socratem qui cum omni sapientissimus eēt. sanctissimeq;
 iurisset. ita in iudicio capitis pro se ipse dixit. ut non supplex aut reus
 sed magister aut dominus uideretur eē iudicium. Cum etiam cum ei
 scriptam oronem lisias attulisset. quam si ei uideretur edisceret. ut ea
 pro se in iudicio uteretur. non mutius legit. et commode scriptam eē
 dixit. Sed inquit ut si michi calceos sicronios attulisses non uterex q̄
 uis eēt abiles atq; apti ad pedem quia non eēt iuriles. sic illam oro
 nem disertam sibi et oratoriam uideri. fortem et iurilem non uideri.
 Ergo ille quoq; damnatus est. neq; solum primis sententijs. quibus tm̄
 statuabant iudices damnarent. an absoluerent. sed etiam illis quas itez
 ferre legibus debebant. Erant enim athenis res damnato si fraus capiat

55. capitalis non esset. quasi pene estimatio ex sententia cum iudicibus daretur. interrogabatur reus quam quasi estimationem commiseruisse se maxime confiteretur. Quod cum interrogatus socrates esset: respondit sese meruisse: ut amplissimo honoribus ac premis decoraretur. et ut ei uictus cotidianus in prutaneo publice preberetur. qui honor apud grecos maximus haberetur. Cuius responso iudices sic exarserunt: ut capitae hominem innocentissimum condemnarent. qui quidem si absolutus esset: quod meherde etiam si nichil ad nos pertineret. tamen propter eius ingentem magnitudinem velleim. quoniam modo istos phos ferre possemus qui nunc cum ille damnatus est nullam aliam ob culpam: nisi propter dicendi iustitiam: tamen a se oportere dicunt peti precepta dicendi. Quibus cum ego non pugno. utrum sit melius aut uerius: tamen dico et aliud illud esse atque hoc. et hoc sine illo summo esse non posse. Nam quod uis civile crasse tam uehementer amplexus es: uideo quid egeris: tum cum dicebas uidebam primum si uole te dedisti quem omnes amare meritissimo pro eius eximia suauitate debemus: cuius artem cum indotam esse atque inornatam et inornatam uideres: uerborum etiam dote locupletasti et ornasti deinde quod in ea tu plus opere laborisque consumpseras: cum eius studij tibi et hortator et magister esset domi: ueritus es nisi istam artem oratione euaggetasses: ne operam perdidisses. Sed ego ne cum ista quidem arte pugno: Sit sane tanta quantam tu illam esse uis. Et tenim sine conuersa et magna est et late patet. et ad multos pertinet. et summo in honore semper fuit. et clarissimum cuius ei studio hodie presunt. Sed uide crasse. ne dum nouo et alieno ornatu uelis ornare iuris ciuili scienciam: suo quoque eam concessio et traditio spoliis atque denudis. Nam si ita diceris qui iuriconsultus esset: esse cum oratorem. itemque qui esset orator: iuris eundem esse consultum. preclaras duas artes constitueres atque inter se pares et huiusmodi socias dignitatis. Nunc uero iuriconsultum sine hac eloquentia de qua quermus fateris esse posse fuisseque plurimos. Oratorem negas nisi illam scienciam assumpserit esse posse. Item et tibi iuriconsultus ipse per se nichil nisi leguleus quidam cautus et acutus precie actionum cancor formularum aucupe sillabarum. Sed quia sepe utitur orator subsidio iuris in causis: ideo istam iuris scienciam eloquentie tanquam an-

cellulam pedissequamq; adiungisti. Ex uero impudentiam admiratq;
 es eorum patronum: qui aut cum parua nescirent. magna profite-
 rentur: aut ea que maxima eent in iure ciuili tractare auderent in
 causis cum ea nescirent nunq; didicissent. Vtriusq; rei facili est et
 prompta defensio. Nam neq; illud est mirandum qui quibus uerbis co-
 emptio fiat nesciat. eundem eius mulieris que coemptionem fecerit tam
 posse defendere. Nec si parui nauigij et magm eadem e in gubernado
 sciencia: idcirco quibus uerbis herascimere oporteat nesciat. Idem her-
 ascunde familie causam agere non possit. Nam q; maximas cetiuirales
 causas in iure positas protulisti. que tandem earum ra fuit que ab hoie
 eloquenti iuris imperito non ornatissime potuerit dici: quibusquidem
 in causis omnibus sicut in ipa M. curij que abste uiper est dicta. et
 uiper in titi licij manum controuersia: atq; in eo puero qui ex alta
 natus erat uxore non remisso nuncio superiore fuit inter peritissimos
 homines summa de iure diffencia. Quero igitur quid adiuuit oratore
 in his causis iuris sciencia: cum hic iuriconsultus superior fuerat disces-
 surus: qui eet non suo artificio sed alieno: hoc est non iuris sciencia sed
 eloquentia sustentatus. Equidem hoc sepe audiu cum edilitatem p. crassi
 peteret: cumq; maior nati etiam consularis sergius galba assentaretur
 q; crassi filiam gaio filio suo desponsidisset: accessisse ad crassum
 consulendi causa quendam rusticanum: qui cum crassum seduxisset
 atq; ad eum retulisset: responsumq; ab eo uerum matris q; ad suam
 rem accommodatum abstulisset: ut eum tristem galba uidit nomine
 appellauit: quesuitq; qua de re ad crassum retulisset. Exquo ut au-
 diuit commotumq; ut uidit hominem: suspensio inquit animo et eca-
 pato crassum tibi respondisse uideo. Et heus tu inquit. quid tibi in-
 mentem ueni ita te respondere. Dum ille fidenter homo peritissimus
 confirmare se ita rem habere ut respondisset nec dubium ee posse. gal-
 la autem alludens uarie et copiose multas similitudines affererat. mul-
 taq; pio equitate contra uis dicere. Itaq; illum cum differendi par ee
 non possit: quanq; fuerit crassus in numero disertorum. sed par galbe
 nullo modo: ad auctores confugisse: et id quod ipe diceret et in publi-
 muci fratris sui libros. et in sexti aeli commentarijs scriptu ptulisset

36.

dem ipm crassum manu prehendit

57 attamen concessisse qualbe disputationem sibi probabilem et prope ueni
uideri. attamen que cause sunt hmoi: ut de earum iure dubium ee non
possit. oio in iudicium uocari non solent. Num que eo testamento
quod pater familias antefecit q̄ ei filius natus est hereditatem petat
nemo quia constat agnoscendo rumpi testamentum. Ergo in hoc que
iurium iudicia nulla sunt. licet igitur impune oratori omnem hanc
partem iuris in controuersis ignorare. que p̄ se sine dubio multo ma
yua est. In eo autem iure quod ambigitur inter peritissimos: non
est difficile oratori eius partes quantunq; defendet auctorem aliquem
inueniri. a que cum admentatis hastas accepit ip̄e eas oratoris lare
tis uiribusq; torquebit. Nisi uero bona uenia huius optimi iuri di
xerim scenole tu libellis aut preceptis soceri tui. cum causam in curia
soceri tui defendisti. nonne arripuisti patrociniū equitatis et de
fensionem testamentorum ac uoluntatis mortuorum. ac mea quidem
sententia frequens cum te audim atq; affiu maiorem partem senten
tiarum sale tuo ac lepore et politissimis sententiis pellexisti. cum et illud
acumen illuderis et admirare ingenium scenole q̄ cogitasset narsi pri
oportere q̄ enori. Cumq; multa colligeres et ex legibus et ex senatus
consultis et ex uita et ex sermone cōi non modo acute sed etiam ridicule
et facete ubi si uerba non rem sequerentur consilia nichil posset. Itaq; hi
laritatis plenum iudicium ac leticie fuit. in quo q̄ tibi iuris ciuili ex
ceratatio profuerit non intelligo. Dicendi uis egregia summa festiuitate
et uenustate coniuncta profuit. ip̄e ille uirtuosus pater in iuris defensor
et quasi patrimonii propugnator sui quid in illa causa cum contra
te diceret attulit. quod de iure ciuili de promptum uideretur. quam
legem recitauit. quid patefecit in dicendo quod fuisse imperitis oc
cultus. Nempe omnis eius oratio uersata est in eo ut scriptum plu
rimum ualere oportere defenderet. Ac in hoc genere apud magistrum ^{p̄ ueri}
exercentur om̄s cum in hmoi causis alias scriptum atq; equitatem
defendere docentur. Et credo in illa militis causa si tu hereditatem aut
militem defendisses. ad hostilianas te actiones non ad tuam uim et ad
oratoriam facultatem contulisses. Tu uero uel si testamentum defendes
sic ageres. ut omne om̄i testamentorum ius in eo iudicio positū uideret.

uel si causam ageres militis: patrem eius ut soles dicendo a mortuis
 excitasses: statuisses ante oculos: complexus esset filium: flensq; eum
 centum uiris commendasset: lapides mehercule omnes flere ac lamen-
 tari coegisses: ut rotum illud uti lingua nuncupasset: non in p[er] tabu-
 lis quas tu omnibus bibliothecis anteponis: sed in magistri carmine
 scriptum uideretur: Nam q; mercedem accusas adolescentium qui istam
 artem primum facillimam non ediscant: que q̄ sit facillime illi uiderint:
 qui eius artis arrogantia quasi difficillima sit: ita subim[en] ambulant.
 Deinde etiam tu ip[s]e uideris qui eam artem facilem e[ss]e dicio: quam concedis
 adhuc artem non omnino e[ss]e: sed aliquando si quis aliam artem didicerit
 ut hanc artem efficere possit tum illam e[ss]e artem futuram: Denique q;
 sit plena delectatione in qua remittunt tibi omnes istam uoluptatem
 et ista se carere patiuntur: Nec quisq; est eorum qui si iam sit ediscendu[m]
 sibi aliquid: non tantum paciuu[m] malit addiscere q̄ mamillianas uena-
 lum uendendorumq; leges addiscere: Tum autem q; amore patrie cen-
 ses nostrorum maiorum inuenta nosse debere: non uides ueteres le-
 ges: aut ip[s]a sua uetustate consensisse: aut noue legibus e[ss]e sublatis
 Q; uero uiros bonos uire civili uire civili fieri putas: quia legibus et
 premia proposita sunt uirtutibus et supplicia uicis: equidem putaba[m]
 uirtutem hominibus si modo tradi ratione possit instituen[do] et traden-
 do: non minus et in ac metu tradi: Nam ip[s]m quidem illud etiam sine
 cogitatione uiris q̄ sit bellum cauere malum scire possumus: de me aut[em]
 ip[s]o tantum uiri tu concedis: ut sine ulla uiris scientia tamen causis sa-
 tisfacere possem: tibi hoc crasse respondeo neq; me unq[ui] uis civile didi-
 cisse: neq; tamen in h[is] causis quas in iure possem defendere unq[ui] istam
 scienciam desiderasse: Aliud est enim esse artificem cuiusdam generis atq;
 artis aliud in cōi uita et uulgaru homin[um] consuetudine non ebetem nec ru-
 dem: Cui nostrum non licet fundos uirō obire: aut res rusticas uel fruc-
 tus causa uel delectationis inuisere: tamen nemo tam sine oculis q̄ sine
 mente uiuit: ut quid sit sementis ac messis: quid arborum putatio ac utiu[m]
 quo tempore anni aut quomodo ea fiant om[n]iō nesciat: Num igitur si
 cui fundus inspiciendus: aut si a mandandum aliquid procuratori de
 agricultura aut imperandum uillicis sit: magono carthaginense sunt

libri perdiscendi: an hac cōi intelligentia contenti eē possumus
ad hoc dimittat ne in nostra peregrini atq; aduene esse uideamur
Cur ego non idem in iure civili presertim tum in causis et in negotiis
et in foro conteramur: et satis instructi esse possumus: ad hoc dimittat
ne in ur̄a patria peregrini atq; aduene eē uideamur. At si iam sit
causa aliqua ad nos delata obscurior: difficile credo sit: cum hoc scruola
cōicare: quanq̄ ip̄a omnia quorum negotium est consulta ad nos et
exquisita deferunt. An uero si de re n̄a si de fimbis tū in rem presente
non uenimus si de tabulis et p̄scriptionibus controuersia est contortus
res et sepe difficiles necessario perdiscimus. Si leges nobis aut si hōm
peritorum responsa cognoscenda sunt: ueremur ne ea si ab adolescētia
iure civili minus studuerimus: non queamus cognoscere. Nichil ne igitur
prodest oratori iuris civilis sciencia? Non possum negare prodeē
ullam scienciam: presertim cuius eloquencia rerum copia debeat eē or
nata: sed multa et magna et difficilia sunt ea que sunt oratori nōcia
At eius industriam in plura studia distrahere nolim. Quis neget
opus eē oratori in hac oratorio motu statūq; rostrū gestum et uenusta
tem tamen nemo suaserit studiosis studiosis discendi adolescentibus
in gestu dicendo histrionum more elaborare. Quid est oratori tam
necessarium q̄ uox? tamen me auctore nemo dicendi studiosus tragicoz
more et tragedozum uoci seruet: qui et annos ampliores declamitant
et cotidie anteq̄ prouincient uocem cubantes sensim exortant. Tandēq;
cum egerunt sedentes ab antissimo sono usq; ad grauissimum sonum
recipiunt et quasi quodammodo colligunt: hoc nos si facere uelimus:
ante condemnentur hi quorum causas recipimus: q̄ totiens quoties
prescribitur pecanem aut munitionē citamus. Et si in gestu qui nul
tum oratorem adiuuat: et in uoce que ima maxime eloquenciam uel
commendat uel sustinet: elaborare nobis non licet ac tū in utroq; as
sequi possumus: quantum in hac acie cotidiam muneris spaciū nob̄
datur: quanto minus est ad iuris civilis perdiscendi occupationem
descendendum: quod et summatim percipi sine doctrina potest: et
hanc hi ab illis rebus dissimilitudinem: q̄ uox et gestus subito sumi
et aliamde arripi non potest. Iuris utilitas ad quancunq; causam

quibus repente uel a periculis uel a libris deponi potest. Itaque illi disertissimi
 homines munistros habent in causis iurisperitos cum ipsi sint peritissimi
 et qui ut abste paulo antedictum est pragmatici uocantur. In quo nri
 omnino melius multo quam clarissimorum hominum auctoritate leges et iura
 certa esse uoluerunt. Sed tamen non fugisset hoc grecos homines si ita
 necesse arbitrati essent oratorem ipsum erudire iure civili non ei pragma-
 ticum adiutorem dare. Nam quod dicitur senectutem a solitudine uindictari
 iuris ciuili scientia: fortasse etiam pecunie magnitudine. Sed uos non
 quid nobis utili uerum quid oratori necessarium sit querimus. quanquam
 quoniam multa ad oratoris similitudinem ab uno artifice sumuntur. Solet
 idem rursus dicere se quo plus sibi etatis accideret. eo tardiores tibi
 modos et cantus remissiores esse facturum. Et si ille astrictus certa qua-
 dam numerorum moderacione et pedum: tamen aliquid ad requiem
 senectutis excogitat. quanto facilius nos non lapare modos sed totos
 multos possumus. Neque enim hoc te crasse fallit quod multa sunt et quod ua-
 ria genera dicendi: et quod haud sciam an tu primus oderis qui iam
 multos dicit remissius et leuius quam solebas neque minus. hec tamen tua
 leuissimum sermonis leuitas quam illa summa uis et contentio probatur
 multaque oratores fuerunt ut illum scipionem audimus et lelum qui
 omnia sermone conficerent paulo intenciore nunquam ut sergius galba
 lateribus contenderet. Et si iam hoc facere non poteris aut noles
 uerere ne tua domus et iuri et ciuis si a litigiosis hominibus non co-
 latur a ceteris deseratur. Equidem tantum absun ab ista sententia
 ut non modo non arbitror subsidium senectutis in eorum qui consul-
 tum ueniunt multitudinem esse ponendum. sed tanquam portum aliquem
 expectere istam quam tu timeo solitudinem. Subsidium enim bellis-
 simum estimo esse senectuti otium. Reliqua etiam si adiuuant historiam
 dico et prudentiam iuris publici et antiquitatis iter et exemplorum
 copiam si quando opus erit: a uiro optimo et his rebus instructissimo
 familiari meo longo mutuabor. Neque repugnabo quo minus id quod
 modo hortatus es: omnia legant omnia audiant: in omni recto studio
 atque humanitate uersentur. Sed me hercule non ita multum sperari
 michi uidentur: si modo ea facere et persequi uolent que a te crasse

67
precepta sunt. qui michi etiam prope nimis duras leges imponere
uisus es huic etati: sed tamen ad id quod cupunt adipiscendum prope
necessarias. Nam et subite ad propositas causas exercitationes et
accurate et meditate commentationes: ac stilus ille tuus quem tu
uere dixisti perfectorem dicendi esse ac magis multum sudoris est. Et illa
oratio tue cum scriptis alienis comparans et de alieno scripto subita uel
laudandi uel uituperandi uel comprobandi uel refellendi causa disputans
non mediocri contentione est uel ad memoriam uel ad imitandum.
Illud uero fuit horribile quod me hercule uereor ne maiorem uim ad de-
terrendum habuerit quam ad cohortandum. Voluisti enim in suo genere u-
numquempotest nostrum quasi quendam esse rostrum dixisti non tam ea que
recta essent fastidio adherescere quod ego non tam studiose in nobis quam
in hystrionibus spectari puto. Itaque nos rarios sepe attentissime audiri
iudeo. tenet enim nos res ipsa atque causa ac esopum si paulum irrauc-
erit explodi. A quibus enim nichil preter uoluptatem aurium queritur
in his offenditur simul atque minuitur aliquid de uoluptate. In eloquentia
autem multa sunt que teneant que si omnia summa non sunt et pleraque
tamen magna sunt necesse est carpa que sunt mirabilia uideri. Ergo
ut ad primum illud reuertar sit orator nobis is qui ut crassus descrip-
sit accommodare ad persuadendum possit dicere. is autem concludatur
in ea que sunt in usu ciuitatum uulgari ac forensi. remotisque ceteris
studio quibus ea sunt ampla atque preclara. In hoc uno opere ut ita dica-
noctes et dies urgeatur puniturque illum cui sine dubio summa uis di-
cendi conceditur atheniensem demosthenem. in quo tantum studium fuisse
tantisque labori dicitur ut primum impedimenta nature diligentia indus-
triaque superaret. Cumque ita balbus esset ut eius ipsius artis cui studeret
primam litteram non posset dicere: perfecit meditando: ut nemo planius
esset locutus putaretur. deinde cum spiritus eius esset angustior. tantum
contemenda animia in dicendo est assecutus: ut una continuatione uerborum
id quod eius scripta declarant: bene ei contentiones uocis et remissiones
continerentur: qui etiam ut memorie proditum est coniectis in os calculis
summa uere uersus multos uno spiritu pronuntiare consuebat. Neque
id consistens in loco: sed mambulans atque ascensu magis ediene arduo. hinc

ego cohortationibus crasse ad studium et ad laborem mittendos iuuenes
 uehementer assensior. Cetera que collegisti ex diuersis et uariis studiis
 et artibus tam et si ipse eo omnia consecutus tamen ab oratorio proprio
 officio atque munere seuncta esse arbitror. hec cum anthomus dixisset
 sane dubitare iussus est sulphuricus et cocta: utrius oratio propius ad ueri
 tatem uideretur accedere. Tum crassus operarum nobis quendam antho
 ni oratorem facis atque haud scio an aliter sentias: et utare illa tua mirifica
 ad refellendam consuetudine qua tibi nemo unquam prestatit. Cuius quidem
 ipsius facultatis exercitatio oratorum propria est. Sed in phorum consue
 tudine uersatur: maximeque eorum qui de omni re proposita in utramque
 partem solent copiosissime dicere. Verum ego non solum arbitrabar hinc
 presertim audientibus a me infirmari oportere qualis esse posset is qui ha
 bitaret in subsellis: neque quicquam amplius afferret: quam quod causarum uentus
 postularer. Sed inanis quiddam uidebam cum censelam oratorem preser
 tim in nostris rebus nullius ornamenti expertem esse. Tu autem quam exiguis
 quibusdam fimbriis totum oratoris munus circumdedisti: hoc facilius no
 bis exponere ea que ab se de officio preceptisque oratoris quesita sunt. Sed
 opinor secundum hunc diem. Satis enim multa a nobis hodie dicta sunt.
 Nunc et stercula quam in tusculanum ire constituit: paululum requiescet. dum
 se calor frangat: et nos ipsi quam id temporis est ualitudinis demus operam: pla
 cuit sic omnibus. Tum stercula sane inquit uellem non constituissem in tus
 culanum me hodie uenturum esse cum lelio libenter audirem anthoni
 et cum exsurgere simul aridens: neque enim inquit tam michi molestus
 fuit quous nostrum crude peruellit quam iocundus: quod se id uesare confessio est

Marti tullii de oratore liber primus explicat.
 Eiusdem secundus ad quintum fratrem incipit.

Qua nobis pueris Q. frater si meo
ria tenes opinio fuit lucium crassum non
plus attigisse doctrine. q̄ quantum prima
illa puerili institutione potuisset. M. aut
anthonium oīo omnis eruditionis expte
atq; ignarum fuisse. Erantq; multi qui
quanq̄ ita se rem habere arbitrentur.
tamen quo facilio nos incenso studio
dicendi a doctrina deterrent. libenter

id quod dixi de illis oratoribus predicarent. ut si homines non eruditi
summam eēt prudentiam atq; mirabilem eloquentiam consecuti. in
anis omnis noster eēt labor. et stultum in nobis erudiendis patres nri
optimi ac prudentissimi uiri studium uideretur. Quos cum ut pueri re
futare domesticis testibus patre et G. aculeone propinquo nostro et L. ci
cerone patrio solebamus. q̄ de crasso pater et aculeo quo cum erat nostra
mater tria. quam crassus dilexit ex omnibus plurimum et patrius qui
cum anthonio in ciliciam profectus una decesserat. multo nobis de eius
studio ac doctrina sepe narrauit. Cumq; nos cum consobrino nostris
aculeonis filio et ea disceremus que crasso placerent. et ab his doctoribz
quibus ille uteretur erudiremur. etiam illud sepe intelleximus cum
essemus hmoi q̄ uel pueri sentire poteramus illum et uere sic loqui.
nullam ut nosse aliam linguam uideretur. et doctoribus nostris ea
ponere in percontando. eaq; ipm̄ omni in sermone tractare. ut ni
chil eēt ei nouum nichil inauditum uideretur. De anthonio uero q̄q̄
sepe et humanissimo homine patrio nro acceperamus. quemadmodu
ille uel athenis uel rhodi se doctissimorum homin sermionibus dedisset
tamen ille adolescentulus quantum illius mentis etatis in eo pacie
batur pudor multo ex eo sepe quesui. non erit profecto tibi quod scri
bo hoc nouum. Nam iam tum ex me audiebas. nichil illum ex multis
uariisq; sermionibus nullius rei quequidem eēt in his artibus de quibus
aliquid estimare possem rudem aut ignarum eē uisum. Sed fuit hoc
in utroq; eorum. ut crassus non tam eorum existimare uellet non didi
cisse q̄ illa despiciere et nostrorum hominum in omni genere prudentia

grecis anteferre. Anthonius autem probabiliorum hoc populo oratione
 fore censebat sua si omnino didicisse nunquam putaretur. atque ita se utique
 grauiorem fore: si alter contempnere: alter ne nosse quidem grecos uide
 retur. Quorum consimilium quale fuerit nichil sane ad hoc tempus.
 Illud autem est huius infortuna scripturae ac temporis ueniam eloqui
 a non modo sine dicendi doctrina: sed sine quidem omni sapientia flore
 unquam et prestare potuisse. Et tamen ceterae ferre artes seipsum per se tuentur
 singule. benedicere autem quod est scienter et perite et ornate dicere: non
 habet diffinitam aliquam regionem cuius terminus septa teneatur.
 Omnia quaecumque in hominum disceptationum cadere possunt: bene sunt
 ei dicenda: qui hoc se posse proficitur: aut eloquentiae nomen relinquen
 dum est. Quare eundem et in nostra ciuitate: et in ipsa grecia: quae semper
 summa duxit: multos et ingenio et magna laude dicendi sine summiare
 rum omni scientia fuisse fateor. Talem uero existere eloquentiam qualis
 fuerit in crasso et anthonio non cognitis rebus omnibus quae in tantum
 prudentiam pertinerent tantamque dicendi aptam: quanta in illis fuit
 non potuisse confirmo. Quos etiam feci libentius ut eum sermonem quem
 illi quondam inter se de his rebus habuissent mandarem litteris uel ut
 illa opinio quae semper fuisset tolleretur: alterum non doctissimum: alter
 plane indoctum fuisse: uel ut ea quae existimarem a summis oratoribus
 de eloquentia diuinitus esse dicta custodirem litteris: si ullomodo assequi com
 plectique potuissem: uel me hercule etiam ut laudem eorum iam prope se
 uescentem: quantum ego possem ab obliuione hominum atque a silentio uindi
 carem. Nam si ex scriptis cognosca ipsi suis potuissem: minus hoc fortasse
 michi esse putassem laborandum. Sed cum alter non multum quod quid
 extaret et idipsum adulescens: alter nichil admodum scripti reliquisset: de
 beri hoc a me tantis hominum ingenio putauit: ut quo etiam nunc uita
 illorum ueniam tenere hanc immortalem redderem si possem.
 Quod hoc etiam sepe aggredior: maiore ad probandum: quia non de ser
 gy galbe aut crasso carbonis eloquentia scribo aliquid in quo liceat michi
 fingere si quid uelim nullius memoria iam resellente: sed edo haec his qui
 neutrum illorum uiderunt eorum quibus ambo illi oratores cogniti sunt
 uiuorum et presentium memoria teste commendemus. Neque uero te

carissime frater atq; optime rethorice nunc quibusdam libris quos
tu atq; restos putas insequor ut erudiam. Quid enim potest tua o
ratione aut subtilius aut ornatius. Sed quoniam sine iudicio ut
soles dicere. siue ut ille pater eloquentie de se y socrates scripsit. ipse
pudore a dicendo et timiditate ingenia quadam resurgisti. siue ut ipse
iocari soles. vnum putasti satis esse non modo in una familia rethorem
sed pene in tota ciuitate. non tamen arbitror tibi hos libros in eo fore
genere q; merito propter eorum qui de dicendo ratione disputarunt
reuerentiam bonarum artium possit illudi. Nichil enim quidem michi
uidetur in crassi et anthoni sermone esse preteritum q; quisq; summis
ingenijs acerrimo studio optima doctrina maximo usu cognosca ac
percipi potuisse arbitraretur. quod tu facillime poteris iudicare. qui
prudenciam rationemq; dicendi per te ipm: usum autem per nos perci
pere uoluisti. Sed quo citius hoc quod suscepimus non mediocre munus
conficere possimus. ommissa nostra adhortatione: ad eorum quos propo
sumus sermonem disputationemq; ueniamus

ostero igitur die q; illa erant acta hora fere secunda cum eia
tum in lecto crassus esset. et apud eum sulphicius sederet. antho
nius autem mambularet cum cocta in porticus. repente eo catulus senex
cum gaio uilio fratre uenit. quod ubi audiuit commotus crassus surrexit.
omnesq; admirati. maiorem aliquam esse causam eorum aduentus suspi
cati sunt. Qui cum inter se ut iporum usus ferebat amicitissime consalutas
sent. quid uos tandem crassus. numquidnam inquit noui? Nichil sane
inquit catulus. etenim iudeo esse ludos. sed uel tu nos inceptos licet inquit uel
molestos putes. cum ad me in tusculanum inquit heri uespere uenisset ce
sar de tusculano suo dixit michi a se sceuolam hunc euntem esse conuentum
ex quo inira quedam se audisse dicebat. te quem ego totiens omni ratione
temptans ad disputandum elucere non potuissem: permulta de eloquen
tia cum anthonio differuisse et tanq; in scola prope ad grecorum consu
tudinem disputasse. Ita me frater excitauit numquidem ipm a studio
audiendi nimis abhorrentem sed mehercle uerentem ne molesti uobis in
terueniremus ut huc secum uenirem. etenim sceuolam ita dicere aiebat
bonam partem sermonis in hunc diem esse delatam. hoc si cupidus factu

existimas cesari attribues si familiaris utriq; nostrum. Nec quidem
 nisi molesti interuenimus uenisse delectat. Cum crassus equidem quercūq;
 uos causa huc attulisset letaret cum apud me uiderem homines michi ca-
 rissimos et amantissimos sed tamen uere dicam quous causa mallem fuisse
 q̄ ista quam dico. Ego enim ut quemadmodum sentio loquar. numq̄
 michi minus q̄ hesternō die placui. magis adeo id facilitate q̄ alia ulla
 culpa mea contigit qui dum obsequor adolescentibus. me senem eē oblitus
 sum. feci quidem id quod nec adolescens quidem feceram. ut id de rebus que
 doctrina aliqua continerentur disputarem. Sed hoc tamen cecidit michi
 per oportune q̄ transactis iam meis partibus ad anthonium audiendū
 uenistis. Cum cesar equidem inquit crasse et ita sum cupidus in illa longi
 ore te ac perpetua disputatione audiendi. et si id minus contingat michi
 uel hoc sim cotidiano tuo sermone contentus. Itaq; experiar equidē illud
 Et ne sulphicius familiaris meus aut cocta plusq; eto apud me te ualere
 uideantur. et te orabo profecto ut michi quoq; et catulo tue suauitatis
 aliquid imparciaris. Sin tibi id minus licebit non te urgebo. nec com-
 mittam ut dum uereare tu ne sis ineptus. me eē iudices. Ego me herde
 inquit cesar ex omnibus latinis uerbis huius uerbi unum maximam sem-
 per putauit. Quem enim nos ineptum uocamus. is michi uidetur ab
 hoc nomine habere ductum quoniam sit aptus. id in sermone nostri consu-
 etudine perlate patet. Nam qui aut tempus quod postulet non uidet. aut
 plura loquitur aut se offerunt. aut eorum quibus cum est uel dignitas
 uel quodam rationem non habet. aut demq; in aliquo genere aut incontin-
 nus aut multus. is ineptus eē dicitur. hoc uicio accumulata est eruditissia
 illa grecorum natio. Itaq; q̄ uim huius mali greci non uident. ne nomē
 quidem huius uicio imposuerunt. ut enim quous omnia quous greci ineptum
 appellant non reperies. Cum autem ineptiarum que sunt innumera-
 biles haud scio an ulla sit maior q̄ ut illi solent. quocumq; in loco quosq;
 inter homines usum est. de rebus aut difficillimo aut non necessarijs ar-
 gutissime disputare. hoc nos ab istis adolescentibus facere multi et recusantes
 heri coacti sumus. Cum catulus ne greci quidem inquit crasse qui in cuius
 catibus suis clari et magni fuerunt sicuti tu es nosq; omnes in nostra re p-
 uolumus eē. horum grecorum qui se malcant auribus nostris similes fuerunt

nec in ocio sermones hinc disputacionesq; fugiebant. Ac si tibi uidentur
qui temporis qui loci qui hominum rationem non habent inepti sicut debent uideri.
Non tandem aut locus hic non idoneus uidetur in quo porticus heret ubi
manubulamus et palestra et tot locis gymnasiorum et grecarum disputa-
cionum memoriam quodammodo commouet. a non importunum tempus
in tanto ocio quod et raro datur et nunc peroptato nobis datum est. aut
homines ab hoc genere disputacionis alieni qui omnes hi sumus ut sine
hinc studio uitam nullam esse dicamus. Omnia ista esse inquit crassus ego
alio modo interpretor. qui primum palestram et sedes et porticus etiam
ipsas catule grecos exercitationis et delectacionis causa inuenisse arbitror.
Nam et seculis multis ante gymnasia inuenta sunt quae in hinc uariis partibus
ceperunt. et hoc ipso tempore cum omnia gymnasia partibus teneant. tamen
eorum auditores disant audire quae partibus malunt. qui simul ut inreputat in
media oracione de maximis rebus et grauissimis disputatorem partibus omnes
incaus causa relinquunt. ita leuissimam delectacionem grauissime ut ipsi
ferunt utilitati anteponunt. Quam autem quod dico esse assentior. uerum
ocum fructus est non contentio animi sed relaxatio. Sepe ex foreo meo audiu-
cum is diceret socrum suum lelunum semper fere cum scriptione solitum iustificari
eosq; incredibiliter repuerere esse solitos. cum rursus ex urbe tanquam ex uinculis
euolauissent non aude diceret de talibus uiris sed tamen ita solet narrare se
uola conchas eos et umbilicos ad cauetum et ad laurentium legere consuesse
et ad omnem animi remissionem ludumq; descendere. Sic enim res sese habet
ut quemadmodum uolucres uidemus procreacione atq; utilitatis sue causa
fringere et construere nidus. easdem autem cum aliquid effecerint leuandi
laboris sui causa ac libere solutas opere uolitare. Sic animi nostri negotio so-
rensibus atq; uultibus defessi gestunt et uolitare cupiunt uacui cura atq; la-
bore. Ita ego illud quod in causa curiana seculo dixi. non dixi secus ac sen-
teliam. Nam si inquam seculo nullum eret testamentum recte factum nisi quod
tu scripseris. omnes ad te riuos cum tabulis uenimus. omnia testamenta tu
scribes unius. Quid igitur inquam quam agas negotium publicum quam amicum
quando tuum quam denique michi agas. tum illud addidi. michi enim liber esse
non uidetur qui non aliquando michi agit. in qua permaneo catule sententia
meq; cum hinc ueni. hoc ipsum michi agere et plane cessare delectat. Nam

addidisti tertium. uos eos esse qui uitam insuaue sine his studiis putaretis
 id me non modo non hortatur ad disputandum sed etiam deterret. Nam
 ut g. lucius homo doctus et perurbanus dicere solebat ea que scriberet neq;
 ab indoctissimo neq; a doctissimo legi uelle quod alteri nichil intelligerent. al
 teri aliter fortasse q; ipse de quo etiam de quo etiam scripsit per suum non curo
 legere. hic enim fuit ut noramus omni fere uerborum homini doctissimus. lelum
 decimum uolo quem cognouimus uirum bonum et non illiteratum sed nichil
 ad per suum. Sic ego si iam michi disputandum sit de his uis studiis. nolim
 equidem apud iusticos sed multo minus apud uos. Malo enim non intelli
 gionem meam q; reprehendi

um cesar equidem inquit catule iam michi uideo nauasse operam
 q; huc uenerim. Nam hec ipa recusatio disputationis disputatione q;
 dam fuit michi pericanda. Sed cur impedimus anthonium cuius audio
 esse partes ut de tota eloquentia differat. quemq; iam dudum et cocta et sulpi
 cius expectant. Ego inquit crassus neq; anthonium facere uerbum patiar
 et ipse obmutescam nisi prius a uobis impetraro. quidnam inquit catulus
 ut hic sitis hodie. Tum cum ille dubitaret q; ad fratrem promiserat. Ego
 inquit uilius pro utraq; respondeo. sic faciemus atq; ista conditione uel ut ver
 bum ullum faceres me tenero. hic catulus arripit. et spual precisa inquit
 michi quidem est dubitatio qm neq; domi imperarum et hic apud que etia
 futurus sine mea sententia tam facile promisit. Tum omnes oculos in antho
 nium conuecerunt. Et ille audite uero audite inquit hominem enim audietio
 de scola atq; a magro et grecis literis eruditum eo quidem loquar confidentius
 q; catulus auditor accesserit. cui non solum nos latinis sermonibus sed etiam greci
 ipsi solent lingue sue subtilitatem elegantiamq; concedere. Sed quia hoc totum
 quequid est sine artificum sine studium dicendi nisi accessit os nullum potest esse.
 docebo uos discipuli id quod ipse non didici. quid de omni genere dicendi sen
 tiam. hic posteaq; arripserunt. res michi uidetur esse facultate preclara arte
 mediocre. At enim earum rerum est que sciuntur. oratoris autem omnis actio
 opinionibus non scientia continetur. Nam apud eos dicimus qui nes
 ciunt. et ea dicimus que nescimus ipse. Itaq; et illi alia alud hisdem de
 rebus et sentiant et iudicant et nos contrarias sepe causas dicimus. no
 modo ut crassus contra me dicat aliqui aut ego contra crassum. cum

alterutrum falsum necesse sit falsum dicere. sed etiam ut uterq; utrius
 eadem de re alias aliud defendat: cum plus uno uerum esse non possit
 ut igitur in huius rei que mendacio inquit que ad scienciam non sepe
 perueniat que opiniones hominum et sepe auctores autupetur ita dicam
 si causas putetis esse cur audiatis. Nos uero et ualde quidem catulus in
 quit putamus atq; eo magis q; nulla michi ostentatione uideris esse
 usus. Exorsus es enim non gloriose magis a ueritate ut putas an
 nescio a quadam dignitate. ut igitur de ipso genere sum confessus in
 quit antheomus artem esse non maximam sic illud affirmo. precepta
 quedam posse dari peracuta ad pertractandos hominum animos et ad exi
 piendas hominum uoluntates. huius rei scienciam si quis uolet magnam
 quandam artem esse dicere non repugnabo. Et enim cum pleriq; teme
 ac nulla ratione ratio in foro dicant. Nonnulli autem propter exercita
 tionem aut propter consuetudinem aliquam callidius id faciunt. non
 est dubium quin si quis animaduertit quid sit quare alij melius q; alij
 dicant id possit non arte. Ergo id qui in toto in genere fecerit. is si non
 plane artem quasi artem quandam inuenit atq; utiq; natura ut mi
 chi iudeor illa uigere in foro atq; causis. Ita nunc quemadmodum ea
 experientur possem uobis exponere sed de me uidero

uinc hoc ego propono q; michi persuasi q; uis oro non sit. tamen
 nichil esse perfecto oratore preclarus. Nam ut usum dicendi o
 mittam qui in omni partata et libera ciuitate dominatur tanta obler
 tatio est in ipsa facultate dicendi ut nichil hominum aut auribus aut
 mentibus iocundius percipi possit. Quis enim tantus moderate oratio
 pronuntiatione dulcior inueniri potest? Quod carmen artificiosa uer
 borum conclusionem aptius? qui actor in mutanda q; orator in suscipienda
 ueritate iocundior? Quid autem subtilius q; crebre acuteq; sententia?
 Quid admirabilius q; res splendore illustrata uerborum? Quid plenius
 q; omnium rerum genere accumulata oratio. Neq; ulla non propria oratoris res
 est que quidem ornate dici grauiusq; debeat. huius enim in dicendo con
 silio de magnis rebus cum dignitate explicata sententia. Eiusdem etiam
 languentis populi miratio et effrenati moderatio. eadem facultate et
 fraus hominum ad perniciem et integritas ad salutem uocatur. Quid hortari

ad. iustitiam ardentius. quis a iure arvis reuocare. quis uituperare
 improbos ardentius. quis laudare bonos ornatus. quis cupiditatem ue
 hementius frangere accusando potest. Quis merorem lenire iucius
 consolando. historia uero testis temporum. huius ueritatis. uita memorie
 magistris uite nuncia uetustatis. qua uoce alia nisi oratione immortali
 commendatur. Nam si qua est res alia que uerborum aut faciendum
 aut deligendum scientiam profiteatur. aut si quisq; dicit nisi orator. for
 mare orationem eamq; uariare et distinguere quasi quibusdam uerbor
 sententiarumq; insignibus. aut si uia ulla nisi ab hac una arte tradatur
 aut argumentorum aut sententiarum aut demq; descriptionis atq; ordi
 fateamur alienum ee aut cum alia aliqua arte ee comune. Et si in hac
 una e oratio atq; doctrina non si qui aliarum artium bene locuti sunt eo
 minus id est huius unius proprium. Sed ut orator de his rebus que cetaz
 artium sunt. si modo eas cognouit ut hericassus dicebat. optime pt dice
 sic ceterarum artium homines ornatus illa sua dicunt si quid ab hac
 arte didicerunt. Neq; enim si de rusticis rebus agricola quispiam.
 aut etiam id quod multi medici de morbis. aut de pungeudo pictor a
 liquis discrete dixerit aut scripserit. idcirco illius artis putanda sit elo
 quentia. in qua quia uis magna est in hominum ingenijs eo multo
 sine doctrina aliquid horum generum atq; artium consequuntur. Si
 quod cuiusq; sit proprium et si ex eo iudicari potest cum uideris quid
 queq; doceant. tamen hoc certius nihil ee potest q; q; omnes artes alie
 sine eloquentia suum munus prestare possunt. Orator sine eo nome
 suum optinere non potest. ut ceteri si deserti sint aliquid ab hoc habeant
 hic nisi domesticas se instruxerit copie aliunde copiam petere no possit.
 Cum Catullus. etsi inquit anthom minime impediendus e interpella
 cione iste cursus orationis tue. paciere tamen michiq; ignosces. Non
 enim possum quin exclamem. ut ait ille in termino. ita michi uim
 oratoris tu exprimere subtiliter uisus es. tum laudare copiosissime. q
 quidem eloquentem uel optime facere oportet ut eloquentiam laudet
 debet enim ad eam laudandam illamipam adhibere quam laudat. sed
 perge porro. tibi enim assentior. Vestrum ee hoc totum discrete dicere.
 id quod si quis in alia arte faciat. eum assumpto aliunde bono no proprio

21

nec suo. Et crassus nos te inquit nobis anthoni expoluit hominemque reddidit. Nam hester no sermone unius cuiusdam operis ut ait cecilius remigem aliquem aut baiolum nobis oratorem descrixeris inopem quendam humanitatis atque inuicem. Tum anthomus. heri enim inquit hoc michi proposueram ut si te refellissem hoc a te discipulos abducerem. Nunc catullo audiente et cesare uideor debere non tam pugnare tecum quam quid ipse sentiam dicere. Sequitur igitur quomam nobis est de quo loquimur in foro atque in oculis ciuium constituendus ut uideamus quid ei negotii debeamus. cuius muneri cum uelimus esse prepositum. Nam crassus heri cum uos catule et cesar non additis posuit breuiter in artis distributione hoc idem quod greci plerique posuerunt. Neque sane quid ipse sentiret. sed quid ab illis diceretur ostendit. duo prima genera quonum esse in quibus eloquentia uersaretur. unum infinitum. alterum certum. Infinitum michi uidetur id dicere quod aliquid generatim quereretur hoc modo: expetenda ne esset eloquentia. petendi ne honores. Certum autem in quo quid in persona et in constituta re et diffinita quereretur cuiusmodi sunt que in foro aut ciuium causis disceptationibusque uersantur ea michi uidentur aut in lite ordianda aut in consilio dando esse posita. Nam illud tertium quod et a crasso tractatum est. et ut audio ille ipse aristoteles qui hoc maxime illustrauit adunxit etiam si opus est. tamen est minus necessarium. Quidnam inquit catullus an laudationes id enim uideo per genus tertium. Ita inquit anthomus. et in eo quidem genere scio et me et omnes qui affuerunt delectatos esse uehementer. cum abste est mater popilia laudata. Cui primum mulieri hunc honorem in nostra ciuitate tributum puto. Sed non omnia quecumque loquimur michi uidentur ad artem et ad precepta esse reuocanda. Ex his enim fortibus unde omnia ornate dicendi precepta sumuntur. licet etiam laudationem ornare. neque illa elementa desiderare que ut nemo tradat. quis est qui nesciat que sint in homine laudanda. Positio enim hinc rebus quas nulli in oratione sue quam contra collegam consor habuit. principio dixit. que natura aut fortuna darentur hominibus in his rebus se unci posse equo animo pati. Que sibi ipsi homines parere possent. in his rebus se pari unci non posse. Qui laudabit quempiam intelligit exponenda sibi esse fortune bona. Ea

sunt huius generis pecunie. propinquorum. amicorum. opum. valitu-
 dino. forme. iurium. ingenij. ceterarumque rerum que sunt aut corporis
 aut extraneae. Si habuerit. bene rebus his usum. si non habuerit. sapi-
 enter caruisse. si amiserit. moderate tulisse. Dominum quid sapienter. id que
 laudet. quid liberaliter. quid fortiter. quid iuste. quid magnifice. quid pie.
 quid grate. quid humaniter. quid demum cum aliqua uirtute aut fecerit
 aut tulerit. hoc et que sunt eius generis facile uidebit qui uolet laudare
 quempiam. et uituperare contraria. Cur igitur dubitas inquit ca-
 tullus facere hoc tertium genus. quoniam inest in ordine rerum. non enim si
 est facilius eodem numero quaque esse excerpendum. Quia nolo inquit omnia
 que cadunt aliquam in oratorem quibus exigua sunt. ea sic tractare quasi ni-
 hil possit dici sine preceptis suis. Nam et testimonium sepe dicendum est
 ac nonnunquam accuratius etiam. ut michi necesse fuit in seruam. sed illo se-
 diciosum tuem et turbulentum explicauit. in eo testimonio dicendo omnia
 consilia consulatus mei qui illi tribuno plebis pro re publica prestatissimam queque
 ab eo contra rem publica facta arbitrare exposui. diu retentus sum. multa au-
 diui. multa respondi. Num igitur placeat cum de eloquentia precipias
 aliquid etiam de testimoniis dicendis quasi in arte tractare. Nichil sane
 inquit catullus uide est. Quod si quod sepe summis uiris accidit. mandata
 sunt exponenda aut in senatu ab imperatore. aut ad regem. aut ad populum
 aliquem a senatu. Num quia genere orationis in huiusmodi causis accuratius est u-
 tendum. idcirco etiam pars hoc causarum numeranda uidetur aut proprio
 preceptis instruenda. Minime uero inquit catullus. non enim deest huius-
 modis in huiusmodi rebus facultas ex ceteris rebus et causis comparata. Ergo
 uero inquit illa que sepe discrete agenda sunt. et que ego paulo ante cum
 eloquentia laudarem digni oratorio esse neque habent suum locum ullum in
 diuisione partium neque certum preceptorum genus. et agenda sunt non
 minus discrete quam que in lite dicuntur. obuius. cohortatio. consolatio.
 quorum nichil est quod non summa dicendi ornamenta desideret. sed ex
 artificio res iste precepta non querunt. Plane inquit catullus assensior
 Perge uero inquit anthemus qualis oratoris et quanti hominis in dicendo
 putas esse historiam scribere. Si ut greci scripserunt. summi. inquit catullus.
 si ut nostri. nichil opus est oratore satis est non esse mendacem. Atqui ne nos

contemnas inquit anthomius: græci ipi sic incio scripserunt ut noster
catho. ut pictor. ut piso. Erat enim hystoria nichil aliud nisi annalium
confectio cuius rei memorieq; publice retinende cā ab incio rerum roma
norum usq; ad q. p. mutium pontificem magnum res omnes singulo
rum annorum mandabat l. is pontifex magnus. efferrebatq; in albam
et proponebat tabulam dom. potestas ut eēt populo cognoscendi. hi qui
etiam iunc annales maximi nominantur. hanc similitudinem scriben
di multi secuti sunt qui sine ulla ornamentis monumenta solum tempm
hominum locorum testarumq; rerum reliquerunt. Itaq; qualis apud
græcos phereides hellanicus ac ysilas fuerit aliq; permulti. talis nē
catho et pictor et piso. qui neq; tenent quibus rebus ornetur orō. Modo
enim huc ista sunt importata et dum intelligatur quid dicant. inani di
cendi laudem putant eē breuitatem. paululum sui regit et addidit hystorie
maiores sonum uocis uir optimus crassi familiaris antipater. ceteri
non exornatores rerum fuerunt sed tantummodo narratores fuerūt. Et
inquit catullus ut dicit. sed iste ipē rebus neq; distingit hystoriam uarieta
te locorum neq; uerborum collocacione et tractu orōis leui atq; equabili per
poluit illud opus sed ut homo neq; doctus neq; maxime aptus ad dicendū
sicut potuit dolauit. dicit tamen ut dicit superiores. Minime mirum
inquit anthomius si ista res adhuc nra lingua illustrata non est. Nemo
enim studet eloquentie nōrum hominū nisi ut in causis atq; in foro
eluceat. Apud græcos autem eloquentissimi homines remoti a causis fo
rensibus: tū ad ceteras res illustres. tum ad scribendum hystoriam ma
xime se applicauerunt. Namq; et herodotum illum qui princeps uenit
hoc ornauit: in causis nichil orō uersatum eē accepimus. atq; tanta
est eloquentia ut me quidem quantum ego s græce scripta intelligere
possim magnopere delectet. Et post illum thucidides omnes dicendi
artificio mea sententia facile uicit. qui ita creber est rerum frequentia
ut uerborum prope numerum sententiarum numero consequatur. Ita
porro uerbis aptus et pressus ut nescias utrum res oracione an uerba
sententijs illustrentur. Atqui ne hunc quidem quantum est in re p. uersa
tū ex numero accepimus eorum qui causas dicitarunt. et hos libros tū
scripsisse dicitur a re p. remotus atq; id quod optimo iug; athenis accide

solitum est in exilium pulsus eet. hunc consecutus e siracusus philis
 cus qui cum diomisi tyranni familiarissimus eet ocium suum consuep
 sit in historia scribenda. maximeq; thucididem est sicut michi uidetur
 imitatus. Postea uero quasi ex clarissima rethoris officina duo p̄antes
 ingenio theopompus et ephorus ab ysocrate impulsu se ad historiam co
 tulerunt. causas omnino nunq; attigerunt. deniq; etiam a phia profer
 tus princeps xenophon socraticus ille post ab aristotile callistenes comes
 alexandri scripsit historiam. et hic quidem rethorico pene more. Ille aut
 superior leuiore quodam sono est usus et qui illum impetum oratoris
 non uehementer fortasse minue. sed aliquanto tamen est ut michi quid
 uidetur dulcior. Minimus natu horum om̄ timens quantum aute
 iudicare possum longe eruditissimus et rerum copia et sententiar
 varietate habundantissimus et ipa compone uerborum no impolitus
 magnam eloquentiam ad scribendum attulit sed nullum usum foren
 sem fac cum ille dixisset. quid est inquit catullo reser. ubi sunt qui an
 thonomum grece negant scire. quot historicos nominant. q̄ scienter q̄
 proprie de unoquoq; dixit. Id me hercle inquit catullus admirans. illud
 iam admirari desino quod multo magis ante mirabar. hunc cu nesciret
 in dicendo posse tantum. atqui catulle inquit anthomus non ergo utili
 tatem ad dicendum auauans horum libros et nonnullos. sed delectatio
 causa cum est ocium legere soleo. Quid ergo est. fatebor aliquid tamen
 cum in sole ambulem etiam si ergo ob aliam causam ambulem. fieri tñ
 natura ut colorem. sic cum istos libros apud miserum. nam rome uig
 licet studiosus legerim. sentio orōnem meam illozum cantu quasi
 colorari. Sed ne latius hoc uobis patere uideatur. hec dimittat in
 greco intelligo que ipi qui scripserunt uoluerunt a uulgo intelligi
 In phoe uice si quando incidi. deceptus indicibus librorum q̄ sunt fere
 inscripti de rebus notis et illustribus. de uirtute. de industria. de hoef
 tate. de uoluptate. uerborum proorsus nullum intelligo. ita sunt angus
 tis et concisio disputacionibus illigari. Poetas oio quasi alia quadam
 lingua locutos non conor attingere. tñ hio me ut dixi oblector qui res
 gestas aut orōes scripserunt suas. aut qui ita loquuntur ut uideantur
 uoluisse ee nobis qui non sumus eruditissim familiares. Sz illuc redeo

15 Videtis ne quantum sit munus oratoris historia. haud scio an flumen orōis
et uarietate maximum. Neq; eam reperio usq; separatim instructam re
thorum preceptis: ita sunt enim ante oculos. Nam quis nescit primam
historie eē legem: ne quid falsi dicere audeat. demum ne quid uere non
audeat. neq; suspicio grane sit in scribendo neq; similitates. hec scilicet
fundamenta nota sunt omnibus. uia autem edificatio pōita est in rebus
et uerbis. rerum rō ordinem temporum desiderat regionū descripcōem
uult etiam. qm̄ in magnis memoriisq; diuine consilia primū deinde
acta post euentus expectantur et de consilio significari quid scriptor
probet et in rebus gestis declarari non solum quid actum aut dictum sit
sed etiam quomodo. Et cum de euentu dicatur ut cause explicantur om̄is
uel casus uel sapientie uel temeritatis. hominūq; ipōrum non solum res ges
te sed etiam que fama ac nomine excellant de cuiusq; uita ac natura.
Verborum autem narratio et genus orōis fusum atq; tractum et cū
lenitate quadam equabili profluens sine hac iudiciali asperitate et sine
sententiarum forensium aculeis persequendum est. harum tot tātarū
q; rerum uidetis ne ulla eē precepta que in artibus rethorum repiant.
In eodem silencio multa aliorum oratorum officia tacuerunt. cohortacō
nes. consolationes. precepta monitaq; tractada sunt oīa disertissime
sed locum suum in illis artibus que tradite sunt habent nullum. Atq;
in hoc genere illa quoq; est infinita silua q; oratori plerūq; ut etiā
crassus oñdit duo genera ad dicendum dederunt. unum de certa defi
nitiq; cā quales sunt que in litibus que in deliberacionibus uersantur.
Addat si quis uolet etiam laudationes. Alterum quod appellant omnes
fere scriptores. explicat nemo infinitam generis sine tempore et sine per
sona questionem. hoc quid et quantum sit cum dicunt intelligere nichil
non uidentur. Si enim est oratoris quecumq; res infinita posita sit: de
ea posse dicere. dicendum erit et quanta sit solis magnitudo. que forma
terre. de mathematicis de musicis rebus non poterit quin dicat hoc
onere suscepto recusare. demq; hi qui profitentur eē suum: non solum de
his controuersis que temporibus ac personis note sunt. hoc est de oībus
forensibus: sed etiam de generum infinitis questionibus dicere. nullum
16 p̄t eē genus orōis quod sit exceptum. Sed si illam quoq; partem qm̄

oratori uolumus adungere uagam et liberam et late patentem ut de
 rebus bonis aut malis expetendis aut fugiendis. honestis aut turpib⁹
 utilibus aut inutilibus. de iusticia de uirtute. de continentia. de prouide
 tia. de magnitudine animi. de liberalitate. de pietate. de amicitia de fide
 de officio. de ceteris uirtutibus contrarijsq; uicis dicendum oratori pute
 uius. Itemq; de re p. de imperio. de re militari. de disciplina ciuitatis
 de hominum moribus. assumamus eam quoq; partem sed ita ut sit cir
 cūscripta modicis regionibus. Equidem omnia que pertinet ad usum
 ciuū morem homi. que uersatur in consuetudine uite in ratione rei p.
 in hac societate ciuili in sensu hominum cō. in natura in moribus comp
 hendenda eē oratori puto. Si minus ut separatim de his rebus p̄horū more
 respondeat. ac certe ut in cā possit prudenter regere. hysce autem ip̄is
 de rebus ut ita loquatur. ut hi qui iura qui leges qui ciuitates constitu
 erunt locuti sunt simpliciter et splendide sine ulla serie disputationū. et
 sine reuina conuersatione uerborum. hoc loco ne qua sit admiratio. si tot
 tantarūq; rerum nulla a me precepta ponentur. sic statuo ut in ceteris
 artibus. cum tradita sunt cuiusq; artis difficillima. reliqua quia aut fa
 ciliora aut similia tradi non necesse est. ut in pictura. qui hominis sp̄em
 pingere perdidicerit. posse eum cuiusq; uel forme uel etatis etiam si nō
 didicerit pingere. Neq; eē periculum qui leonem aut taurum pingit e
 gregie. ne idem in alijs multis quadrupedibus facere non possit. Neq;
 est oīo ars ulla in qua omnia que illa arte effici possunt a doctore tradant^r.
 Sed qui primarum et ceterarum rerum genera didicerunt reliq̄ perfecū^t.
 Similiter arbitror in hac rōne sue experientatione dicendi. qui illam uiam a
 deptus sit. ut eorum mentes qui aut de re p. aut de ip̄is rebus. aut de ip̄is
 contra quos aut pro quibus dicat. cum aliqua statuendi p̄tate audiat. ad
 suum arbitrium mouere possit. hinc de toto illo genere reliquarum oīo
 rum non plus quesiturum eē quid dicat q̄ policletum illum cum hercule
 fringelat quemadmodum pellem et hidram fringeret. etiam si hec nunq̄
 facere separatim didicisset. Tum catullus preclare mihi uidero an
 thom. posuisse ante oculos inquit quid discere oporteret eum qui orator eēt
 futurus. quid etiam si non didicisset. ex eo q̄ didicisset assumeret. deduxisti
 enim totum hominem in duo solum gnā causarum. Cetera innumerabilia

exercitationem et similitudinem reliquisti. Sed uide ne in istis duobus ge-
neribus ydria tibi sit et pennis herculis et alia maiora opera ne in illis
rebus quas pretermittis relinquantur. Non enim minus michi opus
uidetur de uniuersis generibus rerum quam de singulorum causis ac nul-
to etiam maius de natura deorum quam de hominum libus dicere. Non
est ita inquit anthonius. Dicam enim tibi catulle non tam doctus quam id
quod est magno expertus. omnium ceterarum rerum oratio michi crede ludus
est non hebeti neque inexercitato nec totum litterarum et poliorum huma-
nitatis experto. in causarum contentionibus magnum est quoddam opus
Atque haud sciam an de humanis operibus longo maxime in quibus
uic oratoris plerumque ab imperitis exitu et uictoria iudicatur ubi adest
armatus aduersarius qui sic et ferendus et repellendus ubi sepe is qui
rei dominus est futurus est alienus atque iratus aut etiam amicus ad-
uersario et inimicus tibi est. Cum autem docendus is est aut deducendus
aut reprimendus aut mactandus aut omnino ratione ad tempus ad causam
oratio moderandus: in quo sepe beniuolentia ad odium. odium autem ad
beniuolentiam deducendum est. Qui tanquam machinatione aliqua tum
ad seueritatem tum ad remissionem animi tum ad tristitiam tum ad
letitiam contorquendus omnium scientiarum grauitate omnium uerborum ponderi-
bus est utendum. Accedat oportet actio uaria uehemens plena animi ple-
na spiritus plena doloris plena ueritatis. In his operibus si quis
illam artem comprehenderit ut tanquam phidias numerus signum ef-
ficere possit. non sane quemadmodum in clipeo idem ille artifex
minora illa opera facere discat laborabit. Cum catullus quo ista
maiora ac mirabiliora fecisti: eo me maior expectatio tenet quibus
nam rationibus quibusque preceptis ea tanta uice comparetur. quam non
mea quidem iam inter sit. Neque enim etas id mea desiderat et aliud
quoddam genus dicendi nos secuti sumus. qui nunquam sententias iudi-
cum de manibus iudicum uel quadam oratione extorsimus ac potius pla-
catis eorum animis tantum quantum ipsi pariebantur accepimus.
Sed tamen ista tua nullum ad usum meum tantum cognoscendi stu-
dio requiro. Nec michi opus est greco aliquo doctore qui michi peruiul-
gata precepta dicat. et cum ipse nunquam forum nunquam ullum iudicium

aspexerit ut peripatheticus ille dicitur phormio. Cum hambal cartha
 gine expulsus ephesum ad antiochiam uenisset exul proq; eo eius no
 men erat magna apud omnes gloria inuictus eet ab hospitibus suis
 ut eum quem dixi uellet audiret. Cumq; se non nolle dixisset locutq;
 ee dicitur homo copiosus aliquot horas de impatoris officio et de omni
 re militari. Tum cum ceteri qui illum audierant uehementer essent
 delectati: querebant ab hambale quid nam ille ipse de illo pho iudicaret
 hic penus non optime grece sed tamen libere respondisse fertur. nul
 tos se deluros senes sepe iudisse sed qui magis q; phormio deluaret iudq;
 se neminem. Neq; me hercule inuicia est. quid enim aut arrogantius
 aut loquacius fieri potuit: q; hambali qui tot annos de imperio cum
 populo romano omni gentium uictore certasset: grecum hominem qui
 nunq; hostem nunq; castra uidisset. nullam demq; minimam partem
 ullius publici muneris attigisset. precepta de re militari dare hoc
 michi facere omnes isti qui de arte dicendi precipunt uidentur. Quod
 enim ipsi experti non sunt. id docent ceteros. Sed hoc minus fortasse
 errant q; non te ut hambalem sed pueros adolescentulos docere conantur
 Erras catulle inquit anthomius nam etiam multos iam in phormio
 neo incidi. Quis enim est istorum grecorum qui quenq; nostrum quicq;
 intelligere arbitretur. ac michi quidem non ita molesti sunt. facile eo
 perpetuos et perfero Nam aut aliquid afferunt quod michi non
 displiceat: aut efficiunt ut me non didicisse minus peniteat. Dimic
 to autem eos non tam contumeliose q; phm illum hambal. et etgo
 fortasse plus habeo etiam negotii. Sed tamen est eorum doctrina qua
 ego audire possim perridicula. diuidunt enim totam rem in duas
 partes. in cause controuersiam et in quomodo. Causam appellant rem
 positam in disceptatione rerum et controuersia. Quomodo autem rem
 positam in infinita dubitatione diuisio. De causa precepta dant.
 de altera parte dicendi mirum silentium. deinde quinq; faciunt quasi
 membra eloquentie. inuenire quid dicas. inuenta disponere. deinde ordine
 uerbis post memorie mandare. tum ad extremum agere et pronun
 ciare. Rem sane non reconditam. Quis enim hoc non sua sponte iu
 deret. neminem posse apte dicere. nisi et quid diceret. et quibus uerbis

et quo ordine diceret haberet et ea meminisset Itaque haec ego non
reprehendo. sed ante oculos posita esse dico ut eas item quatuor quinque
sex uel partes uel etiam septem quoniam aliter ab alijs dixerintur
In quas est ab his omnibus oratio distributa. Iubent enim quod dicitur ita
ut cum qui audiat beniuolum nobis faciamus et docilem et attentum
deinde rem narrare ita ut uerisimilis narratio sit. ut aperta ut
breuis. Post autem diuidere causam aut proponere. Nostra confir-
mare argumentis ac rationibus. deinde contraria refutare. Tu
autem alij conclusionem orationis et perorationem collocant. alij iubent
antequam peroretur ornandi aut augendi causa ingredi. deinde concludere
ac perorare. Ne haec quidem reprehendo. sunt enim conuenie distri-
buita. sed tamen id quod uale fuit hominibus ex partibus ueritatis
non perire. Quae enim precepta peritorum principiorum et narra-
tionum esse uoluerunt. ea in totis orationibus sunt conseruanda. Nam
ego michi beniuolum iudicem facilius facere possum cum sciam in con-
cursu orationis quam cum omnia sunt maudita. docilem autem non cum per-
lucet me demonstraturum. sed cum doceo et explano. Attentum uero
crebro tota actione excitandis meritis iudicium non prima denun-
tiatione officere possumus. Iam uero narrationem quam iubent ueri-
similem et apertam et breuem. recte nos admonent. quod haec narra-
tione magis putant esse propria quam totius orationis. ualde michi uidentur
errare. oratioque in hac omne est error quod estimant artificium hoc esse
quoddam non dissimile ceterorum. cuiusmodi de ipso iure civili hesterno
die crassus compom posse dicebat. ut genera rerum primum expone-
rentur. In quo uicium est si genus ullum praetermittitur. deinde sin-
gularum generum partes. in quo et desse aliquam partem et su-
perare mendosum est. tum uerborum omnium distinctiones in quibus
neque abesse quicquam decet neque redundare. Sed hoc si in iure civili si etiam
in paruis ac mediocribus rebus doctores assequi possunt. non idem
sentio tanta hac in re tamquam immensa posse fieri. Si autem qui ar-
bitrantur deducendi sunt ad eos qui haec docent omnia iam explicata
et perpolita assequantur. Sunt enim innumerabiles de his rebus li-
bri neque abditae neque obscurae. Sed uideant quid uelint ad ludendum

ne an ad putuandum arma sunt sumpturi. Aliud enim purpura
 et acies. aliud ludus campusq; uoster desiderat. Attamen ars ipa
 ludia armorum et gladiatorum et militum prodest aliquid. Sed animus
 acer et presens et acutus idemq; uersutus nuictos uiros efficit non
 difficilis arte coniuncta. Quare ego tibi oratorem sic instituiam si
 potuero. ut quid efficere possit ante perspiciam. Sit enim michi tu
 tus literis. audierit aliquid. legerit. ista ipa precepta acceperit.
 temporalis quid deceat. quid uoce. quid uiribus. quid spiritu. quid lin
 gua efficere possit. Si intelligam posse ad summos peruenire. non so
 lum hortabor ut elaboret. sed etiam si uir michi bonus uidebitur obse
 crabo. Tantum ego in excellenti oratore et eodem uiro bono pono ee
 ornamentum uniuerse ciuitatis. Sini uidebitur cum omnia summa fe
 cerit tamen et mediocri orator ee uenturus. permittam ipi quod
 uelit. molestus magnopere non ero. Sini plane abhorrebit et erit
 absurdus ut se contineat aut ad aliud studium transferat admoedo
 Nam neq; is qui optime potest deserendus ullomodo est a cohortand
 nostra. neq; is qui aliquid potest deterendus. quod alterum diuini
 tatis michi cuiusdam uidetur. alterum uel non facere quod non optime
 possis. uel facere quod non pessime facias. humanitatis. Tertium uero
 illud. clamare contra quam deceat et quam possit hominis est. ut tu
 catulle de quodam clamatore dixisti. stulticie sue q; plurimos testes
 precoromo domestico colligentis. De hoc igitur qui erit talis ut cohorta
 dus adiuuandusq; sit ita loquamur. ut ei tradamus ea diuinitat que
 nos usus docuit. ut nobis duribus ueniat equo sine duce ipi perueni
 qm meliora docere non possumus. Atq; ut a familiarum nostro exordiar
 hunc ego catulle sulphurium primum in ca paruula adolescentulum au
 diui uoce et forma et motu corporis et reliquis rebus aptum ad hoc
 munus de quo querimus. oroe autem celeri et concitata. q; erat inge
 nis et uerbis exferuescentibus et paulominu redundansibus quod eat
 etatio. non sum aspernatus. Volo enim se esserat in adolescente feru
 ditas. Nam facilius sicut in uiribus reuocantur ea que se minimum pro
 fuderunt q; si nichil ualet materico noua sarmenta cultura exstantur.
 Ita uolo ee in adolescente unde aliquid amputem. Non enim potest

22
in eo factus est durturuis quod nimis celeriter est maturitatem asse-
cutum. Unde statim indolem eum doilem neque dimisit tempus et eum
sum cohortatus ut forum sibi ludum putaret esse ad dicendum. magnum
autem quem uellet eligeret. Me quidem si audiret l. crassum quod iste
arripuit et ita se facturum confirmauit atque etiam addidit gratie scri-
ret causa me quoque sibi magnum futurum. vix annus intercesserat ab
hoc sermone cohortationis mee. cum iste accusauit q. norbanum dese-
dente me. non est credibile quid interesse michi sit uisum inter eum
qui tunc erat et qui anno antefuerat orator in eum genus cum crassi
magnificum atque preclarum natura ipsa ducebat. sed ea non satis pro-
ficere potuisset. nisi eodem studio atque imitatione imitasset. atque ita di-
cere consuescit ut tota mente crassum atque omni animo intueretur. Er-
go hoc sit primum in preceptis meis ut demonstremus quem imitemur.
Atque ita ut que maxime excellant in eo quem imitabitur. ea diligentis-
sime persequatur. Cum accedit expectatio qua illum quem delegerit
imitando effingat atque exprimat. non ut multos imitatores sepe cog-
nouit. qui aut ea que facilia sunt aut etiam illa que insignia ac pene
confectur imitando. Nichil est facilius quam amicum imitari alicuius aut
statum aut motum. Si uero etiam uiciose aliquid est. id sumere et in eo
uiciosum esse non magnum est. ut ille qui nunc etiam amissa uoce fuerit
in re p. fusus neruus in dicendo q. fimbrii quos tamen habuit ille non
assequetur oris prauitatem et uerborum latitudinem imitatur. Sed
tamen ille nec deligere sciuit cuius potissimum similis esset. et in eo ipso
quem delegerat. imitari etiam uiciosa uoluit. Quia autem ita faceret ut
oportet. primum iugilet nam est in deligendo. deinde quem probauit in
eo que maxime excellent ea diligentissime persequatur. Quid enim
cause censetis esse cur etates extulerint singule singula prope genera di-
cendi. Quod non tam facile in uicis oratoribus possumus iudicare. quia
scripta ex quibus iudicium fieri posset non multa sane reliquerunt quam in
græcis ex quorum scriptis cuiusque etatis que dicendi ratio uoluntasque fu-
erit intelligi potest. antiquissimi fere sunt quorum quidem scripta cōstet
pericles atque alciades. et eadem etate thucydides. subtiles acuti breues
sententijs magis quam uerbis habundantes. non potuisset accidere ut unum

genus eēt omnī nisi aliquem sibi proponerent ad imitandum. Consecu-
 ti hos criticae. cherameneo. lysias. multa lysie scripta sunt. nonnulla criticae
 de cherameneo audiimus. omnes etiam tum retinebant illum perich-
 sicum sed erant paulo uberiore filo. Ecce tibi exortus est l. socrates nigr-
 istorum omnī cuius e ludo tanq̄ ex equo troiano innumeri principes exi-
 erunt. sed eorum in pompa partim in acie illustres eē uoluerunt. Itaq̄
 ut illi theopompi. effori. philisti. naucrate. multiq̄ alij naturis disse-
 runt. uoluntate autem similes sunt et inter sese et nostri. Et hi qui se
 ad causas contulerunt ut demosthenes. hyperides. ligurrius. eschmeo.
 dmarchus aliq̄ complures et si inter se pares non fuerunt. tamen suē
 omnes in eodem ueritatis imitandi genere uersati. quorum q̄dū mā-
 sit imitatio tam diu genus illud dicendi studiumq̄ uiguit. Posteaq̄ ex-
 tinctis his omnis eorum memoria sensim obscurata est et euaniuit. a-
 lia quaedam dicendi molliora ac remissiora genera uiguerunt. Inde de-
 mocharēs quem aiunt sororis filium fuisse demosthenis. Tum falerius
 ille demetrius omnī istorum mea sententia politissimus. aliq̄ horum eō
 similes extiterunt. Quae si uolemus usq̄ ad hoc tempus persequi. in-
 telligemus ut hodie alabandensem illum menedemum et eius fratē
 hieraden quos ego audiui tota imitetur asia. sic semper fuisse aliquē
 cuius se similes pleriq̄ eē uellent. Hanc igitur similitudinem qui imita-
 tione assequi uolet tum exercitationibus crebris atq̄ magnis. tum scri-
 bendo maxime persequatur. Quod si noster sulphicius faceret: multo
 eius oratio eēt pressior. in qua nunc interdum ut in herbis rustici potēt
 dicere. in summa ueritate inest luxuries quaedam que stilo depascenda ē.
 hic sulphicius me inquit quidem recte moneo idq̄ michi gratum ē. sed ne-
 te quidem anthoni multum scriptitasse arbitror. Tum ille quasi uero
 inquit non ea precipiam alio que michi ipi desunt. sed tamen ne tabulas
 quidem conficere estmor. verum etiam in hoc ex re familiari mea et in
 illo ex eo quod dico quantulum idcirq̄ ē: quid faciam iudicari potēt. Atq̄ eē
 tamen multos uidemus qui neminem imitentur. et suapte natura quod
 uelint sine cuiusq̄ similitudine consequantur. quod in uobis ammadueri
 potēt cesar et cotta. quorum alter musicatum quidem in oratoribus lepore
 quendam et salem. alter acutissimum et subtilissimum dicendi gen^{us} ē asse-
 cutus.

24 Neq; uero uidetur equalis curio patre mea sententia uel eloquentis
simo temporibus illis quem q̄ michi magnopere uidetur imitari qui
tamen uerborum grauitate et elegancia et copia sua quandam ex
pressit quasi formam figuramq; dicendi. Quod eto maxime potui
iudicare in ea causa quam ille contra me apud centuriuos pro fratri
bus cossio dixit. in qua nichil illi defuit. quod non modo copiosus s;
etiam sapiens orator habere deberet. uerum ut aliquando ad causas
deducamus illum quem constituumus. et eas quidem in quibus plustu
lum negotij est iudiciorum atq; litium. riserit fortasse aliquis hoc pre
ceptum. est enim non tam arctum q̄ necessarium. magisq; monitorius
non fatui q̄ eruditi magis. hoc enim primum precipiemus. quastunq;
causas erit acturus. ut eas diligenter penitusq; cognoscat. hoc in ludo
non precipitur. faciles enim cause ad pueros deferuntur. lex peregrinū
uetat in murum ascendere. ascendit. hostes repulit. accusatur. nichil ē
negotij hmoi causam cognoscere. recte igitur nichil de rā discenda pre
cipiunt. hoc est enim in ludo causarum fere formula. At uero in foro tabule
testimonia. conuenta stipulationes. connationes. affirmates. decreta. res
pensa. uita deniq; eorum qui in causa uersantur tota cognoscenda est.
Quarum rerum negligencia. plerasq; causas et maxime priuatas (sūt
enim multo sepe obscuriores) uidemus amitti. Ita nonnulli dum operam
suam multa estimari uolunt ut toto foro uolitare et a causa ad causam
ue uideantur. casū dicunt incognitas. In quo est illa quidem magna of
fensio uel negligencie susceptio rebus: uel perfidie receptio. sed etiam illa
maior opinione: q̄ nemo potest de illa re quam non nouit non turpissime
dicere. ita dum merae uituperationem que maior est contemunt: asse
quuntur etiam illam quam magis ipi fugiunt tarditatis. Equidem soleo
dare operam: ut de sua quisq; re ip̄e me doceat. et ut ne quis adsit. ne li
berius loquatur et agere aduersarij causam ut ille agat suam. et quicquid
de sua re cogitauerit in medium proferat. Itaq; cum ille discessit: tres per
sonas uiuis sustineo summa cum animi equitate. meam aduersarij iudicio.
Cui locus est talis ut plus habeat adiuuenti q̄ incommodi. hunc esse iu
dico dicendum ubi plus boni q̄ mali reperio. id totum ad iudico atq; curio
Ita assequor ut alio tempore cogitem quid dicam. et alio dicam. Que duo

pleriq; ingenio freti simul faciunt. Sed certe idem ille melius aliquanto
 dicerent si aliud sumendum sibi tempus ad cogitandum aliud ad dicendum
 putarent. cum rem penitus causamq; cognouit statim occurrit animo
 que sit causa ambigua. Nichil est enim q; inter homines non ambigat
 siue ex criminis causa constat: ut facinoris. siue ex controuersia: ut here
 ditatis. siue ex deliberatione ut belli. siue ex persona: ut laudis. siue ex
 disputatione. ut de ratione uiuendi. in quo non aut quid factum sit: aut
 fiat: futurum ue sit queratur. aut quale sit. aut quid uoretur. Ac nostre
 fore cause quequidem sunt criminu plerumq; in fine definitione defenduntur
 Nam et de pecuniis repetundis que maxime sunt. neganda fere fut oia
 Et de ambitu raro illud datur ut possio liberalitatem ac benignitatem
 ab ambitu atq; largitione seungere. de sicario. de uenificio. de peculatu
 in fine necesse e. id est igitur genus primum causarum in iudicio ex co
 trouersia facti. in deliberationibus plerumq; ex futuri raro maxime etia
 instantis aut facti. Sepe autem res ^{non} sit: nec ne sed qualis sit queritur. ut
 cum l. optimi causam defendebat apud populum audiente me C. carbo
 consul: nichil de grati uere negabat. sed iure pio salute patrie factum ee
 dicebat. ut eidem carbo tribuno pl. alia tamen mente rem p. capesseti
 p. africanus de tiberio grati interroganti responderat iure resum iuderi
 Tunc autem omnia defenduntur que sunt eius generis: ut aut oportuerit
 aut licuerit. aut necesse fuerit. aut imprudencia. aut casu facta ee uideant
 Tam quid uoretur queritur. cum quo uerbo quid appellandum sit contendit
 ut michi ipi cum hoc suspicio fuit in noibam causa summa contentio. ple
 riq; enim de his que ab isto abiciebantur cum confiterer: tamen ab illo
 maiestatem inmutam negabam. ex quo uerbo lege apuleia tota illa causa
 pendebat. Atq; hoc in genere causarum nonnulli precipiunt: ut uerbum
 illud quod causam facit breuiter uterq; definiat. Quod michi quidem per
 puerile uideri solet. Alia est enim cum inter doctos homines de his ipis reb;
 que uersantur in artibus disputatur uerborum definitio. ut cum queritur
 quid sit ars. quid sit lex. quid sit ciuitas. in quibus hoc precipit ratio atq; do
 ctina ut uno eius rei quam definiat sic exprimat ut nequid absit quicq; neq;
 super sit. Quod quidem in illa causa neq; suspicius fecit. neq; ego facere co
 natu sum. Nam quantum uterq; nostrum potuit. si copia diceret dilatauit.

26 quid eēt maiestatem diminuerē. et enim diffinitio primū reprehēso
uēto uno aut addito aut dempto sepe extorquetur e manibus. deinde
genere ipō doctrinam redolet exercitacionemq; pene puerilem. tū
in sensum et in mentem iudicis intrare non potest. antequam preter
labitur q̄ percepta est. Sed in eo genere in quo quale sit quid ambi
gitur existit etiam ex scripti interpretatione sepe contentio in quo
nulla p̄t eē nisi ex ambiguo controuersia. Nam illud ipm cum scriptū
a sententia discrepat. genus quoddam h̄ ambigui. quod explicatur cū
eius uerba que desunt suggesta sunt. quibus additis defenditur sm̄am
scripti perspicuam fuisse. Et ex contrarijs scriptis si quid ambigitur
non nouum genus nascitur. sed superioris generis causa duplicatur.
Idq; aut nunq̄ diuidari poterit. aut ita iudicabitur. ut referendis
preteritis uerbis id scriptum quodcumq; defendimus suppleatur. ita fit
ut unum genus in his causis que propter scriptum ambiguntur si est
scriptum aliquid ambigui. ambiguum autem cum plura genera sit
que michi uidentur melius nosse qui dialectici appellantur. hi autem
nostri ignorare qui non minus nosse debeant. tamen illud est frequen
tissimum in omni consuetudine uel sermonis uel scripti cum idcirco al
quid ambigetur quod aut uerbum aut uerba sint pretermissa. Iterum
autem peccant cum genus hoc causarum quod in scripti interpretacione
uersetur ab illis causis in quibus qualis quoq; res sit discrepatur seum
tunt. Nusq̄ enim tantum queritur quale sit genus ipm rei q̄ in scripto
quod totum a facti controuersia separatum est. Ita tria sunt oīo genera
que in discrepacionem et controuersiam cadere p̄t. Quid fiat. factum
futurum ue sit. quale sit aut quomodo nominetur. Nam illud quod q̄dē
greci adiungunt rectum ne factum sit. tantum in eo est q̄ quale sit que
runt. sed iam ad institutum reuertar meum. Cum igitur accepto
cause genere cogitam rem tractare cepi. nichil prius constituo q̄ quid
sit illud quo michi sit referenda omnis illa oīo que sit propria questiois
et iudicij. deinde illa duo diligentissime considero. quorum alterū habet
commendacionem nrām aut eorum quos defendimus. alterum est arō
modatum ad eorum animos apud quos dicimus ad id quod uolumus cō
mouendos. Itarō oīe dicendi tribus ad persuadendum rebus est in p̄a

ut probemus uera esse ea que defendimus. ut conciliemus nobis eos qui
 audiunt. ut animos eorum ad quecumque causa postulabit motum uocemus.
 Ad probandum autem duplex est subiecta oratori materies. una rerum
 earum que non excogitantur ab oratore sed in re posita ratione tractantur.
 ut tabule testimoniorum pacta. conuentus. leges. senatus consulta. res iudi-
 cate. decreta. responsa reliqua si que sunt que non ab oratore paruantur
 sed ad oratorem a causa atque a re deferuntur. Altera est que tota in dis-
 putatione et in argumentatione oratoris collocata est. Ita in superiori ge-
 nere de tractandis argumentis. in hoc autem etiam de inueniendis ar-
 gumentis cogitandum est. Atque isti quidem qui docent cum causas in
 plura genera secuerunt. singulis generibus argumentorum copiam
 suggerunt. quod etiam si ad instituendos adolescentulos magis aptum est
 ut simul ac posita sit causa habeant quos se referant. unde statim possunt ex-
 pedita argumenta depromere. tamen et tardi ingenij est uulgos consec-
 tari fontis rerum non uidere. etiam etatis est ususque nostri a capite quod
 uelimus arceri. et unde omnia manant uidere. Et primum genus
 illud earum rerum que ad oratorem deferuntur meditatiui nobis imper-
 petuum ad omnem usum similium rerum esse debebit. Nam et pro tabulis
 et contra tabulas. et pro testibus et contra testes. et pro questionibus et
 contra quoniam. et item de ceteris rebus eiusdem generis uel separatim di-
 cere solent de genere inuerso uel definite. de singulis temporibus. hominum
 causis. quos quidem locos uobis hoc cocta et subpicio dico. multa commen-
 tatione atque meditatione paratos atque expeditos habere debetis. longum
 est enim nunc me explicare qua ratione aut confirmare aut infirmare
 testes tabulas questiones oporteat. hec sunt omnia ingenij uel mediocri ex-
 certationis autem uel maxime. artem quidem et precepta dimittat hac
 tenus requirunt ut ceteris dicendi luminibus orientur. Itemque illa que
 sunt alterius generis que tota ab oratore paruantur excogitationem non
 habent difficile. explanationem magis illustrem perpolitamque desiderant.
 Itaque cum hec duo nobis querenda sunt in causis. primum quid. deinde quo
 modo dicamus. alterum quod totum arte cinctum uidetur tam et si artem re-
 quirat. tamen prudentie est pene mediocri. quid dicendum sit uidere. Alter
 est in quo oratoris uis illa diuina uirtusque reuertitur. eaque dicenda sunt copiose

ornate uarieq; dicere. Quare illam partem superiorem qm̄ semel
ita uobis placuit non recusabo quo minus per poliam atq; conficiam.
quantum consequar uos iudicabitis. quibus ex locis ad eas tres res
que ad fidem faciendam sole ualent duratur orō. ut et conciliantur
animi. ut doceantur et moueantur. hec sunt enim tria. Ea ueroq;
admodum illustrentur presto est qui omnes docere possit. qui hoc p̄
num michi in nostros mores induxit. qui maxime auxit. qui solus
efficit. Namq; ego catulle dicam enim non reuerens assentandi suspi
cionem. neminem eē oratorem paulo illustriorem arbitror neq; grecū
neq; latinum quem etas nr̄a tulerit quem non sepe et diligenter au
dierim. Itaq; si quid est in me quod iam sperare uideoz. qm̄quidem uos
hic nigris homines tantum opere michi ad audiendum datis. ex eo
q̄ est nichil quisq; unq̄ me audiente egit orator quod non in mea meo
ria penitus infederit. atq; ego is qui sum quantuscumq; sum ad iudicādu
omnibus auditio oratoribus. sine ulla dubitatione sit status et iudicio
neminem om̄i tot et tanta quanta fuit in crasso habuisse ornamenta
dicendi. Quamobrem si uos quoq; hoc idem estimatis non erit ut opinor
iniqua partitio si cum ego hunc oratorem quem nunc fringo ut institui
crearo aluero. confirmaro. tradam cum crasso uestiendum et ornandū.
Tum crassus tu uero inquit anthom̄ perge ut instituisti. neq; enim est
boni neq; liberalis parentis. quem procreuit et eduxerit. cum non et
uestire et ornare. presertim cum te locupletem eē negare non possis.
Quod enim ornamentum? que uis? qui annuus? que dignitas illi ora
tori defuit. qui in causa peroranda non dubitauit excitare reum consu
larem et eius diloricare tumtam. et iudicibus citatitico aduersas impa
toris ostendere. Qui idem accusante hoc sulphicio. cum hominem furio
sum sediciosumq; defenderet. non dubitauit seditione ipas ornare ac
demonstrare grauissimis uerbis. multos sepe impetus populi non in
iustos eē quos p̄are nemo possit. multas etiam e re p̄. seditiones sepe
eē factas. ut cum reges eent exacti. cum tribumna p̄tas eēt constituta
illam nozham seditionem ex luctu ciuium et ex stripione odio qui ex
certum amiserat. neq; reprimi potuisse et uire eē conflata. Potius
hic locus tam anceps tam manditus. tam lubricus. tam nouus. sine

quadam incredibili uia ac facultate tractari. Euid ego de. C. mamiliij
quid de. Q2. regis commiseratione dicam. qui de alijs innumerabili
bus in quibus non maxime hoc inuit quod tibi omnes dant: acui
men quoddam singulare. Sed hoc ipa que nunc ad me delegare uis
ea semper in te eximia ac prestantissima fuerunt.

um catullus ego uero inquit in uobis hoc maxime mirari so
leo. q cum inter uos dicendo dissimilium sitis. ita tamen uterq
uestrum dicat. ut ei nichil neq; a natura denegatum neq; a doctrina
non delatum ee uideatur. Quare crasse neq; tu tua suauitate nos priua
bis. ut si quid ab anthomo aut pretermisum aut relictum sit. no explere.
Neq; te anthom si quid non dixeris existimabimus non potuisse potius
q a crasso dici maluisse. hic crassus quim tu inquit anthom omittis ista
que proposuisti que nemo horum desiderat quibus ex locis ea que dicenda
sunt incausis reperiantur. que quanq abste nouo quodam modo preclareq;
dicuntur. sunt tamen re faciliora et preceptis peruagata: illa deprome
nobis unde afferas que nobis sepissime tractas semperq; diuinitus. de
promam equidem inquit anthomus et quo facilius id a te exigam quod
petam: nichil tibi a me postulanti recusabo. Nec totius in dicendo orois
et istius ipius facultatis quam modo crassus in celum uerbis extulit tres
sunt rationes ut ante dixi. una conciliandorum homi. altera docendoz
tertia concitandorum. harum trium partium prima lenitatem orois. se
cunda acumen. tertia uim desiderat. Nam hoc nre est ut is qui nobis
causam adiudicaturus sit: aut inclinatiois uoluntatis propendeat in nos
aut defensionis argumentis adducatur. in animi permotioe cogatur
Sed qm illa pars in qua rerum iparum explicatio ac defensio posita est
uideatur omnem huius generis quasi doctrinam continere: de ea priuum
loquomur et pauca dicemus. Pauca enim sunt que usu iam tractata et
animo quasi habere notata uideamur. ac tibi sapienter mouenti crasse li
benter assentiam. ut singularum causarum defensionis quas solet magi
puerie tradere relinquamus. aperiamus autem ea capita. unde omnis ad
omnem et causam et oronem disputatio ducitur. Neq; enim quociens uer
bum aliquod est scribendum nobis totiens eius uerbi littere sunt cogitae
perquirende. Nec quocens causa dicenda est. totiens ad eius cause seposita

argumenta reuolui nos oportet sed habere certos locos. qui ut littere
ad scribendum. sic illi ad causam explicandam statim occurrant. Sed
ei loci hi demum oratori prodeesse possunt qui est uersatus in rebus uel
usu quem etas denique afferet. uel audicione et cogitatione que studio
et diligentia precurrit etatem. Nam si tu michi quibus eruditum hominem
adduxeris. quibus acrem et acutum in cogitando quibus ad pronuntiandum
expeditum: si erit idem in consuetudine ciuitatis. in exemplis in institu-
tis. in moribus ac uoluntatibus tuorum suorum hospes. non multum
ei loci proderunt illi ex quibus argumenta promuntur. Subactio michi
ingenio opus est ut argo non seruel arato sed nouato et iterato: quo
meliores fecus possit et grandiores edere. Subactio autem est usus. au-
dicio. lectio. littere. Ac primum naturam cause uideat. que nunquam lateat
factum ne sit queratur. an quale sit. an quod nomen habeat. quo perspec-
to statim occurrat naturali quadam prudentia non his subductionibus
quas isti docent quid faciat causam id est quo sublato controuersa stare
non possit. deinde quid ueniat in iudicium quod isti sic uident querere.
Interfecit optimus gratium. quid facit causam? quod rei publicae causa cum ex se-
natus consulto ad arma uocasset. hoc tolle. causa non erit. Ad idipsum ne-
trat contra leges licuisse decius. ueniet igitur in iudicium. licuerit ne ex
senatus consulto seruande rei publicae causa. Perspicua sunt haec quidem et in
uulgari prudentia sita. sed illa querenda que ab accusatore et defensore
argumenta ad id quod ad iudicium uenit spectant ea debent afferri. Atque
huc illud uidendum est in quo summus est error istorum maiorum ad quos
liberes mentes mittimus. non quo hoc quidem ad diendum magnopere
pertineat. sed tamen uideatis quod sit genus hoc eorum qui sibi eruditi uide-
tur habere atque impolitum. Constituant enim in parcendis orationum modis
duo genera causarum. unum appellant in quo sine personis atque temporibus
de uniuerso genere queratur. Alterum quod personis certis et temporibus
definatur. ignari omnes controuersias ad uniuersi generis uim et na-
turam referri. Nam in ea ipsa causa de qua ante dixi nichil pertinet ad
oratoris locos optimi persona. nichil decii. de ipso enim uniuerso genere
infinita questio est. Num pena uideatur esse afficiendus: qui cum ex senatus
consulto prius seruande causa interfecerit: cum id per leges non liceret

Nulla deniq; est causa in qua id quod in iudicium uenit reorum personis
 ac no generum iporum vniuersa disputatione queratur. Summeia
 in his ipis ubi de facto ambigitur. reperit ne pecunias contra leges
 p. decius: argumenta et criminu et defensionis reuocentur oportet. et
 ad genus et ad naturam uniuersam. Etiam sumptuosus de luxuria.
 q. aliam appetens de auaricia. Et sediciosus de turbulentis et malis ciui-
 bus. q. a multis arguitur de genere testum. Contra q. que pro reo dice-
 tur omnia necessario e tempore atq; homine ad comunes rerum et genm
 summas reuoluentur. Itaq; hec forsitan homini non oia que sunt in re
 natura celeriter non comprehendenti per multa uideantur que ueniat
 in iudicium. tu cum de facto queratur. sed tamen criminu e multitudo no
 defensionum aut locorum infinita. Que uero cum de facton no ambigitur
 queruntur qualia sunt. ea si ex reo numeres et innumerabilia sunt et
 obscura. si ex rebus ualde et modica et illustria. Nam si manam causa
 in vno manimo ponimus. quocensumq; is quem pater patratu deditu
 si is non sit receptus non erit. uideatur nec ei quem pater patratu deditu
 si is non sit receptus. postliminim ee nichil ad artem dicendi neq; ad ar-
 gumenta defensionis manam. nouen pertinet. At si quid affert preterea
 hominis aut dignitas aut indignitas extra questionem est. et ea tamen
 ipa oia ad uniuersi generis disputationem referatur nate est. hec ego non
 eo consilio dispuo ut eos homines eruditos redarguam quanq; reprehen-
 dendisunt qui in genere istas cas describunt in personis et temporibus
 positas ee. Nam et si incurunt tempora et persone tamen intelligendu
 est non ex his sed ex genere qoms pendere causas. sed hoc nichil ad me.
 nullum enim nobis cum istis certamen ee debet. Tantum satis e intelligen-
 ne hoc quidem consecutos q. in tanto onio etiam sine hac forensi exercitacione
 efficere potuerunt ut genera rerum discernere ea q. paulo subtilius ex-
 plicarent. uerum hoc ut dixi nichil ad me. illud ad me ac multo etia magis
 ad uos certa nr et subpici. quomodo nunc se istarum ac teo habent pertimes-
 cenda est multitudo causarum. e enim infinita si in personis ponitur. quot
 homines tot cause. Sin ad generum uniuersas qones referuntur ita mo-
 dice et pauce sunt. ut eas omnes diligentes et memores et sobrii oratores
 pertusas auid et prope decantatas hie debeant. nisi forte existimatis a.

B

33 marco curio causam didicisse lucium crassum et ea re multum attu-
lisse Equanbriem postumo non nato curium tamen heredem pom-
ponij esse oporteret. nichil ad copiam argumentorum neque ad cause
iurum atque naturam nomen pomponij aut curij pertinuit. In genere
erat uniuerso rei negotijque non in tempore ac nominibus omnis quod
cum scriptum ita sit si michi filius testamentus isque prius moritur in tu
michi ille sit heres. si natus filius non sit. uidetur ne is qui sub mortuo
institutus heres sit. heres esse. Perpetui iuris et uniuersigenereis quod
non hominum nomina sed rationem dicendi et argumentorum fontes
desiderat in quocumque isti nos iurisperiti impediunt a discendoque de-
terrent. video enim in cathonis et in bruti libros nominatim fere re-
ferri quod alicui de iure iuro ac mulieri responderint. Credo ut prius
in hominibus non in re consultationis aut dubitationis causam aliquam
fuisse. ut quod homines essent innumerabiles debilitati a iure cognoscendo
uoluntatem discendi simul cum spe perdiscendi abirent. Sed hec crasso
nobis aliquando expediet et exponet descripta generatim. Est enim ne-
forte ne scias heri nobis ille hoc catulle pollicitus. se ius civile quod nunc
diffusum et dissipatum est in certa genera coarturum et ad artem fa-
cile redacturum. et quid inquit catullus hanc quare id est difficile crasso
qui et quod disci potuit de iure didicit. et quod his qui eum docuerunt de-
fuit ipse affert. ut que sunt in iure uel acute describere uel ornate illustra-
re possit. Crisus ista inquit anthonius tunc a crasso discimus cum se a
turba et a subsellio in otium ut cogitat solitudinemque contulerit. Tam
id quidem inquit catullus ex eo audiui. cum id diceret sibi certum esse
a iudicis causisque discedere. sed ut ipse soleo dicere non licebit. neque enim
ipse auxilium suum sepe a nobis frustra implorari patietur. neque equo id
animo ferret ciuitas que si uoce l. crassi carebit. ornamento quodam sese
spoliata uidebit. Tam mehercule inquit anthonius si hec uere a catullo
dicta sunt. tibi mecum in eodem in eodem est pristina ^{crasse} uiuendum. istam of-
ficientem et dormitantem sapientiam secularium et ceterorum brutorum
otio concedamus. Arrisit hic crassus leniter et pretere modo inquit anthoni-
um quod exorsus es. me tamen ista osatans sapientiam simulatque ad eam confugerem
in libertatem uindicabit. huius quidem loci quem modo sum exorsus hic est finis

inquit anchomus qm̄ intelligitur non in hōm̄ innumerabilibus per
 sonis: neq; in infinita temporum uarietate sed in generum cōis atq;
 naturis oīa sita ēē que in dubium uocarentur. Genera autem esse de
 finita non solum numero sed etiam paucitate ut eam materiam oīis
 que cuiusq; ēēt generis: studiosi qui eēt dicendi omnibus locis descrip
 tam instructam ornatamq; comprehenderent. rebus dico et sententijs
 ea ut ut sua uerba pariant que semper satis ornata michi quidem uideri
 solent. si eiusmodi sunt ut ea res ip̄a peperisse uideatur. Ac si uerum qm̄
 tis quod michi quidem uideatur (nichil enim aliud affirmare possum)
 nisi sententiam et opinionem meam. hoc instrumentum ēē causarum et
 generum uniuersorum in forum deferre debemus. Neq; ut queq; res
 delata ad nos tum deniq; scrutari locos ex quibus argumenta eruamus
 Que quidem omnibus qui ea mediocriter modo considerant. studio ad
 hibito et usu pertracta ēē possunt. Sed tamen animus referendus ē
 ad ea capita et ad illos quos sepe iam appellau locos ex quibus omnia
 ad omnem ordinem inuenta ducuntur. Atq; hoc totum est sue artis sue
 ammaduersione nosse regiones intra quas ueneris et peruestiges qd
 queris. ubi enim locum omnem cogitatione sepsis. si modo usū rer
 percallueris. nichil te effugiet. atq; omne quod erit in re occurret atq;
 incidet. Et si cum ad inueniendum in dicendo tria sint. acumen. deinde
 ratio quam licet si uelimus appellemus artem. tertium diligentia. nō
 possum equidem non ingenio primas concedere. sed tamen ip̄m ingenii
 um diligentia etiam ex tarditate incitat. Diligentia in quantum omnia
 in rebus tum in causis defendendis plurimum ualeat. hec precipue cole
 da est nobis. hec semper adhibenda. hec nichil est quod non assequatur tā
 ut penitus quod incio dixi nota sit. Diligentia est ut aduersarium attē
 ti audiamus atq; ut eius non solum sententias sed etiam uerba oīa exripi
 amus. uultus deniq; perspiciamus om̄s qui sensum animi plerūq; indicat
 Diligentia est. id tamen dissimulanter facere. ne sibi ille aliquid proficere
 uideatur prudentia est. deinde ut hie locis quos proponam paulo post per
 uoluatur. animus ut penitus insinuet in causam ut sit cura et cogitatione
 intentus diligentia est. ut hie rebus adhibeat tanq; lumen aliquod. mēoria
 ut uocem ut uires hec magna sunt. Inter ingenium quidē et diligentiam

35

36 per paululum loci relictum est arti. Arzo demonstrat tantum ubi querias
atq; ubi sit illud quod studeas. Reliqua uero sunt in cura attentione aī
et cogitatione et uigilantia. assiduitate. labore. complectar uno uerbo
quo sepe iam sum usus. diligentia. qua una uirtute omnes relique uirtu
tes continentur. Nam orōis quidem copia uidemus ut habundent phi qui
ut opinor sed tu hec catulle melius. nulla dant precepta dicendi. Nec idcirco
nimis quęcumq; res proposita est suscipiunt de qua copiose et habundam
ter loquantur

um catullus: est inquit ut dicit anthoni ut pleriq; phi nulla
tradunt precepta dicendi: et habeant paratum tñ quid de quaq;
re dicant. Sed aristoteles is quem ego maxime admiro proposuit q̄sdā
locos ex quibus omnis argumentatio non modo ad phōrum disputatōem
sed etiam ad hanc disputacionem qua in causis utimur inuenitur. a q̄
quidem homine iam dudum anthoni non aberrat orō tua. siue tu simili
tudinem illius diuini ingenij in eadem inueneris uestigia: siue illa ip̄a etiā
legisti atq; didicisti. quod quidem michi magis uerisimile uidetur. Plus em̄
te oportet grecis dedisse rebus uideo q̄ putarā. Cum ille uerum inq̄t
ex me audies catulle. Semper ego existimaui iocundiorē et probabiliore
hunc populo oratorem fore: qui primum q̄ minimam artificij aliquid dēm
nullam grecarum rerum significationem daret. atq; ego idem existimaui
periculis eē non hominis: cum tantas res greci suscipere profitere
agerent. seseq; et uidendi res obscurissimas et bene uiuendi et copiose dicendi
rationem hominibus daturus pollicerentur: non admonere autem. Et si pa
lam audire eas non auderes: ne inueneres apud tuos auctoritatē tuā
subastulando: tamen excipere uoces eorum et procul quid pararent attende.
Itaq; feci catulle. et istorum om̄i summam cas et genera ip̄a iustam. Val
de herede inquit catullus timide tanq̄ ad aliquam libidinis stopulum sic tuā
mentem ad phiam expulisti. quam hec ciuitas aspernata nunq̄ est. Nam
et referta quondam italia pithagororum fuit. tū cum erat in hac grece
magna grecia. Ex quo etiam quidam numam pompilium illum regem
nūm fuisse pithagorem ferunt qui anno per multis an̄ fuit q̄ ip̄e pitha
goras. Quo etiam maior uir habendus ē cum illam sapiam constituende citat.
37 duobus prope seculis ante cognouit q̄ eam greci natam eē senserūt. Et certe

non tulit illos hec civitas aut gloria clariores aut auctoritate grauiores
aut humanitate poliores p. africano. C. lelio. l. furio. qui se cum eruditiss
simos homines ex grecia palam habuerunt. atq; ego ex istis sepe audiu
cum dicerent per gratum athenienses et sibi fecisse et multis principib
civitatis. q; cum ad senatum legatos de suis maximis rebus mitterent. tres
illius etatis nobilissimos phos misissent. carneaden. crocolaum et diogenem
Itaq; eos ee tum rome et ase et ab alijs frequenter auditos. quos tu cu hies
auctores anthoni minor cur phie sunti cetis ille pacuianus prope bellum
indixeris. Minime inquit anthonius. ar sic dearem philosophari potius ut
neoptolemus apud emilium paucis. nam oio haud placet. sed tamen hec
est nica sententia quam uidetur exposuisse. Ego ista studia no improbo
moderata modo sunt. opinionem istorum studiosum et suspicionem artificum
apud eos quires iudicent oratori aduersariam ee arbitror. Innuent em
et oratoris auctoritatem. et orationi detrahit fidem. Sed ut eo reuocetur im
huc declinauit oio. ex tribus istis clarissimis phis quos romam uenisse di
xisti. uideo ne diogenem eum fuisse qui diceret artem se tradere bene differo
di. et uera ac falsa diiudicandi quam uerbo greco dialecticem appellaret. In
har arte si modo est hec ars nullum est preceptum quo uerum inueniatur.
sed tantum e quomodo iudicetur. Nam et omne quod eloquimur sic ut aut
ee dicimus id aut non ee. et si simpliciter dictum sit. suscipiunt dialectici ut
iudicent. uerum ne sit an falsum. Et si conuicte sit elatum et adiuuata
sunt alia. iudicent. recte ne adiuuata sint et uera ne summa sit uniuersum ser
zationis. Et ad extremum ipi se compingunt suis acuminibus. et multa
querendo reperunt non modo ea que iam non pnt ipi dissoluere. sed etiam
quibus ante exorsa et potius detecta prope reuevantur. hic nos igitur scimus
iste nichil adiuuat. qm quemadmodum inueniam quid dicam non docet
atq; idem etiam impedit q; et multa repperit que necget ullo mo posse
dissolui et genus sermons affert non liquidum non fufum ac profluens
sed epile aridum concisum ac minutum. quod si quid probabit. ita probabit
ut oratori tamen aptum non ee fateatur. hec enim ma oio multitudine
e auribus accommodanda. et ad oblectandos animos et impellendos ad
ea probanda que non artificis statem. sed quadam populari trutina exami
nantur. Quare istam totam artem dimittamus que in exprobandis argu.
49

muta mirum est. in iudicandum nimium loquax. Critolaum istum quem simul cum diogene uenisse commemoras puto plus huius studio nro prodesse potuisse. Erat enim ab isto aristotele a cuius inuentis tibi uideoz ego non longe aberrare. Atqz inter aristotelem hunc cuius et illum legi librum in quo exposuit dicendi artes omni superiorum et illos in quibus ipse sua quedam de eadem arte dixit. et hos germanos huius artis libros nuzos hoc michi usum est interesse. qd ille eadem aciem mentis qua rerum omni naturamqz uidebat. hec quoqz aspexit que addicendi artem quam ille despiciebat pertinuerunt. Illi autem qui hoc solum colendum dicebant habitauerunt in hac una ratione tractanda non eadem prudentia qua ille sed usu in hoc uno genere studioqz maiore. Carneadi uero uis incredibilis illa dicendi et uarietas per quam eest optanda nobis qui nullam unquam in illis suis disputacionibus rem defendit quam non probaret. nullam oppugnaret quam non euerterit. Sed hoc maius est quiddam qd ab his qui hec tradunt et docent postulandum sit. Ergo autem si quem nunc plane rudem institui ad dicendum uelim hic potius tradam assiduo uno opere eandem in eadem diem noctemqz tondentibus. qui omnes te minutissimas particulas atqz omnia minima mansa ut aiunt nutrices infantibus pueris in os inferant. Sim sit is qui doctrina michi liberaliter institutus et aliquo iam imbutus usu et satis acris ingenio esse uideatur. illuc cum traxerim ubi non seclusa aliqua qd aquila teneatur. sed unde uniuersum flumen ex unguat qui illi sedes et tanquam domicilia omni argumentorum commouet. et ea breuiter illustret uerbisqz definit. Quid enim est in quo hereat qui uiderit omne quod sumatur in oratione aut ad probandum aut ad refellendum aut ex sua sumi in atqz natura aut assumi foris. Ex sua in tu aut res que sit tota queratur aut pars eius. aut uocabulum quod habeat aut quippiam rem illam attingat. Expti insecus autem cum ea que sunt foris neqz inhereant in rei natura colliguntur. Si res tota queritur diffinitione uniuersa uis tota explicanda est sic. Si maiestas est amplitudo ac dignitas ciuitatis. is eam minuit qui exercitum populi romani tradidit non qui eum quid id fecisset populi romani prelati tradidit. Si in parte partitione hoc modo. aut senatum parendum de salute rei p.

aut aliud consilium instituendum aut sua sponte faciendum aliud con-
 silium superbum siue arrogans. utendum igitur fuit consilio senatus
 Sin ex uocabulo. ut carbo si consul est qui consulit patrie. quid aliud fecit
 optimus. Sin ab eo quod rem attingat. plures sunt argumentorum
 sedes ac loci. namet coniuuncta queremus et genera et partes generibus
 subiectas et similitudines et dissimilitudines et contraria et consentanea
 et consequentia et quasi precurrentia et repugnantia et causas rerum
 uestigabimus. et ea que ex causis orta sunt et maiora parua. et minora
 queremus. Ex coniuunctio sic argumenta ducuntur. Si pietati summa
 tribuenda laus est. debetis moueri cum quantum metellum tam pie
 lugere uideatis. Ex genere autem si magistratus in potestate po. romi
 ee deberet. quid norbanum accusas cuius tribunatus uoluntati paruit
 ciuitatis. Ex parte autem ea que e subiecta generi. Si omnes qui rei p.
 consulunt cari nobis ee debent. certe in primis impatores quoz consilio
 uirtute periculis retinemus et nostram salutem et imperij dignitate
 Ex similitudine autem si fere partus suos diligunt. qua nos in liberos
 in de diligencia ee debemus. Ex dissimilitudine. si barbarum e in diem
 uiuere. nra consilia in sempiternum tempus spectare debent. atq; utroq;
 in genere et similitudine et dissimilitudine exempla sunt ex aliorum
 factis aut dictis aut euentis. et fite narrationes sepe ponende. Tam ex
 contrario si irachus nepharie prodare optimus. Ex consequentibus
 si et ferro interfectus ille et tu inimicus ei et cum gladio cruento co
 prehensus es in illo ipso loco et nemo preter te ibi uisus est et ca nem
 et tu semper audax. quid est quod de facinore dubitare possumus. Ex
 consentaneis et precurrentibus et repugnantibus. ut olim crassus
 adulescens. nu si opmū defendisti. carbo iurco te isti bonum ciuem pu
 tabunt. simulasse te et aliud quid quesisse perperuum est. q; tiberij
 iracci mortem sepe in conuombus deplorasti. q; p. affricam necis soci
 fuisti. q; eam legem in tribunatu tulisti. q; semper bonus dissensisti.
 Ex causis rerum sic. Auariciam eius si collere uultis mater eius tolle
 da est luxuries. Ex his autem que sunt orta de causis. si erari copio
 et ad belli adiumenta et ad ornamenta pacis utimur. uectigalibus
 seruamus. Maiora autem et minora et parua sic comparabimus

Ex maiore si bona eximatio diuicijs prestat. et pecunia tantopere ex-
petitur. quanto gloria est magis expetenda. Ex minore sic. hic par-
ue consuetudinis causa huius mortem fert tam familiariter. quid si a-
masset. et quid hic michi faciet patri. Ex pari. est eisdem et eripere
contra rem p. et largiri pecunias. foris autem assimulantur ea que
non sua in sed extranee subleuantur ut hec. hoc uerum est. dixit enim
q. luctatus. hoc falsum est. habita enim quomodo est. hoc sequi necesse
est. Fecit enim tabulas de quo genere toto paulo ante dixi. hec ut bre-
uissime dici potuerunt ita a me dicta sunt. ut enim si aurum cui quod
est mulephariam defossum demonstrare uellem. satis esse deberet. si
signa et notas ostenderem locorum. quibus cognitis ille sibi ipse foderet
et id quod uellet paruo labore nullo errore inueniret. Sic has ego argu-
mentorum erui notas. que illa michi quo essent demonstrant. ubi sunt
reliqua cura et cogitatione eruantur. Ex autem argumentorum ge-
nus cuius causarum generi maxime conueniat non est artis exquisite
prescribere. et est mediocri ingenio iudicare. Neque enim nunc id a-
gimus ut artem aliquam dicendi explicemus. sed ut doctissime homi-
nibus. usus nostri quasi quedam admonita tradamus. his igitur
locis in mente et cogitatione defugis. et in omni re ad dicendum po-
sita exortatio. nichil erit q. oratorem effugere possit. non modo in fo-
rensibus disputacionibus. sed omnino in illo genere dicendi. Si uero
assequitur ut talis uideatur qualem se uideri uelit. et amicos eorum ita
afficiet apud quos ager. ut eos quocumque uelit uel trahere uel rapere
possit. nichil profecto preterea ad dicendum requirit. Tam illud uide-
mus nequaquam satis esse reperire quid dicas. nisi id inuentum tractare
possis. tractatio autem uaria debet esse ne aut cognoscat artem qui au-
diat aut defatigetur similitudinis sarietate. Proponi oportet quid as-
feras. id quare sit ostendere. et ex hisdem illis locis interdum concludere
alias relinquere. aliisque transire. sepe non proponere ac ratione ipsa dese-
renda quid proponendum fuerit declarare. Si cum quid simile dicas
prius ut simile confirmes. demum quod agitur adiungas. Inter puncta
argumentorum plerumque ut occidas. ne quis ea numerare possit

ut re distinguantur uerbis confusa esse uideantur. hec ut et prope-
 et apud doctos et semidoctos ipse peccato ut aliqui ad ipse maiora uenia-
 mus nichil est enim in dicendo catulle maius quam ut faueat oratori is qui
 audiat. utque ipse sic moueatur ut impetu quodam animi et perturbatione
 magis quam iudicio aut consilio regatur. Plura enim multo uidentur hominis
 odio aut amore aut cupiditate aut uacundia aut dolore aut leticia aut
 spe aut timore aut errore aut aliqua permotione mentis quam ueritate aut
 prescripto aut iuris norma aliqua aut iudicii forma aut legibus. Quare
 nisi quid aliud uobis placet ad illa pergamus. Paulum inquit ca-
 tullus etiam nunc deesse uidetur istis rebus anthom quas exposuisti
 quod sit tibi ante explicandum quam illud proficiscere quo te dicis intendere
 Quid nam inquit. qui ordo tibi placet inquit catullus et que dispositio
 argumentorum in qua tu michi semper uideri deus soles. Vide quam sum-
 in isto genere catulle deus. Non me herde michi nisi admonito uenisset
 in mentem ut possis existimare me in ea in quibus nonnunquam aliquid ef-
 ficere uideo usu solere in dicendo uel casu potius incurere. Ac res quidem
 ista quam ego quia non noram sic tanquam ignotum hominem preteribam
 tantum potest in dicendo. ut ad uincendum nulla res plus possit. Sed tamen
 michi uideris ante tempus a me idoneum ordinem et disponendam rerum
 requisisse. Nam si ego omnem uim oratoris in argumentis et in re ipse
 per se comprobanda posuissem. tempus esset iam de ordine argumentorum
 et de collocatione aliquid dicere. Sed cum tria sunt ante proposita. de uno
 dictum. cum de duobus reliquis dixero cum erit demum de disponenda tota
 oratione querendum. ualet igitur multum ad uincendum probari mores
 instituta et facta et uitam et eorum qui agent rationem et eorum pro quibus
 Et item improbari aduersariorum animosque eorum apud quos agitur con-
 silium quam maxime ad beniuolentiam. tum erga oratorem. tum erga illum
 pro quo dicit orator. Conciliantur animi cum dignitate hominis rebus ges-
 tis. existimatione uite. que facilius ornari potest si modo sunt. quam fingi si
 nulla sunt. Sed hec adiuuant in oratore. lenitas uocis. uultus pudoris
 significatio. uerborum comitas. Si quid prosequare ardeat. ut inuitus
 et coactus facere uideatur. facilitatis liberalitatis mansuetudinis pietatis
 grati animi non appetentis. non auidi signa profertur perutile est. Sz

Quia omnia que proborum demissorum non acrum. non pertina-
cum. non litigiosorum non acerborum sunt. ualde beniuolentiam con-
ciliant ab alienantq; ab his quibus hec non sunt. Itaq; eadem in aduer-
sarios ex contrario referenda. Sed genus hoc totum orationis in his casibus
excellet in quibus minus potest inflammari animus iudicis acris et ue-
hementi quadam maturatione. Non enim semper fortis oratio queritur sed
sepe placida submissa lenis que maxime commendat res. Hec autem
appello non eodem modo qui arguuntur sed omnes quorum de re disceptatur
sic enim olim loquebantur. horum igitur exprimere mores oratione. ut
totos integros religiosos timidos perseverantes inuictarum. mirum quiddam
ualet. et hoc uel in principijs uel in re narranda uel in peroranda tanta
habet uim si est sua ueritate cum sensu tractatum ut sepe plus quam ratio ualeat.
Tantum autem efficitur sensu quodam ac ratione dicendi ut quasi mores
oratoris effingat oratio. Genere autem quodam sententiarum et genere uer-
borum adhibita actione leni facilitateq; significandi officatur ut probi et ben-
morati ut boni uiri esse uideantur. huic autem est illa dispositio aduincta ratio
orationis que alio genere quodam mentem iudicium impellit per monentq;
ut aut oderint aut diligant aut inuideant aut saluum uelint. aut metu-
ant aut sperent. aut cupiant aut abhorreant aut letentur aut mereant
aut misereantur aut punire uelint. aut ad eos motus deducuntur si qui
finitim sunt et propinqui his aut talibus animi per motionibus. Atq; illud
optandum est oratori ut aliquam per motionem animorum sua sponte ipsi
afferant ad eam iudices ad id quod utilitas oratoris feret accommodatam
facilius est enim currentem ut auit mectare quam commouere languentem
Sed id aut non erit aut erit obscurius sicuti medico diligenti prius quam
conetur ergo adhibere medicinam. non solum morbi eius cui moderari uolet
sed etiam consuetudo ualentis et natura corporis cognoscenda est. Sic etiam
cum aggredior auerentem causam et grauem. ad animos iudicium per-
tractandos omni mente in ea cogitatione curaq; uteror ut odorem quam sagax-
tissime possim quid sentiant quid existiment. quid expectent quid uelint
quo deduci oratione facillime posse uideantur. Si se dant ita ut ante deo sua
sponte quo impellimus inclinant atq; propendent accipio quod datur. et
ad id unde aliquo flatu offenditur uela do. Si est integer quietusq;

iudex plus e operis. Sicut enim omnia dicendo exortanda nichil adiu-
 uante natura. sed tantam vim habet illa que recte ab uno poeta dicta
 est flexanima atq; omni regna rerum orō: ut non modo inclinante
 erigere aut stantem inclinare: sed etiam aduersantem et repugnantē
 ut imperator bonus ac fortis ea capere possit. hec sunt illa que me ludens
 crassus nō flagitabat cum a me diuinitus tractare solere diceret et i cam
 M. aquili. Cq; norbam nōnullisq; alijs predicare acta laudaret. Que me
 herde ego crasse cum a te tractantur in causis herere soleo. tanta vis ai
 tantus impetus tantus dolor oculis uultu gestu digito demq; isto tuo sig-
 nificari solet. Tantum est flumen grauissimorum optimorumq; uerborū
 tam integre sententię. tam uarie. tam noue. tam sine pigmentis fucisq;
 puerili. ut michi non solum tu mēdere iudicem sed ipse ardeat uidearis.
 Neq; fieri pōt ut doleat is qui audit ut oderit ut mudeat ut pertimescat
 aliquid. ut ad fletum misericordiamq; ducatur. nisi omnes hi motus quos
 orator adhibere uolet iudici in ipso oratore impressi atq; iusti uidebuntur.
 Et si fictus aliquis dolor suscipiendus eēt. et si in hmoi genere orōis nichil
 eēt nisi falsum atq; imitatione simulatum. maior ars aliqua forsitan eēt
 requirenda. Nunc ego quid tibi crasse quid ceteris accidat uestio. de me
 autem cā nulla est cui apud homines prudentissimos atq; amicissimos
 mentiar. Non me herde unq; apud iudices aut dolorem aut misericordiam
 aut inuidiam aut odium exortare dicendo uolui: quoniam ipse in commouēdis
 iudicibus hominis sensibus ad quos illos adducere uellem per mouerem. Neq;
 enim facile e perficere ut irascatur ei cui tu uelis iudex si tu ipse ad lente fer-
 re uidearis. Neq; ut oderit eum quem tu uelis nisi tepm flagrantem odio
 ante uiderit. Neq; ad misericordiam adducetur nisi et tu signa doloris tui
 uerbis sententijs uoce uultu collacrimatione demq; ostenderis. ut enim
 nulla materies tam facilis ad exardescendum est que nisi adiuoto igne
 ignem concipere possit. sic nulla mens e tam ad comprehendendam uim
 oratoris parata que possit incendi nisi inflammatus ipse ad eam ut ardeat
 accesserit. Ne ne forte hoc magnum ac memorabile eē uideatur. homine
 torrens irasci. torrens dolere. torrens omni animi motu conitari. presertim
 in rebus aliens magna uis e earum sententiarum atq; eorum locorum qe
 agas tractesq; dicendo ut nichil opus sit simulatione ac fallacia. nā enim

natura orōis eius que suscipitur ad aliorum animos permouendas. ora
torum ipm̄ magis etiam q̄ quenq̄ eorum qui audiunt permouet. Et ne
hoc in causis in iudiciis in amicorum periculis in concursu hominum
in ciuitate in foro accidere miremur. cum agitur non solum ingenij nri
existimatio. nam id eet leuius. quanq̄ cum professus ad te id posse fa
cere quod pauci. ne id quidem negligendum est. sed alia sunt maiora
multo fides officium diligentia quibus rebus adducti: etiam cum alie
missimos defendimus: tamen eos alienos si nri iuri boni uolumus haberi
existimare non possumus. Sed ut dixi ne hoc in nobis mirum ee uideat^r
quid potest ee tam fictum q̄ scena. q̄ fabule: tamen in hoc genere sepe
nri uidi ut ex persona michi ardeat oculi hominis histrionis uiderentur
spondalia illa dicentis. qui sequebare absce ausus aut sine illo salammā
ingredi: neq; paternum aspectum eo ueritus. nunq̄ illum aspectu dicebat
quoniam michi thelamon uatus fuisse luctu filij uideretur. ut idem inflexu
ad misericordiam sonum uoce. quem etate exarta indigentem liberum
lacetasti orbasti extingisti neq; fratris necis nec eius nati parui: qui tibi
in tutelam est traditus flens ac lugens dicere uidebatur. que si ille histrio
cotidie cum ageret. tam recte agere sine dolore non poterat. Quid pauci
uum putatis in scribendo leui animo ac remisso fuisse fieri nullomodo
potuit. Sepe enim audiu poetam bonum neminem id quod a democrito
et platone inscriptum relictum ee dicunt sine inflammatione animoz
existere posse. et sine quodam afflatu quasi ifidous. Quare nolite existi
mare merpim̄ qui non herouum ueteres casus fictosq; luctus uellem imitari
atq; adumbrare dicendo. neq; actor eent aliene persone sed auctor mee.
cum michi M. aquilius in ciuitate retinendus eet: que nulla tā perorandi
fecerim sine magno dolore fecisse. Quem enim ego consulem fuisse. impu
torem ornatum a senatu. ouantem in capitolium ascendere memissim.
hunc tū afflictum debilitatum merentem. in summū discrimen adductū
uiderem. non prius sum conatus manū alio comouere q̄ misericordiasū
ipē captus. Senti enim equidem tū magno opere moueri iudiceo. cum ex
citau inestum ac sordidatum senem. Et cum ista feci que tu crasse laudas
non arte de qua quid loquar nescio. sed motu magno animi ac dolore ut dis
cinderem tunicaui ut cicatrices onderem. Cum q. marcus merorem orōis

47
129

meae praesens ac sedens multum lacrimis adiuuaret. Cumque ego illum
crebro appellans: collegam ei suum commendarem atque ipsum adiutum
ad eorum imperatorum fortunam defendendum mouerem non fuit hoc
sine meis lacrimis non sine dolore magno miseratio. omniumque deorum et hominum
et civium et sociorum imploratio. Quibus omnibus uerbis que a me tunc
sunt habita: si dolor abfisset meus: non modo non miserabilis: sed etiam
irridenda fuisset oratio mea. Quamobrem hoc uos doceo subici: bonus ego
uidelicet atque eruditus magister: ut in dicendo uerba ut dolere ut flere possitis
Quamquam te quidem quid hoc doceam: qui in accusando sodali et questore meo
tantum incendium non ordo solum: sed multo etiam magis ut ac dolore et
ardore animi contritus ut ego ad id refringendum uix conarer accedere
habueris enim tum omnia superiora animi fugam lapidationem: crudelitatem
tribuniciam in stipione graui miserabilique casu in iudicium uocabas. deinde
principem et senatus et ciuitatis M. emilium lapide percussum esse id
tabat: in pulsum e templo: lucium coctam et C. didium cum intercedere
uellent rogationi: nemo poterat negare. Accedebat ut hoc tu adulescentem
pro re publica queri summa dignitate existimare. Ergo homo censorius uix
satis honeste uideret seditionum ciuem ut in homine consularis calamita-
tate crudelem posse defendere. Erant optimi ciues iudices: bonorum uiuorum
plenum forum: uix ut michi tenuis quedam uenia daretur: excusatio
que tamen eum defenderem qui michi questor fuisset. hic quid ego dicam me az-
tem aliquam adhibuisse: quid fecerim narrabisi placuerit: uos meam de-
fensionem in aliquo artus loco reponetis. Cum seditionum genera uicia
pericula collegi: eamque orationem ex omni re publica in temporum uaria etate
reperi: conclusique ita ut dicerem: et si omnes semper seditiones moleste fu-
issent: iustas tamen fuisse nonnullas et prope necessarias: tum illa que meo
crassus commemorabat egi. Neque reges ex hac ciuitate exigi: neque tributum
plebis creari: neque plebiscitis coercens consularem potestatem minui: neque
prouocationem patronam illam ciuitatis ac iudicem libertatis populo
romano dari sine nobilium dissensione potuisse: ac si ille seditiones saluti
huius ciuitatis fuissent non continuo si quos motus populi factus esset id. C.
noribano in nephario crimine atque in fraude capitali esse ponendum

¶ Et populo romano si unquam concessum esset ut iure mutatus uideretur id
quod docebam sepe esse concessum nullam illa causa iustiorum fuisse. tunc
omnem orationem tradidit in mirandam scipione fugam in deplorandum
interitum experientis sic ceterorum dolorem qui lugebant suos oratione resu-
tabam et annos equitum romanorum apud quos cum iudices cum agebat
ad quod scipione odium a quo erant ipsi propter iudicia abalienati renoua-
bam atque reuocabam. Et ubi me sensi in possessione iudicij ac defensionis
mee constituisse quod et populi beneuolentiam michi consiliariam. cuius ius
etiam cum seditione conuentione defenderam. et iudicium annos totos
uel calamitate ciuitatis uel luctu ac desiderio propinquorum uel odio pro-
prio in reptionem ad causam meam conuerteram. Tum admistere huius generis
oratione uehementi atque atroci genus illud alterum de quo ante disputauimus
leuitatis et mansuetudinis cepi me pro meo sodali qui michi in liberum
loco more maiorum esse deberet et pro mea omni fama prope fortunisque dis-
cernere. Nichil michi ad estimationem turpius. nichil ad dolorem acerbius
accidere posse. quam si is qui sepe pro alienissimo amicus sed meis tamen ciuibus saluti
fuisse existimarer. sodali meo auxilium ferre non potuissem. petebam a iu-
dibus ut illud etati mee ut honoribus ut rebus gestis. si iusto. si pio dolore
me esse affectum uiderent concederent. presertim si in alijs causis intellexisset
omnia a me semper pro amicorum periculis. nichil unquam pro me ipso depre-
catum. Sic in omni illa defensione atque causa quod esse in arte positum uidebat
ut de lege apuleia dicerem. ut quid esset inuicere maiestatem explicarem per
breuiter perstrinxit atque attigit. his duabus partibus orationis quarum altera
conuentionem huius. altera commendationem que minime preceptis artium sunt
perpolite. omnis est illa causa a me tractata ut et acri inuicem in reptione inuidia
renouanda. et in meis moribus eriga meos necessarios declarandis mansue-
tissimus uiderer. Ita magis affectus animus iudicium quam doctus tua sulphur est
a nobis tamen accusatio uita. Hic sulphur uere hercule inquit anthoni ista com-
memoras. Nam ego nichil unquam uidi quod tam e manibus eleuaretur quam
michi tunc est elapsa illata. Eum enim quemadmodum dixisti tibi ego non
iudicium sed incedium tradidissim quod tuum principium dei immortales fuit
qui timor. que dubitatio. quanta hesitatio tractusque uerborum ut tuo illud
50. unicus quod tibi unum ad ignoscendum homines dabant. tenuisti te pro homine

per necessario questore tuo dicere quam tibi primum munisti ad te audiendum
 uiam. Eare autem cum te nichil aliud profecisse arbitrabar nisi ut hoies
 tibi cuem improbum defendenti ignoscendum propter necessitudinem arbi
 trarentur serpere occulte cepisti: nichil tu alio suspicantibus: me uero
 iam per timescante ut illam non noxam seditionem: sed illam populi romi
 iracundiam: neq; eam iniustam sed meritam ac debitam fuisse defenderes.
 Deinde qui locus abste pretermissus e in reptionem ut tu omnia illa odio in
 uidia misericordia misisti. Neq; hoc solum in defensione: sed etiam in scauro
 ceterisq; meis testibus: quorum tu testimonia non refellendo sed ad eundem
 impetum populi confugiendo refutasti: que cum abste modo commemoraretur
 equidem nulla precepta desiderabam: istam enim ipsam demeritationem defen
 sionum tuarum abste commemoratam ee doctrinam non mediocrem puto
 Atqui si ita placet inquit trademus etiam que nos sequi in dicendo: queq; ma
 gis spectare solemus. Docuit enim nos iam longa uita: ususq; rerum magni
 mazum: ut quibus rebus animi hominum mouentur teneremus. Et quidem
 primum considerare soleo: postulet ne causa. Nam neq; paruis in rebus
 adhibende sunt hec dicendi faces. Neq; ita animatis hominibus ut nichil ad
 eorum mentes oroe flectendus proficere possimus: ne aut irisione aut odio
 digni putemur si aut tragedias argamus in uigiis aut conuelleret adoziam?
 ea que non possunt commoueri. Nam qm hec fere maxime sunt in iudicium
 animis: aut quatinq; illi erunt apud quos arguas oroe mollienda: amor: odium
 iracundia: inuidia: misericordia spes leticia timor molestia: sentimus amore
 conciliari si id uideare quod sit utile ipis apud quos argas defendere. Si autem
 pro bono iuris aut certe pro his qui illis boni atq; utiles sunt laborare
 Namq; hec res amorem magis conciliat: illa uirtutis defensio carita
 tem: plusq; proficit si proponitur spes utilitatis future qm preteriti bñ
 facti commemoratio. Entendum est ut ostendas in ea rem quam defen
 das aut utilitatem aut dignitatem mee: eumq; cui concilies hunc a
 morem significo: nichil ad utilitatem suam retulisse: ac nichil omno
 fecisse causa sua: inuidetur enim commodis hominum iporum: studio
 autem eorum ceteris commodandi fauetur: uidendumq; hoc loco est
 ne quos ob bene facta diligi uolemus: eorum laudem atq; gloria cui
 maxime inuideri solet animis efferre uideamur. Atq; hysdem ex his locis

et odium in alios frueri discimus et a nobis ac nostris demouere
Eademq; hoc genera tractanda sunt in iracundia uel excitanda uel
sedanda nam si quod ipis qui audiunt pernitiosum aut inutile sit. id
factum augetas odium creatur. Sin q; aut in bonos uiros aut in eos
quos minime quisq; debuerit aut in rem p. tum excitatur si non tam
acerbum odium tamen aut inuidia aut odij non dissimilis offensio. Ne
timor incurritur aut ex iporum periculis aut ex coribus. Interior est
ille proprius sed hic quoq; coris ad eandem similitudinem est perducend⁹
Par atq; inia ratio spei leticie molestie. Sed haut sciam an acerbimus
longe sit omni motus inuidie nec minus uirium opus sit in ea compri
menda q; excitanda. Inuidet autem homines maxime paribus aut
inferioribus cum se relictos sentiunt. illos autem dolent euolasse. Sed
etiam superioribus inuidetur sepe uehementer et eos magis si intolle
rantius se iactant et equalitatem uiris prestantia dignitatis aut for
tune sue transeunt. Et ue si inflammanda sunt maxime dicendum est
non ee uirtute parata. deinde etiam uicis atq; peccatis. Cum si erunt
honestiora atq; grauiora. tamen non ee tanti ulla merita quanta insole
tia hominis quantumq; fastidium. Ad sedandum autem magno illa la
bore atq; periculis ee parata nec ad suum commodum sed ad aliorum ee
collata. seseq; si quam gloriam peperisse uideatur tam etsi ea non sit
iniqua merces periculi tamen ea non delectari. totamq; abire atq;
deponere. Omninoq; perfricandum est qm pleriq; sunt inuidi maximeq;
e hoc coris uicium et peruagatum. Inuidetur autem prestanti florentiq;
fortune ut hec opinio minuatur et illa excellens opinio fortuna cu
laboribus et inferno permixta ee uideatur. Tam misericordia mouetur
si is qui audit adduci p; ut illa que de altero deplorientur ad suas res
reuoctet quas aut tulerit acerbis aut timeat. atq; intuens aliu crebro
ad seipm reuertatur. Ita cum singuli casus humanarum miseriarum
grauius accipiuntur si diuuntur dolenter. tu affluta et prostrata uictq;
maxime luctuosa est. Et ut illa altera pars oris que probitatis commu
datione boni uiri debet spem intueri lenis ut sepe iam dixi atq; submissa
Sic hec que suscipitur ab oratore ad commutandos animos hominu atq;
55 omni ratione flectendas intenta et uehementer ee debet. Sed est queda

in his duobus generibus quorum alterum lenis alterum uehementer
 esse uolumus. difficilis ad distinguendum similitudo. Nam ex illa leni-
 tate qua conciliamur his qui audiunt ad hanc uim accerrimam qua eos
 dem excitamus influat oportet aliquid et ex hoc in nonnunquam cum aliquid
 influendum est illi lenitati neque est ulla temperatio orationis quam illa in qua as-
 peritas contentione oratorum ipsius humanitate conditur. Remissio autem
 lenitatis quadam grauitate et contentione firmatur. In utroque autem ge-
 nere dicendi et illo in quo uis atque contentio queritur. et hoc quod ad uitam
 et ad mores accommodatur et principia sunt et exitus tamen spissi et pro-
 ducti esse debent. Nam neque affluendum statim est ad illud genus orationis. ab-
 enim totum a causa et homines prius ipsum illud quod proprium sui iudicium
 est audire desiderat. ne cum in eam orationem ingressus suo celeriter discede-
 dum est. Non enim sicut argumentum simul atque positum est arripitur al-
 terum quod et tertium posatur. Ita misericordiam atque inuidiam atque iram
 diam simul atque inuicem possis commouere. Argumentum enim ratio
 ipsa confirmat. que simul atque emissa est adherescit. illud autem genus
 orationis non cognitionem iudicis sed magis perturbationem requirit. Que
 consequi nisi multa et uaria et copiosa oratione et simili contentione actio-
 nis nemo potest. Equare qui aut breuiter aut submisse dicunt. docere iudicem
 prout in quo sunt omnia. Tam illud perspicuum est omnium rerum in contrariis pro-
 facultates ex hisdem suppedicare locis. sed argumento resistendum est. aut
 his que comprobandi eius causa sumuntur reprehendendum aut demonstrando id
 quod concludere illi uelint non effici expositis neque esse ratio. aut si ita non
 refellas. afferendum est in contrariam partem quod sit grauius aut eque
 graue. Illa autem que aut consiliacione causa leniter aut per motione uehe-
 menter aguntur contrariis commotionibus inferenda sunt. ut odio bene-
 uolentia misericordia inuidia tollatur. Quis autem est uehementer sepe
 utilis iocus et facerie. que etiam si alia omnia tradi arte prout nature sunt
 propria certe. neque ullam artem desiderant. In quibus tu longe alia mea
 sententia cesar excellis. quo magis michi etiam testis esse potes aut nullam
 esse artem salis. aut si qua est. eam tu nobis potissimum docebis. Ego
 uero inquit omnium de re faceris puto posse ab homine non inurbano quam de
 ipse facerie disputari. Itaque cum quosdam graecae inscriptos libros esse uidissem

De ridiculis nonnullam in hanc ueneram posse me aliquid ex his discere
Inueni autem ridicula et falsa multa grecorum. Nam et siculi in eo grece
et inde rody et bisanni et preter ceteros artium excellunt. Sed qui eius rei
roem quondam conati sunt artemque tradere sic insulsi extiterunt: ut nichil
aliud eorum nisi ipse insulsius rideatur. Quare michi quidem nullo modo
uideatur doctrina ista res posse tradi. Et enim cum duo sunt genera faceriaz
alterum equabiliter in omni oratione fusiim. alterum peracutum et breue
illa a ueteribus superior cauillatio: hec altera dicacitas nominata est. leue
nomen huius utraq; res quippe leue enim est totum hoc risum mouere. Ve-
rumtamen ut dicitur anthon multum in causis per sepe lepore et faceris
profici uidi. Sed cum in illo genere perpetue festiuitatis ars non desideret.
Natura enim fugit homines et creat imitatores et narratores facetos et
uultu adiuuante et uoce et ipso genere sermone. Tum uero in hoc altero
dicacitatis quid huius ars loci: cum ante illud facere dictum emissum herere
debeat quod cogitari posse uideatur. Quid enim hic meus frater ab arte
adiuuari potuit cum a philippo interrogatus quid latrarem. furem se
uidere respondit. Quid in omni roe crassus uel apud centumuiros con-
sciuolam uel contra accusatorem brutum cum pro C. planto diceret. Na-
id quod tu michi tribuis anthoni est omni sententia concedendum. Non enim
fere quisquam reperietur preter hunc in utroque genere leporum excellens. et
in illo quod in perpetuitate sermonis et hoc qui in celeritate atque dicto est.
Nam hec perpetua contra sciuolam curiana defensio tota redimidauit hila-
ritate quadam et ioco. dicta illa breuia non habuit. parcebat enim aduersari
dignitati in quo ipse seruabat suam. quod est hominibus facetis et dicacibus
difficillimum habere hominum rationem et temporum et ea que occurrunt cum
facillime dici possunt tenere. Itaque nonnulli ridiculi homines hocipsum non
insulse interpretantur. dicere enim aunit enim flammam a sapiente facili
ore in ardente opprimi quod bona dicta teneat. hec scilicet bona dicta que falsa sunt.
Nam ea dicta appellantur proprio iam nomine. Sed ut in sciuolam genuit
ea crassus atque illo altero genere in quo nulli aculei contumeliarum merant
cum illam disputationemque lusit. sic in bruto quem oderat et quem dignum
contumelia iudicabat utroque genere pugnabat. quod multa de balneis que nuper
ille uendiderat. quod multa de amisso patrimonio dixit. atque illa breuia cum ille

diceret se sine causa sudare. minime mirum inquit enim existi de balneo. In
numerabilia huiusmodi fuerunt sed nominum illa iocunda perpetua. Cum enim
brutus duos lectores excitasset et alteri de colonia narbonensi crassi orationem
legendam dedisset. alteri de lege servilia. et cum contraria inter se de
re per capita contulissent. noster hic factissime trio patrios pueros bruti
de iure civili libellos tribus legendos dedit. Ex libro primo forte euenit ut
in prouernati essemus brute testificatur pater se tibi prouernatam fundam
reliquisse. deinde ex libro secundo in albano eramus ego et in. filius sapiens
uidelicet homo cum primo iure ciuitatis noxat hunc gurgitem metuebat
ne cum is nichil haberet nichil esse ei relictum putaretur. Tum ex libro tertio
in quo finem scribendi fecit. tot enim ut audiuisti scruolam dicere sunt ueri
bruti libri in tribus forte assedimus ego et in. filius ubi sunt hi fundi brute
quos tibi pater publico commentario consignatos reliquit. Et nisi pubem
te inquit iam haberet quartum librum composuisset. Et se etiam in balneo
locutum cum filio scriptum reliquisset. Cuius est igitur qui non fateatur
hoc lepore atque hinc facere non minus refutatum esse brutum quam illis tragediis
quas egit idem cum casu in eadem causa cum sumere ferretur. Anus iuma
prochi di immortales que fuit illa quanta uis quam expectata quam repentina
cum coniectis oculis gestu omnium imminente summa grauitate et celeritate ver
borum. brute quid sedes quid illam animum nunciare uis patri tuo. quid illis
omnibus quorum imagines uideo duci. quid maioribus tuis. Quid l. bruto
qui hunc populum dominatu regio liberauit. quid te facere tue rei. cuius gite
cui uirtuti studere patri memento ne augendo. at id est non nobilitatis. sed
fac esse. nichil superest. libidines totum dissipauerunt. an in iure civili est
paternum. sed dico te cum edes uenderes ne in ruptis quidem et resio solu
tibi paternum recepisse an rei militari qui nunquam castra uideris. an eloque
cie que nulla est in te. et quicquid est uocis et lingue omne in istum turpissi
mum calumnie questum contulisti. Tulicem aspiceret audeo. tu homines in
tueri. tu ymagines ipsas non perhorrescas quibus non modo imitandis sed
ne collocandis quidem tibi locum ullum reliquisti. Sed hec tragica atque diuina
faceta autem et urbana innumerabilia ex una concione meminis. Nec
enim concio maior unquam fuit. nec apud populum grauior oratio quam huius contra
collegam in censura uispet neque lepore et festiuitate condita. Quare tibi

56

anthom utriusque assentior. et multum facerem in dicendo prodesse. et eas
arte nullomodo posse tradi. Et illud quidem admiror te nobis in eo gene-
tribuisse tantum et non huius rei quoque palmam ut ceterarum crasso
detulisse. Tum anthomus ego uero ista fecissem inquit nisi interdum
in hoc crasso paululum inuiderem. Nam esse quenuus facerem atque falsum
non minus est per se ipsum inuidentium. sed cum omni sit uenustissimus. omni
iustissimum et seuerissimum et esse et uideri quod isti contigit uim id michi
uiro ferendum uidebatur. hic cum arrisisset crassus. ac tamen inquit an-
thomus cum artem esse facerem ullam negares. aperuisti quiddam
quod precipiendum uidebatur. haberi enim dixisti rationem oportere ho-
minum. rei temporis. ne quid iocus de gratuitate decerperet. quod quid
in primis a crasso obseruari solet. Sed hoc preceptum pretermittendum
est facerem quod huius nichil opus sit. Nos autem quomodo utamur an
opus sit querimus ut in aduersarium et maxime si eius stultitia potuit
agitari in testem stultum cupidum leuem. si facile homines audituri
uidebuntur oia probabiliora sunt que laessiti dicimus quam que priores.
Nam et ingenii celeritas maior est que apparet in respondendo. et hu-
manitatis est responsio. Videremur enim quieturi fuisse nisi essemus la-
cessiti ut in ipsa ista concione nichil fere dictum est ab hoc quod quidem face-
tus dictum uideretur quod non prouocatus responderit. Erat autem in
domicio tanta grauitas. tanta auctoritas. ut quod esset ab eo obiectum
leptore magis eleuandum quam contencione frangendum uideretur.

um sulphicius quid igitur inquit pacemur cesarem qui tanquam
crasso facerem concedit. tamen multo in eo studio magis ipse elab-
borat non explicare totum genus hoc iocandi quale sit et unde deduca-
tur. presertim cum tantam uim et utilitatem salis et urbanitatis esse
fateamur. Quid si inquit uilius assentior anthomo dicenti nulla
artem salis. hic cum sulphicius reticisset. Quasi uero inquit crassus.
horum ipsorum de quibus anthomus iam diu loquitur ars nulla sit
obseruatio quedam est ut ipse dixit earum rerum que in dicendo ualent
Que si eloquentes facere possent. quis esset non eloquens. Quis enim
hoc non uel facile uel certe aliquo modo possent ediscere? Sed ego in

his preceptis hanc uim et hanc utilitatem esse arbitror: non ut ad reperiendum quid dicamus arte ducamur: sed ut ea que natura que studio que exercitatione consequimur aut recta esse confidamus aut praua intelligamus cum quo referenda sunt didicerimus. Quare cesar ego quoque a te hoc peto ut si tibi uideatur disputes de hoc toto loca diu tenere quid sentias ne qua forte dicendi pare quam ita uolueris in hoc tali cetera atque in hac tam accurato sermone preterita esse uideatur. Ego uero inquit ille quam collectam a comuna crasse epigis non committam ut si defugerim tibi causam aliquam de me recusandi: quamquam soleo sepe mirari eorum impudentiam qui agunt in scena gestum spectante iocato. Quis enim se commouere potest cuius ille uicia non uideat? Sic ego nunc crasso audiente primum loquar de facie et de cebo sus ut aures oratorem cum quem cum catullus nunc nuper audisset fennum alios ariet esse oportere. Tum ille iocabatur inquit catullus presertim cum ita diceret ipse ut ambrosia alendus esse uideatur. Verum te cesar audiamus ut anthoni reliqua redeamus. Et anthonius per pauca michi restant inquit sed tamen defessus iam a labore atque itinere disputationis mee requiescam in cesaris sermone quasi in aliquo per oportuno diuersorio. Atque inquit catullus non minus liberale hospitium meum dico nam te in uiam simul ac per paulum iustitiam extrudam etiam. Ac ne diucius uos demorer de omni isto genere quid sentiam prebreuiter exponam. De risu quique sunt que querantur. Unum quid sit. alterum unde sit. tertium sit ne oratoris uelle risum mouere. quartum quatenus. quantum que sunt genera ridiculi. Atque illud primum quid sit ipse risus quo pacto conuertitur ubi sit quomodo existat atque ita repetere erumpat ut eum cupientes tenere nequeamus. Et quomodo simul latera os uenas uultum oculos occupet uiderit democritus. neque enim ad hunc sermonem hoc pertinet. Et si pertineret nescire me tamen id non puderet quod neque quidem illi starent qui polluerentur. locus autem aut regi quasi ridiculi nam id propinque queritur turpitudine et difformitate quadam continetur. hoc enim ridentur uel falsa uel maxime que notant et designant turpitudinem aliquam non turpiter. Est autem ut ad illud tertium ueniam. est plane oratoris mouere risum

Ge

uel q̄ ip̄a hilaritas benignitatem conciliat ei per quem operata
est. uel q̄ admirantur omnes acumen in uerbo positum
maxime respondentis. nonnunq̄ etiam laessentis. uel q̄ frangit ad
uersarium uel q̄ impedit. q̄ leuat q̄ detinet. q̄ refutat. uel q̄ ip̄m
oratore[m] politum e[st] hominem significat q̄ eruditum q̄ urbanum
maximeq̄ q̄ tristitiam et seueritatem mitigat et relaxat. odio sasq̄
res sepe quas argumentis dilui non facile est iocosisq̄ dissoluit.
Quatenus autem ridicula sunt tractanda oratori perq̄ diligentem
uidendum est id quod in quarto loco querendi posueramus. Nam nec
signis improbitatis et scelere iuncta nec rursus miseria insignis agi-
tata ridetur. facinorosos enim maiori quadam u[er]o q̄ ridiculi uulnerari
uolunt. miseros illud nolunt nisi se forte iactant. Parcendum est aut
maxime caritati hominum ne temere in eos dicas qui diliguntur.
Hec igitur adhibenda est primum in iocando moderatio. Itaq̄ ea fa-
cillime luduntur que neq̄ odio magno neq̄ misericordia maxima dug-
ni sunt. quamobrem materies omnis ridiculorum est in uicis que sūt
in uita hominum neq̄ carorum neq̄ calamitosorum neq̄ eorum quos
facimus ad supplicium rapiendi uidentur. atq̄ belle agitata ridetur.
Est etiam deformitatis et corporis uiciorum satis bella materies ad
iocandum sed querimus idem q̄ in ceteris rebus maxime querendū
est. quatenus in quo non precipitur illud. ne quid insulse sed etiam si quid
perridicule possis uitandum est oratori utrumq̄ ne aut scurrilis iocis
sit aut inimicus. Que cuiusq̄ modi sunt facilius iam intelligemus
cum ad ip̄a ridiculorum genera uenimus. Duo sunt enim genera fa-
cetiarum quorum alterum re tractatur alterum dicto. Res quando
quid tanq̄ aliqua fabella narratur. ut olim tu crasse in mēmum
commodissime cum lacerum largi cum esset cum eo tarratime de a-
muli ripatus ^{tota ac} salsa tamen ac toto te ip̄o ficta tota narratio. addidisti
clausulam. tota tarracina cum omnibus in parietibus inscriptas
litteras tra l l l. duo m. m. cum quereres id quid esset. senem
tibi quendam opidanum dixisse lacerat lacerum largi mordax
memimus. Perspicatio genus hoc q̄ sit facetum q̄ elegans. q̄ ora-
torum. siue habeas uere quod narrare possis. quod tū e[st] mēdacūculus

aspergendum siue fingas. Est autem huius generis uirtus ut ita
facta demonstretur ut mores eius de quo narres ut sermo ut uultus ois
exprimat. ut his qui audiunt tum geri illa fieri uideantur. In
re est idem ridiculum quod ex quadam deprauata imitatione sumptum
ut idem crassus per tuam nobilitatem per uestram familiam quida
lud fuit in quo concio uideret nisi illa uultus et uocis imitatio per tuas
statuas uero cum dixit extento brachio paululum etiam de gestu addit
vehementius arrius. Ex hoc genere est illa rosciana imitatio
sems tibi ego antiphona assero inquit semum est te cum audio. At quia
est totum hoc ipso genere ridiculum ut cautissime tractandum sit. Mi
morum est enim et hellogiorum si imitia est imitatio sicut obscenitas
orator surripiat oportet imitationem ut is qui audit cogitet plura
quod uideat. prestet idem ingenuitatem et ruborem suum uerborum tur
pitudinem et rerum obscenitatem. vitanda ergo hec duo genera sunt
eius reducti quod in re positum est que sunt perpetuarum faceriarum
in quibus describuntur hominum mores et ita effinguntur ut aut re nar
rata aliqua quales sunt intelligantur aut imitatione breuiter iniecta in
aliquo insigne ad ridendum iucio reperiantur. In dicto autem ridiculo
est id quod uerbi aut sententiae quodam acuminis mouetur sed ut in illo
superiori genere uel narratione uel imitatione uitanda est minorum
et hellogiorum similitudo. si in hoc saurilio oratoris duritias magnope
fugienda est. Qui igitur distinguemus a crasso a catullo a ceteris fam
liarem nram gramium aut uargulam amicum meum. non mehercule
in mentem michi quidem uenit. Sunt enim duraco. gramio quidem nemo
duratior. hoc opinor primum ne quocientumque potuerit dictum dici nrae
habeamus dicere pusillus testis processit licet inquit rogare phillippus
Tum quesitor properans modo breuiter hic ille non acausabis perpusillum
rogabo ridicule. Sed sedebat iudex l. aurifex breuior etiam quam ipse testis.
Enim est risus in iudicem conuersus. usum est totum saurile iudicium
Ergo hec que cadere possunt in quos nobis quam ipse testis quos sunt bella. sunt in
ipso genere saurilia ut iste qui se uult duracem et mehercules est appius
Sed nonnunquam in hoc uicium saurile delabitur. Cenabo inquit apud te
huc luso familiaris meo gramio sextio uni enim locum esse uideo. Est hoc saurile

quidem et q sine causa laessunt et tamen id dixit q monē lusstos que
mret. Et quia meditata putantur eē minus ridentur. Illud exregium
septi et ex tempore. manus laua inquit et cena. temporis igitur ratio
et ipud dicitatis moderatio et temperantia et caritas ditorum disti
quet oratorem a scura. Et quod nos cum causa dicimus non ut ridicu
li uideamur sed ut proficiamus aliquid illi totum diem et sine causa. quid
enim est uargula asserctus. cum cum candidatus aulus sempromus cū
marco fratre suo complexus eēt. puer. abige muscas. risum quesuit qui ē
mea sententia uel tenuissimus nigem fructus. Tempus igitur dicendi
prudencia et grauitate moderabimur. quarum utinam artem aliquam
haberemus. sed donna natura est. Nunc exponamus genera ipa summa
tm que risum maxime moueant. hoc igitur sit prima partitio quod facere
dicatur uel alias in re alias in uerbo facerctas maxime autem homines
delectari si quando usus remuente re uerboq moueatur. Sed hoc memen
tote quostmq locos attingam unde ridicula dicantur. ex eisdem locis fere
etiam graues sententias posse dici. tantum inter est q grauitas honestis
in rebus seuerē. iocus in turpibus et quasi deformibus ponitur. uelut hisde
rebus et laudare frugi seruim possumus et si est nequā iorari. Ridiculu
est illud neromanum uetus in furace seruo solum eē cui dom. nichil sit
nec ob signatum nec conclusum quod idem in bono seruo dici solet. sed hoc
hisdem ex uerbo. Ex hisdem autem locis omnia nascuntur. Nam q spu
rio carulis grauter claudicanti ex iulnere ob rem p. accepto. et ob eam
causam uerecondanti in publicum prodire mater dixit. Quum in prodis
in spuri ut quociensmq gradum facias torrens tibi tuarum uirtutum
ueniat in mentem. Preclarum et graue est q caluris glauca claudicat
ubi est uetus illud / nnn claudicat ac hic clodicat. hoc ridiculum ē et utriq
ex eo q in claudicatione ammaduerti potuit est dictum. quid hoc neuus
ignauus seuerē sapio ac in male olentem. uideo me a te circūueneri sub
ridicule philippus. ac utriq genus continet uerbi ad litteram mutatū
similitudo. Ex ambiguo dicta uel argutissima putantur sed non semper
in ioco sepe etiam in grauitate uersantur. Asserctano illi maiori corona
sibi in cōuiuio ad caput accommodanti cum ea sepius rumpereetur p. lūm
uazus. noli mirari inquit si non conuenit. caput enim magnū est. laudabile

et honestum. Ut ex eodem genere est caluus satis quod dicit parum ne
 multum. Nullum genus est ioci quoniam non ex eodem seueria et graua summa.
 Atque hoc etiam animaduertendum non esse omnia ridicula faceta. Quid
 enim potest tam ridiculum quam sanimo est sed ore uultu mimandis moribus
 uoce demum corpore ridetur ipso. Salsum hinc possum dicere atque ita non
 ut huius oratorem esse uelim sed ut nimium. Quare primum genus hoc
 quod risum uel maxime mouet non est nimium morosum superstitiosum sus
 piciosum gloriosum stultum nature ridetur ipse quas personas agitare
 solemus non sustinere. Alterum genus est imitatione admodum ridicula
 sed nobis tantum licet furtim si quando et cursim. alterum est nimium
 liberale. tertium est oris deprauatio non digna nobis. quartum obscenita
 tis non solum non foro digna sed uix conuiuio liberorum. detractio igitur
 tot rebus ex hoc oratorio loco facere relique sunt que aut in re ut ante di
 uisi posite uidentur esse aut in uerbo. Nam quod quibuscumque uerbis dixeris
 facetum tamen re continetur quod uariatis uerbis salem amittit. in uerbis
 habet leporem omnem. Ambigua sunt in primo acuta atque in uerbo posita
 non in re sed non sepe magnum risum mouent. Magis ut belle et litate
 dicta laudantur in illum tircium qui cum studiose pila luderet. et idem suis
 sacra noctu frangere putaretur gregales quod cum in campum non uenisse
 requirerent. excusauit uespa terentius quod cum brachium fregisse diceret
 ut illud afferret quod est apud luculum. quid detius uicidam an confusa
 uis facere inquit. ut tuus annuus crasse grauius non esse septentis. Et si
 queritis is qui appellatur dicitur hoc genere maxime excellit sed risum mo
 uent alia maiores ambiguum per seipsum prolatur id quidem ut andy
 uel maxime ingeniosi enim uidetur unum uerbi in aliud atque ceteri am
 plicant posse ducere. sed admirationem magis quam risum mouet. nisi quoniam
 incidit in aliud quoque genus ridiculi. que genera percurram breuiter
 equidem. Sed satis notissimum ridiculi genus. cum aliud expectamus
 aliud dicitur. hic nobismet ipsis noster error risum mouet. quo si ad
 mixtum etiam ambiguum etiam sit falsus. ut apud neuum uidetur
 esse misericors ille qui iudicatum duci uidet. Percontatur ita quanti
 additus mille nummum si addidisset tantummodo ducas licet esset illud
 genus ridiculi preter expectationem. Sed quia addidit nihil addo

¶ Ducas licet addito altero ambiguo genere ridiculi. fuit ut michi
uideatur quidem falsissimus. hoc totum est uenustissimum cum mal
tricatione arripitur ab aduersario uerbum et ex eo ut acatullo
in philippum in eum ipm aliquid qui laessum affligitur Sed cum
plura sunt ambigua genera de quibus est doctrina quedam subtilior
attendere et aucupari uerba oportebit in quibus ut ea que sunt frigi
diora uitemus. Et enim cauendum est ne accessitum editum putetur
per multa tamen acute dicemus. alterum est q̄ habet paruam uerbi
imitationem quod in altera positum greci uocant ut nobiliorem mobi
liorem catho. aut ut idem cum quidam dixisset canis deambulatum
et ille quid opus fuit de mio uero inquit. quid opus fuit te. aut eiusdem
responsio illa si tu et aduersus et auersus impudicus es. Etiam inter
pretatio nominis h̄i acumen cum ad ridiculum queritas quamobrem
ita quis uocetur ut ego nuper meminum diuisorem ut neoptolemum ad
troiam sic illum in campo maris nomen inuenisse. atq; hoc omni quer
bo continentur. Sepe etiam uersus facete interponitur uelut est uel
paululum immutatus aut aliqua pars uersus ut sacus scauro stoma
chanti. Ex quo sunt nonnulli qui tuam legem de ciuitate natam crasse
dicant sed tacete. quid hoc clamoris quibus n̄r nec pater sit tanta con
fidentia est. aufert istac enim superbiam. Nam in celo sane etiam ad
causam utile fuit tū illum anthom cum ille ase pecuniam profectam
diceret testis et haberet filium delirantem abeunte iam illo senatus
senem eē tactum xxx nimo. In hoc genus conuincuntur prouerbia. ut
illud scipionis cum asellus omnes prouincias stipendia merentem passisse
gloriaretur agas asellum et cetera. quorum ea quaq; qm̄ mutatis uerbis
non possum retinere eandem uenustatem non in re sed in uerbis positam
eē dicant. Etiam est in uerbo positum non insulsum genus ex eo cum ad
uerbum non ad sententiam rem accipere uideare. Ex quo uno genere
totus est tutor inuis uetus oppido ridiculus. Sed ab eo a nimis. tantū
genus huius ridiculi insigni aliqua et nota re notari uolo. Est autem ex
hoc genere illud quod tu crasse nuper ei qui te rogasset. nū tibi molestus
eēt futurus si ad te bene ante lucem uenisset. tu uero inquisti. molestus
non eris. iubebis igitur te inquit suspirari et tu certe nequius te molestū

futurum. Ex hoc uetus illud est futurum quod auunt maligenē
 sem illum in suspicionem cum ex centuria sua renuntiaret acidiū con
 silem precor quod dixisset. de lucio manlio uirum bonum inquit egregi
 umque cuiem esse arbitror. Admirabile etiam illud l. porcius nasra censor
 cationem cum ille ex tui animi sententia. hoc autem frigida sunt aut
 cum falsa cum aliud est expectatum. Natura enim ut ante dixi nos nosster
 delectat error. Ex quo cum quasi decepti sumus expectatione videmus
 In uerbis etiam illa sunt que aut ex immutata oratione dicuntur aut ex
 unius uerbi translatione aut ex inuersione uerborum. Ex immutata
 ut olim iusta cum legem ferret amalem dissuasor. m. ferulius. dic michi
 inquit an p̄uari nū si contra te dixero michi maledictus es et ut ceteris
 fecisti ut sementem fereris ita metes inquit. Ex translatione autem ut
 cum scripio ille maior corinthiis statuam polluentibus eo loco ubi aliorum
 esset imperator turmalco dixit inspirare. inuertuntur autem uerba
 ut crassus apud m. perpernam uidit pro aculeone cum diceret ade
 rat contra aculeonem gratidiano l. heluetius lamia deformis ut nostis
 qui cum interpellaret odiose audiamus inquit pulchellum puerum
 crassus cum esset arisum Non potui michi inquit lamia formam r̄pe p̄
 gere ingenium potui. tum hic audiamus inquit disertum. multo etiam
 arisum est uehementius. Sunt etiam illa uenusta ut in traubus sen
 tentio sic in faceto dixi enim dudum materiem aliam esse ioci aliam se
 ueritatis. seuerum autem et iocorum unam esse rationem. Eruat igitur
 in primo orationem uerba relata contrarie quod idem genus sepe et fa
 ctum ut seruus ille galba de triclino tuo exibis cum tu inquit de cubi
 culo cum iudices l. sribonio tri. pl. ferret familiares suos et dixisset
 alio. quā tandem galba de triclino tuo exibis. cum tu inquit de cubiculo
 alieno. A quo genere ne illud quidem plurimum distat. glaucia metelle
 iullam in tiburto habes cohortem in palatio. ac uerborum quidem quā
 que essent facta dixisse me puto. Verum plura sunt. eaque magis ut dixi
 ante uidentur in quibus est narratio res sane difficilis. Ex prouocanda
 enim sunt et ponenda ante oculos ea que uideantur uerissima. quod est
 proprium narrationis et que sunt quod ridiculi proprium est subterpna
 Cuius exemplum ut breuissimum sit sane illud est aui positum crassi de

mēmo. Et ad hoc genus ascribamus etiam narrationes apollo
gorum. Trahitur etiam aliquid ex historia ut cum sextus ticus
se cassandram eē diceret multos inquit anthonus tuos possum aiaco
oileos nonnare. Est etiam ex similitudine que aut collationem hz
aut tanq̄ in imaginem collatione ut ille gallus olim testis in pisonē
cum innumerabilem magis prefecto pecuniam dixisset datum id q̄
saurus tenuitate magi redargueret. Erras inquit saure ego enim
magnum non conseruasse dico sed tanq̄ nudus nucēs legeret in uentrē
abstulisse ut illud in cicero senex huius uiri optimi nostri familiaris
pater inōe homines suorum uenialium ut quisq̄ optime sciret gerere
ita eē nequissimum ualde etiam ridentur etiam imagines que fere in
deformitatem aut in aliquod uicium corporis ducuntur cum similitudinē
turpioris ut in eum illud in heluū mantiam iam ondam ondam rmoī
Cum ille ostende queso demonstraui digito pictum gallum in marci
ano scuto cumbuco sub nodis distortum cincta lingua buccis fluentibus
Risus est commotus nichil tamen manie simile uisum est ut cum testis
penario mentum in dicendo retorqueret tū ut diceret si quid uellet si nu
cem fraxisset etiam illa que minuenda aut augendi cā ad mirabilem
admirationem afferuntur uelut tu crasse in concione ita sibi ipi magnum
uideci mēmum ut in forum discederet caput ad formā fabri dimitteret
Ex quo genere etiam illud est q̄ stipio apud humaniam cum stoniacha
retur cum q̄ metello dixisse dicitur si quantum pareret mater eius asini
fuisse parturiam. Arguta etiam significatio est cum pauca re et sepe uerbu
reo obscura et latens illustratur ut cum q̄ fabricio q̄ cornelius homo
ut existimatur auarus et furax sed egregie fortis et bonus imperator
gracias ageret q̄ se homo mimicus consulē fecisset bello presertim mag
no et graui nichil est quo michi gracias agas inquit si malu compilari
q̄ venire ut azellas africanas obueni lustrum illud infelix. Noli inquit
mirari is enim qui te ex erar no euenit lustrum condidit et aurum in
uolauit tanta suspicio est ut religione ciuitatem abstrinxisse uideatur
mimicus q̄ asellum ignominia leuauerit urbana etiam dissimulatio
est cum alia dicitur ac sentias Non illo genere quo ante dixi cum con
traria dicas ut lamie crassus Sed cum toto genere orōis seuerē ludas

cum aliter sentias ac loquax ut noster seu uola septim illi agna
 mus cui pro g. grati capite erat aurum reperiendum roganti ut se in aza
 prefectum diceret. Quid tibi uis inquit insane. tanta malorum est mul
 tudo ciuium ut tibi hoc confirmem. Si rome manseris paucis annis
 ad magnas pecunias ee uenturum. In hoc genere faunus in amia
 libus suis africanum hunc emilianum dicit fuisse. et eum greco uerbo
 appellat uromam. Sed uti ferunt qui melius hec nominarunt socratem
 in hac ironia dissimulantiaq; louise lepore et humanitate omnibus pres
 titisse. Genus est perelegans et cum grauitate falsum. tuq; oratoris
 dictionibus tum uerbis sermibus accommodatum. ut hercule omnia
 hoc que a me de faceto disputantur non maiora forensium actionum
 q; omni sermonum condimenta sunt. Nam q; apud cathonem e qui multa
 reculit ex quibus a me exempli ca multa ponuntur per nichitum uide
 g. publicum salitum dicere q; munus quid uis tempore hominem esse
 Sic profecto se res hz: nullum ut sit uite tempus in quo non deceat lepore
 humanitatemq; uersari. sed redeo ad cetera. Est huius finitimum dissimu
 lationum cum honesti uerbo uiciosa res appellatur ut cum africanus censor
 tribu mouebat eum centurionem qui in pauli pugna non affuerat. cu
 ille se custodie diceret in castris remansisse. quereretq; cur ab eo noiretur
 non amo inquit minimum diligentes. Acutum etiam illud est. cum ex al
 terius oratione aliud excipias atq; ille uult. ut saluatori maximus cum
 tuerente amisso. artem tamen uiuus ualuis retinisset multaq; ex ea pre
 lia preclara fecisset. cum aliquot post annos maximus id opidum recepisset
 rogaretq; tu saluator ut meminisset opera sua se tarentum recepisse. qd
 inquit meminim. numq; enim recepissem nisi perdidisses. Sunt etiam
 illa subasurda sed corpore nomine sepe ridicula non solum minimo perappo
 sed etiam quodammodo nobis. homo fatuus postq; rem habere cepit est
 mortuus. quid est tibi ista mulier uxor simlio mediusfidus q; diu ad aquas
 fuit numq; est mortuus. genus hoc leuius et ut ante dixi minutu. sz hz
 nonnunq; aliquid etiam apud nos ioc. ut uel non stultus quasi stulte tum sa
 le dicat aliquid. ut tibi anthoni mancia cum audisset te censorem a. M.
 duromo de ambitu postulatum aliqn inquit. tibi etiam negotium attere
 licet. ualde hec videntur et hercle omnia qui a prudentibus quasi per

69 per dissimulationem non intelligendi subabsurde falseque dicuntur. Ex quo genere est etiam non iuderi intelligendum quod intelligas ut pontius quem qualem existimas qui in adulterio deprehenditur tardum ut cito qui in dilectum metello cum excusationem oculorum a me non acciperet. tu igitur nichil iudex. Ego uero inquam a porta esquiliana uideo uillam tuam ut illud nassica qui cum ad portam emmum uenisset ei qui ab hostio querebat emmum ancilla dixisset domi non esse. Nassica sensit illam domini iussu dixisse et illum intus esse. paucis post diebus cum ad nassicam uenisset emmum et cum a ianua querebat exclamavit nassica se domi non esse. tunc emmum quid ego inquit non cognosco uocem tuam. hic nassica homo impudens ego cum te querebam ancille tue credidi te domi non esse. tu michi non credis ipse. Est bellum id quod ex quo is qui dixit uideatur in eo ipso genere quod dixit. Est cum q. optimus consularis qui adulescentulus male audisset. festino hominem egilio qui uideretur mollior nec esse dixisset. quid tu egilia mea quando ad me uenio cum tua colu et lana non pol inquit audeo. Nam me ad famosas uenit mater accedere. Salsa sunt etiam que huius suspitionem ridiculi absconditam. quo in genere est illud sicut cum familiaris quidam querebatur q. diceret uxorem suam suspendisse se de ficu. amabo te inquit da michi de ista arbore quosseram sicculos. In eodem genere est quod catullus dixit cuidam oratori malo qui cum in epulo inuicem se mouisse putaret. postquam assedit rogauit hunc uideretur ne misericordiam mouisse. ac magnam quidem inquit Neminem enim puto esse tam durum cui non oratio tua miseranda uisa sit. Me quidem hercule etiam illa ualde inuenit stomachosa et quasi sumorasa ridicula non cum a moroso dicitur. Tu enim non sal sed natura ridetur. In quo ut michi uidetur persalsum illud est apud neuum. Euid ploras pater in cantem contempnatus sum huius generi quasi contrarium est ridiculi genus parentis ac leni. ut cum catho percussus esse ab eo qui archam ferebat. Cum ille diceret caue rogaui ut nunquid aliud ferret preter archam. etiam stulticie false reprehensio reprehensio. ut ille siculus cui pretor stipio patronum cause dabat hospitem suum hominem nobilem sed admodum stultum. Queso inquit pretor aduersario meo da istum patronum. deinde michi neminem deditis. Mouet illa etiam que coniectura explanantur longe aliter atque sunt sed acute atque

concinne ut cum scaurus accusaret rutilium ambitus cum ipse consul esset factus ille repulsam tulisset et in eius tabulis ostenderet litteras. a. f. p. 2. id quod diceret esse actum fide p. rutilii. Rutilius autem ante factum post relatum q. cum rufus adesset exclamat neutrum illis litteris declarari. Quid ergo inquit scaurus. emilius ferit plectitur rutilius. Videntur etiam discrepancia. quid huic abest nisi res et uirtus. bella etiam est familiaris reprehensio quasi errantis. ut cum obiurgauit albus grauius quod eius tabellis quoddam ab albucio prolutum uideretur et ualde absoluto scruola gauderet neque intelligeret contra tabulas suas esse iudicatum. huic similis etiam est ad monitio in consilio dando familiaris. ut cum patrono malo cum nocem in dicendo obtudisset. suadebat grammus ut mulsum frigidum biberet simulac dominum redisset. perdam inquit siorem si id fecero. Melius est inquit quam reu. bellum etiam est cum quid cuique consentaneum dicitur. ut cum scaurus non nullam haberet inuidiam ex eo quod peygiomo pompeii locupletio bona sine testamento possederat. sederetque aduocatus res bestie cum signus quoddam diceret accusator q. moenius. uide inquit scaure mortuus rapitur si potius esse possessor. Sed hinc his omnibus nichil magis ridetur quam quod est preter expectationem cuius innumerabilia sunt exempla. uel apud maioris illius qui cum in senatu ageretur de agris publicis et de lege thonia et premeretur lucullus ab his qui a pecore eius passi agros publicos dicerent. Non enim inquit luculli pecus illud. erratio. defendere lucillum uidebatur. Ergo liberum puto esse qua libet pasitur. Placet etiam michi illud scripione qui tribunum gratium percussit cum ei M. flaccus multis probus obiectis p. nuicum iudicem tulisset. cuius inquit iniquus est. Cum esset admiraturatum a. inquit patres conscripti. non ego illum michi inquam erero. uerum omnibus. Ab hoc uero crasso nichil facetius cum lesisset testis filius personam quod se in eum audisse dixisset. potest fieri inquit sile ut io unde te audisse dicit uatus dixit. annuit filius. potest etiam ut ei non recte intellexeris. id quoque toto capite annuit. ut se crasso daret. potest etiam fieri inquit ut omnino quod te audire dicit nunquam audieris. hoc ita preter expectationem accidit ut testem omnino rufus obruit. Huius generis est plenus neuus. est letus. est familiaris sapiens si algebis tremes et alia per multa. Sepe etiam facete concedas aduersario.

id ipm̄ quod ille tibi detrahit. ut C. lelius cum ei quidam malo igne
natus diceret indignum esse suis maioribus. at hercule inquit tu tuus
dignus. Sepe etiam sententiose ridicula dicuntur ut M. cirtius q̄
ei legem de domo et numeribus tulit cum q̄ cento prodisset. et satio
contumeliose quid fero crinale quesisset. ut emas inquit graui si uita
uelis. Sepe etiam false que fieri non possunt optantur ut M. lepidus
cum ceteris in campo exercitibus in herba ip̄e recubisset. uellem
hoc inquit esse laborare. Salsum est etiam querentibus et per quasi
percontantibus lente respondere quod nollent. ut censor lepidus cu
cum M. antistio pygmen si equum ademisset amici quod cum uociferare?
et quererent quid ille p̄i suo responderet. cur ademptum sibi equum
diceret cum optimus colonus parcissimus modestissimus frugalissi
mus esse. me istorum inquit nichil credere. Colliguntur a grecis alia no
nulla. exercitationes. admirationes. imprecationes. Sed etiam hec ip̄a
minime michi uideor multa in genere descripsisse. Nam illa que uerbis
ratione et ui continentur certa fere ac definita sunt. que plerumq̄ ut
antedixi laudari magis q̄ rideri solent. hec autem que sunt in re et in
ip̄a sententia partibus sunt innumerabilia generibus pauca. Ex
spectationibus etiam decipiendis et naturis aliorum irridendis ip̄oz
ridicule iudicandum et similitudine cui prioris. et dissimulatione et sub
absurde dicendo et stulta reprehendendo usus mouentur. Itaq̄ inibi
endus est is qui iocose uult dicere quasi natura quadam apta ad hec
genera et moribus ut ad cuiusq̄ modi genus ridiculi uultus etiam acro
modetur. Eui quidem quo seuerior est et tristior ut in te crasse hec
illa que dicuntur falsiora uideri solent. Sed iam tu anthom qui hoc di
uerso sermone tui libenter adquecturum te esse dixisti neq̄ salubre
locum sentio ut satio diu te putes requiesse et iter reliquum conficere
pergas.

ego uero atq̄ hilare quidem a te acceptus inquit anthomius
et cum doctior per te tum etiam audacior factus sum ad iocan
dum. Non enim uereor ne quis me in isto genere leuiorem iam putet
qm̄ quidem tu fabricos michi auctores et africanos. maximos. cathocos
lepidos protulisti. Sed habetis ea que uoluitis ex me audire. de quib?

quidem accuratius dicendum et cogitandum fuit. Nam cetera facili
 ora sunt. Atque ex his que iam dicta sunt reliqua nascuntur omnia. ^{facere} Ergo
 enim cum causam sum aggressus atque omnia cogitando quoad po-
 tui persecutus cum ad argumenta cause et eos locos quibus animi uidi-
 cum conciliantur et illos quibus promouentur uidi atque cognoui. tum
 constituo quid habeat queque causa boni quid mali. Nulla enim fere res
 potest in dicendi disceptationem aut controuersiam uocari que non ha-
 beat utrumque. sed quantum habeat id refert. Mea autem ratio in dice-
 do hec esse solet: ubi boni quod habeat id amplectar exponem. exaggete
 ubi commoret ubi habitem. ubi hercam. A malo autem uiciorum cause ita
 recedam non ut id me defugere appareat. sed ut totum bono illo orna-
 do et augendo dissimulatum obruatur. Et si causa est in argumentis
 summissa queque maxime tuorum siue plura sunt siue aliquando unum. si
 autem in conciliatione aut in peroratione causa est ad eam me potissi-
 mum partem que maxime mouere animos hominum potest confero. Summa
 demum huius generis hec est ut si in refellendo aduersario firmior esse
 oratio quam in confirmandis uiribus rebus potest. omnia in illum conferam tela
 Si uera facilius probari quam illa redargui potest abducere animos a contra
 defensione et ad ueram conuersionem traducere. Demum illa que facillima uide-
 tur quam que difficiliora sunt non possum michi pro meo uere sumo. unum
 ut molesto ac difficili argumento aut loco nonnunquam oratio nichil respondeat
 Quod forsitan aliquis uere irriserit. Quis enim est qui id facere non
 possit. Sed tamen ego de mea nunc non de aliorum facultate disputo
 confiteorque me si que premat res uehementius ita concedere solere ut
 non modo non abiecto sed ne reiecto quidem scuto fugere uidear sed adhi-
 bere quandam in dicendo spem atque pompam et pugne similem fugam
 Consistere uero in meo presidio sicut non fugiendi hostis sed capiendi loci
 esse uidear. Alterum est illud quod ego oratori maxime cauendum
 et prouidendum puto quodque me sollicitare summe solet. non tam ut
 profum causis elaborare soleo quam ut nequid obsum. non quoniam eritendum
 sit in utroque. Sed tamen multo est turpius oratori nocuisse uideri cause quam
 non profuisse. Sed quid hoc loco uos inter uos Catulle an hec ut sunt
 contemnenda contemnitis. Minime inquit ille de isto ipso quiddam

76 Velle dicere uidebatur. Me uerolubente inquit anthomius dixerit. sine
refellendi causa sine querendi

um uuluo ego me hercle inquit anthom semper is fui qui
de te oratore sic predicarem unum te esse in dicendo michi u
deri rectissimum propriumque hoc esse laudis tue nichil a te unquam esse dictum
quod obest ei pro quo diceret. Idque memoria teneo cum michi sermo
cum hoc ipso crasso multis audientibus esset de te institutus. crassusque
plurimum uerbis laudaret eloquentiam tuam. dixisse me cum ceteris tuis
laudibus hanc esse uel maximam que non solum quod opus est diceret. sed
etiam quod non opus esset non diceret. Tum illud michi respondere me
mini cetera in te esse summe laudanda. illud uero improbi esse hominis
et perfidiosi dicere quod alienum esset et noceret ei pro quo quis diceret
Quare non sibi eum disertum qui id non faceret uideri sed improbumque
faceret. Nunc si tibi uidetur anthom demonstrare uelim quare tu hoc
ita magnum putes nichil in causa malifacere ut nichil tibi in oratore ma
ius esse uideatur.

Dicam equidem cesar inquit quid intelligam sed tu
et uos hoc omnes inquit mementote. Non me de perfecti oratoris diuin
tate quadam loqui: sed de exercitationis et consuetudinis mee mediocritate
Crassi quidem responsum excellentis cuiusdam est migem ac singularis
cui quidem portenti simile esse iustum est posse aliquem inuenire oratorem
qui aliquid mali faceret dicendo et obest ei quem defenderet. fecit enim
de se coniecturam cuius tante uis migem ut nonnisi nisi consulto pu
tet quod contra scripsit dicere. Sed ego non de praeanti quadam et exi
mia sed prope de uulgari et ante prudentia disputo. ut apud grecos fertur
incredibili quadam magnitudine consilij atque migem athemensis ille
fuisse themistocles ad quem quidam doctus homo atque in primis eruditus
accessisse dicitur ei que artem memorie que tunc primum proferebatur pol
licitum esse se traditurum. Cum ille quesisset quidnam illa ars efficere possit
dixisse illum doctorem ut omnia meminisset ei themistoclem respondisse
gracius sibi illum esse facturum si se obliuisci que uellet quam si meminisse do
cuisset. Video ne que uis in homine acerrimi migem quam potens et quanta
mens fuerit quanta responderit ut intelligere possemus nichil ex illius animo
quod semel esset infusum unquam effluere potuisse. cum quidem fuerit ei optabili

obliuisti posse potius q̄ meminisse. Sed neq̄ propter hoc themistocle
 responsum memorie nobis opera danda non est. neq̄ illa mea cautio et
 timiditas in cāis propter prestantem prudentiam crassi negligenda est
 Vterq̄ enim istorum non michi attulit aliquam sed suam significauit fact
 tatem. Et enim per multa sunt in causis in omni parte orōis circumscri
 enda. ne quid offendas. ne quo uruas. Sepe aliquid testis aut non ledit
 aut minus ledet nisi laressatur orat reus. urgent aduocati ut muehanur
 ut maledicamus demq̄ ut interrogemus. non moueor non obtompero. nō
 satisfacio. neq̄ tamen ullam assequor laudem. homines enim non periti
 facilius quod stulte dixeris reprehendere q̄ quod sapienter taceris lauda
 re possunt. hic quantum sit mali si iratum. si non stultum. si non leuem. si
 testem si leseris. habet enim uoluntatem nocendi iracundia et uim in nige
 mo et pondus in uita. Nec sic hoc crassus non cōmittat. ideo non multi et
 sepe cōmittunt. Quid quidem uideri turpius nichil solet q̄ cum ex oratorie
 dicto aliquo aut responso aut rogato sermo ille sequitur occidit aduersariū
 nimis uero aunit se et eum quem defendit. hoc crassus non putat nisi per
 fidia occidere posse. Ego autem sepiissime uideo in causis aliquid mali facere
 homines minime malos. Quid illud quod supra dixi solere me cedere et ut
 plannus dixam fugere ea que ualde causam meam premerent. cum id non
 faciunt alij. uersanturq̄ in hostium castris ac sua presidia dimittunt. medio
 criter ne causis nocent. cum aduersariorum aduumenta conferunt aut
 ea que sanari nequeunt exulcerant. Quid cum personarum quas defen
 dunt rationem non habent sed que sunt in his inuidiosa non mitigant ex
 tenuando sed laudando et efferendo inuidiosiora faciunt. quantum est in
 eo tandem mali. Quid si in homines caros iudicibus q̄ iocundos sine ul
 la preiudicatione orōis acerbus et contumeliosus muehere. Nō me abste
 iudices ab alieno. Quid si que uicia aut incommoda sunt in aliquo iudice
 aut in pluribus ea tu in aduersario exprobando non intelligas te in iudi
 ceo michi mediocre peccatum est. Quid si cum pro altero dicas litem tuā
 facias. aut lesus efferare iracundia. tam relinquo. nichil ne noccas. In q̄
 ego non quo libenter male audiam. sed quia ego tam non lubenter relinquo
 minimum paciens et lentus existimor ut cum tempm̄ sulphici oburgabam q̄
 ministratorem peteres non aduersarium. Ex quo etiam illud assequor ut si

75.

76 qui michi maledicat petulans aut plane insanus esse uideatur. In ipsis
autem argumentis si quid posueris aut aperte falsum aut ei quod dixi
dicturus ueris contrarium aut genere ipso remotum ab usu iudiciorum
ac foro nichil ne nocuas. Et quid multa omnis cura mea solet in hoc uersari
semper dicam enim sepius si possim ut boni efficiam aliquid dicendo si id
minus ut certe ne quid mali. Itaque nunc illuc redeo titulle in quo tu me
paulo ante laudabas: ad ordinem collocationemque rerum ac locorum. Cuius
ratio est duplex: altera quam affert natura causarum: altera que oratorum
iudicio et prudentia comparatur. Nam ut aliquid ante rem dicamus de
inde ut rem exponamus: post ut eam probemus ueris presidio confutandis
contrariis refutandis: deinde ut concludamus: atque ita peroremus: hoc di
cendi genus natura ipsa prescribit: ut uero statuamus ea que probandi do
cendi persuadendi causa dicenda sunt quemadmodum componamus id est
uel maxime proprium oratorum prudentie: multa enim occurrunt argu^{ta}
multa que in dicendo profutura uideantur. Sed eorum partem ita leuia
sunt ut contemnenda sunt: partem etiam si quid hinc adiuuenti sunt non
nunquam eiusmodi ut uisum in his aliquid uisum: neque tamen illud quod prodesse
uideatur: ut cum aliquo malo coniungatur. Et due autem sunt utilia atque
firma: si ea tamen ut sepe fit ualde multa sunt: ea que ex his aut leuissima
sunt aut alio grauioribus consimilia sceterum arbitror oportere atque ex
oratione remoueri. Et quidem cum colligo argumenta carum non tam ea
numerare soleo quam expendere. Et quam quod sepe iam dixi tribus rebus homines
ad nostram sententiam perducimus: aut docendo aut concludendo: aut promo
uendo: unam ex tribus his rebus pre nobis est ferenda ut nichil aliud nisi
docere uelle uideamur. Relique due sicut sanguis in corporibus: sic ille in
perpetuis orationibus fuisse esse debebunt. Nam et principia et cetera partes
orationis: de quibus paulo post pauca dicemus habere hanc uim maxime
debent: ut ad eorum mentes apud quos agentur mouendae permanere
possint. Sed his partibus orationis que et si nichil docent argumentando
persuadendo tamen et commouendo proficiunt plurimum: quamquam ma
xime proprius est locus et in exordiendo et in perorando: discedi tamen ab
eo quod proposueris atque animas permouendorum animorum causa sepe utile
77 est. Itaque uel narratione exposita sepe datur ad commouendos animos

digrediendi locus uel argumentatio confirmatio uel contrarij refutatio
 uel utroq; uel omnibus. si habet eam causa dignitate atq; copiam
 recte id fieri propter p̄. ceq; cause sunt ad agendum et ad ornandum
 grauiissime atq; plainissime que plurimos exiitio dunt ad hmoi digressioz
 ut hno loco uti liceat quibus ammorum impetuo eorum qui audiunt aut
 impellantur aut reflectantur. Atq; in illo etiam reprehendo eos qui que
 minime firma sunt ea prima collocant in quo illos quoq; errare arbitror
 quasi quando id quaq; quod michi nunq; placuit plurio adhibent patnos
 ut in quoq; eorum m̄mum putant eē. ita eum primum uolunt dicere.
 Eos enim hoc postulat ut eorum expectantem qui audiunt q̄ celerime
 occurrant. cui si m̄cio satisfactum non sit. multo plus in reliqua cū sit
 laborandum. Male enim se res h̄ que non statim ut dicta cepta ē melior si
 eri uidetur. Ergo ut in oratore optimus quisq; ē. sic et in orōe firmissimū
 quodq; sit primum dum illud tamen in utroq; teneatur: ut ea que eque
 excellent seruentur etiam ad perorandum. Si que erant mediocria nā
 uicifio nūq; eē oportet locum in mediam turbam atq; in ista regem comē
 rentur. Hiscē omnibus rebus consideratio. tum demq; id quod primum
 est dicendum postremum soleo cogitare quo utar exordio. Nam si quū id
 primum inuenire uolui. nullum michi occurrit nisi aut exile aut uaga
 eorum aut uulgarē atq; idē. Prima ē enim quasi cognitio et cōmendatio
 orōis in p̄ncipio. Principia autem dicendi semper cum accurata acuta et
 instructa sententijs apta uerbis. tū uero causarum propria eē debent.
 Prima est enim quasi cognitio et commendatio orōis in principio que
 continuo cum qui audit per mulcere atq; allucere debet. In qua mira
 ri soleo non equidem istos qui nullam huius rei operam dederunt sed ho
 minem in primo disertum atq; eruditum philippum qui ita solet ad
 dicendum surgere ut quod primum uerbum habiturus sit nesciat. et
 ait idem. cum brachium concallescere. tum se solere pugnare. Neq;
 attendit eos ipō unde hoc simile dicat illis primas hastas ita tractare
 leuiter ut et uenustati uel magne seruiant et reliquis uiribus suis con
 sulant. Neq; est dubium quin exordium dicendi uehemens et pugnat
 eē debeat. sed si in illo ipō gladiatorio uite certamine quod ferro decernit?
 tamen ante congressum multa sunt que non ad uictus sed ad speciem

70.

79 ualere uideantur. quanto hoc magis in oratione expectandum est. In
qua non uis potius sed delectatio postulatur. Nichil est demum in na-
tura omnium rerum quod se uniuersum profundat et quod totum repente
euolet sic omnia que sunt queque aguntur acerrime leuoribus prin-
cipis natura ipsa preterit. hoc autem in dicendo non extrinsecus
aliquando querenda sed ex ipso iustioribus cause sumenda sunt. Tota
tota causa percunctata atque perspecta. locis omnibus inuentis atque in-
structis considerandum est quo principio sit utendum. Sit et facile reperit.
Sumitur etiam ex his rebus que sunt uberrime uel in argumentis
uel in his partibus ad quas causas digni districte sepe oportere. Ita et mo-
menti aliquid afferent cum erunt pene ex nimia defensione de prompte et
apparebit eas non modo non esse communes nec in alias casus posse transferri
sed penitus ex causa que cum agitur explorasse. Omne autem principium
aut rei totius que agitur significationem habere debet aut aditum ad
causam aut inuentionem aut aliquod argumentum et dignitatem. Sed
oportet ut edibus ac templis uestibula et aditus. sic causas principia pro-
portione rerum ponere. Itaque in paruis atque frequentibus causis ab ipso
re exordiri est sepe commodius. Sed cum erit utendum principio quod ple-
rumque erit. aut ex re aut ex aduersario aut ex re. aut ex his apud quos agi-
sententias duci debet. Ex re. reos appello quorum res est que significet
iurium bonum liberalem que calamitosum que misericordia dignum. que
ualeant contra falsam criminacionem. Ex aduersariorum hysdem ex locis
ferre contraria. ex re si crudelis si uephanda. si preter opinionem si inie-
rito si misera si ingrata si indigna si noua si que restitui sanarique non
possit. Ex his autem apud quos agetur ut beniuolos ut existimantes
efficacius. quod agendo efficitur melius quam rogando. Est id quidem in com-
muni confundendum nec minime in extremam. sed tamen multa prin-
cipia ex eo genere quod sumuntur. Nam et attentum mouent greci ut prima.
faciamus iudicem et docilem. que sunt utilia sed non principia magis propria
quam reliquarum partium. faciliora etiam in principis que et attentum cum magis
sunt cum omnia expectant et dociles magis potest esse iuris. Illustriora enim
sunt que principis quam que in medio causis dicuntur aut resellendo aut ar-
guendo. Maxima autem copia principiorum ad iudicem aut allucendum

aut inatandum ex his locis trahitur qui ad motus animorum conficiendis
 merent in causa quos tamen totos in principio explicari non oportebit
 sed tantum impelli primo iudicem leniter ut iam inclinato reliqua man
 hat orō. Ceterum autem ita sit principium consequenti orō ut non tōp
 aitharedi prohemium affectu aliquod sed coherens cum omni corpore mem
 brum eē uideatur Nam nonnulli cum illud meditatam ediderunt sic ad re
 liqua transeunt ut audientiam fieri sibi uelle uideantur Atq; hmoi illa pro
 lusio debet eē non ut sanuultum qui uibrant hastas ante pugnam quib⁹
 in pugnaudo nichil utuntur sed ut ipis sententiis quibus proluserit uel
 pugnare possit. Narrare uero q; breuiter uident si breuitas est appella
 da cum uerbum nullum redundat breuis est l. crassi orō. si tū est breuitas
 cum tantum est uerborum quantum necesse est aliquid id opus est sed sepe
 abest uel maxime in nar rando non solum quod obscuritatem affert. si
 etiam quod eam uirtutem que narrationis est maxima ut iocunda et
 ad persuadendum accommodata sit tolli uident illa Nam is postq; ex
 cessit ex ephelio q; longa est narratio mores adulescentis ipius et ser
 uilis percontatio mores chrisidis uultus et forma et lamentatio sororis
 reliqua per uarie iocundeq; narrantur Et si hanc breuitatem q; sisset
 effectus minus ad sepulchrum uenimus In his fere decem uersibus totū
 conficere potuisset quamq; hoc ipm effectus minus concisum est ita ut nō
 breuitati seruitum sit sed magis uenustati. q; si nichil fuisset nisi in igne
 posita ē tamen res tota cognosci facile potuisset. Sed et festiuitatem hz
 narratio distincta personis et inter puncta sermionibus et est probabili⁹
 cum quod gestum est dicas cū quemadmodum actum sit exponas. et mul
 to apertius ad intelligendum si sic constituitur aliquando ac non ista bre
 uitate percurritur Apertam enim narrationem tam eē oportet q; certā
 et hoc magis in hac elaborandum ē q; et difficilius est non eē obscurum
 in re narranda q; in principio aut in argumento aut in pugnaudo
 aut in perorando et maiore periculo hec parte orōis obscura est q; cetera
 uel quia si que alio in loco est dictum quid obscurius tū id perit quod ita
 dictum est Narratio obscura totam exorat orōnem uel q; alia possio sel
 si obscurius dixeris dicere aliquo loco plamius. narrationis unius est in
 causa locus. Erat autem perspicua narratio si uerbis usitatis. si ordine

temporum conseruato. si non interrupte narrabitur. Sed quoniam utendum sit aut non sit narratione id est consilio. neque enim si nota res est nec si dubium sit quid gestum sit narrari oportet. Nec si aduersarius narrauit nisi si refellimus. at si quando erit narrandum ne illa que suspitionem et criminem efficiunt contraria nos erunt acriter persequamur et quod poterimus detrahamus ne illud quod crassus si quando facit perfidia non stulticia fieri putet ut cause nocentius accidat. Nam ad summam totius cause pertinet caute an contra demonstrata res sit. quod omnis orationis relique fons est narratio. Sequitur ut cum ponatur in quouidem dum est quid in controuersiam uenerat. cum suggerenda sunt fundamenta cause conuincite et infirmantis contrarium et tunc confirmantis. Namque una in causa est quedam est eius orationis que ad probandum argumentationem ualet. Ea autem et confirmationem et reprehensionem querit. Sed quia nec reprehendi potest que contradicuntur nisi tua confirmes neque hoc confirmari nisi illa reprehendas. Inter hec et natura et utilitate et tractatione conuincta sunt. Summa autem condidenda plerumque rebus augendis uel inflammandis iudicem uel mitigando omnia que cum superioribus orationis locis tum maxime extremo ad mentes iudicum quam maxime permouendis conferenda sunt. Neque sane in causa uidetur esse cur seruamus ea precepta que de suasionibus tradenda sunt aut laudanda. Sunt enim plerumque contra. sed tamen suadere aliquid aut dissuadere grauissime nihil uidetur esse per se. Nam et sapientis est consilium explicare suum de magnis rebus. et honesti et discreti ut mente preuidere auctoritate confirmare oratione probare possit. atque hoc in senatu minore apparatu agenda sunt. Sapientis enim est consilium multisque aliis dicendi relinquendum locus. uitanda est etiam ingenii ostentationisque suspicio. Concisio capit omnium orationis et grauitatem uarietatemque desiderat. Ergo in suadendo nihil est optabilius quam dignitas. Nam qui utilitatem putat. non quid maxime uelit suasor. Sed quid interdum magno sequatur uidet. Nemo est enim presertim in tam clara ciuitate qui putet expectandam maxime dignitatem. Sed uincit utilitas plerumque cum subest ille timor. ea neglecta ne dignitate quidem posse retineri. Controuersia autem inter hominum controuersias sententias aut in illo est utrum sit utilius aut etiam cum id conuenit certa?

utrum honestati potius sit an utilitati consulendum. Quae quia pug-
 re inter se sepe uidentur. qui utilitatem defendit enumerabit commoda
 pacis. opum. potentiae. pecuniae. uictualium. presidij. militum. utilitates
 ceterarum rerum quarum fructus utilitate metiemur. Itemque incommoda
 contrariorum. Qui ad dignitatem impellet. maiorum exempla. que est
 uel cum periculo gloriosa colliget. posteritatis immortalitatem memoriam
 auget. utilitatem ex laude nasci defudet. semperque iam cum dignitate
 esse coniunctam. Sed quid fieri possit aut non possit. quid etiam sit uita
 aut non sit in utraque re maxime est querendum. Inciditur enim iam omnis
 deliberatio si intelligitur non posse fieri aut si necessitas affertur. ei qui
 docuit non uidentibus alijs id plurimum uidetur. ad consilium de re pro-
 dandum caput est nosse rem. pro ad dicendum uero probabiliter nosse mo-
 res ciuitatis. qui quia crebro mutantur. genus quoque orationis est sepe mutandum.
 Et quamquam in aere uis est eloquentiae. tamen quia summa dignitas est po-
 puli. et grauissima causa rei publicae. magni motus multitudinis. genus quoque
 dicendi grandius quoddam et illustrius esse adhibendum uidetur. magis
 etiam paruo orationis ad mouendam ad amorem in motus. nonnumquam autem cohortatione
 aut commemoratione aliqua. aut in spem aut in metum. aut ad cupidita-
 tem aut ad gloriam concitandos. Sepe etiam a temeritate iracundia spe-
 mueria inuidia crudelitate reuocandos. fit autem ut quia maxima quasi
 oratorum scena uideatur. concione natura ipsa ad ornatum dicendi genus ex-
 citetur. habet enim multitudo uim quandam talem ut quemadmodum ty-
 bicen sine tibys canere. sic orator nisi multitudine audiente eloquens esse non
 possit. Et cum sint populares multi uariique lapsus. uitanda est aclamatio
 aduersa populi. que aut orationis peccato aliquo excitatur. si asperere. si arrogan-
 ter si turpiter si sordide si quoque animi uias dictum esse aliquid uideatur aut
 hominum offensione uel inuidia que uisita est aut ex criminatione atque fama
 aut res si displicet aut si est in aliquo motu sive cupiditatis aut metus
 multitudo. haeque quatuor causas totidem medicinae opponuntur. tum ob-
 uigatio tum promissio si audierint probaturus. tum precatio quod est
 infimum. Sed nonnumquam utile nullo loco plus facere profunt et celeritas
 et breue aliquid dictum nec sine dignitate et cum lepore. Nichil enim
 tam facile quam multitudo a tristitia et sepe acerbitate commode ac breuiter

84 et acute et hilare dicto deducitur. Exposui uero ut potui uobis in
utroque genere causarum que sequi solemus que fugere: que expectantur
quaque oio in causis uersari ratione. Nec illud tertium laudationum
genus est difficile quod ego nunc quasi a preceptis uestris serreueram
Sed et quia multa sunt actionum genera et maiores copie de quibus
fere nemo preciperet. et quod nos laudatoribus non ita multum uti solemus.
totum hunc sequebatur locum. xpi enim greci magis legendi
qui aut delectationis aut hominis alicuius ornandi quam utilitatis huius
forensis causa laudationes scripturarunt. Quorum sunt libri quibus
themistides aristides argesilaus epaminondas philippus alexander
aliique laudantur. Nostre laudationes quibus in foro utimur aut testimo
nii breuitatem hinc nudam atque inornatam. aut scribuntur ad funebre
concionem que ad orationis laudem minime accommodata est. Sed tamen quoniam
est utendum aliquando. nonnunquam etiam scribendum. uelut per tuberoni affri
canum auunculum laudanti scripsit t. lelius. uelut etiam nosmetipsi or
nandi causa grecorum more si quos uelimus laudare possumus. Sic a
uobis quoque tractatus hic locus. Perspicuum est igitur alia esse in homine
optanda alia laudanda. genus forma. uires opes. diuicie. ceteraque que
fortuna dat. aut extrinsecus aut corpori non habent in se ueram laudem
que debent uirtuti uni laus putatur. Si tamen quod ipsa uirtus in earum rerum
usu ac moderatione maxime cernitur. tractanda in laudationibus etiam
hec sunt nature et fortune bona in quibus est summa laus. non exulisse
se in summa prelate non fuisse implentem in pecunia. non se pretulisse alijs
propter habundantiam fortune. ut opes et copie non superbie uideantur
ac libidini sed bonitati ac moderationi facultatem et materiam dedisse.
Virtus autem que est per se laudabilis et sine qua nichil laudari potest
tamen habet plures partes quarum alia est ad laudationem aptior. Sunt
enim alie uirtutes que uidentur in moribus hominum et quadam comitate
ac beneficentia posite. alie que in ingenij aliqua facultate aut in magni
tudine ac robore. Nam clementia iusticia benignitas fides fortitudo in pe
riculis comibus iocunda est audita in laudationibus. Omnes enim hec uir
tutes non tam ipse qui eas habet quam generi hominum fructuose putantur. Sa
pientia et magnitudo animi qua omnes res humane ueruntur tenues

ac pro nichilo putantur. et in excogitando uis quedam ingenij et ipsa
eloquentia admirationis habet non minus. iocunditatis minus. Ipso
enim magis uidetur quos laudamus q̄ illos apud quos laudamus ore
ac tueri. sed tamen in laudando uingenda sunt etiam hec genera uirtutu
ferunt enim aures hominu. cum illa que iocunda et grata. tum etiam illa
que mirabilia sunt in uirtute laudari. Et qm̄ singularium uirtutu sunt
certa quedam officia ac munera. et sua cuiq; uirtuti laus propria debetur
erit explicandum in laude iusticie: quid cum fide: quid cum equabilitate:
quid cum aliquo hmoi officio is qui laudabitur fecerit. Itemq; in ceteris res
geste alicuiusq; uirtutis genus et uim et nomen accommodabunt. gra
tissima autem laus eorum factorum habetur que suscepta uidentur a ui
ris fortibus sine emolumento ac premio. Que uero etiam cum labore ac
periculo iporum. hec hnt uberrimam copiam ad laudandum. et q̄ dici
ornatissime pnt et audiri facillime. Ea demq; uirtus ee uidetur prestan
tis uiri que est fructuosa alijs: ipi autem laboriosa aut periculosa aut certe
gratuita. Magna etiam illa laus admirabilis uideri solet. tulisse casus sapi
enter aduersos. non fractum ee fortuna. retinuisse in rebus asperis digni
tatem. Neq; tamen illa non ornant habiti honores decreta uirtutis p̄ma
res geste iudicio hominu comprobate. in quibus etiam felicitatem ipam
deorum immortalium iudicio tribu laudacione est. Sumende autem res
erunt aut magnitudine prestabiles aut nouitate prime aut genere ip̄o
singularares. Neq; enim parue neq; usitate neq; uulgares admiratione aut
omnino laude digne uideri solent. Est etiam cum ceteris prestantibus
uiris comparacio in laude preclara. de quo genere libitum michi e paulo
plura q̄ ostenderem dicere non tam propter usum forensis qui e a me in
omni hoc sermone tractatio q̄ ut uideretis si laudaciones ceat in oratorio
officio quod nemo negat oratori uirtum omno cognicionem sine qua lauda
cio effici non possit ee necessariam. Tam uituperandi precepta coir̄no ex
uicis sumenda ee perspicuum est. Simul e illud an̄ oculos nec bonum ui
rum proprie et copiose laudari sine uirtutum: nec improbum notari ac uitu
perari sine uiciorum cognicione satis insignite atq; aspere posse. Atq; his
locis et laudandi et uituperandi sepe nobis est utendum in omni genere
causarum. habetis de inuenendis rebus disponendisq; quid sentiam.

86 Adungam etiam de memoria ut labore crassum leuem Neq; ei quidq; aliud
de quo differat relinquam nisi ea quibus rebus hec orientur

Et ego uero inquit crassus

libenter enim te cognitum iam artificem aliquiq; euolutum

illis integumentis dissimulationis tue nudatumq; perspicuo

et q; michi nichil a q; non multum relinquas per commode facis estq; michi

gratum. Tam istud quantum ego tibi reliquerim inquit anthomius erit

in tua potestate Si enim uere agere uolueris omnia tibi relinquo. sm

dissimulate: tu quemadmodum his satisfacias uideris. Sed ut ad rem

redeam: non sum tanto ^{ego} ingenio quanto themistodeo fuit: ut obli

uione artem q; memorie malim: gratiamq; habeo smonidi illi dno que

primum ferunt artem memorie protulisse. Dicunt enim cum cenaret

granone in thessalia smonides apud scopam fortunatum hominem et no

bilem: cecinissetq; id carmen quod in eum scripsisset: in quo multa ornatu

causa poetarum more in castorem scripta et pollucem fuissent: nimio illu

sordide smonidi dixisse: se dnm diuum eius quod ei partus esset pro illo car

mine daturum: reliquum a suo tmdaridis quos eque laudasset peteret si

ei uideretur. Paulo post ee ferunt nunciatum smonidi ut prodiret: in

uenes stare ad ianuam duos quosdam qui eum magnopere uocarent.

Surrepisse illum ipm prodisse: uidisse neminem: hoc interim spacio con

daue illud ubi epularetur scopa concidisse: ea ruina ipm oppressum cum

suis interisse: quos cum humare uellent sui: neq; possent: obtritos inter

noscere illo modo: smonides dicitur ex eo quod meminisset quo eorum

loco quisq; cubuisset demonstratorem uniuscuiusq; sepeliendi fuisse: hac

tum re admonitus inuenisse fertur ordinem ee maxime quillum meo

re afferret. Itaq; hys qui hanc partem ingenii exercent: locos ee capien

dos et ea que memoria tenere uelint effringenda animo atq; in his locis

collocanda sic fore: ut ordinem rerum locorum ordo conseruaret. Res aut

ipas rerum effigies notaret: atq; ut locis pro cera: simulacris pro litteris

uteremur. Qui sit autem oratorum memorie fructus: quanta utilitas q;ta

uis: quid me attinet dicere? tenere que didiceris in accipienda causa: que

ipē cogitatis: omnes fixas ee in animo sententias: omnem descriptorum

87 uerborum apparatus ita audire: uel cum inde dicitis: uel cum cui respondendu

sit: ut illi non infundere in aures tuas orationem sed in animo uideantur
 inscribere. Itaque soli qui memoria uigent sciunt: quid et quatenus et quo
 modo dicturi sint: cui responderint: quid super sit. Idemque multa ex alijs
 causis aliquando a se acta: multa ab alijs audita memnerunt. Quare
 confiteor equidem huius boni naturam esse principem sicut earum reru
 de quibus ante locutus sum omnium. Sed hec ars tota dicendi siue artis yma
 gis quedam est et similitudo: habet hanc uim: ut non totum aliquod cuius
 membris nostris pars nulla sit pareat et procreet. Verum ut ea que sunt
 orta iam in nobis et procreata educet atque confirmet. Verumtamen ne
 que tam acuti memoria fere quisquam est: ut non dispositio notatisque rebus or
 dinem uerborum ac sententiarum complectatur. Neque uero tam hebeti ut
 nichil hac consuetudine et exercitatione aduenietur. vidit enim hoc prude
 ter siue simonides siue aliquis quisque inuenit: ea maxime effringi a
 nobis que eorum a sensu tradita atque impressa. Acerrimum autem ex omnibus
 sensibus nobis esse sensum uidendi. Quare facillime animo teneri posse
 ea que perciperentur auribus aut cogitatione si etiam oculorum com
 mendatione animus traderentur: ut res ortas et ab aspectus uisus reo
 rum conformatio quedam et imago et figura ita notaret: ut ea que cogi
 tando complecti uix possemus intuenndo quasi teneremus. Hic autem
 formis atque corporibus sicuti omnibus rebus que sub aspectu ueniunt
 sedes opus est. Et enim corpus intelligi sine loco non potest. Quare ne
 in re nota et peruulgata multus et insolens sum: locus est utendum multis
 illustribus explicatis modicis interuallis ymaginibus autem ingenti
 bus acerbis insignitis que occurrere celeriter que percutere animu potest
 Quam facultatem et exercitatio dabit ex qua consuetudo cognitur similitu
 uerborum conserua et in multis casibus aut traducta ex parte ad genus nota
 cio: et unius uerbi imagine totius sententie infirmatio: pictoris cuiusdam
 summi ratione et modo formarum uarietate locus distinguunt. Sed uerborum
 memoria que minus est nobis natura maiore magnam uarietate distin
 guitur. Multa enim sunt uerba que quasi articuli connectunt membra
 orationis: que formari similitudine nulla potest. Eorum frugende nobis sunt
 imagines quibus semper utamur. Verum memoria est oratorum eam singu
 lis personis bene positio notare possumus: ut sententias ymaginibus et

68

9
ordinem locis comprehendamus. Neque uerum est quod ab uertibus
dicitur opprimi memoriam imaginum pondere et obscurari etiam id
quod per se natura ipsa potuisset tenere. vides enim ego summos homines
et diuina prope memoria athenis charmadam: et in asia quem uiuere
hodie aiunt et scriptum metrodorum quorum uterque tanquam litteris in cera
sic se aiebat imaginibus in his locis quos haberet que meminisse uellet
perstrubere. Quare hac exercitatione non eruenta memoria est si est
nulla naturalis: sed certe si latet euocanda est: habetis sermonem bene
longum hominis uti non impudens illud quidem certe non uim be
recundi. Eum quidem cum te catulle tum etiam l. crasso audiente de di
cendi ratione tam multa dixerm. Nam istorum etas uim me fortasse
mouere debuit: sed michi ignoscetis profecto si modo que tam me ad hanc
insolitam loquantem impulerit antepetio

os uero inquit catullus

et enim pro me hoc et pro meo fratre respondeo: non modo tibi
ignoscimus sed te diligimus: magnamque tibi habemus gratiam
Et cum humanitatem et facilitatem agnoscimus tuam: tum admira
mur istam suam et copiam. Equidem hoc me etiam asseritum puto quod
magno sum leuatus errore et illa admiratione labatus quod multis cum
alijs semper admirari solebam. Unde est illa tanta tua in causis diuinitas
Nec enim te ista attigisse arbitrabar que diligentissime cognosse et un
dique collegisse usque doctum partem correxisse uideo partem compro
basse. Neque enim minus eloquentiam tuam et multo magis uirtutem
et diligentiam admiro: et simul gaudeo iudicium animi mei compro
bati quod semper statui neminem sapientie laudem et eloquentie sine summo
studio et labore et doctrina consequi posse. Sed tamen quidnam est id
quod dixisti fore ut tibi ignosceremus si cognossemus que te causa in ser
monem impulisset. Que est enim alia causa nisi quod nobis et horum ado
lescentium studio qui te attentissime audierunt morem gerere uoluisti
um ille

admirare inquit omnem recusationem crasso nolui: quem ego

paulo ante scielam uel prudentius uel inuitius: nolo enim
dicere de tam suauissimo homine fastidiosus ad hoc genus sermonis ac

cedere. quid enim poterit dicere Consularem se hominem et censorum
 eadem nostra causa est an etatem afferet. Quadringentis minor est. an se
 hec nefare que ego sero que cursim arripui que sub operis ut
 aunt. Iste a puero summo studio summis doctoribus nihil dicam de m
 gemo cui par nemo fuit. Et enim me dicentem qui audierit nemo unquam
 tam sui despicieus fuit qui desperaret aut melius aut eodem modo se posse dice
 crasso dicente. Nemo tam arrogantis qui similiter se unquam diciturum esse
 confideret. Quamobrem ne frustra hi tales uiri uenerint te aliqui crasse
 audiamus. Tum ille ut ita ista esse concedam inquit anthoni que sunt lon
 ge secus quid michi tu tandem hodie aut cuius quod dici possit reliquisti
 Dicam enim uere amicissimi homines quod scio. Sepe ego doctos homines quod
 dico sepe nemo non unquam sepe enim qui potius qui puer in forum uenerim ne
 que inde unquam diuitius quam questor affuerim. sed tamen audui ut heri diceba
 et athenis cum essem doctissimos uicos et in asia istum ipsum scripturam me
 trodorum cum de his ipsis rebus disputaret. Neque uero quisquam michi copiosi
 us unquam usus est neque subtilius in hoc genere dicendi quam iste hodie est uersatus.
 Quod si esse aliter et aliquid intelligerem pretermissum ab anthomo: non es
 sem tam inurbanus ac pene inhumanus uti ego granarer quod uos cupere
 sentirem

um sulphicius an ergo inquit oblitus es crasse anthomum ita
 partitum esse tecum ut ipse instrumentum oratorum exponeret
 tibi eius distinctionem atque ornatum relinqueret. Hic ille per
 mium quis anthomo permisit inquit ut et partes faceret et uitam uellet
 prius ipse sumeret. Deinde si ergo recte intellegi cum ergo ualde libenter audire
 michi conuincte esse usus de utraque re dicere. Ille uero inquit cocta ornata
 oratio non attigit neque eam laudem ex qua eloquentia nomen ipsum uiuent
 verba igitur inquit crassus michi reliquit anthomus: rem ipse sumpsit. Tu
 cesar si quod difficile est id tibi reliquit est nobis inquit causa cur te audire
 cupiamus. Si quod facile tibi causa non est cur recuses. Et catullus quid
 quod dixisti inquit crasse si hic hodie apud te maneremus te morem nobis
 esse gesturum nihil ne ad fidem puicis pertinere. Tum coctaridene possem
 inquit tibi crasse concedere sed uides ne quid catullus attulerit religionis
 Opus hoc censorum est. id autem committere uide quod sit homini turpe

consilio. Agite uero ille inquit ut uultis. sed nunc quidem quoniam est id tempus
surgendum censeo et requestendum. Post meridiem si ita uobis est com-
modum loquemur aliquid nisi forte me in crastinum differre maualtis.
Omnes se uel statim uel si tempus post meridiem mallet quamprimum tamen
audire uelle dixerunt.

M. Tullii Ciceronis de Oratore
Ad Quintum fratrem. Liber 3.

Instituenti michi quod frater eum sermonem
referre et mandare huic tertio libro quem post
anthoni disputationem crassus habuisset.
acerba sane recordatio ueterem animi curam
molestiamque renouauit. Nam illud immortali
dignum ingenium: illa humanitas: illa uirtus
l. crassi morte extincta subita est uis diebus decem
post eum diem qui hoc et superiori libro continet.
ut enim romam rediit extremo scemorum ludorum die: uehementer com-
motus ea oratione que ferretur habita esse in concione a philippo quem dixisse constat
uidendum sibi esse aliud consilium illo senatu se rem peragere non posse. ma-
ne idibus septembris et ille et senatus frequens uocatus drusi in curiam uenit
Ibi cum drusus multa de philippo questus esset retulit ad senatum de illorum
quod in eum ordinem consul tam grauiter in concione esset iniectus. hic ut se-
pe inter homines sapientissimos constare uidi quamquam hoc crasso: cum aliquid
accuratus dixisset semper fere contigisset ut nunquam dixisse melius puta-
retur: tamen omni consensu sic esse cum iudicatum ceteros a crasso semper
omnis. illo autem die etiam ipsum a se superatum. Deplozauit enim casum
atque orbitatem senatus cuius ordinis a consule qui quasi parens bonus
aut tutor fidelis esse deberet tanquam ab aliquo nephario predone diriperetur
patrimonium dignitatis. Neque uero esse mirandum si cum suo consilio
rem perperam profugasset consilium senatus a se perperam repudiaret. hic cum homini

et uehementi et diserto et in primo forti ad resistendum philippo
quasi quasdam uerborum faeces admonisset. non tulit ille et trauiter
exarsit pigneribus q; allatis crassum iustituit cohercere. Quoquidem ipso
in loco multa a crasso diuinitus dicta esse rebentur cum sibi illum consulem
esse negaret cui senator esse ipse non esset. Anne tu cum omnem auctoritatem
vniuersi ordinis propugnare putares eamq; in conspectu populi romani
concederes. me hinc pigneribus existimas posse terreu. non tibi illa sunt
cedenda si crassum uis cohercere. hec tibi est excedenda lingua qua uel
uulla spiritu ipso libidinem tuam libertas mea refutabit. Per multa
tum uehementissima contencione animi. inq; in uicium ab eo dita
esse constabat. sententiamq; eam quam senatus frequens secutus est
ornatissimis et grauissimis uerbis ut populo ro. satisfaceret. numq;
senatus neq; consilium rei p. nec fidem defuisse ab eo et eundem
id quod in auctoritatibus perscriptis extat scribendo affuisse. Illa tunc
cigne fuit diuini hominis uox et ordo. quam quasi expectantes post
eius interitum uenelermus in curiam ut uestigium illud ipse in
quo ille postremum iustitisset contueremur. Namq; cum laetus ei di
centi condoluisse sudoremq; multum consecutum esse audiebamus. ex
quo cum cohorruisset cum febrilium domum rediit dieq; septimo est latius
dolore consumptus. Et fallacem hominum spem fragilemq; fortuna
et inanes nras contenciones que in medio spacio sepe franguntur
aut corruunt. aut ante in ipso cursu obtruncantur q; portum conspiciere
potuerunt. Nam q; diu crassi fuit ambitionis labore uita distracta. tunc
diu priuatis magis officio et inq; in laude floruit q; frutu amplitu
dinis aut rei p. dignitate. Qui autem ei annus primus ab honore
perfunctione aditum omnem concessu ad summam auctoritatem dabat.
Is eius omnem spem atq; omnia uite consilia morte peruertit. fuit
hoc luctuosum suis. acerbum patrie. graue bonis omnibus. Sed hinc tunc
rem p. casu secuti sunt. ut michi non erepta l. crasso a diis immortalibus
uita sed donata mors esse uideatur. Non uidit flagrantem bello yta
liam. non ardentem inuidia senatum. non sceleris nephary principes
ciuitatis reos. Non luctum filie. non exilium generi. Non acerbissima
q; mari fugam. Non illam post reditum eius cede omni crudelissimam

Non denuo in omni genere deformatam eam ciuitatem in qua ipse
florentissima multum omnibus gloria prestitisset. Sed quoniam attingi
cogitatione uim uarietatemque fortune: non uagabitur oratio mea lon-
gus. atque hinc fere ipse desinetur uiris qui hoc sermone quem referre
cepimus continetur. Quis enim non iure beatam l. crassi mortem illam
que est a multis sepe defleta dixerit: cum horum ipsorum sit qui tum cum
illo postremum fere collocuti sunt. euentum recordatus. Tenemus enim
memoria e. Quinctium catillum uirum omni laude prestantem. cum sibi
non in columen fortunam sed exilium et fugam deprecaretur esse coactum
ut uita seipsum priuaret. Iam M. anthonium in his ipsis rostris in quibus
ille rem publicam constantissime consul defenderat. queque censor imperatoris ma-
nibus ornata. positum capud illud fuit a quo erant multorum capita
seruata. Neque uero longe ab eo C. iulij caput hospitis etrusci scelere pro-
ditum cum l. iulij fratris capite iacuit. ut ille qui hec non uidit et uixit
se cum re publica pariter et cum illa simul extinctus esse uideatur. Neque enim
propinquum suum maximi animi uirum publicam crassum suapte interfectum
manu. neque collegam seu pontificem maximi sanguine simulacrum ueste
respersum esse uidit. cui merore qua mente ille in patriam fuit. Etiam
C. cætonis inimicissimi hominis eodem illo die more nequam fuisse. non
uidit eorum ipsorum qui tunc adulescentes crasso se dedicauerunt horribiles
miserosque casus. Ex quibus C. coctam quem ille florentem reliquerat. pau-
cis diebus post mortem crassi depulsus per inuidiam tribunatu non mul-
tis ab eo tempore mensibus eiectus est e ciuitate. Sulpicius autem qui
in eadem inuidie flamma fuisse: quibus cum priuatus communissime
iuxerat. hoc in tribunatu spoliare instituit omni dignitate. Cui quidem
ad summam eloquentie gloriam florenti ferro uita erepta est. et ipse
temeritatis non sine magno rei publice malo constituta. Ego uero te crasse
cum uite flore. cum mortis oportunitate. diuino consilio et ortum et ex-
tinctum esse arbitror. Nam tibi aut pro uirtute omni constantiaque tua
ciuis ferri subeunda fuit crudelitas tua aut si qua te fortuna ab atroci-
tate mortis uindicasset eadem esse te fimerum patrie spectatorem coegisset.
Neque solum tibi improborum dominatus sed etiam propter ademptam ciuili

cedem bonorum iustoria mereri fuisset. Michi quidem q. frater et eor
casus de quibus ante dixi et ea que nosmetipsi ob amorem in rem p. in
credibilem et singularem pertulimus ac sensimus cogitanti: sententia
tua uera ac sapiens uideri solet qui propter tot tantos precipitesq. casus
clarissimorum homi atq. optimorum uirorum me semper ab omni contenta
ac dimicatione reuocasti. Sed qm hec iam neq. in integro nobis ee put
summi labores nostri magna compensati gloria mitigantur. Periga
mus ad ea solatia que non modo sedatio molestis iocunda sed etiam he
rentibus salutaria nobis ee possunt. sermonemq. l. crassi reliquum ac
pene postremum memorie prodamus. Atq. et et si nequaquam parem illi
ingemo atq. pro nro tamen studio meritam gratiam debitumq. refera
mus. Neq. enim quisq. nostrum cum libro platonis mirabiliter scriptis
legit in quibus fere socrates exprimitur quanquam illa sunt scripta diuinita
tamen manus quiddam de illo de quo scripta sunt suspicantur. Cuius ite
nos postulamus non a te quidem qui nobis summa omnia tribuis. sed
a ceteris qui hec in manus sument ut manus quiddam de lucio crasso q. q. m
a nobis exprimeretur suspicentur. Nec enim qui ipsi sermoni non inter
fuissemus et quibus c. cocta tantummodo locos ac sententiae huus dispu
tationis tradidisset. quo in genere oratio utriusq. oratorem cognoueramus
idipm sumus in eorum sermone adumbrare conati. q. si quis erit qui duc
tus opinione uulgi a anthonium diuiniorem aut crassum. plenorem
fuisse putet. q. quo modo a nobis uterq. indutus est: is erit ex his qui aut
illos non audierit aut uiderare non possit. Nam fuit uterq. ut exposui
antea cum studio atq. ingenio et doctrina prestans omnibus tum in suo
genere perfectus: ut neq. anthonio deesset hic ornatu orois neq. i crasso
redundaret. Ut igitur ante meridiem decesserunt paulumq. rege
runt. in primo hoc a se cocta animaduersum ee dicebat: omne illud tempus
meridianum crassum in acerrima atq. attentissima cogitatione posuisse sese
qui uultum eius cum ei dicendum eet: obtutumq. oculorum in cogitando
probe nosset. atq. in maximo rursus sepe uidisset cum debita opera quies
centibus alia in eam expediam uenisse in qua crassus lectulo posito recubisset
Cumq. cum in cogitatione desipsum ee censisset: statim recessisse atq. in
co silentio duas horas fere ee consumptas. Deinde cum omis inclinato iam

in postmeridianum tempus die uenissent ad crassum. Quid est inquit
ulius: minus ne sessum. et si admonitum uenimus te non flagitatum.
Cum crassus. an me tam impudentem esse existimatis ut uobis hoc presertim
minus putem diuicis posse debere. Quid nam inquit ille locus
an in media silua placet. Est enim is maxime et opacus et frigidus
Sane inquit crassus enim est in eo loco sedes huius non inopportuna
sermoni. Cum placuisset idem ceteris in siluam uenturum et ibi cum magna
expectatione audiendi confeditur

um crassus cum auctoritas atque amicitia tua tu antihoni
facilitas eripuit inquit michi in optima mea causa libertate
recusandi. quamquam in parcienda disputatione nostra cum sibi
de his que dici ab oratore oporteret sumeret. michi autem relinquere
ut explicarem quemadmodum illa ornari oporteret. ea diuisit que
seuincta esse non possunt. Nam cum omnis ex re atque ex uerbis constet oratio
neque uerba sedem habere possunt si rem subtraxeris. neque res lumen si uerba
seueneris. Ac michi quidem ueteres illi manus quiddam animi complexi
plus multo etiam uidisse uidentur quam quantum nostrorum ingeniorum
artibus intueri possunt. qui omnia hec que supra et subter unum esse et una uia
atque consensione nature constricta esse dixerunt. Nullum est enim genus
rerum quod aut auulsam a ceteris per seipsum constare. aut quo cetera
si careant. vim suam atque eternitatem conseruare possunt. Sed si hec maior
ratio esse uidetur. et hominum possit sensu ac cogitatione apprehendi. Est etiam
illa platone uera et tibi catulle certe non maledicta uox. omnem doctrinam
harum ingeniarum et humanarum artium uno quodam societatis
uinculo contineri. ubi enim perspecta uis est ratio eius qua cause rerum atque
euentus cognoscuntur. mirus quidam omnium quasi consensus doctrinarum con
sentisque reperitur. Sed si hoc quoque uidetur esse aliud quam ut id nos hinc sta
ti suspicere possimus. illud certe tamen quod amplexi sumus. quod profite
mur quod suscepimus. nosse et tenere debemus. una est enim quod et ego
hesterna die dixi et aliquot locis ante meridianos sermones significauit an
thomius. eloquentia quascumque in horas disputationes regiones uel delata
est. Nam siue de rebus natura loquitur siue de terra siue de diuina uel siue de
humana. siue ex inferiore loco siue ex equo siue ex superiore. siue ut impellat

67 3
homines siue ut doceret. siue ut deterreat siue ut conuictet siue ut leuiat
siue ad paucos siue ad multos siue inter alios siue cum suis siue secum
ruius est deducta rō nō fontibus et quocumq; inuaditur eodem ē instructū
ornatuq; commata. Sed qm̄ oppressi iam sumus opōibus nō nō uidē
uerum etiam hōm̄ leuiter eruditorum quiq; complecti tota nequeunt
hec facilio diuisa et quasi discretā concreta et qui tanq̄ ab aīo corpus
sic a sententijs uerba seungunt. quorum sine interitu neutrum fieri potest
non suscipiam orōe mea plusq; michi imponitur. tantum significato breui
neq; uerborum ornatum inueniri posse non paratis expressisq; sententijs
neq; ē ullam sententiam illustrem sine luce uerborum. Sed priusq; illa
conoz attingere quibus orōem ornari atq; illuminari pitem. proponam
breuiter quid sentiam de uniuerso genere dicendi. Natura nulla est ut
michi uideatur que non h̄ in suo genere res compluris dissimilis inter se
que tamen consimili laude dignentur. Nam et auribus multa percipim; q
que et si nos uocibus delectant tamen ita sunt uaria sepe: ut id quod proximi
audias iocundissimum ēē uideatur. Et oculis colliguntur pene innumera
biles uoluptates que nos ita capiunt ut unum sensum dissimili genere de
lectent et reliquos sensus uoluptates oblectant disparēs: ut sit difficile uidi
cum excellentis maxime suauitatis. At hoc idem quod ē in naturis rerū
transferrī p̄t etiam ad artes. una fingendi est ars in qua prestantes fuerūt
myro polidectus. lisippus qui omnes inter se dissimiles fuerunt. sed ita tñ
ut neminem sui uelis ēē dissimilem. una est ars ratiōisq; picture dissimiliq;
tamen inter se zeusio aglaophon appelles. neq; eorum quisq; est cui quicq;
in arte sua deesse uideatur. Et si hoc hoc in his quasi mutis artibus est
mirandum. et tamen uerum: quanto admirabilis in orōe atq; in lingua
que cum in hisdem sententijs uerbisq; uer sentur summas h̄ dissimilitu
dines. non sicut alij uisuperandi sunt. sed ut h̄ quos constat ēē laudandos
in dispari tamen genere laudentur. Atq; id primum in poetis cerni licet
quibus est proxima cognatio cum oratoribus q̄ sunt inter se enim pa
cuius artusq; dissimiles. q̄ apud grecos esthylus sophocles euripedes q̄q;
omnibus par pene laus in dissimili scribendi genere tribuatur. Aspicite
nunc eos homines atq; intuemini quorum de facultate querimus. quid
inter sit inter oratorum studia atq; naturas. Suauitatem ysochrates. subti. fe

lissas. animum hypericles. somnum eschmes. vni demosthenes habuit.
Quis eorum non egregius tñ cuiusq̄ nisi sui famulo. grauitatem affrica
nus. lenitatem leluis. asperitatem galba. profluens quiddam habuit car
bo et canorum. Quis horum non princeps temporibus illis fuit et suo
tunc quisq̄ in genere princeps. Sed quid ego uetera conquiram: cum
michi liceat uti presentibus exemplis atq̄ uiuis. Quid iocundius auribus
nostris unq̄ accidit huius orōe catulli. que est pura sic ut latine loqui
pene solus uideatur. sic autem grauis ut in singulari dignitate om̄is tñ
adsit humanitas ac lepro. Quid multa: istum audiens equidem sic uidi
rare soleo. quicquid addideris aut mutaueris aut detraxeris. uiciosius et
deterius futurum. Quid n̄ hic cesar. Nonne nouam quandam rōem
attulit orōis et dicendi genus induxit prope singulare. Quis unq̄ res
preter hunc tragicas pene comice. tristes remisit. seueras hilare. foren
ses serena prope uenustate tractauit. atq̄ ita ut neq̄ iocis magnitudine
rerum excluderetur nec grauitas faceret immueretur. Erre presentes duo
prope equales subpicius et cotta. quid tñ inter se dissimile quid tam in suo
genere prestans. limatus alter et subtilis. rem explicans proprijs aptisq̄
uerbis. heret in rā semper et quid uidui probandum sit cum acutissime
uidit om̄isio ceteris argumentis. in eo mentem orōemq̄ desiguit. Subpi
cius autem fortissimo quodam animi impetu plenissima et maxima
uere summa contentione corporis et dignitate motus uerborum quoq̄ ea
grauitate et copia est ut unus ad dicendum instructissimus a natura eē
uideatur. Ad nosmetip̄os iam reuertor. qm̄ si sumus semper comparati
ut hom̄i sermōibus quasi in aliquod contentione iudicium uocaremur
Quid tam dissimile q̄ ego in dicendo et anthomus: cum ille is sit orator
ut nichil eo posset eē prestancius. Ego autem quanq̄ memet meū peni
tet. tñ hoc maxime cum in comparatione coniungar. uidetis ne genus
hoc quod sit anthom̄ forte uehemens comotum. in agendo pronuntia
et ex omni parte cause septum. acce acutum enucleatum. in unaquaq̄
re commorans. honeste cedens. acriter insequens. terrenis supplicans. su
ma orōis uarietate. nulla m̄arum aurum sacietate. Nos autem qui
cunq̄ in dicendo sumus: qm̄ eē aliquo in numero uobis uidemur certe
tamen ab huius multum genere distamus. Quod quale sit non est

meum dicere: propterea quod minime sibi quisque notus est difficillime
 de se quisque sentit. Sed tunc dissimilitudo intelligi potest et ex motus mei
 mediocritate: et ex eo quod quibus uestigijs primum institui in his fere soleo
 perorare. Et quod aliquanto me maior in uerbis et in sententijs eligendis
 quod labor et cura torquet uerentem ne si paulo absolutior fuerit oratio
 non digna expectatione et silentio fuisse uideatur. Quod si in nobis quoad
 sumus tante dissimilitudines tam certe res cuiusque proprie et in ea ua-
 rietate fere melius a deteriore facultate magna quam genere distinguitur.
 Neque omne laudatur quod in suo genere perfectum est. Quid censetis
 si omnes qui ubique sunt aut fuerunt oratores amplecti uoluimus. nonne
 fore ut quot oratores. totidem pene reperiantur genera dicendi. Ex quibus
 mea disputatione forsitan occurrat illud si pene innumerabiles sint quasi
 forme figureque dicendi: specie disparces genere laudabiles non posse ea
 que inter se discrepant. hisdem preceptis atque in una institutione formari.
 Quod non est ita diligentissimeque hoc est eis qui institunt aliquos atque
 erudunt uidentium quos sua quemque natura maxime ferre uideatur. Et
 enim uidemus ex eodem quasi ludo summorum in suo cuiusque genere arti-
 ficum et ingridum exisse discipulos dissimiles in uerse artium laudandos
 cum ad cuiusque naturam institutio doctoris accommodaretur. Cuius est uel
 maxime insigne illud exemplum ut ceteras artes omittamus. quod dicebat
 forateca doctor singulis se calcantibus in ephoro: contra autem in theopropo
 fremi uti solere. Alterum exultantem uerborum audacia reprimebat. alter
 euertentem et quasi uerecundantem imitabat. Neque eos similis effecit in
 ter se. sed tantum alteri affingit de altero limauit ut id confirmaret in
 utroque quod utriusque natura pateretur. Hec eo michi predicanda fuerunt
 ut si non omnia que preponerentur a me ad omni uerum studium et ad gen-
 id quod quisque uestrum in dicendo probaret adhereret a id a me genus ex-
 primum sententio quod maxime michi ipse probaretur. Ergo hec et agenda
 sunt ab oratore que explantur anthomus et dicenda quodammodo. Quidnam
 igitur dicendi est modus melior. (nam de actione post uidero) quam ut latine ut
 plane ut ornate ut ad id quodamque agatur apte congrue utque dicamus. Atque
 eorum quidem que duo prima dixi. rationem non arbitror expectari a me
 puri laudique sermonis. Neque enim conamur docere cum dicere quod loqui uesnat

nec sperare qui latine non possit hunc ornate esse dicturum. Neque uero qui non dicat quod intelligamus hunc posse quod admiremur dicere. Inquam? igitur hec que corrigionem huius facilem usum necessarium. Nam alterum traditur litteris doctrinaque puerili. alterum adhibetur ob omnem eam causam ut intelligatur quid quisque dicat. quod uidemus ita esse necessarium ut tamen eo minus nichil esse possit. sed omnis loquendi elegantia quamque expolitur scientia litterarum tamen augetur legendis oratoribus et poetis. Sunt enim illi ueteres qui ornare mundum poterant ea que dicebant omnes prope preclare locuti quorum sermone assuefacti qui erunt ne cupientes quidem poterunt loqui nisi latine. Neque tamen erit utendum uerbo his quibus iam consuetudo nostra non utitur nisi quando ornandi causa parat. quod offendam sed usitatio ita poterit uti lectissimus ut utatur his que in ueteribus erit scriptis studiose et multum uolutatus. Neque ut latine loqui non solum uidentur est ut et uerba efferamus ea que nemo iure reprehendat et ea sic et casibus et temporibus et genere et numero que seruemus ut ne quid perturbatum et discrepans aut preposterum sit. sed etiam lingua et spiritus et uocis sonus et ipse moderandus. Nolo exprimi litteras picti diuis. nolo obscurari negligentius. Nolo uerba exiliter examinata exire nolo inflatu et quasi anhelata exire. Nam de uoce nondum ea dico que sunt actionis sed hoc quod michi cum sermone quasi coniunctum uidetur. Sunt enim certa uicia que nemo est qui effugere cupiat. molles uox aut muliebris aut quasi extra modum absorta atque absurda. Est autem uicium quod nonnulli de industria confectantur. rustica uox. et agrestis quosdam delectat quo magis antiquitatem si ita sonet eorum sermo retinere uideat. ut tuus catulle sodalis. l. cocta gaudere michi uidetur grauitate lingue sonus que uocis agresti. Et illud quod loquitur priscum usum mihi putat si plane fuerit rusticanum. Me autem tuus sonus et subtilitas ista delectat. omitto uerborum quamque est caput. uerum id affert uano. docent littere confirmat consuetudo et legendi et loquendi. Sed hanc diuis suauitatem que exiit ex ore que quidem inuicem ut apud grecos actiorum. sic in latino sermone huius est uerbo magne propria athenis iam diu doctrina iporum atheniensium in terris domitium tantum in illa urbe remanet studiosum quibus uacant ciues peregrinum fruuntur capti quodammodo nomine urbis et auctoritate

Tamen eruditissimos homines asiaticos quibus athenensis indoctus non
 uerbis sed sono uocis nec tam bene quam suauiter loquendo facile superabit.
 Nostri minus student litteris quam latine tamen ex istis quos nostros urbans
 in quibus minimum est litterarum: nemo est quin litteratissimum togatorum
 omnium. Et valerium soranum lenitate uocis atque non oris pressu et sono facile
 uincat. Quare cum sit certa quedam uox romani generis uerbisque propria
 in qua nihil offendi nihil displicere nihil animaduerti possit nihil so
 nare aut olere peregrinum: hanc sequamur: neque salum rusticam aspita
 tem sed etiam peregrinam insolentiam fugere distamus. Equidem cum
 audio socrum meam leliam: facilius enim mulieres incorruptam anti
 quitatem conseruant quam multorum sermonis expertes ea tenent semper que
 prima didicerunt: sed eam sic audio ut plautum michi aut neuium uidear
 audire sono ipse uox ita recto et simplici est ut nihil ostentationis aut im
 itationis asserere uideatur. Ex quo sic loquitum esse eius patrem iudico: sic
 maiores non asperere ut ille quem dixi non uaste non rustice non hulle sed
 presse et equabiliter et leniter. Quare cora noster cuius tu illa lata sul
 pici nonnumquam imitaris ut potam litteram tollas et e plenissimum dicas
 non michi oratores antiquos sed messoris uideris imitari. Hic cum
 arrisisset sulphuricus ipse sic agam uobiscum inquit crassus ut quam me loqui
 uolueris aliquid de uestris uox audiat. Utinam quidem inquit ille: id
 enim ipsum uolumus: idque si feceris: multa ut arbitror hodie uicia ponemus.
 At enim non sine meo periculo crassus inquit possum sulphurici te reprehendere
 quam anthonium michi te simillimum dixit sibi uideri. Tum ille tamen quod mo
 nit: idem ut ea que in quoque magna esse imitaremur. Ex quo uereor
 ne nihil sim tui nisi suppletionem pedis imitatus et pauca quedam uerba
 et aliquem si forte motum. Ergo ista inquit crassus que habes a me non
 reprehendo ne meipsum irideam: Sunt autem mea multo et plura et ma
 iora quam dico. Que autem sunt aut tua plane aut imitatione ex aliquo ex
 sa de his te si quo me forte locus admonuerit commonebo. Pretereamus
 igitur precepta latine loquendi que puerilio doctrina tradit et subtilior cog
 nitio ac ratio litterarum alit aut consuetudo sermonis cotidiani ac domestici
 libri confirmant et lectio ueterum oratorum et poetarum. Neque uero in illo
 altero diuino commoremur: ut disputemus quibus rebus assequi possimus

ut ea que dicimus intelligantur latine scilicet dicendo uerbis usitatis ac
proprie demonstrantibus ea que significari ac declarari uolumus sine am-
biguo uerbo aut sermone non minus longa continuatione uerborum no-
ualde productis his que similitudinis causa ex aliis rebus transferuntur
non discrepans sententia non preposteris temporibus non confusis personis
non perturbato ordine Quid multa tam facilius est tota res ut michi per-
mirum sepe uideatur cum difficilis intelligatur quid patronus uelut dicitur
quod si ipse ille qui patronum adhibet de re sua diceret. Ipsi enim qui ad nos
causae deferunt ita nos plerumque ipsi docent ut non desideres planius dici
Easdem res autem simul ac fufius ac uester equalis pomponius agere ce-
pit non eque quid dicant nisi admodum attendi intelligo. ita confusa est
oratio ita perturbata. nichil ut sit primum. nichil ut secundum. tantaque inso-
lencia ac turba uerborum ut oratio que lumen adhibere rebus debet ea obs-
curitatem et tenebras afferat. Atque ut quodammodo ipsi sibi in dicendo
obstrepere uideantur. Verum si placet quam hec satis spero uobis equidem
certe maioribus molesta et putida uideri ad reliqua aliquanto odiosiora
pergamus. Atqui uides inquit anthomus cum alias res artemius
quod te in uicia qui adduci possumus. de me enim comicio. relucio ut omnibus
rebus te sectemur te audiamus. ita de horridis rebus inuida. de ieiunio
plena. de per uulgatis noua quedam est oratio tua. facile enim inquit
anthoni partes hec fuerunt due quas modo percurrere uel potius pene pre-
terit latine loquendi. relique sunt magne implicite uarie graues quibus
omnis admiratio inuenitur omnis laus eloquentie continetur. Nemo enim
unquam est oratorem quod latine loqueretur admiratus. Si est aliter. irridet
neque eum oratorem tantummodo sed hominem non putant. Nemo extulit
eum uerbis quanta dixisset ut qui adessent intelligerent quid diceret si
contempsit eum qui minus uel id facere potuisset. In quo igitur homines
exhorrescunt quem stupescunt dicentem intuentur. In quo exclamant
quem deum ut ita dicam inter homines putant. qui distincte qui ex-
plicate qui habundanter qui illuminato et rebus et uerbis dicunt et
in ipsa oratione quasi quendam numerum uersumque conficiunt. Idest quod
dico ornate quidem moderantur ut rerum ut personarum dignitates
ferunt. hi sunt in eo genere laudandi laudis quod ego aptum et graues

nomen et qui ita dicerent eos negat adhuc se uidisse anthonius Et
 his hoc nomen dixit eloquentie solis esse tribuendum. Quare omnes istos
 me auctore deridete atque contemnite qui se horum qui nunc ita appellat
 rethorum preceptis omnem oratorum uim complexos esse arbitrantur
 Neque adhuc quam personam teneant aut quid profiteantur intelligere
 potuerunt. Verum enim oratori que sunt in hominum uita quando quidem in
 ea uersatur orator atque ea est ei subiecta materies omnia que sita omnia
 audita lecta disputata tractata esse debent. Est enim eloquentia una quodam
 de summa uirtutibus quoniam sunt omnes uirtutes equalis et pares: sed in
 est species alia magis alia formosa et illustris sicut her uis que scientiam com
 plexa rerum sensa mentis et concilia sic uerbis exprimat ut eos qui audiunt
 quocumque intubuerit possit impellere. Que quo maior est uis hor
 est magis probitate uiuendi summaque prudentia quarum uirtutum
 exercitiis si dicendi copiam tradiderimus non eos quidem oratores
 efficeremus sed futuris quedam arma dederimus hanc quam co
 gitandi pronuntiandi que rationem uimque dicendi ueteres greci sapientiam
 nominabant. hinc illi ligures hinc pitagora hinc solones atque ab hac
 similitudine corinthiam nostri fabrium cathones scipiones fuerunt non
 tamen fortasse docti sed impetu mentis simili et uoluntate. Eadem
 autem alia prudentia sed consilio ad uite studia dispari quidem atque
 otium secuti ut pitagoras democritus anaxagoras a reuendis ciuita
 tibus totos se ad cognitionem rerum transfulerunt. Que uita propri
 tranquillitatem et propter ipsius scientie suauitatem qua nichil est hominibus
 iocundius plucio quam utile fuit rebus publicis delectauit. Itaque ut ei studio
 se excellentissimo uicentis homines dederunt ex ea summa facultate
 uacui ac liberi que multo plura quam erat nature doctissimi homines ocio
 nimo et uigente ueremus affluentes curanda sibi esse ac querenda et
 inuestiganda dixerunt. Nam uetus quidem illa doctrina eadem uide
 tur et recte facienda et benedicendi magistra Neque disuncti doctores
 si idem erant uiuendi preceptores atque dicendi ut ille apud homerum
 femp qui se a peloo patre achilli uiuam comitem esse datum dicit ad bellum
 ut illum efficeret oratorem uerborum actorumque rerum Sed ut homines
 labore et assiduo et cotidiano assueti cum tempestate ea ope prohibentur

ad pilam se aut ad talos aut ad tessaras conferunt aut etiam nouum
sibi ipse aliquem excogitant in ocio ludum. sic illi a negotio publicis
tanquam ab opere aut temporibus exclusi aut uoluntate sua feriati. totos
se alii ad poetas alii ad geometras alii ad musicos contulerunt. Alii
etiam ut dialectici nouum sibi studium ludumque pepererunt. Atque in
his artibus que repperite sunt ut puerorum mentes ad humanitatem
fringerentur atque uirtutem omne tempus atque etates suas consumpserunt
Sed quod erant quidam huiusmodi multi qui aut in re per se propter anticipatam
que non potest esse seueritate faciendi dicendique sapientiam florent ut the
mistodes ut pericles ut theramenes aut quibus in re per se
uerfarentur sed ut huiusmodi eiusdem sapientie doctores essent ut gorgi
as et asmachus socrates inuenti sunt qui cum ipse doctrine ingenio
habundarent a re autem civili et a negotio animi quodam iudicio ab
horerent hanc dicendi exercitationem exagitarent atque contemnerent
Quorum princeps socrates fuit is qui omni eruditorum testimonio to
tusque iudicio grece cum prudentia et acuminis et uenustate et subtilitate
tamen uero eloquentia uarietate copia quam secumque in partem dedisset
omni fuit facile princeps is qui hoc que uincit nos querimus tractarent
agerent docerent. tamen nouum appellarentur uno quod omni optimarum
rerum cognitio atque in his exercitatio philosophia nominaretur. hoc eodem no
men eripuit. sapienterque sentiendi et ornate dicendi scientiam re cohe
rentes disputationibus suis separauit. Cuius ingenium uariosque sermo
nes immortalitati scriptis suis plato tradidit. cum ipse litteram socrates
nullam reliquisset. hinc dissidium illud exortit quasi lingue atque cordis
absurdum sane et inutile et reprehendendum ut alii nos sapere nos di
cere docerent. Nam essent plures orti fere a socrate quod ex illius uariis et
diuersis et in omnem partem diffusis disputationibus alius aliud appre
henderat profertur sunt quasi familie dissidentes inter se et multum
diuinitate et dispares cum tamen omnes se philosophi socraticos et dici uellent
et esse arbitrarentur. Ne primo ab ipso platone aristoteles et senocrates
quorum alter peripateticorum alter achademie nomen obtinuit. deinde
ab antisthene qui parientiam et diuitiam in socratico sermone maxime
adamarat. Cuius primum deinde stoici cum ab aristippo quem ille magis

.3.
91

uoluptarie disputationes delectarent. Cyneraica phia manant qua
ille et eius posteris simpliciter defenderant hi qui nunc uoluptate ora
metuntur dum uerecundus id agunt nec dignitati satisfaciunt qua
non aspernantur nec uoluptatem tuentur quam amplectari uolunt. fu
erunt etiam alia genera phorum qui se omnes fere socraticos esse dicebant
creticorum erulliarum megareorum pyreneorum Sed ea horum uel et
disputationibus sunt iam fracta et extincta ex illis que remanent ea phia
que suscepit patrocium uoluptatis et si cui uera uideatur procul abest
tamen ab eo uirum quem querimus et quem auctorem publici consilii et rege
de ciuitatis ducem et sententiae atque eloquentiae principem in senatu in po
pulo in causis publicis esse uolumus. Nec ulla tamen ei phie fiet iniuria
a nobis. Non enim repelletur inde quo aggredi cupiet sed in ortulo qui
eset suo ubi uult. ubi etiam recubans molliter et delicate nos auocat a
rostris a iudiciis a curia fortasse sapienter ac presertim a re publica. Verum
ego non quero nunc que sit phia uerissima sed que oratori conuincta
maxime. quare istos sine ulla contumelia dimittamus. Sunt et boni uiri
et qui sibi ita uidentur beati tantumque eos admonemus: ut illud etiam si
est uerissimum tantum tamen tantum misterium teneant quod negant uer
sari in re publica esse sapientis. Nam si hoc nobis atque optimo cuique persuaserit
non poterunt ipsi esse id quod maxime cupiunt otiosi. Stoicos autem quos
minime improbo dimitto. tamen nec eos iratos uereor qui omnino uerba
nesciunt. atque hanc ab eis habeo gratiam quod soli ex omnibus eloquentiam
uirtutem ac sapientiam esse dixerunt sed utrumque est in his quod ab hoc que
instruimus oratore ualde abhorreat uel quod omnes qui sapientes non sunt
seruos latrones hostes insanos esse dicunt. neque tamen quenquam esse sapientem
valde autem est absurdum ei concionem aut senatum aut ullum genus
hominum committere cui nemo illorum qui adsint sanus nemo cuius nec
liber esse uideatur. Acredit quod oratio etiam genus huius fortasse subtile et certe
acutum sed ut in oratore exile mistatum abhorrens ab auribus uulgi.
obscurum mane uerbum atque eiusmodi quo uti ad uulgus nullo modo
possit. Alia enim et bona et mala uidentur stolis et ceteris ciuibus uel
potius gentibus. alia uis honoris ignominie premii supplicii. uere an seque
nichil ad hoc tempus. sed ea si sequamur nullam unquam rem dicendo expe
dire possit.

Feliqui sunt peripatetici et achademici quamquam achademicorum nomen
est unum sententiae due. Nam christipus platonis sororis filius et ze-
nocrates qui platonem audierat. et qui zenocratem polemo et crantor
nichil ab aristotile qui una audierat platonem magno opere dissentit
copia fortasse et uarietate dicendi pares non fuerunt. Arcesilas pri-
mum qui polemonem audierat ex uariis platonis libris sermionibusque
socratis hoc maxime arripuit. nichil esse certi quod aut sensu aut animo
percipi possit. Quem ferunt ex nimio quodam usu lepore dicendi asperna-
tum esse omne animi sensusque iudicium. primumque instituisse quamquam id
fuit socraticum maxime non quod sentiret ostendere. sed contra id quod dicitur
se sentire dixisset putare. hinc haec recentior achademia manauit. in qua ex-
tuit diuina quadam celeritate ingenii dicendi que copia carneades. cuius
ego et si multos auditores cognoui athenis. tamen auctores certissimos
laudare possum et socrum meum senolam qui eum rome audiuit ad-
ulescens. et quod metellum. l. f. familiarem meum clarissimum virum qui
illum a se adolescente athenis iam affectum senectute multos dies au-
ditum esse dicebat. haec autem ut ex appennino fluminis sic ex con-
9 uento sunt doctrinarum facta diuortia. ut philo tanquam in superum mare
ionium defluerunt grecum quoddam et portuosum. Oratores autem
iferum hoc tuscum et barbarum stupulosum atque infestum laborerent. in
quo etiam ipse ulyses errasset. Quare si haec eloquentia atque hoc oratore
contenti sumus qui sciat aut negare oportere quod arguatur. aut si id non
possit. tamen ostendere quid is fecerit qui infamuletur. aut recte factum
aut alterius culpa aut iniuria aut ex lege. aut non contra legem aut in-
prudencia aut necessario aut meo nomine usurpandum quod arguatur
aut non ita agi ut debuerit aut lucret. et si satis esse putatis ea que isti
scriptores artis docent discere. que multo tamen ornatus quam ab illo dicuntur
et uberius explicauit anthomus. sed si his contenti estis atque his etiam qui
dicit uolueritis a me. ex ingenio quodam oratore nimis in campo. in exiguo
immo sane iurum compellitis. si ueterem illum periclen. aut hunc etiam
qui familiarior nobis propter scriptorum multitudinem est demosthenes
sequi uultis. et si illam preclaram et eximiam speciem oratoris perfecti et pul-
chritudinem adamastio. aut uobis haec carneadia aut illa aristotilia uis com-

39
72

prehendenda est. Namque ut amedigi ueteres illi usque ad socratem omnem
omnium rerum que ad mores hominum que ad uitam que ad uirtutem que
ad rem publicam pertinebant cognitionem et scientiam cum dicendi ratione di-
gebant. Postea dissociati ut exposui a socrate. Diserti a doctis et demum a so-
craticis item omnibus philosophi eloquentiam despererunt. oratorem sapientiam
neque quidem ex alterius parte detegerunt: nisi quod illi ab his aut ab his illi
mutuarentur. Ex quo promissa haurirent si manere in pristina ratione uo-
lissent. Sed ut pontifices ueteres propter sacrificiorum multitudinem
tristis uitae epulones esse uoluerunt: cum essent ipsi a numa ut etiam illud ludu-
rum epulare sacrificium facerent instituti. sic socratici a se causas actores
et a ceteris philosophi nomine sepauerant: cum ueteres dicendi intelligendi muni-
ficam societatem esse uolissent. Cuius cum ita sint paulum equidem despecta
bor et petam a uobis ut ea que dicam non de memetipso sed de oratore dice-
putetis. Ego enim sum is qui cum summo studio patrie in puericia doctus
essem et in forum ingrem tantum quantum ipse sentio non tantum quantum
ipse forsitan uobis uideat detulisse. Non possum dicere me hec que nunc
complector perinde ut dicam discenda esse didicisse. quippe qui omnem maturam
ad publicas causas accesserim. annosque natus unum et uiginti nobilissimum
hominem atque eloquentissimum in iudicium uocatum cui disciplina fuit
forum magis usus et leges et instituta populi. Mosque maiorum paululu-
sententio istarum artium de quibus loquor. gustauit questor in asia cum esse
equalem fore meum ex academia rethorem nactus metrodorum: illum de
cuius memoria commemorauit anthimus. Et inde decedens athenis ubi
ego diutius esse moratus. nisi athenensibus quod misteria non referrent
ad que biduo seruis ueneram fuerissem. quare hoc quod complector tam
tam scientiam unquam doctrine non modo non pro me sed contra me temporis
Non enim quid ego sed quid orator possit disputo. Atque hos omnes qui artes
rethoricas exponunt perridiculos scribunt enim de licum genere et de pu-
cris et de narrationibus. Illa uero autem eloquentie tanta est ut omnem re-
uertutum officiorum omniumque doctrine nature que mores hominum que aetas
que uitam continet originem uim mutationesque contineat. Et adem mores
leges uera describat. rem publicam regat. omnia que ad quamcumque rem pertine-
ant ornate copioseque dicat. In quo genere nos quidem uersamur tantum

quantum possumus / quantum mediocri doctrina quantum usu ualemus
Neque tamen istis qui in una phia quasi tabernaculum uite sue colloca-
runt multam sane in disputatione concedimus. quid enim meus fami-
liaris gallus uellus afferre potest: quamobrem uoluptas sit summum
bonum quod ego non copiosius possum uel tutari si uelim uel refellere
ex illo loco quos exposuit anthonius hac dicendi exercitatione in qua
uellus est rudis unusquisque nostrum est uersatus. Quid est quod aut
septus pompeius aut duo balbi aut meus amicus qui cum panecio uixit
M. uicellus de uirtute hominum stoici prout dicere / qua in disputatione ego
his debebam aut uestrum quisque concedere. non est enim phia similis
artium reliquarum. Nam quid faciet in geometria qui non didicerit
quid in musicis / aut taceat oportebit aut uesarius quidem iudicetur
hec uero que sunt in phia uigens eruantur ad id quod in quocumque ueri-
simile est eliciendum acutis atque acerbis ea que exercitata oratione po-
luntur. hic nosse uulgaris orator si minus est doctus. utamen in dice-
do exercitatus hac ipsa exercitatione communis istos quidem phos nros
uerberabit Neque se ab his contemni neque despiciet. Sin aliquis extiterit
aliquando qui aristotelico more de omnibus rebus in utramque sententiam
possit dicere et in omni causa duas contrarias orationes preceptis illius
cognitis explicare. aut hoc arcesile modo et carneadi contra omnem quod
propositum sit differat quique ad eam rationem exercitationemque aduen-
gat hunc rethorum usum moremque exercitationemque dicendi ideo uer-
te perfectus ideo solus orator. Nam neque sine forensibus neruis satis uehe-
mens et grauis nec sine uarietate doctrine satis politus et sapiens esse orator
potest quare coracem istum uestrum patiamur nos quidem pullos suos
excludere qui euolent clamatores odiosi ac molesti. Pamphilumque nescio
quem suum in infulis tantam rem tanquam puerilis diuitias aliquas
depingere. Nosque ipsi hac tam exigua disputatione hesterni et hodie
in dei totum oratorum munus explicamus dummodo illa res tanta sit
ut omnibus phorum libris quos nemo oratorum istorum unquam attigit com-
prehensa esse uideatur

22
unum catullus hanc quam hercule inquit crasse mirandum est
esse in te tantam dicendi uel uim uel suauitatem uel copiam

quem quidem antea natura rebar ita dicere ut michi non solum orator
 summus sed etiam sapientissimus homo uiderere. Nunc intelligo
 illa te semper potiora dixisse que ad sapiam spectarent atq; ex his hanc
 dicendi copiam fluxisse. Sed tamen cum omnino gradus etatis recorder
 tue: cumq; uitam tuam ac studia considero: neq; quo tempore ista didi
 ceris uideo nec magnopere te istis studiis hominibus et libris intelligo
 deditum. Neq; tu possim statuere utrum magno inter te illa que mi
 chi persuades maxima ee aduumenta potuisse in tuis tantis occupacionib;
 perdiscere: ac si non potueris posse isto modo dicere. Hinc crassus
 hoc tibi inquit catulle primum persuadeas uelim: me non multo scius
 facere cum de oratore disputem ac facerem si eet michi de hystrione di
 cendum. Negarem enim posse eum satisfacere in gestu: nisi palestram
 nisi saltare didicisset. Neq; ea cum dicerem me ee hystrionem nate esse
 sed fortasse non stultum aliam artificij existimatozem. Similiter nunc de
 oratore uero impulsu loquor summo scilicet: semper enim quacunq; de arte
 aut facultate queritur: de absoluta et perfecta queri solet. Quare si iam
 me uultis ee oratorem: si etiam sat bonum si bonum demq; non repug
 nando. Quid enim nunc sum ineptus ita me existimare scio: quod si ita
 est: summus tamen certe non sum. Neq; enim apud homines res e ulla
 difficilior neq; maior nec que plura aduumenta doctrine desideret. Atq;
 qm de oratore nobis disputandum est: de summo oratore dicam nate est.
 Vis enim et natura rei nisi perfecta ante oculos ponitur qualis et quata
 sit intelligi non potest. Me autem catulle fateor neq; hodie in istis libris
 neq; cum istis hominibus uiuere. Nec uero id quod tu recte meministi
 illum unq; habuisse sepositum tempus ad discendum ac tantum tribus
 se doctrine temporis quantum michi puerilis etas forenses ferie conces
 serunt. Ac si queris catulle de doctrina ista quid ego sentiam: non tantum
 ingenioso homini: et ei qui forum: qui curiam: qui causas qui rem p. spect
 tat opus ee arbitrori temporis: quantum sibi hi sumpserunt quos discen
 tes uita defecit. Enid enim artes aliter ab his tractantur qui eos ad usum
 transferunt: aliter ab his qui earum artium tractatu delectati nichil in
 uita sunt aliud acturi. Magister hic summum summa cum senectute
 est: et cotidie commentatur. Nichil enim curat aliud: atq; uelocius puer

addidicerat. sed q̄ erat aptus ad illud totumq; cognovit. fuit ut est apud
Lucillum quibus bonus ip̄e famulus in ludis a rudibus cuius satis asper
sed plus opere foro tribuebat amicitia rei familiarum. Valerius cotidie cantat
bat. Erat enim scimus. quid faceret aliud. at numerius furus nō
familiaris cum est commodum cantat. est enim paterfamilias. est eques rōng
puer didicit quod discendum. Eadem rō est harum artium maximarum
die et noctes iurum summa uirtute et prudentia uidetamus phō cum
operam daret. Q. Tuberonem aut eius amicum uix intelligeres id age
cum ageret tamen affricanum. ista distantur facile. si et tantum sumas
quantum opus sit. et habeas qui docere fideliter possit et scias etiam ip̄a
discere. Sed si tota uita nichil uelut aliud agere ip̄a tractatio et questio
cotidie ex se trahit aliquid quod cum desideriosa delectatione uestiges. ita
fit ut agitatione rerum sit infinita cognitio. facili usus doctrinam confu
met mediocre opera tribuatur. memoria studiumq; permaneat. libet
autem semper discere ut si uelim ego talis optime ludere aut pile studio
teneat. etiam fortasse si assequi non possum. Et alii quia preclare sanū
uehementius q̄ rā postulat delectantur. ut tunc pile. nulla talis. quare
nichil est q̄ quisq; magnitudinem artium ex eo q̄ senes discunt pertimes
cat. Namq; aut senes ad eas accesserunt aut usq; ad senectutem in studio
detinentur aut sunt tardissimi. Res quidem se mea sententia sic habet. ut
24 nisi quod quisq; cito potuerit nunq; omnino possit perdiscere. Tam
iam inquit Catullus intelligo crasse quid dicas et hercule assentior. Satis
uideo tibi homini ad perdiscendum arcerimo ad ea cognoscenda que dico
fuisse tempore. Pergo ne inquit crassus me quid dicam de me non de
re p̄. putare dicere. Sed iam si placet ad iustitia redeamus. Mihi uero
catullus inquit placet.

um crassus quorsum inquit hec spectat inquit tam longa et
tam alte repetita orō. hec due partes que michi supersunt
illustrande orōis ac totius eloquentie cumulande. quarum altera diu orōe
postulat. altera apte hanc habet uim ut sit maxime iocunda q̄ maxime
in sensu eorum qui audiunt influat. et q̄ plurimo sit rebus instructa.
Instrumentum autem hoc forense litigiosum ac tractatum ex uulgi opi
nionibus exiguum saneq; mendicium est. Illud rursus ip̄m quod tradunt

74

ip̄i qui profitentur se dicendi m̄gr̄os non multum est maus q̄ illud uulga
re ac forense. apparatu nobis opus est. et rebus exquisitis undiq; collectio
accessit. compositio. ut tibi cesar. faciendum est ad annum ut ego in edili
tate laboraui. q; cotidianis et uernaculis rebus satisficere me posse huic po
pulo non putabam. uerborum eligendorum et collocandorum facilio est uel
ratio. uel sine ratione ip̄a exercitatio. rerum est silua magna. quam cum
gr̄eci iam non tenerent. ob eamq; causam uiuentis nostra dediceret. pene
discendo etiam latinum si dno placet hoc biennio m̄gr̄i dicendi exiterunt. quos
ego censor edicto meo subfulem. non quo ut nescio quos dicere aiebant. acui
ingema adulescentium uollem. sed contra ingema obtundi nolui. corroboraui
impudentiam. Nam apud gr̄ecos qui eiusmodi eent uidebam. tamen eē
preter hanc exercitacionem lingue doctrinam aliquam et humanitatem
dignam senectia. hoc uero nouos m̄gr̄os nichil intelligebam posse dicere nisi
quod auderent. quod etiam cum bonis rebus conuictum per seipm̄ est mag
no opere fugiendum. hoc cum unum traderetur et cum impudencie lud
eēt. putauim eē censorio ne longius id serperet. prouidere. quamq; non herita
statuo atq; decerno. ut desperem latine ea de quibus disputamus tradi ac
perpoliri. Patitur enim et lingua n̄ra et natura rerum ueterem illam
excellentemq; prudentiam gr̄ecorum ad nostrum usum moremque transferri.
Sed hominibus opus est eruditio qui adhuc in hoc quidem genere nostro
nulli fuerunt. S̄m qm̄ exiterunt etiam gr̄ecis anteposendi. Ornatur igit
orō genere primum et quasi quodam colore et suto suo. Nam ut grauis ut
suauis. ut eruditus. ut liberalis. ut admirabilis. ut politus. ut sensus. ut dolores
habeat. quantum opus sit non est singulorum articulorum. In toto spectant
hec corpore. ut porro conspersa sit quasi uerborum sententiarumq; floribus.
id non debet eē fuscum equaliter per omnem orōem. sed ita distinctum ut sit
quasi in ornatu disposita quedam insignia et lumina. Genus igitur dicendi
est eligendum quod maxime teneat eos qui audiant. et quod non solum
delectet. sed etiam sine sacietate delectet. Non enim a me iam expectari
puto ut moueam ut caueatis. ne exilis ne inculta sit uestra orō. ne uulga
ris ne mobsoleta. Aliud quiddam maus et ingema me hortantur. uia et
etates. difficile enim dictu est quenam causa sit cur ea que maxime sensu
nros impellunt uoluptate et specie prima acerrime commoueant. ab his

celererrime fastidio quodam et sacietate abalienemur. Quanto colorum
pulcritudine et uarietate floridiora sunt in picturis nouis plerumque quam in
ueteribus que tamen etiam si primo aspectu nos ceperint diuicia non de
lectant: cum idem nos in antiquis tabulis illo ipso horrido obsoletoque tene
amur. Quanto molliores sunt et delicatiores in tantu flexiones et false
uocule: quam certe et seueri quibus tamen non modo austerio sed si sepius fiant
multitudo ipsa reclamant. licet hoc uidere in reliquis sensibus. Vinquentum
minus diu nos delectari summa et acerrima suauitate conditum quam hinc mo
deratis et magis laudari que rerum quam que crocum oleere uideantur. In ipso
tactu etiam modum et molliudine et lenitate: quum etiam gustus qui est
sensus ex omnibus magnus uoluptarius quum preter ceteros sensus dulcedine
commouetur: quicquid id quod ualde dulce est aspernatur ac respuit. Quis potest
ne uti ac cibo dulci diuicius potest quam uti utrumque in genere ea que leniter sensum uo
luptate moueant facillime fugiant sacietatem. Sic omnibus in rebus uo
luptatibus magnum fastidium finitimum est: quo hoc minus in oratione
miramur in qua uel ex poetis uel ex oratoribus possumus iudicare con
cinnam distinctam ornatum festinam sine intermissione sine reprehensionem
sine uarietate: quum claris sit coloribus picta uel poesis uel oratio
non posse in delectatione esse diuturna. Atque eo citius in oratorum aut in po
ete cunctis ac furo offenditur quam sensus in nimia uoluptate natura
non mente faciantur in scriptis et dictis non aurium solum sed animi
iudicio etiam magis infucata uicia noscuntur. Quare bene et preclare
quum nobis sepe dicatur belle et festiue minus sepe uolo quam illa ipsa
exclamatio non potest melius sit uel in crebra: sed habeat tamen in di
cendo illa admiratio ac summa laus umbram aliquam et recessum quo
magis id quod erit illuminatum excitare atque emmere uideatur.
Nimium agit hinc uersum rosarius eo uestu quo potest. Nam sapiens
uirtuti honorem premium haud predam petit sed abiit proorsus ut in
proprios et quid uideo ferro septus possidet sedes sacras intrat aspi
ciat ^{ad} mirretur stupescat. Quid ille alter: quid petam presidium quam leniter
quam remisse quam non actuose. Instat enim o pater o patria o priami domus
in quo tanta commoueri actio non possit si cetera consumpta superiore
motu et exhausta. Neque id actores prius uiderunt quam ipsi poete quam demum

illi etiam qui fecerunt modulos a quibus utriusque summittitur aliquid
 demum augetur extenuatur inflatur narratur distinguitur Ita sit
 nobis igitur ornatus et suavis orator. Nec tamen potest aliter esse ut
 suauitatem habeat austeram aut solidam non dulcem atque decoctam
 Nam ipsa ad ornandum precepta que dantur huiusmodi sunt ut ea quibus
 uiciorum orator explicare possit. Quare ut antea dixi. primum sil
 ua rerum atque sententiarum comparanda est qua de parte dixit antho
 mus. hec est formanda filo ipso et genere orationis illuminanda uerbis uari
 anda sententia. Summa autem laus eloquentie est amplificare rem et
 nando quod ualeat non solum ad augendum aliquid et tollendum altius
 sed etiam ad extenuandum atque abinendum. Id desideratur omnibus
 hic in locis quos ad fidem orationis faciendam adhiberi dixit anthomus. uel
 cum explanamus aliquid uel cum conciliamus animos uel cum concita
 mus. sed in hoc quod posterum dixi amplificatio potest plurimum etiam
 una laus oratorum est et propria maxime. etiam maior est illa exercitatio
 quam extremo sermone instruxit anthomus. primo reiciebat laudandi et in
 tuperandi. Nichil est enim ad exaggerandam et amplificandam orationem
 commodatius quam utrumque horum cumulatissime facere posse. Consequen
 tur etiam illi loci qui quamquam proprii causarum et inherentes in earum
 neruis esse debent tamen quia de uniuersa re tractari solent communes a
 ueteribus nominati sunt. Quorum partem huiusmodi uiciorum et peccatorum
 acrem quandam cum amplificatione inuersionem aut querelam contra
 quam dici nihil solet nec potest ut in deprecatorum in proditorum in parici
 cidam quibus uti confirmatio et inuincibilis oportet. Aliter enim reuini
 sunt atque inanes. Alii autem habent deprecationem aut inuersionem.
 alii uero ancepsitantes disputationes in quibus de uniuerso genere in utraque
 partem differi copiose licet. Huc exercitatio nunc propria duarum phrasium
 de quibus antea dixi putatur apud antiquos erat eorum a quibus omnia
 de rebus forensibus dicendum et copia petebatur. de uirtute enim de offi
 cio. de equo et bono de dignitate utilitate honore ignominia premio pre
 similibusque de rebus in utraque partem dicendi animos et uim et artem
 habere debemus. Sed quoniam de nostra possessione depulsi in paruo et coluti
 gioso prediolo relictis sumus. et aliorum patrum nostra tenere tuerique non potu

imus

ab his quod indignissimum est qui nostrum patrimonium ueriperunt
20 quod opus est nobis mutuemur. Dicunt igitur nunc quidem illi qui ex
particula parua urbis ac loci nomen habent et peripatheti phi aut acha
demici nominantur. olim autem propter eynnam rerum maximam
scientiam a grecis politici phi appellati uniuersarum rerum publicarum
nominis uocabantur omnem civilem ordinem in horum alterutro genere uer
sari aut definita controuersia certis temporibus ac reio hoc mo. placeat ne
a carthaginiensibus captiuos nros redditis suis recuperari aut infinite de
uniuerso genere querentis. quid omnino de captiuo statuendum aut sentie
dum sit. Atq; horum superius illud genus causam aut controuersiam ap
pellant eamq; tribus. lite. aut deliberatione. aut laudatione definiunt. her
autem questio altera infinita et quasi proposita consultatio nominatur atq;
hactenus loquantur eiam hac instituendo diuisione utuntur sed non ita
ut iure aut iudicio ut demq; recuperare amissam possessionem. sed ut ex iure
civili succulo defringendo usurpare uideantur. Nam illud alterum genus
quod est temporibus locis reio definitum obtineant atq; idipm. Nunc em
apud philonem quem in academa iugere audio etiam harum iam causar
cognitio exercitatioq; celebratur. Alterum uero tantummodo in prima arte
tradenda nominant. et oratoris es dicunt sed neq; um neq; naturam ei
9 nec partes nec genera preponunt. preteriri oio fuit satius q; ac tantum de
fieri. nunc enim mopia recte intelliguntur cum iudicio uiderentur. Omne
igitur res eandem h; naturam ambigendi de qua queri et disputari potest
31 sue infinitis disceptationibus disceptatur. sive in his causis que in ciuitate
et in forensi disceptatione uersantur. Neq; est ulla que non aut ad cognosten
di aut ad agendi um rationemq; referatur. Nam aut ipa cognitio rei scia
q; perquiritur. ut uirtus suam ne propter dignitatem an propter fructus
aliquos expectatur. aut agendi consilium exquiritur. ut sit ne sapienti capes
renda res p. Cognitio autem tres modi. coniectura diffinitio et ut ita
dicam consecutio. Nam quid in re sit coniectura queritur. ut illud. sit ne in
humano genere sapientia. quam autem um queq; res habet diffinitio expli
cat. ut si queratur quid sit sapientia. Consecutio autem tractatur. cum quid
quantumq; rem sequatur. queritur. ut illud. sit ne aliqui mentiri boni iuri
Redeant rursus ad coniecturam eamq; in quatuor genera disparant

Nam aut quid sit queritur hoc modo. Natura sine sit uis inter homines
an opinionibus. aut que sit origo cuiusque rei. ut quid sit initium legum
aut rerum publicarum aut cause tractatio. aut si queratur cur doctissimi
homines de maximis rebus differant. aut de immutatione ut si dispu-
tetur Num interire uirtus in homine aut num in uicium possit conuer-
tere. Defunciones autem sunt disceptationes. ut cum queritur quid in cor-
porali mente quasi impressum sit ut si differatur id ne sit uis quod maxime parti sit utile
Aut cum quid cuiusque sit proprium exquiratur. ut ornate dicere proprium ne
sit oratoris. an etiam id aliquis preterea possit. aut amores distribuitur in
partes. ut si queratur. quot sint genera rerum expetendarum. aut sint ne
tria animi corporis externarumque rerum. aut cum que forma et quasi na-
turalis nota cuiusque sit describitur. ut si queratur auari spes seducti glori-
osi. Consecutionis autem duo genera prima questionum genera ponit.
Nam aut simplex est disceptatio. ut differatur expetenda ne sit gloria. aut
ex comparatione. ut laus an diuine magis expetende sint. Simplicium
autem tres sunt modi de expetendis fugiendis ue rebus. ut expetendi ne
honores sint. num fugienda ne paupertas. de equo aut iniquo. equum ne
sit ulcisci iniurias etiam propinquorum. de honesto aut turpi hoc. sit ne
honestum glorie causa mortem obire. Comparationis autem duo sunt modi
Unus cum idem ne sit an aliquid intersit queritur ut metuere et uereri
Rex et tyrannus. ut assentator et amicus. Alterum ut qui prestat alii
queritur. ut illud. optimi ne cuiusque sapientis an populari in laude du-
cantur. Atque et quidem disceptationes que ad cognitionem referuntur
sic fere a doctissimis hominibus distribuuntur. Que uero referuntur
ad agendum aut in officii disceptatione uersantur. Quo in genere
Quid rectum faciendum ue sit queritur. cui loco omnis uirtutum et
uiciorum est silua subiecta. aut in ammorum aliqua per motione aut
gignenda aut sedanda tollendaque tractantur. hinc generi subiecte sunt
hortationes. oburgationes. consolationes. miserationes. omnesque ad oem
animi motum et impulsio et si ita res foret mitigatio. Explicatio usque
his generibus ac modis disceptationum omni nichil sane ad rem pertinet
si qua in re discrepant ab anthomy diuisione nostra partitio. Eadem enim
sunt membra in utrisque disputationibus. sed paulo secus a me atque ab illo

30

partita ac distributa. Nunc ad reliqua progrediar. neque ad me
um minus pensumque reuocabo. Nam ex illis locis quos exposuit
anthonius omnia sunt ad queque genera questionum argumenta
sumenda sed alio generibus alii loci magis erunt apti. De quo non
tam quia longum est quod quia perspicuum dici nichil est nunc. Ornatisse
sunt igitur orationes et hee que latissime uagantur et a priuata ac singu
lari controuersia se ad uniuersi generis uim explendam conferunt
et conuertunt. ut hi qui audient / natura et uniuersa re cognita de
singulis reo et criminibus et libris statuere possint. hanc ad consu
etudinem exortationis uos adolescentes est cohortatus anthonius
atque a minutis angustisque concertationibus ad omnem uim uarietate
que differendi traducendo putauit. Quare non est paucorum libelloz
hoc minus ut hi qui scripserunt de dicendi ratione arbitrati sunt. neque
tusculam atque huius ambulationis antemeridiane aut nunc pomeridi
ane sessionis. Non enim solum accienda nobis neque procedenda lingua est
sed onerandum complendumque pectus maximarum rerum et pluiniaz
suauitate copia uarietate. Nostra enim si modo nos oratores sumus si
et in ciuium disputationibus si in periculis si in deliberationibus publicis
adhibendi auctores et principes sumus. Nostra est inquam omnis ista pru
dentie doctrinaeque possessio in quam homines quasi caducam atque uacuum
habundantes ocio nobis occupatio inuolauerunt. atque etiam ut iriden
tes oratorem / ut ille in gorgia socrates cauillatur / aut aliqua de oratoris
arte paucis precipunt libellis eosque rethorice inscribunt quasi non illa
sint propria rethorum / que ab eisdem de iusticia de iofficio de ciuitatibus
instituentis et regendis / de omni uiuendi / demque etiam de nature roe
dicuntur. Que quoniam iam alunde non possumus sumenda sunt nobis ab
his ipsis a quibus expilati sumus / dummodo illa ad hanc ciuilem scienciam
quo pertinent et quam inueniunt transferamus. Neque ut ante dixi oem
teramus in his discendis rebus etatem. sed cum fortes uiderimus quos
nisi qui celeriter cognoscat nunquam cognoscat omnia. Tam quotienscumque
opus erit ex his tantum quantum res petet hauriemus. Nam neque ta
est acris acies in naturis hominum et ingenio ut res tantas quisque nisi
monstratas possit uidere. Neque tanta tamen in rebus obscuritas ut eas

97 3

non penitus acriter ingenio cernat si modo apperuerit. In hoc igitur tanto tam uniuerso campo cum liceat oratori uagari libere atque ubicunque confutere consistere in suo suppeditat omnino apparatus ornatuque dicendi. Verum enim copia uerborum copiam arguit. Et si est honestas in rebus ipso de quibus dicitur existit ex rei natura quidem splendor in uerbo fit is modo qui dicit aut scribet institutus liberaliter educatione doctrinaque puerili et flagret studio et natura adiuuetur. et in uniuersorum generum infantiis disceptationibus exercitatus ornatissimos scriptores oratoresque ad cognoscendum mutandumque cognouit. Ne ille haut sane quemadmodum uerba fruatur et illummet a nugis iste requiret. Ita facile in rerum habundantia ad orationis ornamenta sine duce natura ipsa si modo est exercitata labetur.

Hic Catullus de immortalibus inquit quantam rerum uarietatem quantam copiam crasse complexus es quantisque ex angustiis oratorem educere ausus es et in maiori suorum regno collorare. Namque ueteres illos doctores auctoresque discendi nullum genus disputationis a se alienum putasse accepimus semperque esse in omni orationis ratione uersatos. Ex quibus cluuius hippus cum olympiam uenisset magna illa quinquenniali celebrata ludorum gloriatus est cuncta pene audiente grecia: nihil esse ulla in arte rerum omnino quod ipse nesciret. Nec solum has artes quibus liberales doctrine atque ingenie continentur. geometriam musicam litterarum cognitionem et poetarum. atque illa que de naturis rerum que de hominum moribus queque de rebus publicis dicerentur sed anulum quem haberet. pallum quo amictus. soccos quibus indutus esset. se sua manu confecisse. Scilicet minus hic quidem est progressus sed ex corpore est coniectura facilis quantum sibi illi ipsi oratores de preclarissimis artibus apperierint qui ne sordiores quidam repudiarent. Eiusdem de prodico reo. trismachio calcedonio de prothogora abderico loquar quorum unusquisque plurimum temporibus illis etiam de natura rerum et disseruit et scripsit ipse ille leontinus gorgias quo patrone ut plato uoluit prothogora sumebatur orator qui aut non est uirtus unquam a socrate neque sermo ille platoni uerus est. aut si est uirtus eloquentior uidelicet fuit et disertior socrates et ut tu appellas copiosior et melior orator. Sed hic in illo ipso platoni libro de omni re quecumque in disceptationem quoniamque

uocaretur se copiosissime dicturum esse profiteretur. Isque princeps ex omnibus
ausus est in conuentu poscere quae de re quisque uellet audire. Cui tantus
honor est habitus a grecis solum: ut ex omnibus delphis non marmorea statua
sed aurea statueretur. Atque hi quos nominavi multique praeterea sunt
dicendi doctores uno tempore fuerunt: ex quibus intelligi potest ita se rem
habere ut tu crasse dicitur. Oratorisque nomen apud antiquos in grecia maio-
re quadam uel copia uel gloria floruisse. Et uero magis dubito: tibi
ne plus laudis an grecis uituperationis statuam esse tribuendum: cum
tu in alia lingua ac moribus natus occupatissima in ciuitate uel priua-
torum in negotiis pene omnibus uel orbis terrae procuracione ac summi
imperii gubernacione districtus tantam uim rerum cognicionemque
comprehenderes: eamque omnem cum eius qui consilio et oracione in ciui-
tate ualeat scientia atque experacione ungeres sociares: illi nati in liberis
ardentes his studiis ocio uere defluentes non modo nihil acquisierunt
sed ne relictum quidem et traditum ut suum conseruauerunt. Tum
crassus Non in hac inquit una catulle re sed in alijs etiam compluribus
distribucionem partium et separationem magnitudines sunt arcum dem-
nitate. An tu existimas cum esset hypocrates ille reus fuisse tum alios me-
dicos qui morbis: alios qui uulneribus: alios qui oculis mederentur. Num
geometricam euclidae aut archimide. Num inuicem damone aut aristoteli
pene numi ipsas litteras arisophane aut callimacho tractante tam discer-
tus fuisse ut nemo genus uniuersum complecteretur. Atque ut alius aliam
sibi partem in qua elaboraret seponeret. Equidem sepe hoc audiui de
patre et de socero meo nostris quoque homines qui excellere sapientie quam
uellent: omnia quequidem tum hoc ciuitas nosset solitos esse completi. Me-
minerant illi sextum aelium. Mihi uero manlium nos: etiam uinducius trans-
uerso ambulante foro quod erat insigne: cum qui id faceret: facere ci-
uibus omnibus consilij sui copiam. At quos olim et ita ambulantes et in
solio sedentes: domi sic adibat: non solum ut de iure ciuili ad eos uerum
etiam de filia collocanda: de fundo emendo: de agro colendo: de omni denique
aut officio aut negotio referretur: hec fuit p. crassi illius ueteris: hec ti-
berij coruicani: hec proauis mei generi sapientie prudentissimi hominis
sapientia: qui omnes pontifices maximi fuerunt: ut ad eos de omnibus

diuine atq; humane rebus referretur. idemq; et in senatu et apud
 populum et in causis amicorum domi et milicie consilium suum fideq;
 prestabant. Quid enim defuit maro cathoni preter hac politissima
 doctrinam transmarinam adq; aduenturam. Nam quia ius civile no
 didicerat. causas non dicebat a qua poterat dicere iuris sciam negli
 gebat. At utroq; in genere et laborauit et prestauit. Num propter hac
 ex priuatorum negotio comertam gratiam tardior in re p. capesenda
 fuit. Nemo apud populum fortior. nemo melior senator. idem facile
 optimus impator. Demq; nichil in hac ciuitate temporibus illis sciri
 dista ne potuit. quod ille non tum inuestigauit et scierit. tu etiam tu
 scripserit. Nunc contra pleriq; ad honores adipiscendos et ad rem p. ge
 rendam nudi ueniunt atq; meritis nulla cognitione rerum. nulla scia
 ornati. Sin aliquis excellet. unus e multis effert se si unum aliquid offerit
 aut belluam uirtutem ut usum aliquem militarem. Sive sane nunc qd
 absoluerunt. a iuris scientiam ne etiam quidem uniuersi. Nam positum
 quod est conuictum. nemo distat. aut eloquentiam quam in damore
 aut in uerborum cursu positam putant. omni uero bonarum artium de
 niq; uirtutum p. arum societatem cognationemq; non norunt. Sed
 ut ad grecos referam oronem quibus carere in hac quidem sermone
 genere non possumus. Nam ut uirtutis a iuris sic doctrine sunt ab illis
 exempla repetenda. Septem fuisse dicuntur uno tempore qui sapientes
 et haberentur et uocarentur. hi omnes preter misesum thalem cui
 tatibus suis presuerunt. Quis doctor hisdem illis temporibus aut
 cuius eloquentie litteris instructior fuisse traditur q; p. sicuti qui p. m.
 homeri libros confusos antea sic disposuisse dicitur ut nunc habemus.
 Non fuit ille quidem cuius suis utilis. sed ita eloquentia floruit ut bre
 doctrinaq; prestaret. Quid pericles de cuius dicendi copia sic accepimus
 ut cum contra uoluntatem athenensium loqueretur pro salute patrie
 seuerus. tamen id ipm quod ille contra populares homines diceret. po
 pulare omnibus et iocundum uideretur. Cuius in labris ueteres comi
 cent etiam cum illi maledicerent quod tamen athenis fieri licebat. le
 porum habitasse dixerunt. tantumq; in eo unum fuisse. ut in eoz mentes
 qui audissent quasi aculeos quosdam relinqueret. At hunc no damnator

aliquo ad clepsediam latrare docuerat. sed ut accepimus claromem
ille anaxagoras iur summus in maximarum rerum sciencia Itaqz
hic doctrina consilio eloquentia excellens quadragesima annos p̄fuit
athenis et urbans eodem tempore ut bellis rebus. Quid ericas
quid alchibiades ciuitatibus suis quidem non boni sed certe docti atqz
eloquentes: nomine socratis erant disputacionibus eruditi. Quis
dionem suuissimum doctrine omnibus expoluit. non plato. atqz cu
idem ille non lingue solum uerum etiam animi et uirtutis maḡ ad
liberandum patriam impulit instruxit ornauit. alio ne artibus igr̄
hunc dionem instituit plato. alio isocrates clarissimum uirū thi
mothem cononis prestantissimū imperatoris filium summū xp̄m im
peratorem hominemqz doctissimum. aut alio pithagoreus ille lysias
thebanum epaminondam. hauc scio autum summum uirum nem
omne grece. a xenophon egesilaon a philolaus architam tarentinū
a xp̄e pithagoras totam illam ueterem ytalie greciam que quonda
magna uocitata est. Equidem non arbitror. sic enim uideo unā quā
dam om̄ rerum que eēt homini erudito digna atqz eo qui in re p.
uellet excellere fuisse doctrinam quam qui accepissent. si uidem in
gomo ad pronuntiandum ualissent et se ad dicendum quoqz non re
pugnante natura dedissent eloquentia prestisse. Itaqz xp̄e aristoteles
cum florere isocratem nobilitate discipulorum uideret. q̄ ip̄o suas dis
putaciones a causis forensibus et ciuilibus ad manem sermonis ele
gantiam transtulisset: mutauit repente totam formam prope disci
pline sue. uersimqz que idam de philoteta paulo secus dixit. Ille em̄
turpe sibi aut eē tacere cum barbaris. hic autem cum isocratem pa
teretur dicere ita q̄ ornauit et illustrauit doctrinam illam omnem
rerumqz cognitionem cum orōis exercitacione coniunxit. Neqz uero
hoc fugit sapientissimum regem philippum qui hunc alexandro filio
doctorem acceperit a quo eodem ille et agendi acciperet precepta et loquēdi
Nunc siue qui uolet eum ph̄m qui copiam nobis rerum orōisqz tradat per
me appellet oratorem licet. siue hunc oratorem quem ego dico sapientem
uincam habere eloquentiam. ph̄m appellare malit. non impediam
dummodo hoc constet neqz infanciam eius qui rem nouit. si eam expli

79
rare dicendo non queat. neq; insciam illius tu res non suspectat. uerba
non desunt esse laudandum. Quorum si alterum sit optandum. Malum
equidem in disertam prudentiam q̄ stultitiam loquacem. Sui q̄rum
quid unum excellat ex omnibus doctoribus oratori palma deinde est
quem si patiuntur eundem esse ph̄m sublata controuersia est. Sui eos
disiungent hoc erunt inferiores q̄ in oratore perfecto me est illorum ois
sciencia. in ph̄orum autem cognitione non continuo me est eloquentia
que q̄uis contemnat. ab his n̄c est tamen aliquem cumulum illoz
artibus afferre uideatur. Hoc cum crassus dixisset parumper ip̄e co
ticuit et a ceteris silentium fuit. Tunc cotta equidem inquit crasse non
possim queri quod michi uideare aliud quiddam et non id quod suscep
disputasse. plus enim aliquanto attulisti q̄ tibi esset tributum a nobis ac
demonstratum. Sed certe hec partes fuerunt de illustranda orōe ut dices
et eras ip̄e iam ingressus. atq; in quatuor partes omnem orōis laudem
descripseras. Euiq; de duabus primum nobis quidem satis sed ut ip̄e di
celas reuerter exiguasq; dixisses. duas tibi reliquas feceras quemad
primi ornate deinde etiam apte diceremus. Quo cum ingressus re
pente te quasi quidam estus ingem̄ tu procul a terra arripuit atq; in
altum a conspectu pene om̄i abstraxit. Omnem enim rerum scienciam
complexus non tu quidem eam nobis tradidisti. Neq; enim fuit tam
exigui temporis sed apud hos quid profiteris nescio. Me quidem in a
chademam compulisti in quam uelim sic illud quod sepe posuisti: ut nō
n̄c sit consumere etatem atq; ut possit is illa omnia cernere qui t̄m̄o
aspexerit sed etiam si est aliquanto spissius aut si ego sum tardior profecto
numq; conquestam neq; defatigabor anteq̄ illorum anticipis uas rōis
et pro omnibus et contra omnia disputandi perrepero. Tunc resu
mum inquit ex tuo sermone maxime crasse commouit q̄ eum negasti
qui non cito quid didicisset unq̄ ois posse perdiscere. ut michi non sit dif
ficile perdiscere et aut statim percipere ista que tu uerbis ad celum ex
tulisti aut si non potuerim tempus non perdere cum tamen his n̄is
possim esse contentus. hic subicitur. etto uero inquit crasse neq; aristo
talem istum neq; carneadem neq; ph̄orum quenq̄ desidero uel me licet
existimes desperare posse ista perdiscere uel id quod facio contempnere

Michi rerum forensium et com̄ uulgaris hec cognicio satis magna ē
ad eam quam specto eloquentiam. Ex qua ip̄a tamen permulta nescio
que tum demq; cum causa aliqua que a me dicenda est desiderat quero
Quamobrem nisi forte es iam defessus: et si tibi non graues sumus: refer
ad illa te que ad ip̄is orōis laudem splendoremq; pertinent. que ego
ex te audire uolu ut non desperarem me eloquentiam consequi posse si
ut aliquid addiscerem. Tum crassius peruidgat̄is res requiro inquit
et tibi non incognitas sulphici. que enim de isto genere non docuit non
instituit non etiam scriptum reliquit. sed ueram morem et eadumtaxat
que michi nota sunt breuiter exponam. Censebo tamen ad eos qui auctores
et inuentores sunt harum sane minutarum rerum reuertendum. Vt
igitur orō conficitur ex uerbis quorum primum uobis ratio simpliciter
uidenda est deinde conuincte. Nam est quidam ornatus orōis qui ex sin
gulis uerbis est. alius qui ex continuatis conuinctisq; constat. Ex quo ut
m̄ uerbis aut his que propria sunt et certa quasi uocabula rerum pene
una nata cum rebus ip̄is. aut his que translata. aut his que nouamus
et facimus ip̄i. In proprijs igitur est uerbis illa laus oratorū ut obiecta
atq; obsoleta fugiat. lectis atq; illustribus utatur in quibus plerū quiddā
et sonans ē uidetur. sed in hoc uerborum genere propriorum delectus
est quidem habendus. atq; is quoddam aurum iudicio ponderandus in quo
consuetudo etiam bene loquendi ualet plurimum. Etiam hoc quod uulgo de
oratoribus ab imperitis dici solet. bonus is uerbis aut aliquo non bono
utitur. non ab̄te aliqua perpenditur sed quoddam quasi naturali sensu
iudicatur. In quo non magna laus est uitare uerbum quāq; id est magis
Verum iam in hoc quasi solum quoddam et fundamentum est uerborum
usus et copia bonorum. id ē nobis querendum. sed quid ip̄e edifiet orator
et in quo adiungat artem id ē nobis querendum atq; explicandū uidetur.
Tria sunt igitur in uerbo simplici que orator afferat ad illustrandum atq;
exornandum orōem. aut inuictatum uerbum aut nouatum aut transla
tum. Inuictata sunt pr̄sa fere ac uetusta et ab usu cotidiani sermone
iam diu que sunt intermissa. poetarum licentia liberiora q̄ n̄ra. sed t̄n
raro h̄ etiam in orōne poetarum aliquod uerbum dignitatem. Neq; em̄
illud fugerim dicere ut leluo qua tempestate penus in italiam uenit. nec

prolem ac sobolem aut fari aut nunciari aut ut tu soles catulle non
 rebar aut opmabar et alia multa quibus loco positio grandior atq; an
 tiquior orō sepe uideri solet. Nouantur autem uerba que ab eo qui dicit
 ipō gignuntur ac fuit uel coniungendis uerbis ut hec. tum pauor sa
 pientiam omnem michi exanimato expectorat // Mim non uis huius
 ne uersutiloquas malicias uidetis enim et uersutiloquas et expectorat
 ex coniunctione facta ēē uerba non nata uel sepe sine coniunctione uerba
 nouantur ut ille sensus disertus uidi genitalis ut bactarum ubertate
 uicur uescere. Tertius ille modus transferendi uerbi late patet quem
 necessitas genuit / moxia coacta et angustis post autem delectatio iocū
 ditae q; celebrant. Nam ut uestis frigoris depellendi cā reperia primo
 post haberi cepta est ad ornatum etiam et dignitatem. sic uerbi translatio
 instituta est moxie causa frequentata delectationis. nam gemmare uites
 luxuriam ēē in herbis / letas segetes etiam rustici dicunt. Quod enim de
 clarari in uerbo proprio p̄t. id translato cum est dictum illustrat id quod
 intelligi uolumus eius rei quam alieno uerbo posuimus similitudo. Ergo
 hec translationes quasi mutationes sunt / cum quod non habeamus aliud
 sumamus. ille paulo audacior que non moxiam uident sed orōi splen
 doris aliquid accersunt. Quorum ex quo uobis a inueniendi orōem aut
 genera ponam. Similitudinis est ad uerbum unū contracta breuitas q̄
 uerbum in alieno loco tanq̄ in suo positum sit si agnosceretur delectat si
 simile nichil h̄ repudiatur. Sed ea transferri oportet que aut clari
 orem faciunt rem ut illa omnia inhorrescit mare et tenebre condupli
 cantur noctisq; et imbrium occerat nigros flamma inter nubes cho
 ruscat. celum tonitru contremunt grauidi mixta umbra largifera subita
 precipitans cadit. undiq; omnes uenti erumpunt / seu existant turbi
 nes / feruet esu pelagus / omnia fere quo ceat clariora translatio per
 similitudinem uerbis dicta sunt. aut quo significetur magis res tota
 sine facti alicuius sine consili. ut ille qui occultantem consulto ne id quod
 ageretur intelligi possit. duobus translatio uerbis similitudine ipā in
 dicit / quando quidem iste circūuēsit dictis sepe sedulo / non unq̄ etiam
 breuitas translatione confinitur ut illud. si celum manu fugit / imprude
 tia teli emissi. breuius proprijs uerbis exponi non potuit / q̄ est ino sufficata
 translato

Atq; hoc in genere per sepe michi admirandum uidetur quod sit quod
omnes translatis et aliens magis delectantur q̄ proprijs et suis. Na
si res suum nomen et proprium uocabulum non h̄; ut p̄es in nauis ut
negum quod libra agitur / ut in uoce dnozum: necessitas cogit quod
non habeas aliunde sumere. sed in suorum uerborum maxima copia
tamen homines aliena et multo magis si sunt ratione translata delectant
Id accidere credo uel q̄ ingenij specimen est quoddam transilire ante
pedes posita et alia longe repetita sumere / uel q̄ is qui audit alio dicit
cogitatione / ueq; tamen aberrat que maxima est delectatio. uel q̄ in sin
gulis uerbis res ac totum simile conficitur / uel q̄ omnino translatio que
quidem sumpta ratione est ad sensus ip̄os adiuuetur maxime oculorum
qui est sensus acerrimus. Nam et odor urbanitatis. et mollitudo h̄uamitatē
et mirmur maris et dulcedo orōis sunt ducta a ceteris sensibus. Illa uō
oculorum multo acriora que ponunt pene in conspectu animi que cernere
et uidere non possumus. Nichil est enim in rerum natura cuius nos non
in alijs rebus possumus uti uocabulo. et nomine. Vnde enim simile indiri
potest? potest autem ex omnibus in idem uerbum unum quod similitudinem
conuenit translatum lumen afferre orōi. Suis in genere primum fugiē
da est dissimilitudo. celi ingentes fornices q̄uis spheram in scenam ut
dicitur attulerit enim: tamen in sphaera fornice similitudo non potest
messe. hinc ulpes dum licet / oculo lumen postremum radiatum rape.
non dixit rape non pete. habet enim uocem sperantis diuitius ēē uirtu
rum / sed rape hoc uerbum ad id optatum quod ante dixerat dum licet. De
inde uidendum est ne longe simile sit ductum sicutum patrum scopula
libentius dixerim. caribdm bonorum uocatum poculo / facile enim ad
ea que audita sunt mentis oculi feruntur. Et qm̄ hec uel summa laus
est uerbis transferendis ut sensum feriat id quod translatum sit. fugiēda
est omnino turpitudō earum ad quas eorum animos qui audiunt trahit si
militudo. Nolo morte dici affricam castratam ēē rem p. Nolo sterius curie
dici glauriam q̄uis sit simile / tamen est in utraq; deformis cogitatio simi
litudinis. Nolo ēē aut manu q̄ res possidet / tempestas gnessationis aut
minus: comessario tempestatis. Nolo ēē uerborum angustius id quod h̄is
latum sit q̄ fuisse illud proprium ac suum. Quid nam est obsecro: quid

te adiri abnutas. melius eet uetas prohibes absterres qm ille dixit
illiro istur ue contagio mea homo umbra ue absit Atq; etia si uereare
ne paulo durior translatio ee uideatur mollienda est preposito sepe uer
bo. ut si olim M. cathone mortuo pipillum senatum quis relictu dicit
paulo durius Sm ut ita dicam pipillum aliquanto mitius est enim
Veracandi debet ee translatio: ut deducta ee in alienum locu no iruisse
atq; ut precario non in uenisse uideatur Modus autem nullus est flo
rentior in singulis uerbis nec qui plus luminis afferat oroi. Nam illud
quod in hoc genere profluit non est in uno uerbo translato sed ex pluri
bus continuatio comectitur: ut aliud dicatur aliud intelligendum
sit. Neq; me patior iterum ad unum scopulum et telum classem achium
offendere. atq; illud erias Nam exultantem te et presidentem tibi re
primunt ualide legum habene atq; imperij in sistent uigo sumpta re
simili uerba eius rei propria demerpo in rem aliam ut dixi transferunt
Est hoc magnum ornamentum orois in quo obscuritas fugienda e. Et
enim ex hoc genere sunt ea que dicuntur enigmata. Non est aut uerbo
modus hic sed in oroe idest in continuatione uerborum ne illa quidem tra
ductio atq; immutatio in uerbo quandam fabricationem h; sed in oroe
Africa terribili tremuit horrida terra tumultu. pro africa est sumpta af
frica neq; factum uerbum est ut mare saxigrauo nudis neq; translatu
ut mollietur mare sed ornandi ca proprium proprio commutatum desi
ne roma tuos hostis testes sunt campi magni grauis est modus in oroi
oroi et sepe sumendus Ex quo genere hec sunt: matrem belli ee coem
cerere in pro frugibus liberum appellare pro uino neptunum pro
mari curiam pro senatu. campum pro comitibus. togam pro pace. ar
ma ac tela pro bello. Duo item in genere ut uirtutes et uicia pro
xpis in quibus illa sunt appellantur. luxur ies quam in domum irru
pit. et quo auaricia penetrant. aut fides ualuit. iusticia confecit. bide
tio profecto genus hoc totum cum inflexo comutatoq; uerbo res eadem
nuntiat ornatius cum sint fimbria. Illa minus ornata sed tamen
non ignoranda cum intelligi uolumus aliquit. aut ex parte totum ut
pro edificijs cum parietes et tecta dicimus. aut ex toto partem. ut cu
unam turmam equitum populum romanum dicimus. aut ex uno ptes

22

6

ut romanus homo / tam et si res bene gesta est corde suo trepidat / aut
cum ex pluribus intelligitur unum. Nos sumus romani qui sumus
ante rulum / aut quocumque modo non ut dictum est in eo genere intelli
gitur / sed ut sensum est. Abutimur etiam sepe uerbo non tam eleganter
40 q̄ in transferendo sed etiam si licentius tamen non interdum non pude
ter ut cum grandem orōem pro magna minutum pro paruo dicimus
Verum illa uictio ne eē non uerbi sed orōis que ex pluribus ut exposu
translacionibus connexa sunt. hec autem que minutata eē dixi aut alie
intelligenda ac dicentur sunt translata quodam modo. Ita fit ut omne
singulorum uerborum uirtus atq; laus tribus existat ex rebus. Si aut
uetustum uerbum sit quod tamen consuetudo ferre possit / aut factum
uel conuentione uel nouitate in quo item est auribus consuetudinisq;
parcendum / aut translatum quod maxime tamq̄ stellis quibusdam no
tat et illuminat orōem. Sequitur continuatio uerborum que duas
res maxime collocacionem primum. deinde modum quendam formam
desiderat. Collocacionis est componere et frueri uerba sic. ut ne ue asper
eorum concursus / ne ue huius sit sed quodammodo coaugmentatus et le
nis. in quo lepidi soceri mei persona lusit is qui elegantissime id facere
potuit lucilius q̄ lepidi synthesis / composite ut tessere de omnes arte pau
mento ac emblemate uermiculado / que cum dixisset in alburum illudens
ne a me quidem abstinet. Crassum habeo generum ne rethoroceros tu
sis. quid ergo iste crassus qm̄ abuteris nomine eius quid efficit. idem illud
scilicet. ut ille uoluit et ego uellem. Melius aliquanto q̄ alburus. uerū
in me quidem lusit ille ut solet. sed est tamen collocatio seruanda uerborum
de qua loquor que unctam orōem efficit que coherentem que leuem que
equabiliter fluentem. Id assequemini si uerba extrema cum consequentibus
primis ita ungetis ut ne aspere concurrant / ne ue uastius deducantur.
44 hanc diligentiam subsequitur modus etiam et forma uerborum. quod iam
ueteres ne hinc catulo uideatur eē puerile. uersus enim ueteres illi in hac
soluta orōne prope modum hoc est numeros quosdam nobis adhibendos eē
putauerunt. interpretacionis enim non defatigationis nre neq; librariorū
notis sed uerborum et sententiarum modo interpretatas clausulas in orōibus
eē uoluerunt. Idq; princeps ysocrates instituisse fertur ut in dicitā antiquoz

dicendi consuetudinem delectationis atque aurium causa quemadmodum
 scribit discipulus eius naucrates numero astringeret. Namque duo hec
 musici qui erant quondam ydem poete machmati ad uoluptatem sunt
 uersuum atque tantum ut uerborum conclusionem numero et uocum modo
 delectatione uincerent aurium sacietatem. hec igitur duo uocis duo mo-
 derationem et uerborum conclusionem quoad oratio saueritas pati possit a
 poetis ad eloquentiam traducenda duxerunt. In quo illud est uel magis
 quod uersus in oratione si efficitur conuentione uerborum incum est. et tamen etiam
 conuentionem sicuti uersum numero se sedere et quadrare et perficere uolunt
 Neque est ex multis res una que magis oratorem ab imperito dicendi ab
 ignaroque distinguat. quam quod ille rudis incondite fundit quantum potest. et id quod
 dicit spiritu non arte determinat. Orator autem sic illigat sententiam uer-
 bis ut eam numero quodam complectatur et astricto et soluto. Nam cum uerba
 modis forma et relaxat et reliberat in uariatione ordinis ut uerba neque
 alligata sunt quasi certa aliqua lege uersus neque ita soluta ut uagentur
 Quoniam igitur modo tantum minus insistemus ut arbitremur nos hanc
 uim numero se dicendi consequi posse. Non est res tam difficilis quam uerba
 nichil enim est tam tenerum neque tam flexibile neque quod tam facile sequi
 tur quorumque dicas quod oratio. Ex hac uersus ex hac disparis numeri confici-
 untur. Ex hac etiam soluta uariis modis multorumque generum oratio. Non
 enim alia sermone alia contentione uerba neque ex alio genere ad usum
 cotidianum alio ad scenam pompamque sumuntur sed ea nos cum iacencia
 subtilimus e medio sicut malissimam ceram ad nostrum arbitrium formamque
 fingimus. Itaque tum graues sumus tum subtiles tum medium quoddam
 tenemus sic institutam nostram sententiam sequitur oratio genus. idque
 ad omnem rationem et aurium uoluptatem et animorum motum uita
 et ueritatem sed ut in plerisque rebus incredibile hoc est natura ipsa fabrica-
 ta. sic in oratione ut ea que maximam utilitatem in se continerent plurimum
 eadem haberent uel dignitatis uel sepe etiam uenustatis insolentiam
 atque salutis omnium causa uidemus hunc statim esse huius totius mundi atque
 nature rotundum ut celum terraque ut media sit eaque sua in uicibus te-
 neat. sol ut circumferatur ut accedat ad brumale signum et inde sensim
 ascendat in aduersam partem. ut luna accessu et recessu suo plus lumine accipiat

ut eadem spacia quinq; stelle disparis motu cursq; consistant. hec tam
tam uim habent ut paulum immutata coherere non possint. tantam
pulcritudinem ut nulla spes nec excogitari quidem possit ornatior. Re
fertur nunc animu ad hominu uel etiam ceterorum animantium forma
et figuram. nullam partem corporis sine aliqua necessitate affitam
totamq; formam quasi perfectam reperietis arte non casu. Quid in his
46 arboribus in quibus non truncus non ramus non folia sunt demq; nisi ad
suam retinendam conseruandamq; naturam. nusq; tamen est ulla pars
nisi uenusta. Inquamuis naturam artesq; uideamus. Quid tam in nau
igio necessarium q; latera q; cauerne q; proa q; puppis q; antennae q; uela
q; riali que tamen hanc habent in specie uenustatem ut non solum salutem
sed etiam uoluptatis causa inuenta ee uideantur. Columne et templa
et porticus sustentant tamen habent non plus utilitatis q; dignitatis. capi
toli fastigium illud et ceterarum edium non uenustas sed necessitas ipa
fabricata est. Nam cum eet habitata eo quemadmodum ex utraq; parte tecti
aqua delaberetur. utilitatem templi fastigij dignitas consecuta est. ut
etiam si in celo capitolum statueretur ubi pluer ee non possit nulla sine
fastigio dignitatem habiturum fuisse uideatur. hec in omnibus item par
tibus oratio euenit ut utilitatem ac prope necessitatem suauitatis quedam
et lepos consequatur. Clausulas enim atq; interpuncta uerborum anime
interclusio atq; angustie spiritus attulerunt. id inuentum ita est suauis
ut si cui sit infinitus spiritus datus tamen eum perpetuare uerba nolim.
Id enim auribus nostris gratum est inuentum q; hominu lateribus non
47 tollerabile solum sed etiam facile ee posset. longissima est igitur complexio
uerborum que uolui uno spiritu pt. sed hic nature modus est. atq; alius.
Nam cum sint numeri plures. iambum et trocheum frequenter segregat
ab oratore aristoteles catule uester. qui natura tamen incurrunt ipi in
oronem sermonemq; nostrum. sed sunt insignes persecutiones eoru nitoz
et minuti pedes. quare primum nos ad heruum nos dactili et anapesti
pouderi pedem mutat. in quo maxime progredi licet duos dimittat pedes
aut paulo plus. ne plane inuersum aut similitudinem uersum inuidemus
Illi sunt gemme quibus hi tres heroi pedes in principia continuandorum
uerborum satis decore cadunt. probatur autem ab eodem illo maxime pcam

qui est duplex. nam a longa oritur quam tres breues consequuntur ut
 hoc uerba: desinite incipite comprimite aut a breuibus demceps tribus
 extrema producta atq; longa sicut illa sunt. domuerant sompedes atq;
 illi pho ordi i placet a superiori peme posteriore finire Est autem pean
 hic posterior non sillabarum numero sed aurum mensura quod est aruus
 iudicium et certus par fere cretico qui est ex longa breui et longa ut qd
 petam presidij aut exequar quo ne nunc a quo numero exorsus e faum?
 Si quiritos minus illius. hunc ille clausulo aptiorem putat quas uult
 longa plerumq; sillaba terminari. Neq; uero her tam artem curam di
 ligentiamq; desiderant q; est illa poetarum. quos necessitas cogit et ipi
 numeri ac modi sic uersu uerba includere: ut nichil sit ne spiritu quidem
 minus breuius ac longius q; necesse est. liberior est orō et plane ut dicitur
 sic est uere soluta non ut fugiat tamen et erret: sed sine uinculo sibi ipa
 moderetur. Neq; enim illud assensior theophrasto qui putat orōem que quide
 sit polita atq; facta quodammodo non asstricte sed remissius numerosam
 ee oportere. Et enim sicut ille suspicatur ex illis modis quibus hic usitatis
 uersus efficitur post anapestus procerior quidam numerus effloruit. inde
 ille licentior et diuicior fluxit diambus cuius membra et pedes ut ait idē
 sunt in omni locupletis orōe diffusa Et si numerosum est in omnibus sonis
 ac uocibus quod h; quasdam impressiones et quod metiri possumus inter
 uallis equalibus recte genus hoc numerorum dummodo ne continuū sit
 in orōis laude ponetur Nam si rudis et indocta putanda est illa sine inter
 uallis loquacitas perhemis et profluens: quid est aliud cause cur repu
 dietur nisi q; hominum aures uocem nature modulantur ipē. quod fieri
 nisi iest numerus in uoce non potest. Numerus autem in continuacōe
 nullus est. distinctio et equalium aut sepe uariorum interuallorum percus
 sio numerum conficit. quem in cadentibus guttis que interuallis distin
 guuntur notari possumus: in animi precipitante non possumus. Et si
 continuacio uertorum her soluta multo est aptior et iocundior si ē artitū
 membrisq; distincta q; si continuata ac producta uerba illa modificata
 ee debent. Quasi in extremo breuiora sunt infringitur ille quasi uer
 borum ambitus sic enim orōis conuersiones greci nonniant. quare aut
 paria ee debent posteriora superioribus extrema primo. aut quod etiā

49 est melius et iocundius longiora. Atque haec quidem ab his philosophis quos
tu maxime diligis citate dicta sunt quod eo sepius testiflor ut auctoribus
laudando neptiarum crimen effugiam. Quorum tandem inquit
catullus ut quid disputatione ista offerri potest elegantius aut et oratio dici
subtilius. At enim uereor dicit crassus ne hoc aut difficiliora istis ad per
sequendum esse uideatur aut quia non traduntur in uulgaribus ista disci
plina ne ea maiora ac difficiliora uideri uelle uideantur. Tunc catullus
errare inquit crasse si aut me aut horum quorum putas atque haec opera
cotidiana et peruagata expectare. ista que dicitur dici uolumus neque tam
dici quam isto dici modo. neque hoc tibi prome solum. sed pro his omnibus sine
ulla dubitatione respondeo. Ego uero inquit anthonius nuem iam que
negaram in eo quem scripsi libello. me nuemisse eloquentem si ego te ne
laudandi quidem causa interpellauit. ne quid de hoc tam ex quo sermone
tui tempore uerbo uno diminueretur. hanc igitur ad legem inquit cras
sus tunc exercitatione tunc stilo qui et alia et hoc maxime oruate limae
formanda uobis oratio est. Neque tamen hoc tanti laboris est quantum uidetur
nec sunt haec rictuorum ac muscorum acerrima norma dirigenda. et ef
ficiendum est illud modo nobis. ne fluatur oratio ne uagetur. ne insistat in
terius. ne excurrat longius. ut uerbis distinguatur et conuersiones
habeat absolutas. Neque semper utendum est perpetuitate et quasi conuer
sione uerborum. sed sepe capienda uerbis inuentionibus oratio est. quae tunc
ipsa uerba sunt numeris uincenda. Neque tamen uos per an aut herous
ille conturbet. ipsi occurrant orationem. ipsi inquit se offerent et respondebunt non
uocati. Consuetudo modo illa sit scribendi atque dicendi. ut sententia uer
bis firmatur eorumque uerborum uinctio nascatur ac proteris numeris
ac liberis maxime heros aut per ane priore aut tetrico sed maxime varie
distincte contidat. Notatur enim maxime similitudo in conquestendo et si
primum et postremum illi pedes sunt haec ratione seruati mediant late.
modo nec circuitus ipse uerborum sit aut breuior quam ut aures expectent. aut
longior quam iures atque anima paratur. Clausulas autem etiam diligenter
seruandae esse arbitror quam superiora quae in his maxime perspectio atque abso
lucio indicatur. Nam uersus eorumque prima media et extrema pars attenditur
qui debilitatur in quacumque sit parte titubatum. In oratione autem prima pauca

cor nunt. postrema pleriq; qm̄ que apparent et intelliguntur uarianda
 sunt. ne aut ammorum iudicis repudientur aut aurum facietate. duo
 enim aut tres sunt fere extremi seruandi et notandi pedes. si nō nombre
 uioza et precisa erunt superiora. quos aut choricos aut heros aut alter-
 nos cē oportebit aut in pene illo posteriore quem aristoteles probat. aut
 et pari cōtūto horum uicissitudines efficientur ne hi facientur qui audiet
 fastidio similitudine. Nec nos id quod faciemus opera debita facere uide
 amur. Et si antipater ille sidonius quem tu prope catulle meministi so-
 lutus est uersus epametroos aliosq; uarne modis atq; numeris fundere
 extempore. tantumq; hominis ingeniosi memorie ualuit exercitatio. ut
 cum se mente ac uoluntate coniecisset in uersum uerba sequerentur. quāto
 id facilius in orōne exercitacione et consuetudine adhibita consequeretur
 uulgus imperitorum. Illud autem ne quis admiretur quoniam nō her
 uulgus imperitorum in audiendo notet. cum in omni genere tum in
 hoc ipō magna est uis quedam incredibilisq; nature. Omnes enim ta-
 cito quodam consensu sine ulla ratione aut arte que sunt in artibus ac ra-
 ciombus recta et praua diuidunt. Idq; cum faciunt in picturis et in su-
 nic et alijs operibus ad quorum intelligentiam a natura minue habet
 instrumenti multo onduunt magis in uerborum numerorum uocumq;
 iudicio q; ea sunt in comibus infra sensibus. Neq; earum rerum queq;
 funditus natura cē uoluit expertem itaq; non solum uerbis arte positio
 mouentur omnes. uerum etiam numero ac uocibus. Quotus em̄ quisq;
 est qui teneat artem numerorum atq; uerborum. atq; in ho si paulū modo
 offensum est. ut aut contractione breuius fieret aut productione longius
 theatra reclamant. Quid hoc non idem sit in uocibus ut a multitudine et
 populo non modo caterue atq; conuentus. sed etiam sibi singuli discepta-
 tes eiciantur. Mirabile est cum plurimum in faciendo transit inter doctū
 et rudem q; nō multum differat in iudicando. Ars enim cum natura pro-
 ferta nisi natura commoueat ac delectet nihil sane esse uideatur. Nichil
 est autem tam cognatum mentibus nr̄is q; numeri atq; uoces. quibus et
 excitamur et intendimur et leuimur et languescimus et ad hilaritatem
 et tristitiam sepe deducimur. quorum illa summa uis carminibus ē aptior
 et tantibus non neglecta. ut michi uidetur a minima rege doctissio maiorib; q;

nr̄is epularum solennium fides ac tibi saliorum uersus indicant
Maxime autem in greca uetere celebrata quibus utinam similibusq; de
rebus disputari q̄ de puerilibus uerborum his translatiombus malu
istis uerum. Verum ut in uersu uulgo si est peccatum uidet. sic si quid
in nr̄a orōne claudicat sentit. sed poete non ignoscit nobis concedit. tan
ti tamen omnes non esse illud quod dignum aptum perfectumq; cernit
Itaq; illi ueteres sicut hodie etiam nonnullos uidemus cum circuitum et
quasi orbem uerborum conficere non possent. nam id quod nuper uel
posse uel audire cepimus trima uel bima aut nonnulli singula etiam uerba
dicebant qui in illa infancia naturali illud quod aures hominū flagrabat
tenebant. tamen ut et illa eēt paria que dicerent et equalib; inter spi
rationibus uterentur. ⁵² Exposuere ut potui que maxime ad ornatum
orōis pertinere arbitrabar. Dixi enim de singulorum laude uerborum
dixi de conuentione eorum / dixi de numero ac forma. sed si habitum etiam
orōis et quasi colorem aliquem requiritis est et plena quedam et tamen
teres et tenuis et non sine ueruis et uiribus. et ea que participo utriusq;
generis quadam mediocritate laudatur. Tribus his figuris insidere qui
dam uenustatio non fuit illicita sed sanguine diffusus debet color. Tu
temq; nobis hic orator ita conformandus est et uerbis et sententijs ut
quemadmodum qui utuntur armis aut palestra. non solum sibi uitandi
aut ferendi rationem eē habendam putent. sed etiam ut cum uenustate
moueantur. ut hi qui in armorum tractatione uersantur / formantur aut
etiam et uerba et sententijs pene innumerabiles quod satis scio notum eē
uobis. Sed inter conformationem uerborum et sententiarum hoc interest
quod uerborum tollitur si uerba mutatis sententiarum permanet quibus
cumq; uerbis uti uelis. quod quidem uos et si factis tamen admonendum pu
to ne quid aliud oratorio putetis quod sit egregium atq; mirabile nisi in
singulis uerbis illa tria tenere. ut translatio utamur frequenter / interdūq;
factis raro etiam per uetustis. In perpetua autem orōe cum et cōuentionis
lenitatem et numerorum quam dixi rationem tenuerimus. tum eē q̄si
luminibus distinguenda et frequentanda omnis orō sententiarum atq; uer
borum. Nam et conuentionis una in re per multum mouet et illustris expla
⁵³ natio rerum quasi gerantur sub aspectu pene subiectis que et in exponenda

re plurimum ualeat et ad illustrandum id quod exponitur et ad amplifi-
 candum. ut his qui audient illud quod augetur quantum efficere oio
 poterit tantum ee uideatur et huic contraria sepe percussio et plus ad intel-
 ligendum q̄ dixerit significatio et distincte concisa breuitas et extenua-
 tio et huic adiuncta illusio a preceptis cesaris non abhorrens et ab re non
 longa digressio in qua cum fuerit delectatio. tum reditus ad rem aptus
 et continuus ee debet. propositioq; quid sit dicitur us et ab eo quod est
 dictum seuunctio et reditus ad propositum et reiteratio et oio apta con-
 clusio tum augendi minuenti ue ta ueritatio superlatio atq; trauctio atq;
 rogatio et huic finitima quasi percussio. exposicioq; sententie sue tum
 ille que maxime quasi urepnt in hominu mentes alia dicens ac signifi-
 cio dissimulatio que est periocunda. tum in orone non in contencione sed
 sermone tractatur. Deniq; dubitatio. tum distributio. tum correctio. uel
 ante uel postq; dixeris. uel cum a te aliquid ip̄o reicias premonitio et est
 ad id quod aggrediare et trauctio in alium caritatio que e quasi cum his
 ip̄o apud quos dicas deliberatio. morum ac uite imitatio uel in persomo
 uel sine illis magnum quoddam ornamentum orois et aptum ad aice
 conciliandos uel maxime. sepe autem etiam ad commouendos personaz
 ficta inductio. uel grauissimum est lumen augendi descriptio. erroris
 inductio et in hilaritatem impulsio. an occupatio. tu diu illa que maxie
 mouent similitudo et exemplum. Digestio interpellatio. contencio. retine-
 cia/commendacio. uox quedam libera atq; etiam effrenatioz agendi causa
 iracundia obiurgatio. promissio deprecatio obsecratio declinatio breuis ap-
 posicio non ut superior illa digressio purgatio conciliatio lesio et optatio
 aut execratio. hic fere luminibus illustant oronem sententie. Eractiois
 autem ip̄us tanq; armorum est uel ad usum communitio uel quasi peticio
 uel ad uenustatem ip̄a tractatio. Nam et geminatio uerborum habet in
 terdim uim. leporum ato et paulum minuitatum uerbum atq; deflexu
 et eiusdem uerbi crebra tamen a primo repeticio/tum in extremum conuer-
 sio et in eadem uerba impetus et concursio et adiunctio et progressio et
 eiusdem uerbi crebrius posita quedam distinctio et reuocatio uerbi. et illa
 que similiter desunt. aut que similiter cadunt. aut que paribus paria
 deferuntur. aut que sunt inter se similia. Est etiam gradatio quedam

et conuersio et uerborum continua transgressio et contrarium et disso-
lutum et declinatio et reprehensio et exclamatio et immutatio et quod
in multis casibus ponitur et quod de singulis rebus propositis ductum re-
fertur ad singula et ad propositum subiecta ratio et item in distributis
supposita ratio et permissio et rursus alia dubitatio et improbitum quiddam
et dnumeratio et alia correctio et disputatio et quod continuatum et
interruptum et unago et sibi responsio et immutatio et diffinitio et ordo
et translatio et digressio et circumscriptio. hec enim sunt fere atque horum
similia uel plura etiam esse possunt que sententiis orationem uerborumque con-
firmationibus illuminent. Que quidem terrasse uideo inquit cocta quod no-
ta nobis esse putos sine diffinitionibus et sine exemplis effudisse. Ego uero
inquit crassus ne illa quidem que supra dixi noua uobis esse arbitrabar
sed uoluntati uestrum omnium parua. hic autem de rebus sol me ille ad-
monuit ut breuior essem qui ipse iam precipitans me quoque precipitem perue-
nioluere cogit. sed tamen huius generis demonstratio et doctrina ipsa uul-
gario usque autem grauissimum et in hoc toto dicendi studio difficillimum
Quamobrem quoniam de ornatu omni orationis si non sunt omnes patefacti ac certe
commonstrati loci. nunc quid aptum sit hoc et quod maxime deceat in oratione
uideamus. Quod id quidem perspicuum est non omni cause nec auditori
neque persone neque tempori congruere orationis unum genus. Nam et cause
capaces aliumque uerborum quendam sonum requirunt. alium rerum priua-
tarum atque paruorum. et aliud dicendi genus deliberationis. alium laudationis
aliud iudicia aut sermo. aliud obiurgatio aliud consolatio. aliud disputatio
aliud historie desiderant. Refert etiam qui audiant. senatus an populus aut
iudices. frequentes an pauci an singuli et equales. et ipsique oratores qui
sunt etate honore dignitate auctoritate debent uidere tempus pacis an
belli festinationis an otii. Itaque hoc loco nichil sane est quod precipi posse
uideatur. nisi ut figuram orationis plenioris et tenuioris. et item illius me-
diocri ad id quod agimus accommodatum delugamus. ornamentis huius-
dem uti fere licebit. aliae contentiuus aliae submissiuus. omniaque mire posse
quod deceat facere artis et nature est. sed scire quid quoniam id deceat pru-
dentie. sed hec ipsa omnia perinde erunt ut aguntur. actio inquam in dicendo
una dominatur. sine hac summus orator esse in numero nullo potest. Medio

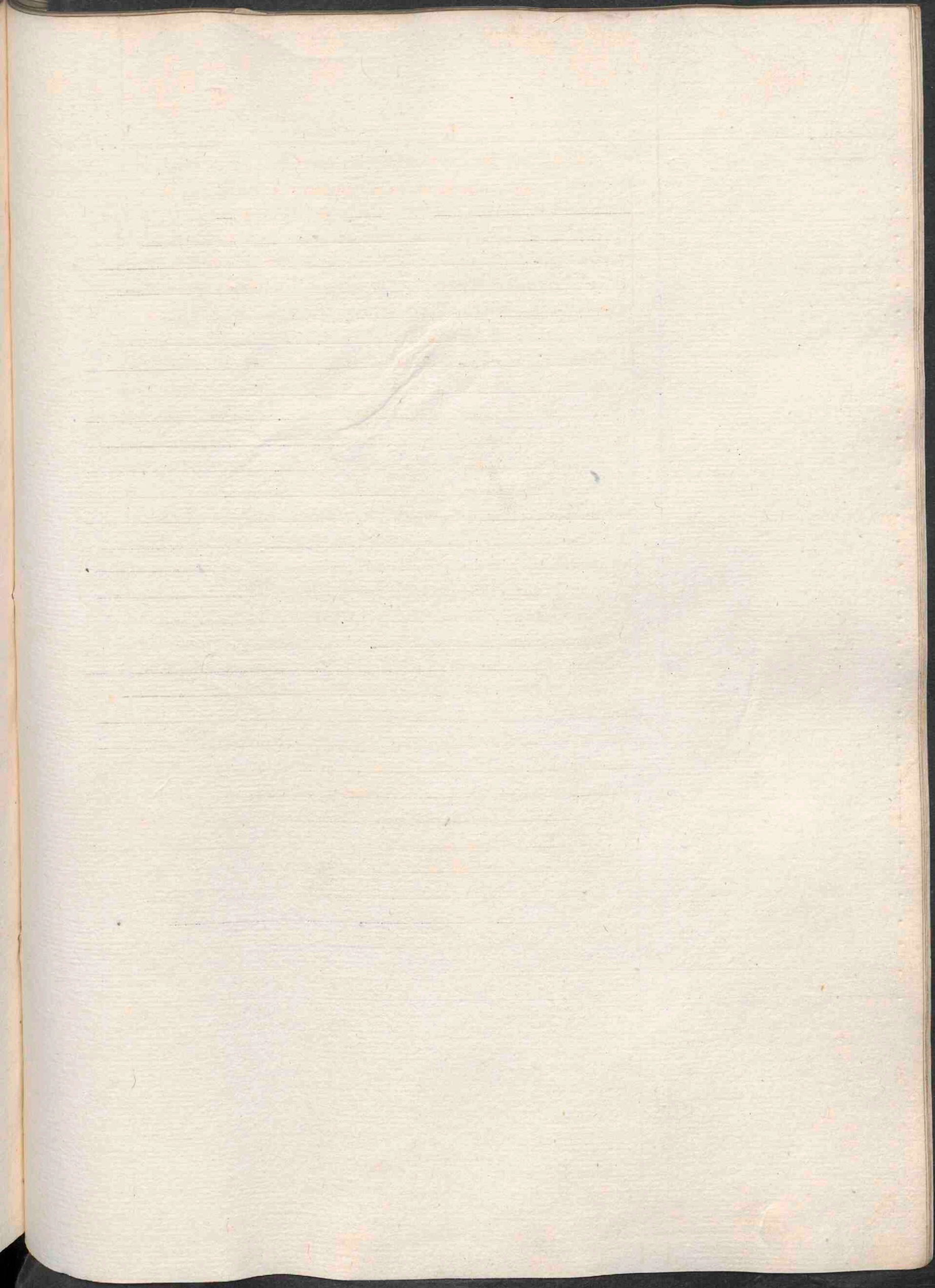
cris hac instructus summos sepe superare. hinc primas dedisse demosthe-
 nes dicitur cum rogaretur hinc dicendo quid eēt primum. hinc secundas
 hinc tertias. quo michi melius etiam illud ab esthne dictum uideri solz
 qui cum propter ignominiam iudicij cessisset athenis et se rhodum con-
 tulisset. rogatus a rhodis legisse fortue orōnem illam egyptiam quā
 in thesiphonte contra demosthenem dixerat. qua per lecta petitiū ē
 ab eo postredie ut legeret eam enam que erat contra a demosthene pro
 thesiphonte edita. quam cum suauissima et maxima uoce legisset. adm-
 rantibus omnibus. quanto inquit magis admirare mīm si audissetis
 ipm. Ex quo satis significauit quantum esset in actione. qui eandem
 orōnem aliam fore putant auctore mutato. Quid fuit in graeco quem
 tu catulle melius meministi. q̄ me puero tantopere ferretur. Quid
 me miser conseram. quo uertam. in capitolium ne. at fratris sanguine
 redundat. an domum. matremque ne ut miseram lamentamq̄ uideam.
 et abiectam. que sit ab illo acta eē constabat oculis uoce gestu. nimirum
 ut lacrimas tenere non possent. hec eo dno pluribus. q̄ genus hoc to-
 tum oratores qui sine ueritatis ipius actores reliquerunt. imitatores
 autem ueritatis histriones occupauerunt. ac sine dubio in omni re bñ
 at imitationem ueritas. sed ea si satis in actione efficeret ip̄a pro sese
 arte profecto non egeremus. verum animi per motio que maxime aut
 declaranda aut imitanda est actione perturbata sepe ita est ut obscurer-
 atq̄ pene obuiatur. discutienda sunt ea que obscurant et ea que sunt in-
 numentia ac prompta sumenda. Cumque enim motus animi sumi quēdā
 a natura hz uultum et sonum et gestum. corpusq̄ totum hoīs. et eius oīs
 uultus om̄s q̄ uoces ut uerui in fidibus ita sonant ut a motu animi quāq̄
 sint pulse. Nam uoces ut corde sunt utente. que ad quemcumq̄ tactum
 respondeant. acuta grauis. cita tarda. magna parua. quas tamen inter
 omnes est suo queq̄ in genere mediocris. Atq̄ etiam illa sunt ab hinc delap-
 sa plura genera. leue asperum contractum diffusum. continentis spiritum
 intermisso fractum sassum. flexo sono attenuatum inflatum. Nullum est
 enim horum simulum generum quod non arte ac moderatione tractetur.
 Hsunt actori ut pictori expostis ad uariandum colores. aliud uocis genus
 uariandis sibi. aliud acutum intantum crebro incidens. Impius hortatur.

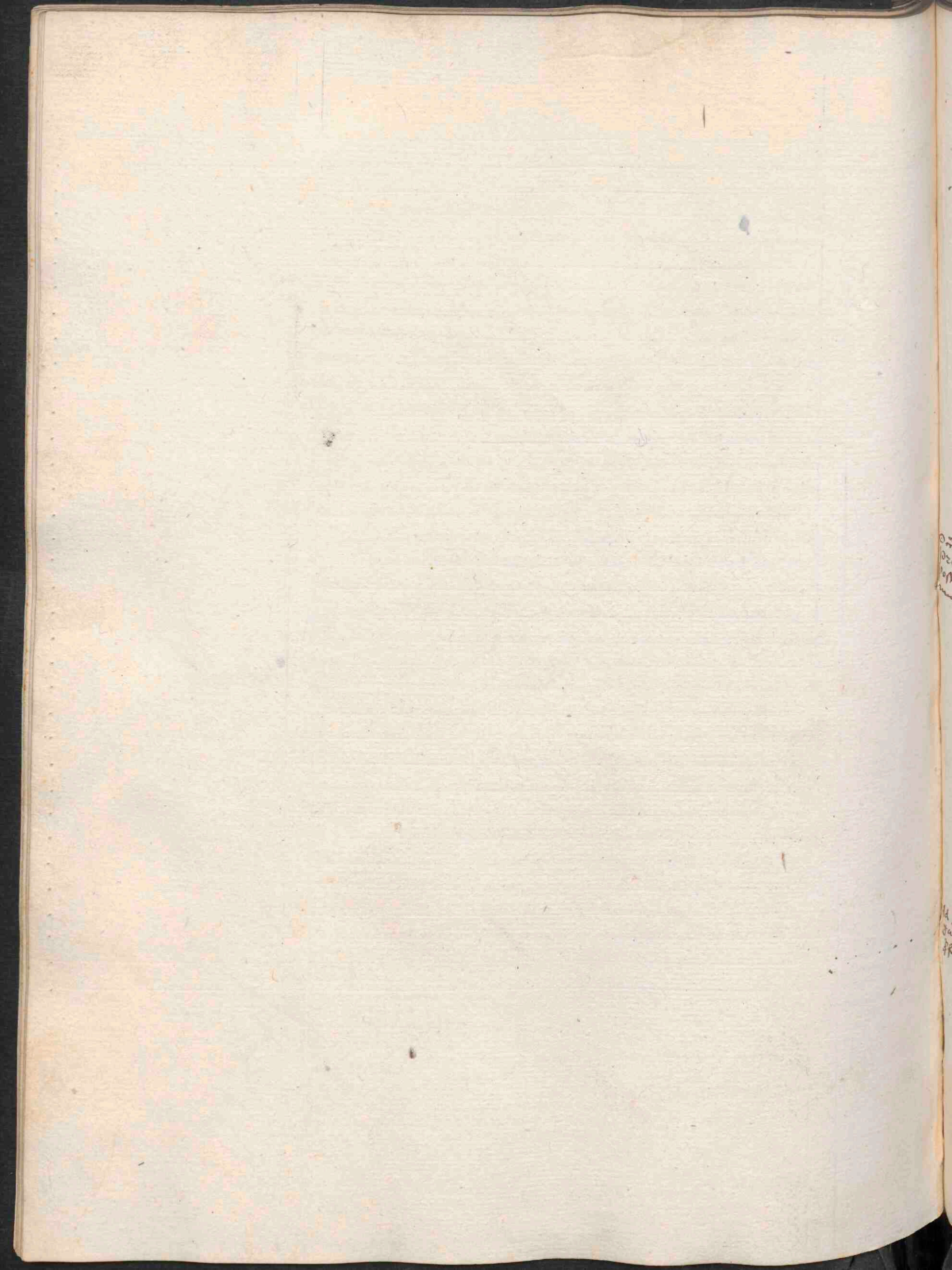
me frater ut meos malis miser mandarem natos. Et ea que dudum
anthon protulisti segregare abs te ausus et hec que hoc animaduertit
dicit et atreus fere totus illius miseratio ac meror flexibile plenum
interruptum flebili uoce. Eius nunc me uertam quo iter incipiam
ingredi. domum paternam ne. an ne ad pelie filias. et ille o pater o
patria o patriam domus et hec que sequuntur. hec omnia uidi inflam
mari primo uitam uitari. aliud metus dimissum et hesitans et abiectum
multis modis sibi circumuentus morbo exilio atque inopia. tum pauor
sapientiam omnem michi exanimato expectorat. alter terribilem mita
tur uite cruciatum necemque. Nemo est tam firmo nigemo et tanta con
fidentia quam refugiat timido sanguine atque exalbescat metu. Aliud gen
contentum uehementer imminens quadam imitatione grauitatis. Iterum
thiesteus atreum attractum aduenit. iterum iam aggreditur et quietum
expulstat. maior michi moleo mauius misendum est malum quam illius
arctum cor contundam et comprimam. Aliud uoluptatis effusum leni
hilaratum ac remissum. sed michi cum detulit coronam collocandas nup
cias tibi ferebat cum simulabat sese auari dare. cum ad te ludibunda docte
et delicate detulit. Aliud molestia sine commiseratione graue quoddam
ac uno oppressum ac sono obductum. Qua tempestate paris helenam in
nuptiis unxit nuptis. ego tu grauida expletis iam fere ad parientium
mensibus. per idem tempus polidorum hecuba partu postremo parit. Omne
autem hoc motus subsequi debet gestus. non hic uerba exprimens scemus
sed uniuersam rem et sententiam non demonstratione sed significatione
declarans laterum impressione. hanc forti et uirili non obscena et histrio
ribus sed ab armis aut etiam a palestra. Manus autem minus arguta
digitis subsequens. uerba non exprimens. brachium procerius proiectum
quasi quoddam telum orationis. supposito pedis in contentionibus aut nitentiis
aut fruendis. sed si in ore sunt omnia in eo autem ipso Dominatus est omni
oculorum. quo melius nostri illi senes qui personatum et rostum quidam mag
noperie laudabant. animi enim est omnis actio. et magis animi uultus
est. iudices oculi. Nam hoc est una pars corporis que quot animi motus
sunt. tot significationes et conuersiones possit effuere. Nam uero est
quisque qui eadem continens efficiat. Theophrastus quidem tauriscum quendam

dicit actorem aduersum solitum esse dicere. quum agendo contues aliquod
 pronuntiaret. quare oratorum est magna moderatio. Nam oris non est
 minimum mutanda species. ne aut ad inopiam aut prauitatem aliquam de
 feramur. Oculi sunt quorum tum intentione tum remissione / tum conuictu
 tum hilaritate motus animorum significamus apte cum genere ipso oratoris
 Est enim actio quasi sermo corporis quo magis menti congruens esse debet
 Oculi autem natura nobis ut equo ac leoni setas caudam aureo ad motus
 animorum declarandos dedit. Quare in hac nostra actione secundum uo
 cem uultus ualeat. his autem oculis gubernatur atque in his omnibus que
 sunt actionis nescit quedam uis a natura data. Quare etiam hac imperiti
 hac uulgo hac demque barbari maxime commouentur. Verba enim uentis
 mouent nisi eum qui eiusdem lingue societate conuictus est. sententiaque
 sepe acute non acutorum hominum sensus preteruolant. actio que per
 se motum animi fert. omnino mouet. isdem enim omni animi motibus con
 citantur. et eos isdem notis et ualibus agnoscunt et in se ipsi iudicant. Ad ar
 tione autem usum atque laudem maximam sine dubio partem uoce optinet
 que primo est aptanda nobis. Deinde quecumque erit ea tuenda de quo illud
 iam nichil ad hoc precipiendi genus quemadmodum uoce seruatur. equid
 tamen magnopere censeo seruendum. sed illud uidetur ab homini nostri ser
 mone officio non abhorreere quod ut dixi paulo ante plurimum in rebus quod
 maxime est utile nescio quo pacto etiam dicitur maxime. Nam ad uocem op
 timendam nichil est utilius quam crebra mutatio. nichil periculosius quam effusa sine
 intermissione contentio. quid ad aures nostras et actionis suauitatem. quid est
 uarietudine et uarietate et commutatione aptius. Itaque idem gratius quod
 potes audire catulle ex hinc cliente tuo literato homine quem seruum
 sibi ille habuit ad manum cum ebrius neola solitus est habere fistula
 stareque occulte post ipsum cum concionaretur peritum hominem qui in
 flaret celeriter eum sonum quo illum aut remissum excitaret aut a
 contentione reuocaret. Audiu me hercule inquit catulus et sepe sum
 admiratus hominis tum diligentiam tum etiam doctrinam et sciendam
 Ergo uero inquit crassus ac doleo quidem inquit illos uiros qui eam
 fraudem in re publica esse delapsos / quanquam ea tela texitur / et ea uicitur in
 cunctate ratio uiuendi ac posteritati offenditur. ut eorum ciuium quos

60

nri patres non tulerunt iam similes habere cupiamus. Mitte obse
cro inquit crasse uilius sermonem istum et te ad grati fistulam re
fer cuius ego nondum plane tonem intelligo. In omni uoce inquit
crassus est quoddam medium sed suum cuiq uoci. hinc gradatim as
cendere uocem utile et suaue est Nam a principio clamare quoddam
est. et idem illud affirmandum est uoce salubari. Deinde est quoddam
contencione extremum quod tamen interius est q̄ acutissimus clor
quo te fistula progredi non sicut et tamen ab ip̄a contencione reuocabit
Est item contra in remissione grauissimum quo tanq̄ sonorum gradib
descenditur. hec uarietas et hic per omnes sonos uocis cursus et se tucta
tur et actioni defert suauiatatem sed fistulatozem domi relinquettis sensus
illius consuetudinis uobiscum ad forum deferatio. Et didi que potui
non ut uolu sed ut me temporis angustie coegerunt. fatum est enim
causam conferre in tempus cum afferre plura si cupias nequeas. Tu
uero inquit catullus collegisti omnia quantum ego possum iudicare
ita diuinitus ut non a grecis didicisse sed eos ipos hec docere posse uide
are. Me quidem participem factum ee istius sermonis gaudeo. ac uelle
ut meus gener sodalis tuus hortensius affusset quem quidem ego con
fido omnibus istis laudibus quas tu oroe complexus es excellentem fore
Et crassus fore dicit inquit. ego uero ee iam iudico. et cum iudicau tu me
consule in senatu causam defendit affric. iurperq; etiam magis cum pro
bi hinc recte dixit. Et uamobrem recte uides catule. nichil enim isti ado
lescenti neq; a natura neq; a doctrina deesse sentio. eoq; magis est tibi cura
et tibi sulphuri uigilandum ac laborandum. Non enim ille mediocri orator
ue quasi surrexit etati sed et ingenio peracri et studio flagranti. et doctria
eximia et memoria singulari. cui quanq̄ faueo. tamen illum etati sue ps
tare cupio. uobis uero illum tanto uimorem precurere uix honestum est
Sed iam surgamus inquit nosq; curemus elati. et aliquando ab hac conte
tione disputationis annos nostros curamq; laxemus

Gorgias platonis ~~et~~ ~~de~~ ~~re~~ ~~rethorica~~
vel de Rhetorica.

Gorgia leontino qui primus profiteri ausus est de quacumque re ab eo quere retur se responsurum athenis disputante. Socrates una cum cherefonte discipulo ac familiari suo ad disputacionem proficiscebatur. Verum apud se ob moram cherefontis diutius retardatus eo tempore ad locum peruenit cum iam disputacio finem ex longo sermone acciperet. Unde callicles qui disputacioni

affuerat. obuiam socrati egressus prouerbum obicit. cum scilicet sic disputacionis illius participem fore quemadmodum oportere auit bellis et pugne participem esse in quibus uale est cum peracta sunt ad ea uenire. Respondet socrates. an est quod dici solet

Gorgias leontinus. Socrates. cherephon. Callicles. Polus.

Calli. et pugne oportere auit o socrates ita participem esse

So. An quemadmodum dici solet post festiuitatem uenim?

tardissimus **Calli.** Et urbanam nimum festiuitatem. multa enim ac preclara gorgias nobis paulo ante monstrauit **So.** horum certe o callicles causa est cherephon iste qui nos in forum moram trahere coegit **chere.** Michi id quidem impeditum fuit o socrates. Ego namque ipse medebor. Nam michi amicus est gorgias. Itaque nunc siue manus siue alias eadem illa nobis ostendet **callid.** Quid o cherephon cupit ne soctes audire gorgiam. hoc ipse certe adoramus. Quandocumque igitur uobis placebit domum meam accedere Nam apud me gorgias diuersatur nobis ostendet. **So.** Recte quidem ais o callicles. sed an uellet in presentiarum nobis respondere. Cupio enim ab ipso percunitari quemam sit huius uiri facultas. quidam ipse profiteatur et doceat. alia uero ut tu dicit alias nobis ostendat. **Calli.** Heroporime de hoc percuntauus es o socrates. Nam id ipsum unum erat ex his que modo docebat. Iussit namque ut omnes qui aduen-

Marfilus scribit sic. Sic ad bellum et pugnam cum sit o Gorgias fecit et curand.

Dialogi
Gorgias
festum bonum
tardum.

de quo quisque uellet rogaret et ad cuncta se responsurum professus est
est Gorgias.

So. **Et** preclare narraas o cherephon ipm roga. **Che.** Quid rogo
So. quis ipse sit. **Che.** Quemadmodum dicit **So.** uelut si calceoz
foret artifex. responderet se esse sutorum. an non intelligis quemadmo-
dum dico. **Che.** Intelligo quidem et iam rogabo. **chere.** Sic michi o gor-
gia. uerum ne est quod callides ait. profiteri te ad omnia responsurum
de quibus quibus abste percuntetur. **gorg.** Verum o cherephon. nam
modo idipm profitebar. at dico nichil nouum iam multis annis me que
qua percisse. **Che.** An sit facile tibi respondere gorgia. **gorg.** Potes id
experiri o cherephon **polus** Et in me etiam si uelut o cherephon. na
gorgias michi quidem defessus uidetur. multa enim paulo ante disseuit
Che. Quid tu pole arbitraris melius qm gorgiam responsurum esse
polus quid tua refert dummodo tibi sit satis **Che.** nichil. sed quando
tu me responde **polus** roga. **Che.** Ecce rogo. si haberet gorgias scienciam
huius artis. cuius germanus suus eroditus habet. quem ipm recte nun-
cuparemus. nonne ut illum. **po.** ita **Che.** medimum igitur uocantes
eum recte noncuparemus **pol.** proorsus **Che.** In uero huius artis cuius
aristophon aglaophontis filius aut frater eius peritus foret. quem recte
appellaremus ipm **po.** putorem uidelicet **Che.** nunc autem cum aliam
artis periciam habeat gorgias quem ipm uocantes recte dicimus **polus**
O cherephon multe quidem artes in hominibus sunt experientia perite ad-
nuente. Pericia enim facit uitam nrām per artem. impericia uero per
fortuniam mredere. quarumlibet autem istarum participes sunt. alij aliaz
aliter. optimarum uero optimi. quorum hic gorgias. pulcherrima arte
preditus est. **So.** Preclare quidem o gorgia uidetur. **polus** ad dicendum
paratus. sed tamen quod promisit cherephonti non efficit **gor.** cur non
o socrates. **So.** adrogatum quidem non michi satis uidetur respondisse
gorg ac tu si me iterato pete **So.** Si tu o gorgia michi respondere uelles
ate ipse libentius peterem qm a polo. Nam constat polum ex his que mo-
respondit matris eius que rethorice uocatur qm dialetice studiosum fuisse.
polus Quare hoc ais o socrates **So.** quia petente cherephonte cuius artis
sciām gorgias hret. laudasti tu quidem o pole artem eius. ceu quis illam
uituperasset. que tamen ipa sit non respondisti **po.** Nonne respondi esse
pulcherrimam **So.** ita. sed nullus qualis gorgie arce petebat. sed qnam

29
est. et quem oportebat gorgiam uocari ut tibi prius subostendebat the
rephon. eiq; tum bene ac breuiter tu respondebas. et nunc eodem modo
dicit. que sit ars eius. et quem gorgiam appellare debemus. primo uero
o gorgia tuipe nobis responde. quem te uocari oporteat. et cuius perita
artis **gor.** rethorice o socrates. **So.** rethorem ei ego uocare debemus **gor.**
perfecto o socrates. si quod profiteor te ut ait homerus appellare me uelis.
So. uolo equidem. **gor.** appella igitur **So.** an ergo dicemus te alios q;
facere posse. **gor.** Promitto certe hoc et profiteor non solum hic sed etia
alibi **So.** uelles ne igitur nunc o gorgia quemadmodum nunc loq;
mur ita sermonem perficere partim rogando partim respondendo
prolixitate ista uerborum qua polius uti ceperat in aliud tempus refer
uata. sed uide ne me fallas. at uelis breuiter ad rogatum respondere
gor. Sunt responsiones quedam o socrates quas nunc est per longa
uerba fieri. attamen conabor ut q; breuissime respondeam. Nam et hoc
ipm unum est ex his que profiteor. Nullum in breuioribus uerbis eade
dicere q; me **So.** hac michi opus est breuitate o gorgia et hoc ipm mi
chi ostende. prolixitatem uero in aliud tempus reserua **gor.** faciam e
quidem ut nullum dicas breuiorem auduisse unq;. **socr.** agendum retho
rice artis dico te scientiam hre. aliosq; rethores facere posse. Rethorica
uero ipa circa quid est. ueluti tex toria circa uestium confectionem **gor.**
ita **So.** et musica circa melodie **gor.** ita **So.** per unonem o gorgia
responsiones tuas ualde amo. q; breuissime fieri potes respondes **gor.** in
nimum enim o socrates tibi in hoc satisfacere posse arbitror. **So.** bene
dico. age. michi de rethorica eodem modo responde. circa quid est **gor.**
circa sermones o socrates **socr.** quales sermones. an eos qui ostendunt
quemadmodum eizotantes conualescerent. **gor.** non. **So.** non igitur
circa omnes sermones rethorica est. **gor.** nequaquam **So.** sed audirendi
facilitatem prestat **gor.** ita **So.** an et sapere facta in his de quibus dicitur.
gor. certe. **So.** non et quam nunt dicebamus medicinam de eizotan
tibus loquendi et sapiendi facultatem prebet **gor.** necesse est. **So.** et me
dicina igitur ut uidetur circa sermones est uidetur eos qui ad morbos
pertinent **gor.** maxime. **So.** et gymnastica circa sermones est de
bona mala ue habitudine corporum **gor.** minimum **So.** atqui et alie

artes o gorgia sic se hnt unaqueq; iparum circa sermones est illos qui fi
unt de re cuius queq; est ars **gor.** uidetur **So.** cur ergo alias artes non
appellas rethoricas cum circa sermones existant. siquidem eam uocas que
exstat circa sermones **Gor.** quia referarum quidem artium o socrates circa
manuales opaciones et hmoi res ut ita dicam omnis uertitur sciencia. retho
ric uero nullum est tale opus. sed omnis actio eius ac ptao in diuendo co
sistit. propterea arbitror rethoricam ee artem circa sermones. idq; recte
michi dicere uideo. **So.** ne ego intelligo quid uelis. forte clarius compre
hendam. Dic michi sunt nobis artes an non **Gor.** sunt. **So.** Qm uero
artium puta aliarum opera ee multa que uerbis quidem parum indi
gent. quedam etiam omnino non indigent. cum uel preter silentium
perfici pnt. ueluti pingendi ars et statuaria et alie multe. tales michi
uideris dicere uelle. circa quas rethoricam ee non censos. **Gor.** proorsus
lene ampio o socrates **So.** Sunt et alie artes que uerbo totum per
ficiunt. opere uero aut nichil aut parum indigent ueluti arithmetica
et computatiua et geometria et talaria et alie multe artes. quarum qda
equalia operibus uerbu habent. alie plura. omnisq; earum actio ac ptao
in uerbis consistit. talem aliquam uideris michi rethoricam te uocare
uelle. non quia sic dixeris q in uerbis totam unum habens rethorica est
ex quo susciperet quispiam si cauillari uellet. ergo arithmeticiam o gor
gia rethoricam uocas sed non puto te neq; arithmeticiam neq; geometri
am uelle rethoricam appellare **Gor.** recte putas o socrates et uire ampie
So. ne nunc et tu responsim quod es flagitalam per fia. cum rethorica
sic una ex artibus illis que plurimum uerbis uocatur. Sme uero et alie
tales conare michi dicere quibus in rebus rethorica uersatur. uelut si
quo me roget de aliqua artium supra commemoratarum o socrates que
est arithmetica ars. dicerem utiq; sibi ut tu paulo ante dixisti. eam ee
quandam ex his artibus que uerbo per ficiantur. Et si rursus petat circa
quid uersatur. responderem circa par et impar quot utraq; existant. et si
iterato petat. quam artem computatiuam apellem. dicerem utiq; qua
ipa est ex uerbis his artibus que uerbis totum per ficit. Et si peteretur
Cura quid uersatur. dicerem quemadmodum apud populum qui leges
promulgant. q malis quidem ut arithmetica se hi cura par scilicet

et unpar. differt autem in hoc qm et ipa ad se seorsum et ad invicem
quam summam efficiant computativa considerat Et si quis de astro
nomia eodem modo petat: me dicente quia et ipa uerbo perficitur: cir
ca quid sint astronomie uerba: responderem circa astrorum motum
et solo ac line: quomodo eorum tuasque ad invicem se habeant **Gor** recte
dico o socrates **Socr** tu igitur o gorgia cum sit rethorica ex his que uerbo
perficiunt: dic quid sit id de quo hmoi sermones sunt quibus rethorica
utitur **Gor** Magna et optima humanarum rerum negotia o socrates
So: at hoc quoque ambiguum est o gorgia nec ullo modo clarum Nam
credo te iam in conuiuio auduisse carmen illud in quo connumeretur
optimum esse bene ualere: secundo loco formosum esse: tertio uero ut ait po
eta carmine eiusdem habere diuitias non fraudulenter questas **Gor**
audui quidem o socrates: sed quid ad rem: **Socr** quia confestim adessent
tibi opifites earum rerum quas poeta in eo carmine laudauit: medius
uidelicet et pedotri-mes: et nummator: diceretque primum medicus deceptus
te gorgia o socrates: Non enim ars eius cura maximum bonum uersat:
sed mea: et si ab eo peterem quis ipse sit qui hoc dicat: diceret fortasse me
dicus sum: quid ais ergo: an tue artis opus maximum est bonum: quid
mi responderet: Nam quid melius hominibus sanitate: Deinde fortasse pe
dotri-mes se uehementer admirari diceret si tu michi ostendere posses pl
boni in arte tua meo q ipse in sua: Cui si ego dicerem: et tu quis es quid ue
tuum est opus: pedotri-mes sim diceret est q meum opus formosa ac ro
busta hominum corpora efficere: Post hunc uero nummator nimium ut arbitror
ceteros despiciens diceret: uideo o socrates: an quicquid tibi uideatur maius
bonum q diuitie uel penes gorgiam uel penes quencunq: Et si peterem
nunquid ipse earum auctor foret et quis esset: diceret utiq: se auctorem esse
diuitiarum et nummatorem uocari: seq: arbitrari maximum bonum hoibz
esse diuitias: Et si dicerem gorgiam contendere suam artem magis boni
causam q tuam: certum est ipm confestim petiturum quid nam sit illud
bonum quod ars gorgie pollicetur: Quare age gorgia quasi a me et ab
illo interrogatus responde: quid sit hoc quod tu maximum esse hominibus
bonum et te eius auctorem esse affirmas: **Gor** quod est reuera o socrates
summum bonum et causa non solum libertatis proprie sed etiam dandi

Uo.

alio in sua cuique civitate Socr. Quid hoc ait Socr. facultatem persua-
 dendi habere et in iudicio iudicantibus et in consilio consulentibus.
 et in concione concionantibus. et in alia quavis congregatione civili
 atque per huiusmodi potentiam servum quidem habebis mediam servum pe-
 dorem ipse etiam nummator non sibi sed tibi dicendi et persuadendi
 facultatem habens apparebit suas divitias congregasse Socr. Nunc michi
 uideris o gorgia quam putas artem rethoricam progne ordisse. ac si quis
 ego intelligo: dicit persuasione effectivam esse rethoricam cuiusque omne
 actionem ac summam in hoc finiri. An habes quicquam amplius de potentia
 eius artis quod referre possis. quam ut mentibus audientium persuasio-
 nem faciat. Socr. Nequaquam o socrates. sed michi uideris sufficienter defuisse
 Est enim haec eius summa Socr. Audi o gorgia. equidem si quisque alter cum
 altero disputet. cupiens illud ipsum de quo disputatur scire. me talem
 esse michi ipse suadeo. ac bitroz autem et te huiusmodi esse Socr. quorsum igitur
 haec ait o socrates Socr. dicam tibi. ego rethorice persuaideo quam tu
 dicitis que nam tandem sit et de quibus rebus nescio. suspicor tamen
 quam tu dicitis quenam tandem uelis. nichilominus a te petam. non
 causa tua sed disputationis. ut sic procedat sermo. ut maxime id de quo
 agitur innotescat. Considera enim si iudeor iuste interrogare te. ueluti
 si percissem: quis pictorum esset reus et responderes michi animalia
 pingentem. nomine iuste peterem qualia animalia Socr. minima quidem
 Socr. an ab eam causam quia et alii sunt pictores alia pingentes animalia
 Socr. ita Socr. siquidem uero nullus alius quam reus pingeret bene a te
 responsum esset Socr. certe Socr. age ergo et de rethorica dic iterum ui-
 deatur tibi rethorica sola facere persuasionem an alie artes. dico autem
 tale aliquid. quicumque docet: utrum id quod docet persuadet Socr. rursum
 autem in eisdem artibus de quibus paulo ante diximus uideamus.
 Numquid arithmetica et arismetricus docet illa que ad numeros per-
 tinent Socr. ita Socr. igitur et persuadet Socr. proorsus Socr. persua-
 sione ergo effectiva arismetrica est Socr. uidetur Socr. si quis autem
 petat qualis persuasione et circa quid: nomine responderemus circa
 par et impar. et similiter de ceteris omnibus quas modo commemoravi
 artes ostendere possemus eas persuasione esse effectivas et cuius et

an non Socr. procul
 dubio persuadet.

circa quid *Sor.* sic est. ^{Soc} Non ergo rethorica sola facit persuasionem *Sor.* fa-
 teor *Sor.* cum ergo non ipa dimittat sed alie quoq; hoc faciant. iuste
 ego ut de pictore sic de rethorica peterem qualis suasio et circa quid
 effectiva rethorica est. nomine tibi iusta uidetur peticio *Sor.* michi qd
Socra. responde ergo quando et tibi sic uidetur *Sor.* huius persuasio
 mo dico o socrates que in iudiciis et alijs turbis ut paulo ante dicebam
 et de his que sunt iusta uel iniusta persuadeat *Soc.* et ipse quidem an
 suspirabar te duere persuasionem o gorgia sed ne admireris si tale al
 quid inter rogo quod uideatur esse perspicuum. nam ut dixi perficiende
 disputacionis gratia id facio ne assuectamus subintelligentes precepere
 adnuicem ea que concedenda forent *Sor.* recte michi facere uideris
 o socrates *Soc.* age uero et hoc consideremus uocas aliquid discere? *Sor.*
 uoco *Soc.* quid autem credere nomine aliquid uocas? *Sor.* uoco *Sor.* ut
 igitur idem uidetur tibi discere et credere. disciplinaq; et crudelitas a
 aliud quiddam *Sor.* aliud quiddam arbitror o socrates *Soc.* bene arbi-
 traris cognosces autem ex hoc. si enim a te quis petat. in sit credulitas
 quedam falsa et quedam uera. consentires ut arbitror *Sor.* ita *Soc.* qd
 autem sciencia est uera et falsa *Sor.* nequaquam *Soc.* manifestum est igitur
 non esse idem *Sor.* uera dico *Soc.* atq; et illis qui didicerunt persuasum
 est. et illis qui crediderunt. *Sor.* profecto *Socra.* uis ergo duas ponam?
 persuasionis species: aliam fidem sine sciencia prestantem. aliam sciam
Sor. pro suo *Soc.* utram igitur persuasionem rethorica facit in iudi-
 cio et alijs conuentibus de his que sunt iusta uel iniusta. ex qua credere
 adducuntur homines. sine sciencia aut ex qua sciunt *Sor.* Manifestum est
 o socrates ex qua credere *Soc.* rethorica igitur ut uidetur persuasionis
 effectiva est eius que credulitatem non doctrinam circa iustum uel inius-
 tum prestat. *Sor.* ita *Soc.* non docet orator in iudicio et alijs turbis iusta
 et iniusta sed credere dimittat facit. Non enim posset tantam multitu-
 dinem tantas res tam breui tempore edocere *Sor.* nequaquam *Soc.* age
 uero quid de rethorica dicendum sit uideamus. Ego enim nondum sa-
 tis intelligere queo. Nam cum de medicorum electione tractabitur. aut
 de nauum aut aliarum rerum opificibus eligendis. tunc oratoris quide-
 non uidetur esse consilium. Constat enim in huius electioib; peritissimum

Persuasio duplex

quemq; eius partis eligendum eē. Nec rursus sum de nuitorum cons-
tructione uel portuum uel de naualibus ordinaudis tractabitur ora-
toris erit consulere sed architecta ne etiam cum de imperatore delatēdo
aut de ordinatione exercitus aduersus hostes aut de locorum occupatōe
si ducum tunc erit consilium non oratorum. Quid dicemus ad hoc o gor-
gia. Cum enim et te rethoricam eē dicas et alios facere posse. bonum est
ea que tue artis sunt a tempore audire. et me quidem nunc rem tuam agere
putato. forte enim adsunt qui discipuli tui eē capiunt. ut ego quosdam
et quidem frequentes sentio. quos ate querere deterret pudor. a me ergo
interrogatus puta et ab alijs hoc modo interrogari. Quid nobis erit o gor-
gia si in disciplinam tuam nos tradiderimus de quibus rei p. consulere
poterimus. utrum de iusto solum et iniusto. an de his que nunc socrates
aiebat. ad hec igitur o gorgia et michi et ipse respondere coneris. *Sor.*
At ego conabor o socrates tibi oem rethoricam unam pteatem aperire. Nam tu
preclare me subduxisti. Scio enim hec naualia et hec membra athenarum
portusq; partim quidam ex themistodio. partim uero ex periclo consilio
eē factam. non autem ex consilio opificum. *Soc.* dicuntur hec gorgia de the-
mistocle. nam periclem quidem ipse audiui. cum de medio nuitorum instruendo
ciuitati persuasit. ^{*Sor.*} Et quociens sit consulere de his rebus quas tu modo
memorasti. certe oratores consulere eorumq; sententias preferri. *Soc.* Et
quidem hec admiratio o gorgia. iam dudum a te quero de rethoricam ubi ac-
pate. Nam diuina quedam eius magnitudo uidetur michi dum ista consi-
dero. *Sor.* Et si ciuitas scires o socrates quemadmodum ut diu solet omnes
potentias complexas sub se habere. magnam uero coniecturam tibi adducam.
Sepe iam cum fratre meo et cum alijs medicis ad aliquem egrotantium
ingressus. cum ille uel pharmatum potare nollet. uel secundum uentum
q; se medico non permitteret nec ualeret medicus suadere. ego persuasi nō
alia arte q̄ rethorica. dico autem si aliquam urbem adueniat rethoricus
uel medicus. certareturq; inter eos uerbis in concione uel in alio quopiam
cetu. uter sit pro medico eligendus. medicum quidem nūq̄ apparere si
illum electum iri quidicendi periciam facultatemq; habebit. Et eodem mō
si aduersus alium quēuis artificem certet rethoricus. optinebit ut ipse non
eligatur q̄ alius quinnq;. Nichil est enim de quo non suadentius loquitur.

rethoricus apud multitudinem q̄ alius quivis artifex. Potentia quide
 huius artis tanta est et talis. oportet tamen o socrates sic illa uti ut cet̄a
 omn̄ certacione. Neq; enim is qui pugnis aut armis sic pugnare didicerit
 ut amicos et inimicos superare possit. ob hoc amicos pulsare et occidere de
 bet. Nec etiam si palestra quis exercitatus pugil robusti corporis evaserit
 deinde parentes aut amicos vel domesticos pulset ob hoc pedotricus. et q̄
 in armis pugnare docent odio habendi sunt atq; ex uribus pellendi
 Nam isti ea docuerunt ut iuste uteretur contra hastes et iniuriam in
 ferentes. ille vero colore et arte peruers^{ab} utitur. Non ergo qui docuit
 improbus. neq; ars ob hoc mala est. sed ille ut puto qui non recte utitur
 Eadem ratio de rethorica est. potest enim aduersus omnes de quacunq;
 re orator dicere et apud multitudinem superior ee. sed nichilominus
 ob huius potentiam debet aut medicos aut ceteros artifices auctoritate
 sua spoliare uelle. sed iuste rethorica uti ut alio certamine. (Et si quis p̄na
 dicendi facultatem adeptus hac potentia et arte iniuste utatur. non cum
 qui docuit odisse aut expellere oportet. nam ip̄e ad iustum usum tradidit
 iste uero contra utitur. Cum igitur qui non recte utitur. odisse par est ip̄
 sumq; expellere ac necare non enim qui docuit Soc. Puto te o gorgia in
 multis disputationibus uersatum comprehendisse non faciliter posse hoies
 cum disceptare ceptarunt sic abire ut semuicem solum doceant atq; disant
 sed si de aliquo contendant. nec concedat alter alteri. graunter ferunt et
 per maluolentiam dictum arbitrantur. certantes simul non autem que
 rentes. id de quo ambigebatur. nonnunq; uero sic tuu. pissime discedunt cu
 iurp̄e et maledictio: ut etiam illis qui aderant molestum sit qui tales ho
 mines putauerunt audiendos. Quamigitur obrem ego nunc ista dico q̄
 tu uideris michi o gorgia non nimium consona et consentanea his que pu
 us dixisti de rethorica dicere. uereor tamen redarguere. ne forte arbitreus
 me non ut res ip̄a manifesta fiat sed tuu grana contendere. Ego uero si tu
 ex illo hominu numero es de quo ego sum libenter tecum disputarem. si
 uero non es ex eo numero libenter dimitterem. Ex quo autem numero
 ego sum si conuo. respondeo ex his qui libenter uolunt reprehendi si quid no
 uere dicant. libenter etiam reprehendere si quid non uerum ab alio dicatur
 et quibus non minus dulce est redargui q̄ redarguere. Nam tanto maior

bonum hoc esse reor quanto maius est ipsum liberari maximo malo quam alium
liberare. nihil enim arbitror deterius esse hominibus quam falsa sentire in
his rebus de quibus nunc est sermo a nobis institutus. Si igitur et tu
ais te esse talem disputemus Si uero dimitteendum censes dimittamus
Soc. dico quidem o socrates me quaque talem esse qualem tu modo significabas
sed fortassis aliorum qui assunt habenda est ratio. dudum enim ante ad
uentum tuum multa istis narraui et nunc fortasse si disputare aggredi
emur longior protrahetur mora Quare considerandum est: ne aliquos
ex istis aliquid facere uolentes detineamus Soc. clamorem o gorgia et so
crates ipsum auditio istorum qui audiunt cupiunt: michi uero nullum nego
cium tanti fuit ut huic disputationi a nobis institute aliquid anteponam
Cal. per deos o cherephon ego quaque cum multis disputationibus iam
affuerim: nescio si unquam eque ac nunc fuerim delectatus: itaque michi gratum
est etiam si totam diem disputare uellent Soc. Atqui o callides quantum
in me est nihil prohibet: modo uelut gorgias Soc. turpe quidem iam
michi foret o socrates et contra id quod modo pollicebar nolle interrogari
de quo quisque uelit: quare si istis uidetur disputemus et quere tuo arbitrio
Soc. Audi ergo que in tuis uerbis o gorgia admiror: forte enim te recte
dicente/ ego non recte suscipio: rethoriarum ais te facere posse si quis uelit
a te discere Soc. ita Soc. ergo de omnibus ut in turba dicere ualeat
non docendo sed suadendo Soc. profusus Soc. dicebas etiam de sanitate
plus suadere rethoricam quam medicum Soc. dixi certe sed in turba
Ergo in turba id est inter ignorantes Nam apud illos qui sciunt non
magis suadere quam medicus Soc. uera narras Soc. Nonne ergo si
quidem medico suadentior erit Soc. profecto Soc. medicus ipse existens
uel non Soc. non Soc. inscius eorum que medicus sit Soc. uidelicet
Soc. id ergo qui nescit eo qui scit apud illos qui nesciunt suadentior erit
quam orator medico suadentior erit sequitur hoc uel aliquid quippiam ita
sequitur an ergo et in omnibus alijs artibus eodem modo se hinc
orator: ipse quidem res ut fiat nihil atmet sed machinationem quadam
ac persuadendum sic inuenire debet ut apud ignaros magis scire quam sci
entes ipsum uideantur non igitur magna facultas o socrates cum non
didicerat quos alias artes sed hanc unam solam nihil minus quam alios hinc

utrum minus habeat uel non habeat orator q̄ alij ad hanc unā facultatem statim considerabimus quantum ad hunc pertinet sermone Nunc ante hoc prius uideamus an circa iustum et iniustum. honestūq̄ et turpe malūq̄ et bonum sic se habeat orator quemadmodum circa sanitatem r̄ē in quibus alie artes uersantur ut scilicet bonum malum ue sit aliquid pulchrumq̄ uel turpe aut iustum uel iniustum. nesciat quidem sed quandam suasionem de huiusmodi rebus sic adstruat. ut ip̄e nesciens apud nescios melius q̄ scientes scire uideatur. Jam uero necesse est ip̄m scire oportetq̄ ut cum hac sciencia iam parata ad te ueniat qui rethorica uelut addiscere. et si non affert seam huius rerum scienciam. tu rethorice magister talia non docebis. Non enim tuum est ista docere sed facies ut apud multitudinem hoc scire uideatur cum nesciat. et bonum uideri cum non sit. an oīo non poteris rethoricam docere nisi prius ista sciat aut quomodo se hec habent igitur. Et per iouē ut imper dixisti aperiri que sit tandem rethorice uis ac potestas

Atqui o socrates si nesciat a me Siste ergo recte enim dicis si quidem rethoricam que iam facies necesse est ip̄m scire iusta et iniusta. a priusq̄ ad te ueniat aut post q̄ illa discere a te. Nihil enim. Quid ergo is qui architecturam dididigerit. architectonice est uel non? est. et qui musicam musicus ita et qui medicinam medicus. et sic de alijs eodem modo. qui dididerit aliquid talis est qualē cuiusq̄ sciencia facit profuso. Nonne igitur per hanc rationem qui iusta dididerit. iustus utiq̄ erit. profecto iustus uero iusta facit. ita Ex quo necesse est rethorici quidem iustum eē. iustum uero uelle iusta agere uidetur Nunq̄ ergo uolet itaq̄ iustus iniuriam facere uolet necesse est rethoricam autem necesse est ex supradictis iniustum eē ita nunq̄ ergo uolet rethoricus iniuriam facere uidetur Reminiscere paulo ante dictum a te non oportere pedotri mus imputare si quis pugil certacione iniusta uocatur. Et eodem modo si orator iniuste utatur rethorica. non illi qui docuerit eē imputandum. sed iniuriam inferenti et non recte utenti. dicta fuerunt uel non dicta Nunc autem iste ip̄e rethoricus uidetur nunq̄ iniuriam facere

ita est. Et prius quidem o gorgia dicebatur rethoricam
circa sermones esse: non paria et imparia: sed iusti et iniusti. nonne
est ita? ^{propterea} Ergo igitur cum tu ita diceres: tunc censu
rethoricam nunquam esse rem iniustam. que semper de iusticia sermonem
faceret. deinde cum dixisses paulo post si orator iniuste rethorica ute
retur statim admiratus atque ratus non esse consentanea que dicebatur.
absque illa dixi uerba. et si lucrum putares esse redargui ut ego: opere
precium foret disputare. si uero putares lucrum esse dimitteremus
Postea uero considerantibus nobis concessum fuit ut nosti impossibile
esse rethoricam rethorica uti et iniuriam facere uelle. hec igitur quoque
modo sunt per canem egyptiorum deum non parua cogitatione opus
est ad illa inter nos tendenda. Quid uero o socrates tu ne etiam
sic de rethorica opinaris ut nunc ais. an magis putas gorgiam pu
dore quodam adductam hanc concessisse tibi rethoricam iusti et honesti
et boni scientiam non habere. et si ista nesciens ad ipsum ueniret cum
esset docturum. ex qua fortasse concessione contrarium aliquid in dispu
tatione euenit. hoc utique tu studiose captas o socrates ad huius respon
sa perducens. Nam quem arbitraris fuisse negaturum se nescire ea
que iusta sunt et alios docturum esse. uerum ad hoc interrogando per
ducere magna rusticitas est. O pulcherrime pole ob eam pro
fecto cum amicos et filios nobis comparamus: ut si quando seniores
facti erremus: uos iuniores patres uitam nostram et uerbis et operibus
corrigatis. Et nunc si quid me et gorgiam in disputando sefellit. tu
patris corrige. sic enim debes. egoque tibi permitto ut si quid eorum que
concessa sunt non recte concessum putas: id tu arbitrati inuites. dum
tamen michi unum custodias quid hoc o socrates. prolyti
tatem o pole qua prius uti reperas quid autem nome michi li
cet quantum uelim loqui graua quidem patereris o pole si a
themis degens ubi totius grecie maxima loquendi uoluntas est. tu solus
in eo loco potestatem loquendi tuo arbitrati non haberes. ac contra pone
te prolyte dicente nec uolente ad interrogatum respondere: nome riu
sus eo graua paterer: si non liceret michi abire et te audire nolle.
Verum si qua tibi cura est huius disputacionis corrigende quemadmodum

nunc dicebam mutans quod tibi uideatur mutandum. petensq; iussit.
atq; respondens ut ego et gorgias fecimus. redargue me et ego te
redargui pariare. Dico enim te quoq; scire illa que gorgias dicit se
scire uel non? equidem iubesq; ut de quo quisq; uelit a te que
rat tanq; ab homine sciente respondere ita profecto erigo al
terutrum tuo arbitrato facias. quere uel responde faciam equide
ac michi responde quando gorgias in hoc desicere tibi uideatur. tu ipam
rethoricam quam ee dicis? an interrogas quam artem esse dicam
ita nullam o pole ut tibi uera loquar atquid tibi uideatur
ee rethorica res quam tu ais fecisse artem in eo sngrammate quod
didim legi. Quid igitur ee dicis periciam quandam pe
ricia tibi rethorica uideatur michi proisus nisi tu aliud dicas at
cuius pericia? gratiam quandam ac uoluptatem pariendi no
ne ergo pulchrum quiddam tibi rethorica uideatur cum apud homines
comparare gratiam possit quid o pole. audiisti iam quid illam
ee dicam qui demceps me rogas utrum pulchra michi uideatur no
ne audiu te dicentem ee periciam quandam. uis ergo qm gram
magnifacis parumper michi gratificari uolo equidem quere
a me de roquimaria que michi ars uideatur ee quere que ars uidet
roquimaria? nulla o pole at quid? pericia quedam que
pericia gratiam et uoluptatem pariendi idem ne est roqui
naria et rethorica nequa; sed eiusdem studij particula. cuius
studij ne rusticus sit ueritatem dicere uerbor gorgie ta. ne forte me
eius studium uituperare arbitretur. Ego enim si hoc est rethorica quod
gorgias exerceat nescio. Nam ex hac disputatione nichil nobis patefactu
est quid tandem ipse putet. sed q; ego rethoricam uoco rei cuiusdam par
ticula est nequa; bona. Cuius o socrates dic nil mea causa ueritus
uideatur michi o gorgia ee quandam facultatem non artificiosa
quidem sed animi myemosi atq; uicilis aptiq; ex natura hominibus
conuersari. Appello autem ego summam et caput huiusre facultatis
adulationem eiusq; michi uidentur multa ee membra. vnum uero ipa
roquimaria que uideatur ee ars. sed ut ego sentio non est ars. uerum pe
ricia quedam. eiusdem insuper particulam sue membrum dico rethorica

ēē et comaticam et sophisticam quatuor ista membra in quatuor rebz
Si ergo uult polus querere querat. Nondum enim audiuit qualem
adulationis particulam dico ēē rethoricam. nec animaduertit me ad
hoc nondum respondisse. itaqz interrogat an pulchrum existimem
uel non. Ego autem sibi utrum pulchrum uel turpe existimem esse
rethoricam non prius respondebo q̄ dixerim quid ipa est. Non enim
iustum o pole sed si audire uis interroga qualem particulam adulationis
dico rethoricam ēē ecce quero abste qualis particula. at me
respondente intelligere poteris. Est enim rethorica secundum meum
sermonem ciuile particule simulachrum quid ergo pulchrum
uel turpe ipam dico ēē. turpe. nam mala turpia uero quando ut
scienti que aio me oportet respondere. Per ionem o socrates nec
ego intelligo que dicitis. Merito o gorgia nondum enim satis ex
pressi. uerum hic polus uiuens est et acutus. at hinc siue michi
autem responde. quomodo ciuile particule simulachrum ēē rethorica
dico conabor tibi dicere o gorgia quid michi rethorica ēē uideatur
Si uero non est id palus iste redarguet. corpus appellas aliquid et
animam appello equidem. horum uero putas aliquam utriusqz
bonam habitudinem ita. quid autem apparentem bonam ha
bitudinem cum non sit bona. uerbi gratia. multorum hominum corpora ui
dentur bene hēre de quorum mala habitudine non facilliter quisqz ani
maduertetet preter medicos et gymnasiuuzos uera narrao
tale aliquid dico et in corpore ēē et in animo quod quisqz facit
ut corpus et animus bene se habere uideantur cum nichilominus ma
le se habeant ita est age uero si possumus hoc clarus offe
dere. cum due sint res. duas dico artes. quarum illam que in animo
est ciuilem uero. illam uero que in corpore uno nomine appellare non
possum sed ipius duas partes ēē dico gymnasticam scilicet ac medi
cinam. In ciuili autem de qua supradiximus. gymnastice quidem no
mothetica. medicine uero iusticia correspondet. miscentur tamen et
conmunicant aduicem medicinaqz et gymnastica. itemqz iusticia et
nomothetica. ut pote que circa idem uersantur. sed nichilominus in
ter se distant. Cumqz quatuor sint hee et partim corpus. partim

animam semper ad bonum curent. adulatio sentiens hoc non tamen
 cognoscens sed comectans. quadrifariam seipam partiens. et quamlibet
 illarum particularum subiens. illam in cuius locum subit se esse simu-
 lat. et boni quidem nullam huius curam. uoluptate autem et semper eo
 quod dulcissimum sit mentem delimit. facitque decipiendo ut plurimum estimanda
 uideatur. Medicinam igitur coquinaria subit. fingitque optimorum
 ciborum pro corpore se habere scienciam. quare si oporteret inter pueros
 aut inter uiros sic dementes ut pueros una coquum medicumque con-
 dere. quis eorum de bonis aut malis cibo plus intelligat. medicus qui-
 dem fame periret. adulacionem ergo hanc uoco et turpe aliquid esse
 dico o pole. quoniam uoluptas curam huius sine aliqua ratione eius quod bonum
 sit. dotes uero illam esse non dico sed periciam quandam. quoniam nullam
 habet rationem eorum que affert qualia sunt secundum naturam ut
 causam cuiusque reddere possit. Ergo autem non appello artem id quod
 fit sine ratione. Et de his si tu ambigis uolo tibi sermonem polluceri.
 Medicinam igitur ut dixi coquinaria adulatio subintrat. gymnastica
 uero eodem modo comatica. res improba fallax inuenerosa illiberalis.
 figuris coloribus et limamentis et sensu decipiens. faciensque ut propriam
 extraneam et falsam pulchritudinem quam affert. propriam ac ueride-
 couis qui per gymnasticam sit negligentia habeatur. Ne igitur longi-
 or sum uolo tibi dicere quemadmodum geometre solent. nam fortassis iam
 assequeris quod comatica ad gymnasticam. ac coquinaria ad medicinam
 primo an sit comatica ad gymnasticam hoc sophistica ad nomothe-
 ticam. et quod coquinaria ad medicinam hoc rethorica ad iustitiam
 ut tamen supra dixi licet sic natura separate miscentur. tamen ut pro-
 pinque et in eodem et circa eadem uersantur sophiste et rethores. nec
 habent utilitatem aliquam quam sequantur nec proscipiunt nec pro alijs
 hominibus. Nam si animus omnino imperet corpori. sed ipsum sibi
 nec ab eo inspiciatur diuidireturque coquinaria et medicina si ipsum
 corpus uideret sua gratia ac uoluptate. Illud anaxagore plurimum foret
 o pole. Tu enim horum periciam habes. omnia in eodem miscentur
 sine discretionem aliqua salubrum medicinalium et coquinariorum.
 Quid ergo ipse dicam esse rethoriam audiisti responde te coquarie

in anima ut illa in corpore. fortassis autem irrationabiliter feci
qui prolixitatem in te prohibens ipse longum extendi sermonem
dignum tamen est michi ueniam prestari nam breuiter dicente me
intelligere nequiuisses sed opus fuisset declaratione. si ergo nec te res
pondente ego intelligere ualeo extende tu etiam uerba. si ualeo sine
me uti responsione tua. hoc iustum est et nunc si hac responsione mea
uti habes utaris.

Quid igitur adulatio uidetur tibi esse rethorica
adulationis diuini esse partem non meministi cum sic huius etatis
quid possit hoc fano cum ad senectutem usque peruenieris o pole an
ergo tibi uidentur uti adultores prauis in ciuitatibus haberi oratores
boni interrogationem hanc facis uel aliam disputationem exor
dis interrogas quidem te nulla existimatione michi uidentur

digni o pole. quomodo nulla. nomine maximam potentiam habent
in ciuitatibus non si potentiam dico bonum aliquid esse ei qui potest

ita dico minimam igitur potentiam michi uidentur in ciuita
tibus habere quid. nomine occidunt quem uolunt spoliareque patrimonio
pelluntque ex uribus ut sibi uidetur instar tyrannorum mediis

fidus o pole in singulis que a te dicuntur ambigo utrum tu sic dicens
sententiam ostendas tuam uel a me queras ac ego quero esto
o amice. deinde duo simul a me queras quomodo duo Nonne
paulo ante dicebas oratores occidere quoscumque uolunt sicut tyranni et
fortunis spoliare pellereque ex uribus quem sibi uideatur equidem

Dico tibi igitur duo hec esse petita et respondebo ad utrumque. Non
namque o pole et oratores et tyrannos potentiam in ciuitatibus minimam
habere. nihil enim facere ex his ut ita dicam que uolunt facere tamen que
optima sibi uidentur Nonne hec est magna potentia non ut

dicit polus ego non dico. dico equidem certe per tu uero ne
quaquam si magnam potentiam habere bonum esse dico possidenti dico
enim bonum igitur esse putas si quis ea faciat que sibi optima
uideantur mentem non habere et hoc uocas magnam potentiam non
equidem ergo ostendas oportet oratores mentem habere et artes esse
rethoricam ac non adulationem. quod nisi ostendas sed me inducitur
relinquas oratores et tyranni facientes in ciuitatibus que sibi uidentur

96

nullum bonum ex hoc possidebunt si quidem potentiam hęc bonū est
ut tu dico, facere autem sine mente que uidentur sibi facienda tu ipse
malum esse concedis proorsus concedo quomodo ergo oratores
aut tyranni in ciuitatibus potentiam magnam habebunt nisi socrates
conuincatur a polo eos facere illa que uolunt. eni uir nego eos
facere que uolunt ac me redargue nome paulo ante confitebare
illos facere que sibi optima uiderentur et nunc rursus confiteor
ergo faciunt que uolunt nequaquam faciunt autem que sibi
uidentur ita absurda et irrationabilia dico o socrates noli
me accusare o pole lepide, ue ad te contra te dicam uerum refelle et me
um si potes offende errorem uel tu ipse michi responde. ac uolo rēdere
potius ut uideam quid tandem dicas utrum igitur tibi uidentur
homines id uelle quod ipsi ubique agunt uel illud cuius gratia agunt
id quod agunt. ueluti qui a medico pharmaca potant utrum tibi
uidentur hoc uelle quod faciunt potare saltem pharmacam et asperita-
tem eius perferre: uel sanitatem cuius gratia potant recuperare
constat sanos fieri uelle cuius gratia potant Ergo et qui nauigant
uel aliud negotium lucri causa obeunt non hoc uolunt quod faciunt
Nam quis uult nauigare pericula subire molestias hęc sed illud uolunt
cuius gratia nauigant. locupletari scilicet. lucri enim causa nauigant
proorsus. et sic de omnibus. si quid quis agat alicuius gratia
non hoc uult quod agit sed illud cuius gratia id agit. Sic uidetur
an igitur est quicquam ex omnibus que sunt quod non aut bonum sit
aut malum aut medium istorum neque malum neque bonum nihil
omnino o socrates. Nomen bona dicitur esse sapientiam ualitudinem diuitias
et cetera huiusmodi. mala uero istorum contraria ita proorsus neque
bona autem neque mala que quandoque mali participia sunt quandoque
neutri. ueluti sedere uadere currere nauigare et rursus ueluti lapides
et ligna et talia huiusmodi. nome hoc dico nec bona nec mala hoc proorsus
utrum igitur hec media honorum gratia agunt homines qui agunt
aut bona eorum gratia que sunt media media uidelicet bonorum
gratia bonum igitur sequentes uadimus quando uadimus. et
contra stamus quando stamus propterea ipsum bonum ita et

occidimus si aliquem occidimus et expellimus et fortunis priuamus
putantes melius esse nobis ista facere nimium gratia igitur
boni haec omnia faciunt qui faciunt fateor nomen supra con-
fessi sumus que gratia alicuius facimus eam non uelle nos sed illa
quorum gratia ista facimus ita non ergo occidere nec expel-
lere nec pecunias auferre ita simpliciter uolumus. sed si utilia quae
sunt uolumus ista facere. si uero inutilia non uolumus. bona namque
uolumus ut tu ipse fateris. que autem neque bona neque mala sunt non
uolumus nec mala ipsa. nomen tibi recte uideo dicere o pole quid non
respondes recte ergo si haec concedimus si quis occidat aliquem
aut pellat aut auferat pecunias siue tyrannus siue orator putans
melius sibi esse sit autem peius iste profecto facit que sibi uidentur
ita que tamen ipse uult si quidem sunt haec mala non facit nomen
tibi uidentur non uidentur michi facere que ipse uult Esto quid
quomodo igitur iste magnam potentiam habet. si quidem est magna
potentia si bonum aliquod secundum confessionem tuam non haec
uera ergo sunt ea que dicebam. cum dico esse ut homo in ciuitate fa-
ciat quaecumque sibi uidentur nec tamen magnam haec potentiam. neque
faciat que ipse uult quasi uero tu socrates non optares licere tibi
facere in ciuitate quicquid tibi uideretur. neque cupis talis esse quales ter-
ris aliquos in ciuitatibus occidentes et auferentes patrimonia et con-
icientes in uincula quosque sibi uidentur iuste dicit uel iniuste quod
modocumque utrumque enim optandum est. absit a pole quare
Quia non oportet neque non optabilem uitam optare neque miseram ac
compati Quid uero scire putas de quibus dico hominibus quid
m. quicumque ergo uideat quem sibi uidentur iuste uocans miser tibi
uidentur nequaquam nec tamen eius conditio optanda est Nomen
paulo ante dixisti miserum esse ita qui iniuste occideret o amice
et miserabilem misere Qui autem iuste occidit eius conditionem non
esse optandam quid autem is qui iniuste occidit? nomen miserabilis
et infelix est aut minus quam qui occidit minus certe quam is qui occidit
o pole. et minus quam is qui iuste occiditur quare o socrates quia
maximum omnium malorum est iniuriam facere quomodo maxime

Nonne maius est iniuriam pati
 potius iniuriam pati q̄ miserre
 tamen foret necessarium aut facere iniuriam aut perpeti: eligere
 potius perpeti q̄ facere
 si tu tyrannidem appelles ut ego
 luere in ciuitate quisquid sibi uideatur hoc facere: necando expellen
 do et omnia agendo ut sibi uideatur
 refelle: si ego enim in foro ac frequenti hominū multitudine assumpta
 sub brachio sita tibi dicerem michi potentiam ac tyrannidem mirabi
 lem superuenisse. Nam siue aliquis istorum hominū quos terro
 michi occidendus uideatur confestim occidetur: siue alius frangenda
 ceruicē frangetur statim: siue toga difandenda difandetur: tantam
 ego in hac ciuitate potentiam habeo ac denique tibi fidem non prauiti
 sicam ostenderem: forte diceres illa conspecta: at o socrates isto modo
 ciuita haberent potentiam Nam et mœndere quasamq; domos
 et athenensium noualia et treuenes et nauigia omnia tam publica
 q̄ priuata quous possit sed hec non est magna potentia per hunc
 modum facere que sibi uideantur: nonne ita existimas
 potes ergo dicere quia ratione hmoi potentiam contemnas
 possum dic queso quia necesse eet qui ita fecisset xpm penam
 luere penam uero luere: nonne malum prorsus nonne
 rursus magnam potentiam ee censet cum agens que sibi uidentur asse
 quitur: ut utiliter agat: bonaq; est hmoi potentia: siu autem non asse
 quatur mala est ac parua Consideremus autem hoc: nonne dicendū
 e quandoq; melius ee hec facere que modo dicebamus: occidere scilicet
 et expellere et fortissime spoliare: quandoq; non ita hoc ergo
 ut uideatur et a te et a me conceditur quid mi utrum ergo tu
 dms melius ee ista facere dic quem terminū statuas at turpe so
 crates ad hoc respondeas ego quidem aio o pole si a me audire
 cupis quando iuste quis agat melius ee: quando uero iniuste peius
 quasi uero arduum te refellere o socrates ac non puer etiam quous
 refellere possit quod non uera dms magnas etas et hunc puero
 et tibi habeo si me refellens ab hmoi errore liberaueris: q̄re te rogo

ne grauate hoc beneficium conferas atqui o socrates in nihil opus
est antiquis exemplis ad te refellendum. hesternum enim et nuper
tunc gesta sat te repellere et aperte ostendere possunt. multos qui
iniuriam faciunt beatos esse que nam hec sunt archelaum
quidem istum perditum filium macedonie dominantem iudeo et
si non iudeo satis audio felix ergo tibi uidetur esse uel miser
Nescio quidem o pole nondum enim ipsum conueni quid autem
si ipsum conuenisses tunc cognosceres alunde uero nequis cognoscere
ipsum felicem esse profecto non constat ergo o socrates te esse di-
turum quod nec magnum quidem persarum regem satis felicem esse
Et uera dixerim nescio enim quemadmodum in eruditione ac
iusticia se habet. Quid uero in hoc omnis constat felicitas ut ego
dico o pole. Nam bonum uirum felicemque feminam esse dico iniustum
uero et malum esse miserum miser ergo secundum tuum sermo-
nem est archelaus ita si quidem iniustus at uero id negari
non potest quoniam sit qui ex ancilla alteri perditum fratris nauis cum
ad ipsum nequaquam macedonie regnum quod nunc habet pertineret sed se-
cundum ius alcece erat seruus et si uoluisset iuste agere ipsum alcece ser-
uisset et sic felix esset. ut tua dicat ratio. At nunc uide quam mirabiliter
factus sit miser qui maximas intulit iniurias qui primum quidem
hunc ipsum dominum ac patrium suum alcecam accersitum ad se quasi
regnum quod perditum abstulerat redditurus: uino et uiuis graua-
tum ipsumque et filium eius alexandrum patruelem suum et equalem
in plaustrum comatos noctuque asportatos martauit deleuitque. Nec quod
tamen his perpetratis miser fieri uisus est. nec penituit ipsum fecisse
sed paulo post fratremque suum legitimum perditum filium puerum. vii.
annorum cuius regnum erat secundum leges uoluit ut felix fieret
iuste alere et regnum sibi tradere: sed in puteum precipitem datum
atque ueritatem deopatre eius matri asseruit puerum dum anserem
persequeretur cecidisse in puteum ac mortem obisse. hic ergo ar-
chelaus tam magnis iniurijs perpetratis miseremus est omnium ma-
cedonum an potius felicissimus. et est fortasse quispiam athenien-
sis a te incipiendo o socrates qui mallet alius quibus macedonum esse

ꝑ archelaus Et in principio huius disputationis o pole te
 ut bene instructum ad dicendum laudam. ceterum te disputandi ar
 tem dixi michi uideri neglessisse. et nunc nomine hmoi est hec tua co
 per quam me quibus puer ut tu dicitio refelleret. putasq; me conuictu
 tuo uerbis qui dixerim muriantem non ee beatum. at ego tibi
 nichil assentior eorum que tu dicitis non enim uis assentiri cum
 tamen uera tibi uidentur o beate oratorie me conuincere ꝑgio
 quemadmodum in iudicio fieri solet. Nam illic alii alios conuincere
 uidentur cum pro sua causa multos ac probabiles adduunt testes: si
 aduersarius unum aliquem ac nullum producat. uerum hic proban
 di modus nullus existimari debet momenti ad ueritatem. Sepe em
 falsa testimonia a multis qui uidentur idonei feruntur. Et nunc de
 his que tu dicitis omnes ferme tam caues ꝑ peregrinam tibi consentientem
 Et si uelis contra me eos testes producere quia non uera dicam attesta
 buntur siue tu inuicem inuicem filium fratresq; ipius una secum quoz
 sunt in diompho tripodas per ordinem positi. siue aristochiarem scelly filiu
 cuius est in pithio pulcherrimum munus. siue uniuersam per idis domu
 siue aliam familiam quamlib; nostrarum eligere uelis. Sed ego unius
 tibi non assentior neq; concedo. Non enim me rationibus cogis: sed
 falsis testibus contra me productis ex ueritate deicere conaris. Ergo autē
 nisi tempm testem adduxero michi assentientem nichil profecisse arbitror
 puto etiam nec te perperisse quidꝑ nisi ego unius et solus assentior tibi
 absq; alia multitudine. Est igitur ut dixi hic unius aliquis arguendi
 modus ut tu et alij multi putatis. Est etiam alius quem ego puto quos
 adinuicem comparantes quid inter se differant considerabimus. Nam
 haud de paruis rebus apud nos dubitatio est. sed de his quas et scire
 pulcherrimum est et nescire turpissimum. Summam enim rerum
 de quibus dubitamus est cognoscere aut ignorare quis beatus sit et qo
 non. tu putas fieri posse ut aliquis iniurius et iniustus felix sit. siquid
 archelaum iniustum quidem et tamen felicem existimas. Ergo autem
 dico ee hoc impossibile. de hoc uno inter nos disceptatio e. Videamus a
 gedum autem iniuriantem dicit felix ee si penas iniuriarum det
 Minime. Nam istomodo miserimus foret Ergo si non dat

penas iniuriis secundum te felix erit ita proisus mea autē
sententia o pole iniuriis et iniustus omnino miser est. nihil miserius
tamen si penas non det nec puniatur. minus autem miser si det penas
puniaturque et a deo et ab hominibus absurda o socrates dicere
inceptas conabor effuere ut tu quoque eadem mentem dicas. amicum
emms te puto nunc uero differimus. hoc sunt attende ergo. dixi ego
prius facere quod pati iniuriam potius esse ita tu autem pati
ita et eos qui iniurias facerent miseros esse dicebam ego et
a te conuictus fui ita per deum ut si putas o pole et recte
fortassis puto tu uero beatos esse iniuriantes si penas non darent
proisus ego miseris dico si penas non darent et si dederit
minus miseros. me hoc refellere at hoc quoque grauius est ad
refellendum nequaquam o pole sed impossibile. nam quod uerum
est refelli nunquam potest quid autem si deprehenditur quispiam tyrannidem
sibi proauare captusque torqueatur exarumficetur effodiantur
oculi ac multis alijs et uarijs penis afficiatur uideaturque liberos et con
iugem eadem pati tandem in cruce ponatur aut inius sub terra
mittatur. ista patiens felix erit. uel potius si euadens et tyranni
dem persecutus uiuat arbitratus suo optabilis et beatus a ciuibus pere
gransque existimatus. hec dicit impossibile esse refellere puer
nunc o pole non autem refellis. nuper uero attestabaris attu
parumper michi responde. an iniuste capessere tyrannidem dixeris
equidem felicior quidem neuter ipsorum erit. nec is qui as
secutus est quod affectabat. nec is qui deprehensus penas dedit.
nam ex duobus miseris nullus felicior altero dicendus est. miserior
tamen qui persecutus tyrannidem et persecutus erit. quid uides o pole
alia quidem hoc refellendi species est. cum quis aliquid dicat uideri
non autem arguere at si non putas te refelli o socrates talia
dicens qualia nullus omnino hominum diceret. nam quere ab istorum
aliquo o pole non sum ex his qui in re peruersantur et nuper
cum tribus mea prerogatiuam haberet. oportere etiam me ad consilium
referre conuictare uisumque referre nesciu. noli ergo uibere ut ad con
silium presentium referam. sed tu meliorem arguendi uiam habes

michi concede ut probem. nam ego eorum que dico unum testem
 producere scio illum ipsum uidelicet tum quos sermo institutus sit
 multitudinem autem ualere scio. et unius sententiam arguere
 scio. multitudinem uero ne loquor quidem. unde ergo si nichil locum
 arguendi uelis concedere tuique ad quesitum responde. ego enim pu-
 to et me et te et alios omnes facere quod pati iniurias deterius esse arbi-
 trari et non dare penas quam dare ego autem neque me neque alium
 quenquam et tu et alii quique. Nequaquam primo nec ego nec tu
 nec alius quisquam respondebis ergo paratus sum. Nam
 cupio scire quid uelis tandem dicere. Dic mihi uideamus tam-
 quam si a principio interrogarem utrum tibi uideatur o pole dete-
 rius iniuriam facere uel pati pati. quid autem tur-
 pius non est ita intelligo. Non putas idem ut uidetur
 pulchrum et bonum turpeque et malum nequaquam quid
 autem pulchra omnia uelut corpora colores luminamenta uoces
 studia ad nichil prospiciens pulchra uocas. ut esse primum ipsa
 corpora pulchra nomine aut secundum utilitatem dicitur esse pulchra
 aut secundum uoluptatem. quod eorum aspectus aspicientes delect-
 tent. an habes quicquam de pulchritudine corporis quod preterea
 dici possit nihil. Nomen cetera omnia eodem modo et si-
 quere et colores aut delectatione aut utilitatis gratia aut utriusque
 pulchra uocas prorsus probe atque statuta legum
 et cetera studia non utique ob aliam causam pulchra sunt quam quod
 aut utilia aut uoluptuaria aut utraque ita ac mihi uidetur
 et disciplinarum pulchritudo eodem modo ita ac preclare
 quidem nunc facio o socrates qui delectatione et utilitate pulchrum
 diffinis. Nomen ergo turpe contra diffiniendum est molestia
 aut detrimento necesse est. Quando igitur ex duobus pul-
 chris alterum pulchrius est aut altero istorum aut ambobus pul-
 chrius est eo quod superat aut utilitate aut uoluptate aut utraque
 minimum et quando ex duobus turpibus alterum turpius
 est aut molestia aut detrimento superans turpius sit uel non ne-
 cesse est ita age ergo quando dicebatur de iniuria inferendis

uel paciendie. pati quidem deterius facere autem turpius dicebas

Dicebam si ergo turpius aut molestia aut detrimento su-
perans turpius est aut utrisq[ue] necesse est consideremus
igitur an molestia superet magisq[ue] doleant hi qui faciunt q[uam] hi
qui patiuntur iniurias. nequaquam non ergo molestia superat
non uidetur ac si non molestia ambobus certe non superat
uidetur ergo altero tantum scilicet detrimento ita

ergo detrimento superans iniuriam facere deterius est q[uam] ferre
manifestum est nomine a te et a multis hominibus ^{uidebat} ~~sciebat~~
pauloante turpius esse iniuriam facere q[uam] pati ita nunc aut

et deterius apparuit uidetur recipere ergo tu o pole ma-
gis id quod deterius et turpius est q[uam] id quod minus ne pigeat
respondere nihil enim offuerat. sed te ranom tanq[ua]m medico per-
mittas myonue et aut fateare aut nega at ego non recipere
o socrates alius uero quisq[ue] hominum recipere non uidetur

mibi ex h[um]ani ratione uera igitur ego dicebam quia nec ego nec
tu nec alius quisq[ue] recipere potius facere iniuriam q[uam] pati Nam
deterius quidem est apparet uides ergo facta comparatione
argumentorum nihil simile nobis apparere Nam tibi quidem deterius

omnes preter me assentiuntur. nullo autem tu unus dimittaxat satis
esse assentiendo quem ego salum rogavi alio omissis et hoc quidem
sic habeto. Quod autem secundum in disputatione erat considere
mus iniuriantem penas dare an ne magnum sit malorum ut
tu putabas an minus non dare penas ut mea sententia est. Consi-

deremus autem sic dare penas et iuste puniri idem appellas
equidem potes igitur dicere q[uod] iusta omnia pulchra sunt magis
iusta et uide ut diligenter respondeas et mature mibi uidetur o
socrates considera et hoc an si quis agat quippiam necesse sit esse

aliquid paciens ab isto agente uidetur an ergo hoc patitur
quod agens agit et tale quale agens agit. Verbi gratia si quis pul-
set quid necesse est ut aliquid pulsetur Et si behementer aut celementer
pulsat sic pulsatum pulsari et pulsans pulsat. ita talis ergo
passio est pulsatio quale pulsans facit prorsus si ergo et uat

quos: necesse est aliquid ueri quid in et si vehementer urat
 sic ueri id quod uritur ut urens urit in unum et si ferat eodem
 modo. feratur enim aliquid Et si profunda et lata sit sectio aut dolo
 rosa tali sectione feratur id quod feratur qualem ferans ferat appa
 ret Summatim uero considera: utrum confiteare quod nuper di
 cebam in omnibus quale aliquid agit agens tale aliquid patiens pa
 titur assentior. hic concessio penam dare utrum pati aliquid
 est aut agere necesse est pati o socrates ergo ab aliquo agere
 quid: ab eo qui punit qui autem recte punit nomine iuste pu
 nit ita ergo is qui punitur et penam dat iuste patitur ita
 uidetur iusta uero pulchra eē dictum est Minimus hor
 igitur alter facit iusta alter patitur ita pulchra ergo
 et bona nam aut delectabilia aut utilia necesse est bona
 ergo patitur qui penam dat uidetur utile quidem sibi est
 Nam sic animus melior si quidem iuste punitur conueniens
 est uicio namq; animi liberatur qui penam dat ita ergo
 maximo liberatur malo Nam sic considera. In querendis pecuniis
 alud uicium conspicio q; paupertatem non quid autem
 in corporis cura nonne imbecillitatem morbum turpitudinem et
 alia hmoi uicia appellas equidem nunc et in animo quoq;
 uicium aliquod eē censes quid in nomine hoc iniuriam uocas
 et imperitiam et immoderatam et cetera hmoi Minimus quidem
 ergo pecuniarum et corporis et animi cum tria sint Nomen ter
 na censes uicia: paupertatem morbum iniuriam ita quod
 ergo istorum uiciorum turpissimum est: nomen iniuria: et summati
 animi uicium plurimum Si autem turpissimum ergo et
 deterrimum quemadmodum dicit o socrates sic dico semper
 q; turpissimum est aut quia molestiam magnam affert/ aut quia
 detrimentum/ aut quia utrumq; turpissimum ut patet ex his que
 prius concessa sunt maxime turpissimum autem iniuria
 et omne animi uicium nunc concedebatur eē concedebatur
 ergo aut molestum est et molestia superans turpissimum e aut de
 trimento aut utrisq; necesse est an ergo plus molestie et

doloris affert hominibus iniustitia intemperantia timiditas et
stulticia et paupertas et morbus non mihi uidetur o socrates
quia igitur excessus quodam et magno detrimento et mira-
bili malo superat animi vitium turpissimum est omni quandoque
non dolore ut tu ipse fatens uidetur atque id quod maxime ex-
superat detrimento malum utique est omni maximum ita
iniuria ergo et intemperantia et cetera animi improbitas maxi-
mum est malorum omni uidetur que igitur aze a pauper-
tate nos liberat. nonne questuaria ita que autem a morbo
nonne medicina necesse est que uero ab improbitate atque
iniuria si tibi non occurrerit consideres Quo et ad quos ducimus
egrotantes corporeis morbis ad medicos o socrates quo in-
iustos et intemperantes ad iudices scilicet ut puniantur
ita In ergo iniustitiam quodam freti puniunt qui recte pu-
niunt proorsus questuaria igitur a paupertate / medicina
a morbo / iudiciaria ab intemperantia et iniuria liberat uidetur
quod ergo istorum pulcherrimum est quorum iudicia
questuarie / medicine / iudiciarie multo exsuperat o socrates iudi-
ciaria ergo aut delectationem maximum facit aut utilitatem aut
utraq; siquidem pulcherrima est ita an ergo curari a medico
delectabile est gaudentque illi qui per medicinam curantur non
uidetur mihi at utile est ita quoniam uidelicet magno liberantur
malo / itaque utile est dolorem tollerare ut sanus fiat quid in
an ergo felicissimus quantum ad corpus attinet id foret qui per medi-
cinam curatus sanitatem recuperauerit / uel qui ab ipso principio
non egrotasset ille nimium qui ne egrotauerit quidem non
enim hoc erat felicitas ut uidetur liberatio mali sed ab ipso initio inco-
lument fuisse sic esto quid uero ex duobus male habentibus
aut in corpore aut in animo quis miserius / utrum qui curatur et libe-
ratur malo uel qui non curatur et abeat uidetur mihi qui non curat.
non ergo in iudicio puniri mali liberatio erat erat profecto
modestos enim facit et iustiores reddit puniunt tanquam medicina que
dam improbitatis ita felicissimus ergo qui non habet uicium

animi quando quidem nobis maximum apparuerit malorum ma-
 nifestum est secundo autem loco qui liberatus est uidetur
 est autem iste secundus qui mortuus et confectus penas dedit
 ita pessime ergo uiuit qui iniuriam hinc nec ab ea liberatur
 uidetur hic est qui maximis iniurijs perpetratis illasque ex-
 cetero perfereret ut neque moneri neque puniri neque in iudicium trahi
 possit: ut nunc dicebas archelaum fecisse et alios tyrannos oratores
 atque potentes uidetur ferme enim hinc perinde faciunt ac si
 quis maximis occupatus moribus perficiat ne medicorum iudicium
 subeat nec se curari permittat formidans tanquam puer ueri et se-
 culari quia dolorem id prebeat ignorans uidelicet quanti precij sit
 sanitas ac uirtus corporis Apparet enim ex premissis atque con-
 cessione tale aliquid facere illos qui iudicium fugiunt o pole dolorem
 eius suspicari ad utilitatem uero ceteros esse ignorantes quantum mi-
 serius est cum non sano nec sincero sed fracto iniusto atque impio animo
 quam cum non sano corpore degere Itaque efficiunt ne penas dent nec
 liberentur maximo malo ac ea de causa pecunias comparant et
 amicos et eloquentiam Ac si nos uera concessimus a pole sentis que
 sequuntur an uis ipsa singulatim prosequamur nisi tibi aliter
 uidetur Nonne conuenit maximum esse malum iniuriam ac
 liberatio huius mali apparuit penas dare Non dare autem penas
 nec impuniri immortatio mali ita secundum ergo est ma-
 lorum magnitudine iniuriam facere cum uero qui fererit penas
 non dare omnino maximum atque primum malorum est uidetur

De hoc igitur amice ambigebamus tu quidem archelaum feliciter
 existimans qui maximas quidem perpetravit iniurias penas autem
 nullas dedit Ego uero contra siue archelaus siue alius quibus ho-
 minum penas non det iniuriarum suarum ei contingere puto ut
 egregie miser sit inter ceteros homines Et semper eum qui nititur
 illo qui passus fuerit iniurias inferiorem esse et qui penas non dedit
 illo qui dederit Nonne hec dicebam ita Nonne demonstratum
 est hec esse uera uidetur atque si hec uera sunt a pole quam uti-
 litatem rethorica afferre potest cum oporteat ex premissis primum quid

nos ipso diligentissime custodire ne cui iniuriam inferamus tanquam
satis mali ob hoc ipsum habituros. Deinde siue per nos siue per alium
nobis carum iniuria alicui inferatur sponte nostra ad iudicem tempore
ad medicum properare. Ne antiquatus iniurie morbus sic inficiat
animum ut insanabilem reddat: aut quomodo dicemus o pole. si ista
priora illa a nobis concessa nomine hoc necessario sequuntur quid
enim dicere possumus o socrates ad defendendum utitur aut ex
cusandum iniurias nostras aut parentum aut amicorum aut filiorum
nostrorum aut patrie nullius utilitatis nobis rethorica est nisi forte
quo arbitretur contra oportere rethorica uti ad accusandum uidelicet
in primis nosmetipsos deinde familiares ac domesticos et alios nostros
si quis eorum iniuriam perpetraverit: ne occultentur crimina eorum
sed patefiant penasque dent et iam efficiantur et ad cogendum seipsum
ipsum et alios ne torpeant ne ue expauescant sed forti et communi
animis tanquam medico secundos uendosque se tradunt uirtutem et honestatem
sequentes neque dolorem magnum existimantes ac si uerberibus
digna commiserint uerberandos sese tradentes si carcere carcerandos
si multa multandos si exilio exilandos si necesse necandos et sic accu-
sator suspensus et aliorum suorum et ad hoc utatur rethorica ut pate-
factis delictis maximo liberentur iniurie malo. Est ne ita dicendum
o pole an non absurda quidem mihi ista uidentur o socrates sed
tamen ex his que superius concessa sunt fortassis consequuntur
Ergo aut illa superius dicta releuantur oportet aut ista concedantur

sic est penitus contra autem reputando si alicui malefacere
oportet siue inimico siue alii iniuriam fecerit inimicus dimodo pro-
uidendum est et uerbis et operibus ne penas det ne ue trahatur ad
iudicem. Et si trahatur admittendum est ut ille uadat ne puniatur
minimo siue aurum multum rapuerit ut non reddat sed abeat et in se
atque in suos misisse nequeque disperdat siue morte digna commiserit ne
moriatur unquam si id fieri potest sed inimiculus sit malus si uero hoc fieri
non potest ut talis eius quam plurimum tempus uiuat. Ad hoc et huius
uidetur mihi o pole utilis esse rethorica. Illi uero qui iniuriam factu-
rus non sit haud quam magna utilitas eius uidetur esse si tamen est

utilitas aliqua q̄ in his que superius dicta sunt nequaquā apparuit
 Dic mihi o cherephon: serio hec dicit socrates an iocatur mihi
 quidem o callicles serio nimis dicere uidetur: recte tamen feceris si
 ab eo quesieris cupio. per deos dic mihi o socrates utrum te serio
 nunc an ioco loqui debemus existimare Nam si quidem serio loqueris
 et sunt hec uera que dicis: quid aliud q̄ totius uite nostre conuer-
 sio est: et omnia ut uidetur per contrarium facimus q̄ oportet.

O callicles si non communes foret hominum affectus sed quiddā
 singulare ac proprium preter ceteros alium nostrum amderet
 haud quaquā facile eēt quod ipse quisq̄ pateretur alteri ostendere
 animaduerto autem et me et te nunc eadem pati: duo enim tū
 sumus duo amamus. Ego phiam tu populū atheniensem
 Sencio et itaq̄ et in concione et in alijs locis si tibi quō prudenti
 contradicat populus: te consueuisse mutare sententiam atq̄ eadē
 que illi placere intelligas nec ullo modo obuiare posse: quare si quis
 illa que tu dicit admittitur absurdūq̄ eēt putet: responderes fortassis
 si uera fateri uelles: nisi is quem tu amas populus mutet sententia
 nec te unquā eēt mutaturum: arbitrare igitur talia quedam a me
 audire nec admirari sed potius facias ut phia quam amo hec uelle
 desistat Nam dicit illa quidem hec que modo presens audisti: aut
 ergo illam redargue et iniuriam facere nec dare penas omnī extremi
 malorum non eēt ostende: aut si hoc stare sinit tibi o callicles tu ipse
 nequaquā consensurus sed in uniuersa uita dissonabis Atqui ergo reor
 prestare ut laia mihi dissona foret: chorue quem dicerem et multos
 homines mihi contradicere: q̄ ut ergo mihi inuis ipse conuincat ac disso-
 nis eēm. O socrates uidetur hec tua quedam iactantia uerborum
 et reuera concionator eē cum idem polo euenerit quod euemisse gor-
 gie paulo ante subactū fuit Nam gorgiam quodam in loco a te roga-
 tim si pergeret ad ipm aliquis qui rethoricam discere uellet usq̄
 uia nesciret an illum doceret: subire adductim inquit polus illum
 affirmans se docturum eē propter mores hominū qui grauitate fer-
 rent nisi quis illa concederet. Ex huius itaq̄ confessione coartū eēt
 gorgiam sibi ipse contraria fateri et te quidem iuste tū meo iudicio

irrisit q̄ huiusmodi inepcias sequeretur. Nunc autem eadem polo e
uenerunt cui nihil ipse non assentior q̄ tibi concessit turpius eē
iniuriam facere q̄ pati. Ex qua concessione a te conculcatus ea q̄
cogitauerat proferre non poterat. Tu enim reuera o socrates seru
pulos fallacia s̄q̄orum p̄ducio dum te ueritatem sequi affirmas
que natura quidem pulchra non sunt lege tamen pulchra sunt.
In multis autem euenit ut admutem contraria sint natura et
lex. Si ergo quis erubescat ea que nouit dicere contraria sibi ip̄i
fateri compellitur quod tu contemplatus insidiarius in uerbis ac si
secundum legem quis loquatur secundum naturam interrogas
si secundum naturam tu secundum legem ut de inferenda uel pati
enda iniuria inper fecisti polo enim secundum legem turpius
dicente tu legem persecutus es. Natura enim peius ac turpius
est iniuriam pati lege autem inferre. Non enim uiri est pati in
iurias sed mancipij cuiusdam cui melius foret mortuum eē q̄ uiuē
q̄ contumelias affectum nec sibi ip̄i nec alij opitulari ualet. Atq̄
ego puto eos qui leges condunt miberilli sunt homines multitudq̄
pro se igitur ac sui commodi gratia leges statuunt et laudes ac uitu
perationes defmunt metu potentium adducti ne aliqua in re ex
cedere ac superare eos possint. Dicunt turpe ac iniustum eē plus
habere et hoc est eē iniuriam plus uidelicet q̄ alij ut habeas quere
Bene enim se cum alijs putant si equam habeant portionem cum
sint inferiores ex quo fit ut lege quidem iniustum ac turpe censeat
querere ut plus habeas q̄ referi et iniuriam hanc uulgo appellant
Natura uero ut puto ondit eē iustum ut melior plus habeat q̄ peior
et potentior q̄ miberillior ostendit hoc autem multiphaziam tu
in referis animantibus tum in ciuitatibus ciuitatibus et gentibus apud
quos iustum censeatur ut potentior infirmiori imperet ac plus hēat
Nam quo iure per se aduersus greciam exercitum duxit aut p̄
eius aduersus stichas aut mille alij quos possem referre uerum
arbitror h̄i secundum uis nature ac me hercule secundum legem
nature. Non tamen fortassis secundum has leges a nobis conditas
per quas optime ac ualidissime indolis adolescentes a rimabilis t̄q̄

leones capientes eosque incantantes ac fascinoles serulem in mo-
 dum subicimus / dicentes equitatem seruandam esse idque esse bonum
 et iustum / Et si vix aliquis prestantis nature insurgat ac literas
 fascinoles incantationesque hinc vix conculcans ac disrumpens
 legesque omnes que a natura desistunt effringens imperet ceteris
 ac dominetur / in hoc uero ipse nature effulgeret / videtur autem
 pyndarus hec eadem in quodam carmine offendisse ubi ait / legem
 omni esse regnum mortalium atque immortalium eamque uis agere
 uolenter prepotenti manu idque coniectare se dicit ex rebus gestis
 ab hercule qui neque emptas neque donatas geritans boues abegit ut
 ipse uice nature ditante / et boues et cetera omnia que possidemus
 illius esse debere qui melior sit ac potentior / Veritas igitur sic se habet
 cognoscere autem si ad maiora omnia philosophandi cura te conuertas
 Nam philosophia quidem o socrates laudanda est / si quis illi temperate et
 in adolescentia studuerit / sed autem diutius in illa persistatur / corrup-
 tio est atque clades hominum / Quis enim egregie fuit nichilo / tamen
 si philosophie diutius studeant necesse est omni illorum imperitos
 fieri quorum oportet magnam excellentes uicos peritiam habere
 Nam et legum ciuitate / et uerborum quibus in congressu atque ceteris
 hominum tam publice quam priuatum uti decet uoluptatum etiam atque
 cupiditatum humanarum et ut breuiter comprehendam morum
 penitus sunt ignari / Itaque si ad aliquam rem gerendam uel publica
 uel priuata se conferant ridiculi habentur / quemadmodum hi qui
 in re peruersantur si in uestras conuersationes disputationesque des-
 cendant / Euenit enim illud euripidis / clarius est quisque in eo cui plu-
 rimum temporis dat ut magis ac magis cotidie excellat / in quo uero
 inferior sit id fugit ac uituperat / et aliud laudat beniuolentiam sui
 putans per hunc modum seipsum laudare / Sed arbitror rectissimum
 est antipodis manere / philosophie tamen quatenus doctrine tam conueniat
 nec turpe quidem est adolescenti philosophari / sed uim grandior natu adhuc
 philosophatur ridicula est res / Ac mihi quidem idem contingit erga
 eos qui philosophie studio operam dant quod erga eos qui balbuunt ac lu-
 dunt / cum enim puerum aspicio balbuentem ac ludentem gaudeo

ac decorum et liberale congruensque puerili etati esse uideo. cum
autem clare loquentem puerum audio molestum quidem mihi est
ac seruale et tetrum quippiam per se ferre uidetur. Cum autem
uirum quis audiat balburentem aut ludentem ridiculum et nihili-
zile plagiisque indignum apparet. hoc uisum mihi euenit aduersus
philosophantes. adolescente enim pliam teneo amo illam atque
delector. decereque mihi uidetur et ingenium hunc esse hominem
existimo. Cum uero qui non philosophetur illiberalem nec unquam
preclarum aliquid ac generosum de seipso prestaturum. Cum uero
grandior quis philosophetur nec studia huius deserat uerberibus
mihi indignere uidetur. O socrates. Nam quod nunc dicebam hunc
hominem contingit. O socrates. Nam quod nunc dicebam ut etiam si
exregie sit indolis tamen seruulis efficiatur. fugiens conuersationes
hominum ac fora euitans. In quibus poeta inquit: uiros efficiam
plurimos. abderis sese cum tribus uel quatuor pueris et susurrando
uitam ducens nihil unquam liberale aut magnificum ploraturus. Ego
autem socrateo ualde te amo atque idem mihi euenit quod zero erga
amphionem euripidis. Nam talem talia quedam mihi dicere in
mentem uenit aduersus te qualia ille aduersus fratrem dixit quia
negligens illa que diligere deberes. et generose mentis prestantia
specie quadam puerili deformas nec in iudicio aut consultationibus
recte uersari scires nec officiosum aut probabile consilium capere
neque fortiter alios consulere. Atqui a amice socrates et aduersus
me ne sit inuisus. benignolentia enim tua adducor ad hoc profe-
renda nonne turpe ducis sit te habere quemadmodum ego arbitror
habere te et alios omnes qui diuicio philosophiam sectantur. Nam
si te nunc aut alium quempiam vestrum quos capiat et in carcerem
trudat asserens te iniuriam facere cum nihil facias scis utique
quod quid ageres omnino nescires sed hospitares atque singulares et in
iudicio productus etiam ab ignauo spernendeque accusatore ultimo
supplicio si ille uellet afficereris. De quomodo id sapientis esse potest
o socrateo si generose mentis hominem uarta ars deteriozem facit
ut nec ipse sibi optulaz valeat nec ex maximo periculo se aut alium

quoniam seruare sed absque honore in ciuitate degentem inimicorum
 exponat iniurijs hunc enim talem iurum et si iustus dicitur est
 licet super genam pulsare impune. At tu o socrates mihi credes desi-
 nas in arguendis versari in rebus gerendis te laudabiliter exercere
 atque in rebus operanda ex quibus sapere uidearis. Ista uero spe-
 ciosa siue deliramenta siue nugae appellare oportet ex quibus uani-
 tas habitatio domos alios reliquas. imitarique non eos qui struantur
 hec parua sed omnes quibus uita gloria et alia bona complurima
 sunt. Si aurea mihi foret anima o callides. Nonne arbitraris me
 libenter aliquem ex hominibus reperire per quem aurum probatur ad
 quem ego lapidem animam meam admones si confiteretur eam
 recte inuitam esse certe scirem me satis habere nullius alterius pro-
 bationis indigere. quare de hoc quero o socrates. ego tibi
 dicam. Nam rex cum te nactus sum hunc lapidem mihi preciosissi-
 mum inuenisse quam obrem quam bene noui quod ea que mihi
 tu censeris de his que animus meus opinatur ipse certe uera sunt.
 Cogito namque illum qui alicuius probaturus sit animam de uite recti-
 tudine tria utique habere oportere que tu habes omnia. scienciam beniuo-
 lenciam et audaciam. Nam multos equidem conuenio qui me ea de
 causa recto examine probare non possunt quod sapientes non sunt quoniam
 tu alii uero sapientes quidem sunt sed ueritatem mihi dicere nolunt
 ex eo quod mei curam non habent ut tu habes. peregrini uero isti tyo-
 thia et polus et sapientes quidem sunt et mihi beniuoli sed eis deest
 audacia uerentur quod ultra quam oportet. Quid enim aliud dici potest cum
 ipsi eos usque uerecunde processerunt ut sibi ipse in presentia multorum
 hominum de maximis rebus ausi fuerint contradicere. Tu uero hoc
 habes omnia que ceteri non habent. Nam et habunde doctus ut nul-
 ti athenenses affirmarent mihique beniuolus es quod coniectura
 intelligo tibi dicam. Scio quidem o callides uos dudum fuisse quatuor
 socios in philia te et tisandrum aphidurum et andronem androsio-
 nis nansichidem tholargeti. audiuimus aliquem enim inter uos agitare
 quousque sapientie studendum foret hominibus apud uos sententiam uicisse.
 Non ueniendum fore ut studendum ad exactam philie diligentiam

sed cauendum eē ne ultra q̄ satis foret sapientes facti uos ipōs laten
tes corrumperetis. Tū igitur audio te id mihi consilium dantem
quod tunc amantissimis dedisti / satis magna coniectura est caritatis ex
tra me tue. Atqui q̄ audacia ueris nec te pudor impedit et tu ipse
affirmas et sermo quem paulo ante dicebas attestatur tibi. Quare
si quid mihi de his rebus assenseris probatum satis erit nec opus fuit
amplius ad aliam probationem referre. Non enim unq̄ aliquid mihi
concedens neq̄ sapientie defectu neq̄ uereturū adductus neq̄ fal
lendi causa. Amicus enim mihi es ut tu ais. Reuera igitur mea et
tua confessio finem ueritatis habebit. Consideratio autem harū rerū
de quibus me corripuisti pulcherrima est qualem uidelicet eē uirum
quidq̄ omni etate et quousq̄ exerece deceat. Ego nāq̄ si quid non
recte ago aperte scias me non sponte mea sed per ignorantiam delin
quere. Tu ergo quemadmodum incepisti monere me non desistas
sed aperte ostendas cui rei opera danda est et quemadmodum pro
ficere possim ac si me consentientem tibi minū habebis / postea uero
ea que consensero non attere minuas minū improbum et im
probū et ignauiū me putato / nec post hoc in me mouendo opam
perdas. Resume autem ab initio mihi quemadmodum de uice nature
et tu et p̄uidatus dicebas / per uim auferre potentiozem illa que
imbecillorum sunt / et imperare meliorem inferiori plusq̄ h̄re
eum qui melior sit q̄ eum qui peior. utinam alud dicas: an recte
memin. hec dicebam tunc et nunc dico. utrum autem me
liorem et potentiozem eundem appellas / neq̄ enim tunc satis intel
ligere potui utrum ualidiores potentiores uocas et portetq̄ ut in
firmiores & ualidioribus obtemperent quemadmodum uidemus tunc
ostendisse ut magne ciuitates aduersus paruas naturali uice insur
gant quia ualidiores sunt et potentiores / hac mihi aperte ostendas
utrum idem uel aliud est potentiozem meliorem et ualidiozem eē
at ego quidem apertissime dico quia idem est. Nonne uir
multitudo secundum naturam potentior est q̄ unus / que quidem le
ges statuit super unū quemadmodum tu nuper dicebas quidm.
multitudinis ergo leges potentiorum sunt minū melioz

ergo. Nam qui potentiores secundum te meliores sunt ita
 multitudinis ergo natura leges bone sunt cum sit potentior as
 sentior. Nomen igitur multitudo statuit quemadmodum tu imp
 d. celas iustum esse ut equitas inter omnes seruetur Et turpius
 eē iniuriam facere q̄ pati Et uide me tu quoq; uerendum aduictq;
 in hoc decipiaris / statuit multitudo ista nec ne / haud sit inuidia o
 callules in hoc mihi respondere / ut si mihi consentias confirmet in
 his que tua confessione habunde confirmari arbitretur statuit
 certe sic multitudo non ergo solum lege turpius est iniuriam fa
 cere q̄ pati neq; iustum equitatem seruare sed etiam natura q̄obrem
 periculum est ne paulo ante non uera dixeris / ne ue me iuste accusa
 ueris dicens contraria eē legem et naturam ac me id tementem nisi
 dixi uerbis Et si quis secundum naturam dicat ad legem Sū uero
 secundum legem ad naturam deducere hic uir nunq; desistit in
 uicis uersari / dic mihi o socrates tam grandis nomine uenaris / ac si
 quis uerbe excidat beneficium putas Credis ne me aliud dicere po
 tentiores eē q̄ meliores Num dudum tibi dico idem eē melius et po
 tentius An ne putas si sex seruorum et omnifariam hoīm uilissioꝝ
 in unū congregatur / me dicere istos preterq; fortassis corporis uiribz
 potentes eē et hec eē uera que ipi statuunt agendum o sapien
 tissime callules summe dico unū equidem at ego o beate
 iam dudum comecto tale aliquid dicere potentius et interrogō cupi
 ens aperte dinoscere quid dicas Non enim tu utiq; existimas duos
 meliores eē q̄ unū / nec seruos tuos meliores q̄ te licet sint ualidior
 res et uide precor ut unicus me dicas ne a stolis tuis aufugiam
 roma loqueris o socrates non per zethum o callules quo tu fretq;
 multa contra me roma usus es / sed age dic quos dico meliores eē
 prestantiores equidem uides ergo quia tu nomina dico
 nihil autem ostendis / non aperis meliores potentioresq; utrum pru
 dentiores dicas in alios quosdam per ionem hoc dico bene e
 vnus multifariam prudens nulle imprudentibus potentior est seun
 dum tuum sermonem et hunc imperare par est ac plus habere q̄
 eos quibus imperat hoc enim mihi uideris uelle dicere nec uertu ob
 seruo

ac hec ipa sunt que aio id enim puto ius ee nature meliore
ac prudentiorem imperare et plus habere q̄ inferiores ^{siste}
parumper quid tandem putares si in hoc loco multi essemus congre
gati forentq; nobis in coi estulenta et potulenta q̄ plura/essemus
autem nos quidem omnis generis validi et miberilles. vnius uero
nostrum sapientior in his rebus eet/ medicus fortasse ac foret is ut
contingit alijs ualidior/ alijs miberillior. hic prudentior nomine me
lior ac potentior erit quantum ad hec ^{minimū} ^{utrum} ^{ergo}
horum estulentorum plus habere debet q̄ nos quia melior est. ac
propter excellentiam omnia parari debet. Nec in diuidendo plus
prose retinere sed alijs plus alijs minus habere ac si om̄ infirmis
simus sit minimum sibi licet optimo tribuendum ē/ nunquid ita
duendum est o callides ^{de estulentis uerba facis ac de potulentis}
ac de medicis et de hmoi magis Ego uero de istis non loquor
utram igitur prudentiorem meliorem uocas necne responde
dico equidem ^{at non oportet ut melior plus habeat} ^{non}
de cibis quidem nec de potu ^{intelligo ac fortassis de uestibus}
dico et oportet eum qui in conficiendis uestibus peritissimus sit
maximam habere turmam et multas ac pulchras uestibus curua
unctum ambulare ^{quas tu uestes mihi narraas} ^{at uidelz}
in calciamentis oportet eum plus habere qui in eis prudentior sit
et melior/ ac fortassis ip̄e sutor magnos debet habere calceos et
multos suis pedibus circumferre ^{de quibus calceis nunc deliras}
et si non talia fortasse ista/ ceu uerum in agricultura prudentem
et bonum plus habere debet semine et plurimo semine uti in agris
suis ^{q̄ semper eadem dico o socrates} ^{non solum eadem o}
callides uerum etiam de ysdem ^{mediisfidus semper tu quide}
de cerdombus de fullombus de corio de medicis loqui nunq̄ cessas
tanq̄ si de his nobis disputatio foret ^{tu ergo dices aliqui quibus}
in rebus potentior ac prudentior plus habere debeat/ uel neq; dicere
nec permitteo neq; tu ip̄e dices ^{at ego iam dudum hoc dico p̄mo}
potentiores uero non redones neq; roras sed eos qui in re p̄. adimis
tranda p̄m prudentes sunt. nec solum prudentes uerum etiam fortes

et industriam ad ea que nouerunt perficienda nec mollina animi succumbunt. Iudeo ne o callides quia non de eisdem tu me accusas et ego te. Nam tu quidem me semper eadem dicere questus es. Ego contra nunquam te dicere eadem de rebus eisdem sed quandoque meliores et potentiores ualidiores diffinis quandoque uero prudentiores / nunc etiam aliud quiddam assero. Nam ualidiores dicuntur potentiores ac meliores esse uerum atque tandem explora quos et ad quid meliores potentioresque appelles. ac equidem dixi modo prudentes in rebus civilibus atque fortis. Nam hos decet in ciuitatibus dominari. Et uis est ut plus habeant quam inferiores. quid autem sibi ipse imperant aut seruum. quid seu quid qui imperant uel quibus imperat?

quemadmodum dicas. Dico An sibi ipse quisque imperare debet an nihil opus est ut sibi quidem imperet sed alijs tantum. quo modo sibi ipse imperare dico. nihil obscurum dico sed quemadmodum uulgo dici solet temperatum continentem uoluptatibus et cupiditatibus suis imperantem. An festiuus es o socrate. insensatus homines temperatos uocas. quid in nullus ignorat me dicere. nunc o socrate. Nam uis qui alium seruat qua ratione beatus esse potest. hoc est natura iustum et pulchrum quod ego nunc audacter dico oportere illum qui recte uitam acturus sit permittere cupiditates suas quam maxime augeri nec ullomodo eas coherere / sed ita illis miserare ut quousque maximas sua fortitudine et prudentia expleat quotiens cupido earum incesserit quod quia popularibus impossibile est / eos uituperant qui ista faciunt subuicantes ut supra dicebam seruilem in modum melioris nature homines / quidemque cum suas cupiditates expleri nequeant / temperantiam atque iusticiam propter propriam imbecillitatem extollunt quibus si a principio deuenisset dominus esse aut regni filius / aut ipse natura sufficere ad imperium aut tyrannidem aut potestatem aliquam sibi comparandam profectio tunc pius foret et peius ut hinc homines temperantia uterentur quibus dum liceret frui bono nec ab ullo impedirentur ipsi sibi dominam inducerunt legem multitudinis / sermonemque et uituperationem. Quomodo enim non miseri essent quando propter iusticiam et temperantiam

nichil plus tribuerent amicis suis. q̄ inimicis / sed veritas o socrates
quam tu sequi affirmas sic h̄ intemperantia luxuria et libertas si
eis potenter inhereas virtus est ac felicitas Cetera uero hec speciosa
contra naturam adiuuenta hominum sunt deliramenta et nunc
om̄io contemnende non ingenerose nec sine audacia o callicles
mi disputando procedis Nam aperte ea dicta sunt abste que alii in
telligunt quidem sed dicere tamen nolunt Itaq; te rogo ne ullom̄o
desistas ut re innotescat nobis quemadmodum sit uiuendum et mihi
dicas uelut cupiditates ais non eē coherendas si quis uelit esse
talis qualem fore oportet sed permittendum illis q̄ maxime augeri
et explorationem earum aliunde comparandam / et hoc ais uirtutem
esse ais quidem non recte ergo dicitur eos qui nullius
indigeant beatos eē lapides enim hoc m̄o et mortui beatissimi
forent atqui et illa quam tu dico grauis eē uita / non enim
admirarer si in eo uera dicit euripides dicens quis nouit si uiuere
quidem mori est / mori autem uiuere et nos reuera fortassis ne mor
tuisimus Audiu iam equidem a sapiente quodam nos uinc mortuos
eē / corpusq; nostrum eē sepulchrum nobis / ac partem illam animi
in qua cupiditates sunt proinde haberi ac si persuadendo dissuaden
doq; sursum ac deorsum mutaretur Itaq; elegans quidem uir siachus
fortassis uel italus in h̄o confabulatus nonini inherens propter
suasionem credulitatemq; hanc animi partem dolium appellauit
dementes uero damnatos damnatores autem hanc partem animi
in qua cupiditates sunt propter inuolentiam et insatiabilitatem
perforatum eē dolium inquit h̄c ergo uir o callicles contrarium
tibi oīdit eorum que apud inferos sunt hoc eē miserimus quida
uati sunt aquam in uas perforatum cum alio h̄mōi etiam perforato
exibo Esse autem hoc uas ut dicebat is qui me docuit am̄ stultorum
quem ideo perforato uasi assimilauit quod nequeat continere aliqd
inuisum propter incredulitatem atq; obliuionem Sunt hec plane
absurda ostendunt tamen id quod uolo si quomodo uellem persuade
tibi ut pro inexplibili et incontinenti deorum et suis contentam reba
uitam eligeris Sed utrum per hoc aliquid proficiat ac mutata sint

beatiores qui temperate uiuant q̄ qui intemperate arbitraris An
 nihil persuades et licet multa in hunc modum confabuler nihilominus
 sententiam mutaturus es hoc uerius erit o socrates agendum
 tibi similitudinem aliam ex eodem gymnasio adducam Considera
 enim si perinde censes de uita modesti et intemperantis ac si duobus
 multa haberent uasa et alter integra et plena partim uini partim
 mellis partim lactis ac multorum huius generis Sunt uero his liq̄
 res rari quidem ac difficiles inuentu multis laboribus ac difficulta
 tibus comparati se ergo cui plena sunt uasa nihil super infundere
 ois curat sed quantum ad illa attinet quietem agit Reliquo autem
 liquores sunt quemadmodum alteri possibiles quidem sed tamen dif
 ficiles comparati Dolia uero perforata atq; fracta Cogaturq; semp
 noctu dieq; illa implere aut extreme molestis agitetur cum talis sit
 utriusq; uita intemperantem dico beatiorum esse q̄ temperatum
 Persuades tibi his uerbis ut concedas uitam modesti meliorem esse
 q̄ intemperati uel non persuades non persuades o socrates
 Nam illi quidem tui plena sunt uasa nulla penitus uoluptas est sed
 quemadmodum nunc dicebam uisitar lapidis uiuit qui cum semel
 impluerit neq; uoluptatem capit amplius neq; molestiam Dulcedo
 autem uite in multa atq; continua infusione consistit Nomen igit̄
 nre est si multum infundat multum diffuere gaudiaq; esse foramina
 minimum certe uozagnis cuiusdam tu rursus uitam dico
 non autem mortui neq; lapidis Et mihi dicas precor si tale aliquid
 dico uelut famescere et famescentem edere equidem et sitire
 et sitientem potare dico certe et reliquas omnes cupiditates ac
 eum qui ex plere gaudetq; beate uiuere eum uero optime
 persue ut cepisti nec te pudeat Oportet uero ut uideatur me quoq; no
 pudere et primum mihi dicas si strabiosum sese fricantem atq; ita se ha
 bentem ut continuo id facere possit beate uiuere putandum sit q̄
 ineptus o socrates o socrates enim uero o callides polum quidem et
 gorgiam conterru et erubescere sca tu uero uide ne terrearius ne ue
 pudore impediarius fortis nanq; eo sed responde solum dico igitur
 fricantem uoluptuose uiuere ac si uoluptuose nomen beate

certe utrum si caput dimittatur fructus uel amplius a te quo
uide quid respondeas Si quis te demceps de cunctis interroget atque
hinc concessio concedat istos quorum uita grauis turpis ac misera est
audetis beatos esse dicere si habunde habende habeant illa que cupiunt
non te pudet socrates ad hoc sermonem deducere an ego deduco
obone uir uel ille potius qui sic imprudenter dicit eos qui letantur
quacumque de re beatos esse nec diffinit quenam uoluptatum bone sunt
uel male. Verum nunc saltem dic utrum dicit esse uoluptatem idem et
bonum uel esse aliquid uoluptatum quod bonum non sit ut mihi
certe ratus sit sermo si aliud esse dicam idem esse dico. corrumpio
o callicles ea que prius dicta sunt nec amplius idoneus es ea de quibus
querimus una mecum perstruati Siquidem aliter quam tibi uidetur
responsurus es ennuero tu quoque o socrates nec ego certe
si hoc facio neque tu sed o beate uide ne hoc sit bonum sine gaudio Na
si ita esset que nunc illata sunt multa tua proque et alia plura euenirent
ut tu quoque putas o socrates tu autem reuera o callicles hoc
asseris proorsus uis ergo aggrediamur disputationem ut serio
dicente nimium age cum huius sententia sis mihi responde
ad hec: scientiam uocas aliquid uero nunquid fortitudinem
modo aliquam esse dicebas cunctis dicitur equidem nunquid
aliquid fortitudinem quam scientiam dicebas esse nimium quid autem
uoluptatem et scientiam idem dicebas esse uel aliquid aliquid utique o
socrates Num et fortitudinem aliam a uoluptate quid mihi
age nunc ut hec meminerimus dixit callicles archaneus uo
luptatem et bonum idem esse scientiam uero atque fortitudinem et
inter se et a bono aliquid esse socrates autem alopoteles ista non
concedit nec etiam putat ut a callide concedatur quando ipse
se recte prospexerit dic mihi felices nomine contraria pati quam infelices
equidem si ergo contraria sunt adiutorum necesse est ut si se
habeant quemadmodum sanitas et egritudo Non enim est quis sanus
simul et egritans neque simul cessat sanitas ac morbus quemadmodum
autem assumpto quouis corpore ita considera egritant alicuius oculi
eos morbo cui nomen est apthalmia certe quidem nunquid simul

san sunt nequaquam quid autem cum eo morbo liberantur
 nunquid et tunc sanitas oculorum cessat et tandem morbus et sa-
 nitas simul abeunt minime gentium mirabiliter enim
 puto aliud quiddam sic et in parte arbitror ex utroque accipit aliquid
 et amittit assentior nunquid et uires et imbecillitatem eo-
 dem modo profecto et uelocitatem et tarditatem minime
 num et bona et felicitatem et contraria hinc mala uidelicet mise-
 riam partem accipit partem amittit profuso ita si inuenie-
 nerimus ergo aliqua a quibus simul liberatur homo ac simul hinc
 certe her nunquam forent bonum et malum confitemur her et diligen-
 ter considera quid respondeas uehementissime confiteor
 reuertere ergo ad illa que prius concessa sunt / famestiere dixisti uo-
 luptuarium esse uel dolorosum dolorosum e quidem attamen fames-
 centem edere uoluptuarium esse dico intelligo sed ipsum famestie
 dolorosum necne concedo nomine et situr eodem modo ita
 utrum igitur amplius quero uel confiteris omnem indigentiam
 et cupiditatem dolorosam esse confiteor ne ultra queras age-
 dum sumentem potare uoluptuarium esse dico / ergo quod aut sumentem
 quidem esse dolorosum est. Bibere uero est expletio indigentie atque
 uoluptas ita nunquid ergo bibentem gaudere dico
 maxime sumentem uero dolere profuso sentio igitur quod
 sequatur quia dolentem gaudere dico cum sumentem bibere dico
 an non simul hoc euenit in eodem tempore / loco / siue in animo uo-
 siue in corpore nihil enim refert / sunt her uera uel non sunt
 atqui felicem esse et infelicem simul impossibile esse dixisti
 dixi equidem at uero dolentem gaudere possibile esse confessus es
 apparet non igitur gaudere est felicem esse neque dolere infelicem
 ita quod aliud est uoluptas quam bonum nescio qualia philosopharis o
 socrates ymo siue sed fateor non dico ut uideas quam sapiens sis qui
 me castigas Nonne simul desumimus sitire et gaudere propter potum
 nescio quid dicas nequaquam ita o calluleo sed responde gra-
 nostri ut concludatur disputatio at uero semper talis est socra-
 tes o gorgia / de paruulo et nullius momenti rebus perat atque arguit.

quid tua refert Non enim hortuum o callides sed per mitte ut
arguat arbitrati suo quere ergo o socrates de paruo ac iulibus
istis postq̄ id gorgie placet sic me beatus es o callides ut maḡ
assequaris miseria priusq̄ parua Ergo quidem non putabam eē fas
vnde igitur omisit responde An simul cessat quiescere atq; gaudere
ita ergo famescere et alias cupiditates habere simul cessat
sic est an uero doloribus et uoluptatibus simul quis eximitur
ita ac tamen a bono et malo non simul cessat ut tu modo fa-
tebar fatebar equidem et fateor ergo non eadem sunt autē
bona et uoluptuaria Neq; mala et dolorosa Nam ab his simul ces-
satur ab his autem nequaq; ut pote alijs Quomodo igitur eadem
eēt uoluptuaria et bona aut dolorosa et mala ac etiam si his hor-
modo considera Nam puto nec per hunc modum confiteri uide
ergo bonos viros. Nomen bonorum adfidentia bonos appellas quē
admodum pulcros uocas illos quibus pulchritudo adsit equide
quid autem bonos viros appellas stultos ac timidos Nam paulo
ante non de istis sed de fortibus et prudentibus dicebas An non istos
appellas bonos profecto quid autem puerum aliquem
stultum gaudere unq; uidisti uidi uirum autem nūq; uidisti
stultum gaudere sic puto Sed quoz sum hec nihil sed responde
uidi quid prudentem aliquem uirum dolere ac gaudere
uidisti ita utrum magis gaudent ac dolent prudentes uel
stulti non multum arbitror differre satis est hoc. In bello
autem unq; uidisti virum timidum quid in. cum ergo re-
derent hostes utri uidebantur tibi magis gaudere timidi a fortes
utriq; mihi gaudere magis uidebantur uel saltem prope
nihil differt. gaudent ergo etiam timidi uehementer quidem
et stulti ut uidetur ita aduentibus autem hostibus
timidi dum taxat dolent an etiam fortes utriq; an pariter
magis fortasse timidi ab euntibus tamen non magis gaudent
ita ergo dolent et gaudent stulti et prudentes et timidi et
fortes ut tu dicit magis tamen timidi q̄ fortes ita est atqui
prudentes et fortes boni sunt timidi uero et stulti sunt mali credō

an ergo similiter boni sunt et mali qui boni et qui mali sunt
 uel magis boni qui boni sunt et mali qui mali sunt per iouem
 nescio quid inuoluas nescio quia bonos bonorum adfistencia eē
 bonos et malos malorum adfistencia eē malos Et bona eē uoluptates
 mala autem dolores dixisti equidem Num ergo hinc qui gau
 dent assunt bona scilicet uoluptates si quidem gaudent quid in
 nomine assistentibus bonis boni sunt qui gaudent ita et
 dolentibus assunt mala scilicet dolores assunt malorum uero
 adfistencia dicitur eē malos qui mali sunt equidem boni ergo
 qui gaudent mali uero qui dolent minus et qui magis magis
 et qui minus minus et qui uicta uicta ita nunquid ergo di
 citur gaudere et dolere prudentes et stultos timidosq; et fortes ac magis
 etiam timidos equidem concludere ergo una mecum quid nobis
 eueniat ex concessis nam hic et ter auit pulchrum eē ea que pulc
 ritate sunt dicere ac recensere bonum quidem eē prudentem et fortem di
 citur necne diximus malum uero stultum ac timidum
 profecto bonum tunc cum qui gaudeat malum uero qui doleat
 necesse est dolere autem et gaudere bonum et malum sunt
 fortassis etiam cum magis qui malus est ita Similiter uero
 is qui bonus et malus est uel potius bonus malus nunquid hec se
 quuntur Et priora illa si quis idem dicitur eē duas uoluptatem et bonū
 iam dudum te audio socrates et assentior tibi animaduertens
 quia si quis etiam iocans tibi aliquid concedat id libenter accipio istar
 puerorum Quasi uero arbitrari debeas me et alium quem non ex
 istimare alias uoluptates eē meliores alias deteriores hui hui
 o callicles q; astutus es et me tanq; puerum ludis quandoq; uno
 modo asserens quandoq; aliter Ne qui non arbitrabar ab uincio de
 ceptum uti abste tunc sis amicus Num autem falsus sum atq; ut
 uidetur necesse habeo secundum antiquum prouerbum presentia
 benefacere et hoc accipere quod tu das Est autem ut uidetur id quod
 minus abste dicitur voluptatum alias eē bonas alias eē malas ita
 nonne ergo bone sunt que utiles et male que damnose sunt
 minus utiles uero que boni aliquid afferunt damnose uo q; mala

29

propterea an ergo tales dicitur ueluti in corpore quas dicitur
bamus nunc edendi ac bibendi uoluptates an istarum que ualida
dinem faciunt in corpore / que uices que aliam corporis uirtutem
hec sunt bone / que uero contra male ita et dolores eodem
modo alii boni sunt alii mali quid in Nonne ergo boni do
lores et uoluptates bone eligende sunt et agenda mali uero nequaquam
uidelicet gratia enim bonorum omnia nobis facienda iussa
sunt nihil et polo an meministi / et tibi idem uidetur hic esse finis omni
actionum / eiusque gratia cetera fieri omnia Non autem ille gratia aliorum
eiusdem sententiae eo una nobiscum uel non eiusdem bonorum
ergo gratia uoluptuaria agenda sunt Non autem bona uoluptuariorum
gratia nimirum an ergo cuiusque uiri est eligere posse quenam
ex uoluptuariis bona sunt et quenam mala / an opus est artificis
artificis recordemur ergo illorum que erant ad polum et gratia
gratia dicebam Inquam enim si meministi preparatrices esse quasdam
alias usque ad uoluptatem dimittat ignorantes quid sit melius uel
deterius / alias cognoscentes quid bonum sit et quid malum et ponebant
earum que ad uoluptates nitendunt coquinariam perniciam sed non
artem Earum uero que ad bonum / medicinam artem et perniciam
amabilem o Callicles noli aduersus me locari nec quicquam tibi
occurrit respondere ne uicissim a me sit ista ampere sicut a iocante
uides enim de ea re nobis esse sermonem que potissime digna est cog
itatione quemadmodum uiuendum sit / an ut tu hortario illo agenda
que sunt uiri uersantem in populo et rethoricam exercentem ar
tem per gubernantem quemadmodum uos nunc gubernatis An
in hac uita que in philosophia uersatur forte igitur optimum est quemad
modum nuper aggressus fui distinguere ac deinde si duplex est uita consi
derare quid intersit et qua uiuendum sit / forte uero nondum intel
ligis quid dicam nimirum gentium at ego tibi claris aper
tiam quando confessi sumus esse quid bonum / esse etiam quid uoluptu
arium / ac aliud esse uoluptarium quam bonum et utriusque eorum studium
ac preparationem quandam ad ipsam comparandam / hoc priusquam ul
terius procedam assentiris uel non assentior age et illa que

antea dicebam mihi assentire si modo usus sum tibi uera dicere
dicebam utiq; coquinariam non uideri mihi esse artem sed periciam
quandam. ut medicinam esse artem quia illud quod curat eiusq; nam
considerat. causamq; eorum que agit ac rationem cuiusq; reddere
potest. Alia uero ad uoluptatem cura quam animus eius cura uersa
tur oio sine arte contendit. nec naturam ipsam uoluptatis neq; eam con
siderat temeraria oio neq; pensat huc quicq; sed et pericia et modus
eius quod fieri consuevit dimittat admodum uoluptates parat. hoc
igitur considera primo si uidentur tibi satis plane dicta. Et an sint tales
alique facultates etiam cura animi. Alie artifices et curam habentes
eius quod optimum sit. Alie hoc negligentes et solum cogitantes qd
admodum uoluptatem animo prestare possint sed utrum sit bona uel
mala nihil curat. Nec aliud curat considerat qd placitum facere
sive id melius sit sive perius. michi quidem o callicles esse uidetur di
coq; hoc tale adulationem esse et circa corpus et circa animi et circa
aliud cuius quo uoluptatem affectat. Tu autem uiam merum ista con
sentis uel contradis. consentis tibi ut concludatur disputatio
quando gorgie sic placet. utrum in uno quidem animo hoc est
in duobus uero et pluribus non est. non sed in duobus et partibus
ergo multis simul gratum facere potest sine ulla consideratione
eius quod optimum sit. sic arbitror habes ergo dicere que
nam studia sunt que hoc efficiunt primo si uis mihi querenti que
admodum tibi uidetur responde primo consideremus fistularia
numquid tibi uidetur huius esse uoluptatem dimittat prosequat
sive alia consideratione uidetur mihi. num et alie tales ue
luti citaristica qua in carminibus utuntur. ita quid non
chori doctrina et ditiramborum poesis non cuiusmodi tibi uidetur
uel putas ut cinezia meletio filius curam habeat dicendi aliquid
tale unde hi qui audiunt fiant meliores an unde placere possit the
atrali turbe. manifestum est o socrates de cinezia quid autem
pater eius meles an ad id quod optimum esset perspicere uidebatur
cum rithara caneret uel ipse profecto ne ad uoluptatem quidem. Na
molestus audientibus sed considera. Numquid ritharetica oio et ditira
borum

poesio gratia uoluptatum tibi uidetur inuenta mihi quidem
quid autem hoc preclara atq; admirabilis poesio in quo studium
appone suum utrum ad gratiam ac uoluptatem audientium diu
tapat uel si quid fuerit uoluptuarium quidem atq; gratum sed tñ
malum hoc non dicit ac si quid asperum sit utile tamen hoc dicit
et canet siue gaudeant auditores siue doleant patet o socrates qz
ad uoluptatem atq; gratiam auditorum magis uerget nome
hoc tale o callicles modo diximus adulationem eē ita atq;
uero si quis auferat ex tota poesio melos et rithmum et metrum ali
ud quicq; supererit q̄ sermo nequaq; unquam ad multitudinem
ac populum hic sermo habetur ita popularis quedam orō ē
ergo poesio apparet ergo rethorica popularis orō eēt uel nō
uidentur tibi poete rethorica uti in theatris mihi quidem nūc
igitur nos inuenimus rethoricam quandam ad populum talem qualis
est puerorum simul et mulierum et uirorum seruatorum ac liberorū
quod genus rethorice haud magnificamus adulatoriam nanq; ipam
confessi sumus ita est agedim quid de ea rethorica dicemus
quo ad populum athenensem et ad aliarum ciuitatum populos libe
rorum uirorum utimur utrum uidentur tibi oratores ad id quod op
tinum sit uerba dirigere atq; id conari ut rices per eorum uerba q̄
optimi fiant uel isti quoq; ad gratiam captandam uoluptatemq; pari
endam contendunt negligentes publicum bonum et tanq; cū puero
conuersantes cum populis ad id solum intenti ut gratiam faciant eis
nihil curantes utrum meliores uel deteriores ob hoc efficiantur
non simplex quod interrogas o socrates Sunt enim quicquam atq;
caritatem ciuium habent sunt et tali tales quales tu narrao
habunde est Si enim hoc duplex alterum certe adlatio quidem
eēt turpisq; conatio alterum uero pulchrum scilicet prouidere ut
animi ciuium q̄ optimi fiant mouendo ac repugnando siue placeant
ea que dicit siue displiceant auditoribus sed certe tu nunq; adhuc huius
rethoricam uidisti uel si quenq; habeo de oratoribus quem talem
affirmare possis cur non mihi quoq; ipm ostendis ac non habeo
aliquem ex his qui nunc sunt quid autem de ueteribus poetis

111

aliquem memorare per quem athenienses meliores facti sunt postquam
ille orare inciperet, cum antea fuerint deteriores, ego enim nescio quod
iste sit. quid themistodem non audio virum bonum fuisse et gymno-
nem et melitodem et peridem hunc qui nuper mortuus est quem
tu etiam audisti et quidem est o callides uera uirtus ut prius
dicebas et suas et aliorum cupiditates explere quod si non est hoc quod
admodum postea in disputando coacti sumus fateri cupiditates
illas que meliorem faciunt uirum explere oportet. illas vero que
deteriorem non oportet. Et hec est ars quedam nescio quomodo
poterunt dicere aliquem istorum uirorum talem fuisse non
habeo ad hoc quid dicam at inuenies si queres uideamus
sic plane consideramus si quis horum talis fuit. Age enim bonus
uir et pro eo quod optimum sit uerba faciens non temere dicit
nisi dicit sed prospiciet ad aliquid uelut ceteri artifices ad suum
quisque opus prospiciunt nec perperam eligent quod ad suum o-
pus conferat sed quemadmodum forma sibi inest sic illud proficit
uelut si intueri uis pictores et architectos et fabros nauium et ali-
os omnes artifices quibus eorum in ordinem aliquem ponit id
quod ponit ac preparat alterum alteri ut conueniat congruat
quod donec totum conficiatur ornaturque ac eodem modo pedotame
et medici de quibus modo dicebamus ornant quoddammodo corpus
atque componunt confitemur ita se habere uel non sic ita
numquid denum si ordinem et ornatum habeat utilis est et
bona si non habet mala ita atque et corpora nostra eodem
modo ita quid autem animus si inordinatus sit bonus
erit uel si ordinem habeat et ornatum. necesse est ex premis-
sis hoc quoque fateri quod ergo nomen est corpori ex ordine
atque ornatu sanitatem et uires fortasse dices equidem quid
autem rursus ei qui in animo fiet ex ordine atque ornatu conare
dicere atque inuenire nomen huius quemadmodum illius cur
non turpe dicit o socrates at si tibi magis placeat ego dicam
tu autem si tibi uideor benedicere concedeas. Quia autem reprehen-
das mihi quidem uidetur ordinationem corporis nomen esse sanum

etiam ipse sit sanctus et alia corporis virtus. Inimicis vero orationi
atque ornatu legitimum esse et lex inde legitimum sunt homines
atque decori. hec sunt iusticia ac temperantia. concedio hoc uel non
esto. Ad hoc ergo prospiciens orator ille artificiosus uerba

sua animo hominum afferet et actiones omnes et quicquid concedet
aut negabit ad hoc semper nitendet ut mentibus atque animis suorum
cuius iusticia in se in iusticia ematur temperantia in se in tem
perantia amoueat et alie uirtutes in se in iusticia uero propel
lantur. concedio hoc uel non concedo quoniam uilitas o
callules corpori infirmo ac male disposito cibos multos et optias pre
bere aut potum aut aliud quicquid quod profuturum non sit hoc est
plus uel minus uel contrarium quam recta dicitur oratio. sunt hec uel no

sunt non enim arbitror prode homini cum angustia corpore
ut uiuat. necesse est enim ut sic angustie uiuat ita est nunquid
cupiditates explere ut fame sitentem edere quantum uult uel sitien
tem potare quantum uult sanum quidem hominem permittunt
medici uel plurimum exortantem uero ut ita dicam uicium per
mittant explere cupiditates suas. concedio hoc uel non concedo

De animo autem non eodem modo. quoad enim improbus sit
amensque et intemperans et iniustus et impius coherere ipsum oportet
a cupiditatibus neque permittere ne alia faciat quam illa que pro
futura sunt. assenturio hoc uel non assenturio. sit enim melius
est ipsi animo nunquid coherere est ab his que
cupit animo continere ita continentia igitur melior est ipsi
animo quam incontinentia quemadmodum tu uis arbitrare. nes
cio qualia dicas o socrates itaque alium quemuis interroga hic
dixit non sustinet ut sibi utilitas afferatur atque eam ipsam patitur
de qua sermo est incontinentiam nulla mihi ois cura est. Ver
borum tuorum socrates atque illa que adhuc respondeo. quare
responde. quid ergo agemus. nunquid medium sermonem abru
perimus tu uideris. at ne fabulas quidem fas esse aiunt co
pletas dimittere sed caput imponi debere ne sine capite uicium agent.
responde ergo ad reliqua ut hic sermo capud accipiat. quam uolens

ee o socrateo Nam si mihi credis hanc disputationem dimittes
 uel cum alio disputabis quis alter uult ne imperfectum re
 linquamus sermonem at ipse non potest perficere aut enarran
 do aut tibi ipse respondendo ne euemat illud epithazim que
 prius duo enarrabant unus ad illa sufficit tamen periculum e
 ne hoc necessarium sit si tamen faciemus puto equidem oportere
 nos omnes certatim intendere ut quid sit uerum in his que
 dicimus et quid falsum cognoscatur. Eius enim est hoc utilitas
 omnibus apertum hoc fieri Prosequor igitur sermonem ego ipse
 quasi forte ea concedere uidebor que uera non sunt. vestrum erit
 resistere et redarguere Neque enim ego tanquam sciens dico illa que
 dico sed contra uobis ueritas. Itaque si quis recte mihi condicere
 uidebatur ego sibi primus omnium assentiar. si tamen censetis opere
 precum ut hec disputatione firmetur. sin autem aliter censetis omitt
 tamus atque abeamus mihi quidem non uidetur o socrateo abe
 undum esse sed perficiendum sermonem. hoc et alii quoque censent
 ut ego opinor et ipse percipio reliqua ex te audire. Atqui o
 gorgia libenter cum callide hoc disputarem donec sibi amphione
 ditum redderem pro ditto zethi. sed quando tu o callides non uis
 una me perficere. saltem audias me et reprehende. si in aliquo minus
 recte uideor tibi dicere in quos si tu unice non grauer perferam
 nec ero in festus tibi quemadmodum tu michi. uerum pro maximo
 beneficio ascribam. Dic tu ipse et perfice audi me ab initio
 repetentem an uoluptas et bonum idem est. Non idem ut ego et cal
 lides concessimus. an uoluptatem gratia boni debemus sequi. uel bo
 num gratia uoluptatis. uoluptatem gratia boni est autem uoluptas
 qua assistente delectamur. Bonum autem quo assistente boni sumus.
 Minus atque boni sumus et nos et alia bona sunt ob uirtutem aliqua
 que adsit mihi uidetur necessarium esse. Enimvero ipsa uirtus cuiusque
 et instrumentum et corpus et animi non tenere usque adest. sed or
 dine quodam ac rectitudine et arte que cuique istorum tradita est
 concedo ordine igitur ordinatum atque ornatum est uirtus cuiusque
 sic ego faterer. ornatus igitur quidem proprius ac familiaris

cuiusq; bonum facit quodcumq; mihi uidetur Ergo animus ornatu
habens proprium melior est q̄ ille qui ornatu caret Necessē est atq;
ornatum habens ornatus est quidm̄ qui uero ornatus et modestus
propterea qui modestus est animus ergo est bonus Non habeo cur ali
ter dicam. o callicles / si uero tu habes me doceas Dic bene uir dico
enim si modestus est animus bonum est si contra malum Est autē
hic immodestus et intemperans / nimium Atqui is qui mo
destus est decencia ageret ut erga deos et erga homines Non
enim modestus eēt si decencia non ageret Necessē est ita eē
atq; decencia agens erga homines iuste ageret et erga deos
pie qui uero iuste et pie agit necessē ut iustus ac pius sit itaē
qui et fortem illum eē necessē est Non enim modesti uiri est
neq; persequi neq; fugere aliter q̄ daret sed oportet ut et res et ho
mines et uoluptates et molestias fugiat et sequatur ac tollere
sciat cum opus est Itaq; necessarium est o callicles modestum ut
supradixi et iustum et fortem et piuum bonum uirum eē perfecte
Bonum autem bene et beate agere quocumq; agit Bene uero
agentem beatum ac felicem eē improbum uero ac male agentem
miserum Eset autem iste qui contra sese haberet ut incontinentes
quem tu paulo ante laudabas Ergo quidem ista sit pono et dico eē
vera Si autem sunt uera / quicumq; uult felix eē temperantiam
sequi et exercere debet incontinentiam uero fugere quantum cuius
cumq; nostrum pedes ualent ac sese ita comparare ut non indigeat
cohercione Si uero indigeat uel ip̄e uel alius quouis familiarum
uel priuatus uel ciuitas adhibita pena coherendus est si curamus
ut beatus efficiatur hoc mihi uidetur signum aliquod prospicientes
uitam dirigere debemus Omnes m̄e ac rei p. actiones ad hoc refe
rentes ut iustitia et modestia adsit Non autem cupiditatibus omnia
permitterenda sunt quas explere uicium est malum et instar
latronis uitam agere Neq; enim cuiq; hominū amicus eē potest neq;
deorum Societas enim eē hinc cum alijs non potest Cui uero non
societas amicitia certe nunq; esset / dicunt autem sapientes o callicles

et celum et terram et deos et homines societatem et amicitiam et
ornatum et temperantiam et iustitiam continere Et hoc totum ea
de causa mundum nuntupant o amice non immunditiam neq; mco
tinentiam Tu autem mihi uideris hec nequaq; cogitasse licet sapiens
sis nec attendisse quia equalitas geometrica et in deis et in homibus
plurimum valet At tu semper habundantiam putas exvertendam/na
geometricam continere quod si improbandus e hic noster sermo qsi
non iusticie ac temperantie possessione beati fiant/ prauitate uero
miseri Aut si uerus est considerandum est nunquid illa prius dicta se
quantur omnia in quibus tu a me querebas an seruo dicerem dum
uebam accusandum ee serpm et filios et amicos si quid iniuste prepa
rauerint et ad hoc rethorica utendum Et que polui uerecundia ad
ductum putabas concessisse Verum ergo erat iniuriam facere q; pati
quanto turpius tanto deterius esse Et eum qui recte orator ee uelut
iustum proculdubio ee oportere ac stertem ea que iusta sunt quod
rursus a gorgia concessum propter uerecundiam polus dicebat hinc
autem sic se habentibus consideremus que sunt illa de quibus tu me
oburgare nu certe dixeris uel non me non posse mihi ipi nec amicos
neq; familiaribus auxilium ferre neq; ex maximo periculo seruare
ac ee me in potestate ac libidine cuiusq; si sine pulsare uelit quis ut tu
iactabundus dicebas super genam/ siue fortunio spoliare/ siue urbe expelle
siue ultimo supplicio afficere et ita dispositum ee omni turpissimum est
secundum tuum sermonem/ ut autem meus erat sermo o callides per
cuti supra genam iniuste non est turpissimum/ neq; cedi corpus aut mar
supum sed percutere iniuste et cedere et furari et in seruitutem addu
cere et morte perfodere et summatum quantumq; iniuriam facere ei
qui fecerit turpius et deterius est q; illi qui eam iniuriam patiatur
hec a nobis superius concessa sunt ferreis adamantinis ut ita dicam
rationibus/ quas nisi tu quis aut aliquis robustior dissoluat fieri non
potest et aliter dicendo q; ut ego nunc dico benedicimus Nam mihi
quidem idem est sermo semper quia hec ego nescio tamen nullus eoz
rum quibus locutus sum adhuc potuit aliter dicendo non ridiculus ap
parere Ego igitur rursus pono hec ita se habere si autē sic habent

maximum ipm qui fecerit penas non dare / quod tandem auxilium
non ualeus homo sibi ipi prestare ridiculus eet. In hoc q no amno
neat maximum damnum nrm certe necesse est hoc ee turpissimu
non posse uiuere neq; seipm neq; amicos neq; familiares / secundu
autem secundi mali et tertium tertij et alia eodemmo ut cuiusq; mali
magistudo se habeat ita pulchrum est posse auxilium ferre et turpe
si non possit an aliter q; sit est o callides non aliter. Duo ergo
tunc sunt hec iniuriam pati et iniuriam ferre / maus malum diuino
inferre minus autem pati. Quod ergo preparare debemus auxilium
ut nec patiamur nec inferamus / utrum potentiam uel consilium
Dico autem sic utrum si non uolet quis pati iniuriam non parietur
uel si potentiam sibi comparabit ne paratur. manifestum est
id q; potentiam quid autem in inferendo utrum si non uolet fa
cere iniuriam satis est / uel etiam ad hoc potentia aliqua et ara co
paranda est quam nisi distat exerceatq; iniuriam faciet. Cur non
mibi respondeo o callides / nunquid tibi uidetur ego et polus recte
coartos ee fateri nullum uolentem iniuriam facere sed multos omes
facere iniuriam esto hoc o socrates ut perficias sermone ergo
ad hoc preparanda est potentia quedam et ara ut iniuriam non fa
ciamus nimium atq; tandem est ara preparatrix ad nihil
iniurie paciendum aut q; minime considera si idem tibi uidetur quod
mibi. Nam ego sic arbitror aut tyrannidem hie oportet aut imperiu
aut alium ee in re p. uides o socrates q; ego paratus sum laudare
si quid benedixeris hoc mibi uidetur nimium recte abste ditu
Considera etiam hoc an tibi uideor benedicere. Amicus mibi uidetur
quisq; ee cuq; quemadmodum antiquum et uulgatum habet ma
gnu prouerbum ut simili simili num et tibi ita uidetur
nunquid tibi tyrannus ferus ac rudis dominatur / si quis eo
ualde melior sit in urbe ipm formidaret tyrannus / nec amicus
illi tota mente nunq; ee possit est ita nec rursus simul
to deterior sic contemneret. Namq; hpm hominem tyrannus nec
unq; reu ergo homini efficeretur et hec quoq; uera sunt
restat ergo ille solus qui huius amicus ee possit qui consimilis

sit atq; eadem laude uituperet q; subee multo domino et parere
 hic magnam in ea ciuitate potentiam habebit hunc nullus impu
 ne afficiet iniuria ita Si igitur quispiam et iuuentute
 in hac urbe quemadmodum potens ee possit cogitaret ut nulla
 iniuriam sibi queat inferre hoc sibi ut uideatur est uita statim ab
 adolefcentia seipm assuefacere ut hisdem rebus gaudeat hisdemq;
 doleat quibus ipse dominans ac se ita comparare ut q; maxime
 illis simili sit hic enim assequetur ne iniuria sibi ualeat inferri
 magnamq; potentiam in urbe habeat Minimus In ergo illud
 quoq; assequetur ne ipse faciat iniuriam uel nullomodo assequatur
 hoc si quidem simili erit iniusto dominatori et apud eum multu
 poterit sed puto equidem oio contrarium comparabit ut q; maxime
 iniuriam facienda habeat facultatem neq; penas det iniuriarum
 suarum non est ita: apparet non ergo maximum sibi ade
 rit malum cum sit flagitiosus animusq; habeat prauum obmi
 tationem dominantis uestro quomodo uertas sermonem sur
 sum et deorsum o socrates In non nosti quia eum non imitantem
 interficiet dominus si ualeat et fortunio spoliabit Sero o bone
 callicles nisi plane surdus sim cum a te et a polo et ab alijs fere
 omnibus hoc audierim sed tu quoq; me audi respondente inter
 fiet si uolet sed tamen maus bonum ac hoc ipm grauer fe
 rendum est nequaq; sapienti ut oro tua significat Nam putas
 in hoc ab homine multum laborandum ut q; longissime uiuat easq;
 artes semper meditetur que nos a periculis seruare possint quemad
 illam ad quam tu me hortaris rethoricam que in iudicio seruat
 mediisfidus o socrates tibi consulo quid autem uandi scia tibi pre
 clara uideatur ee nequaq; mihi ^{quoq;} attamen seruat illa nos a morte
 quando opus est q; si hie tibi parua uideatur maiorem tibi afferam hi
 delict gubernatoriam que non solum uitam seruat uerum etia corpa
 et pecunias ab extremo periculo non secus q; rethorica Et hec tu
 non iactabunda nec ampullora est quasi magnum aliquid operata
 sed cum eadem perficiat que rethorica duos uinum exigit si ab egi
 na hucusq; nos seruet Sm uero ex egypto uel ex ponto nos et filios

et diuitias et uxores saluos perditat pro hoc maximo salutis
beneficio duas dragmas exposulat ac descendens in littore ipse gu-
bernator artem et quis habeat et ista perferet cum gradiens secus
mare nauem circumambulans nequaquam se affert neque inflatur / to-
gitat enim ut opinor quia incertum est utrum profuit uel offit
illis quos seruaunt / nec in fluctibus mergi permiserit / intelligens
quia nihil melius effecerit quos detulit quam erant cum nauem in-
gressi sunt / neque corporibus neque animis cogitat Ergo quod non si
quis magno et insanabilibus morbis pressus corpore non pereat
in mari / hic ideo miser est quia non perit nec ullam ab ipso suscepit
utilitatem Si quis uero in animo qui pretiosior est corpore multos
et insanabiles habeat morbos hinc uiuendum est / affert sibi utilitatem
sive ipsum ex mari sive ex iudicio sive alunde quo seruet sed nouit quod
non prestat flagitioso homini ut uiuat cum necessarium sit ut male
uiuat Eadem causa non est lex ut gubernator quis non seruet in
magno honore habeatur Neque etiam machinarum faber qui non minus
quam dux aut gubernator aut quicumque alter seruare potest Nam cum
tateo interdum totas conseruat qui se uellet rem suam o callides
uerbis extollere quemadmodum uos facitis obueret utique uos uerbis
suis dicens et exhortans ut fabri machinarum efficiamur quasi
cetera nihil sint Non enim sibi deesset omnino / attamen tu nihilominus
ipsum eiusque artem contemneres et ueluti ex contumelia machinarum
uocitares nec eius filio tradere filiam tuam uelles Neque etiam acci-
peres filiam eius Atqui ex quibus rationibus tuam laudas quomodo
machinarum et alios quos nunc memorauimus aspernari diceres ut
scio te esse meliorem et ex melioribus ortum melius autem si esset
aliud quam ipse dico Ac uirtus est seruare seipsum et sua qualiacumque sunt
Admirula tibi uituperatio est aduersus machinarum aduersus me
dicum aduersus alias artes que salutis gratia sunt Sed uide ne
aliud sit generosum et bonum quam seruare et seruari Neque enim uiuere
quantumcumque tempus permittendum est uiro qui uere uiuere sit nec
annanda uita est / sed hoc uita deo relicta est et mulieribus fide adhi-
bita dicentibus fatum a nemine omnino uitam posse cogitare debet quod ad?

in hoc tempore quo uita fingitur q̄ optime uiuat Nunquid cuius
 bus anni quibus uiuit sese persimilem prestando et oportere et
 nunc similitudinem fieri athenensi populo si uelis illi carus eē et mul-
 tum posse in ciuitate uide si id tibi et mihi prodest ne eueniat no-
 bis quod euenire auit thessalio mulieribus linam euorantibus
 ut cum amicissimis nobis contencio sit huius potentie Quid si arbi-
 trario quenq̄ hominū tibi artem prestando per quam in ciuitate
 potens efficiaris q̄uis dissimilis populo eius ciuitatis siue melior
 siue deterior ut mihi uidetur non recte cogitas o callides non ymita-
 torem cum uerum ex te atq̄ natura tua persimilem istis eē oportet
 si uelis aliquid magnificum assequi ad caritatem athenensis populi
 comparandam Quamq̄ igitur istis te similitudinem faciet id efficiet
 quemadmodum cupis ut popularis sis atq̄ rethoricus Nam omnes
 his uerbis delectantur que suis moribus consentanea sunt diuer-
 sisq̄ turbantur Dirimus aliquid ad her nestio quemadmodum
 uiderio mihi benedicere ofocrates tacuit tamen mihi q̄ alio mul-
 tis euenire consuevit Non multum persuadentur her mihi amor
 populi in tua comectus mente resistit mihi uerum si ar meli9
 her eadem consideremus tibi persuadentur Recordare igitur a
 nobis dictum eē duas preparationes ad curam tam an̄ q̄ corporis
 unam que ad uoluptatem tendit alteram que ad bonitatem non gra-
 tificantem ac repugnantem Nonne her erunt que sunt dissimium?
 ita et altera quidem ad uoluptatem tendens ingenerosa et
 nihil aliud q̄ aduicatio est esto ex quo tibi sit plaret altera
 ut q̄ plurimum sit siue corpus siue animus quod curamus pro
 suo iure igitur sic capestenda est rei p. cura ut rices q̄ op̄hos
 efficiamus ut cum superius inuenimus non prodest aliquid beneficiū
 conferre nisi bona et honesta sit mens illorum qui aut pecuniam ac-
 cepturi sunt aut imperium habituri aut aliam quamcumq̄ potentia
 ponimus sic eē uel non? ita si tibi plaret si ergo cohortemur
 nos aduicem o callides in re p. atq̄ ciuilibus rebus uersantes ad
 murorum aut noualium aut templorum aut aliorum ingentium
 edificiorum constructiones nō ut oporteret nos considerare et uidere

primum an eius artis habemus scientiam et a quo didimus
minimū. Secundum si unquam privatim pro nobis ut pro amicis
nostris aliquid edificavimus et an huiusmodi edificium pulchrum sit uel
turpe et si invenerimus magistros bonos ad diligentes nobis fuisse e-
dificia autem multa et pulchra una cum magistro edificata tunc lauda-
bile est ad publica opera se conferre. Quod si neque magistrum habue-
rimus quem ostendere possumus edificia uero nulla aut aliqua sed
nullius dignitatis construximus stultum itaque foret aggredi publica
opera et ad illa invicem cohortari. Fecit mihi uideris dicere o so-
crates. Nunquid eodem modo et in aliis ciuitatibus que aggredimur et
in re publica administranda si nos adiuuicem cohortemur quasi idonei me-
dici considerare debemus ego te et tu me hoc modo. Agere socrates ut
corpore sanus est an quisquam alter eius opera a morbo euasit seruus
uel liber ac ego uersus eodem modo de te considerare deberem. Et si in-
uenimus nullum per nos sanum esse factum neque peregrinum neque
civem neque virum neque mulierem. Nomen ridiculum foret in hoc amicum
processisse ut priusquam privati multa temptauerimus multaque perse-
cerimus experuerimusque nos habunde figurariam ut dicitur in uase
ipso discere aggrediamur. Et ipsi ad rem publicam transientes et alias exor-
bitantes nomen stultum tibi uideretur. mihi quidem nunc autem
uiciorum optime cum tu dudum rem publicam administrare experiens ar-
nunt me ad eam exhortaris et uituperas quia idem non facio non sit
considerabimus adiuuicem. Agendum callides cui profuit ex tribus suis
quisquam ne cum antea malus et iniustus et insipiens et intemperans
esset nunc per callidem honestus et bonus est factus peregrinus uel
civis seruus uel liber. Dic mihi si quis a te de hoc perquirat quid respon-
debis quem nam ostendes meliorem per te factum quam ad rem publicam con-
ferres. contenciosus es o socrates ac non contenciosus tam her-
dus sed ueraciter scire cupiens quemadmodum censes oportere ut in re
publica uersentur. An alia erit nobis cura rem publicam adiuuicibus quam ut optimi
cives sint. An non confessi iam sepius fuimus hoc esse agendum ab eo qui
ad rem publicam se conferat confessi sumus uel non respondeat? confessi sumus
ego enim pro te respondebo. Si ergo hoc agere debet uir bonus in sua

ciuitate mihi dicas velim/nunquid illi quos paulo ante memorasti
 pericles/erion/milchiades et themistocles tibi uidentur tunc boni
 fuisse mihi quidem at si boni uidebunt quis eorum meliores
 tunc effinebat sic est ergo quando pericles dicere primo ce-
 pit ad populum deteriores erant athenienses q̄ in extremo sue uite
 fortassis noli dicere fortassis quia ueritate ex confessio si quide
 bonus erat ille tunc quid ergo tunc nihil sed hoc mihi dicas
 velim/cum dicantur athenienses per ipm̄ periclem meliores facti/uel
 oīo contra uidebunt corruptos eē ab illo hoc enim audio periclem athe-
 nienses fecisse pingres timidos loquaces auaros/tributum prius uiduen-
 tes ab his qui aurās fractas audio o socrates at hec non am-
 plius non audio sed plamissime scio et ego et tu quia prius in magno
 precio habebatur pericles nec unam sententiam aduersus eū tulerūt
 athenienses eo tempore in quo deteriores erant Si postq̄ boni et ho-
 nesti ab ip̄o pericle facti sunt/in extremo uite eius facti eum condem-
 nauerunt pauloq̄ affuit qui ultimo afficerent supplicio ut malum
 virum quid ergo ob hoc malus erat pericles a sinorum quide
 curator et equorum ac bouum malus eē uidetur si cū accepit ip̄os
 non calcitrosos neq̄ corruptos neq̄ mordaces effecit ut hec uicia
 haberent propter feritatem/cum non tibi uidetur esse malus curator
 cuiuscunq̄ animalis qui cum accepit mansuetum reddiderit ma-
 gis ferum q̄ accepit uidetur tibi uel non conedo ut tibi gratū
 faciam et in hoc igitur mihi gratū facias respondens nunquid
 homo unū est animalium uel non quid m̄ an hominū curā
 habebat pericles ita quid ergo non oportebat ip̄os ut nuper
 confessi sumus iustiores ab illo fieri si quidem ip̄e rei p̄. administrāde
 prius eos curabat minimum non hi qui iusti sunt benigni etiā
 sunt ut ait homerus profecto attamen ferus magis ip̄e reddi-
 dit q̄ accepit et hoc aduersus seipm̄ quod minime uolebat uis
 ut tibi assentiatur si uideor uera tibi dicere sunt ista si magis
 ferus ergo magis iustus deterioresq̄ esto non igitur bonus
 ad rem p̄. administrandam erat callides pericles ex hmoi ratione
 non ut tu inquis nec ut tu confiteris Rursus aut mihi dicas

De rione Nome enim relegauerunt illi quos ipse curabat ut de
per amos eius uocem non audirent et aduersus themistodem quoque
idem fecerunt et exilio insuper dampnauerunt / milchiadem uero illu
qui in marathone pugnauit in carcere tridere curauerunt ac nisi
magistratus restitisset miridisset utique Atqui isti si boni erant uiri
ut tu predicas nunquam hoc perpessi fuissent Non enim aurige boni
a principio quidem non exidunt / non uero curauerunt equos et
ipsum meliores aurige facti sunt tunc exidunt non est ita neque in au
rigatione neque in alio quouis opere nunc tibi uidetur mihi quidem
uera ergo erant que prius dicebam / nullum nos uirum scire
in hac ciuitate qui in re per bonus esset Tu autem confitearis nullum
esse bonum ex his qui nunc sunt Ex his tamen qui prius fuerunt
pretulisti hos quatuor uiros qui et ipsi eque ut nunc sunt apparuerunt
Itaque si isti oratores fuerunt neque uera rethorica utebantur / nunquam
enim recidissent neque adulatoria attamen nullum abest o sora
tes ut quisquam eorum qui nunc sunt talia gesserit qualia istorum quibus
gessit o felix neque ego quidem istos uitupero in quantum ministri
erant ciuitatis Ac mihi quoque uidentur in ea re diligentiores fuisse
quam illi qui nunc sunt aptioresque ad illa conficienda que ciuitas cupie
bat Verum enim admirare cupiditates ciuium suorum et non resistere
neque repugnare suadendo et cogendo riuos ad illud ex quo meliores
efficerentur quod solum est opus boni ciuis In hoc utique inter eos et
istos qui nunc sunt nihil ut ita loquar interest sed naues mema
naualia et multa huiusmodi tibi confiteor illos diligentiores fuisse ad
comparandum Rem igitur ridiculam ego et tu facimus Nam
in omni tempore huius disputationis nunquam cessauimus in idem
circumferri ignorantes adinuicem quid diceremus Ego igitur
sepius te concessisse et cognouisse arbitror duplicem hanc esse facultate
circa corpus et circa animum alteram ministrum per quam ea ^{que} tu
pinus parentur / si quidem famefcant nostra corpora tibi Sim uero
sintant potius sin autem fruteant uestis amictus calcei atque alia
que corpora nostra desiderant ac serio tibi per easdem figuras dico
ut facile intelligas illorum esse patorem aut rationem aut institorem

aut artificem alicuius istorum pistorem aut rotum aut textorem
 aut sutorem aut cordonem Nec mirum est eum qui talis sit uideri
 ratorum esse corporis et sibi et alijs nescientibus esse Preterea artem
 gymnasticam et medicinam cuius reuera est corporis curatio que de
 alijs hmoi artibus preesse Et uti iporum operibus propter suam
 boni uel mali ad uirtutem corporis quod ab alijs omnibus istis ig
 noratur Quia propter dicendum est istas quidem seruiles et mi
 nistras et illiberales esse gymnasticam uero et medicinam merito pre
 esse hoc igitur eadem esse circa annuam uideris mihi interdum cognos
 cere mihiq; confiteris tanq; intelligens sed paulopost uenis dicens
 homines bonos et honestos cives in ciuitate quadam fuisse atq; du
 ego peto qui nam isti fuerunt uideris mihi simillimos preferre homines
 circa gubernacionem rei p. Ac si me querentem qui nam fuerint aut
 sint boni corporum in gymnastica curatores responderes mihi thea
 zion pitor et nichetus qui siculus de roquiana arte scripsit et Ga
 zambus rauo quorum hic suaves panes ille epulas unum prepara
 bat fortasse igitur indigne ferres si tibi dicerem Nichil o bone uir de
 gymnastica intelligis Nam ministris mihi enarras cupiditatinq;
 assertores quid honestum bonum ue sit nequaq; diuidicantes sed explen
 tes corpora hominum eaq; satiuantes qui postea propter inuicem
 implecionem aduentante morbo et ueteres etiam carnes dissi pante
 non eos qui impleuerunt antea sed eos qui postea consuluerunt accu
 sant q; uo illi primi causa morbi fuissent Et tu nunc o callicles simi
 limum facis laudans homines qui istos cibauerunt atq; impleuerunt his
 rebus quarum cupido inresserat quos auunt magnam fecisse ciuitate
 Ennuero q; tu uenens ac uirtus male sana fuit propter illos antiquos
 non sentunt qui sine iusticia sine temperantia portibus naualibus
 meribus tributo et hmoi magis ciuitatem impleuerunt Quando igitur
 uenit casus egrotudinis tunc illi qui in presentia gubernant rem p.
 accusantur Themistocles uero ipse et symon et pericles qui ca morbi
 fuerunt laudantur atq; fiet ita ut tu nisi caueas fortasse caparis et
 annus meus alibiades q; preter illa que acquisita erant amissa q; uis
 causa non sitis malorum uos sed una cum ceteris ca Atqui ego nec

Stultam rem cerno neque audio de antiquo illo uice. Sento enim
quando ciuitas aliquem ex his qui in re publica uersantur pena affi-
ciunt grauius eos ferre atque affligi quasi grauius patiuntur qui
multa beneficia rei publice contulerunt iniusteque ab illa damnari autem
quod omnino falsum est. Nunquam enim gubernator rei publice iniuste damnat
ab ea ciuitate cui preest. videtur autem idem euenire his qui in re
publica uersantur et sophistis. Nam sophiste licet in ceteris sapientes in
hoc tamen uno absurde agunt quod cum se uirtutes docere affirmant
accusant tamen discipulos tanquam iniustos quo nihil intollerabilius
esse potest iustos bonos et iustos ab se factos et ab iniusticia sua opera
remotos ac iusticia preditos facere iniurias affirmare. Nam tibi
uidetur absurdum o amice. Ne uere enim me contionari coegisti
o callicles uolens mihi respondere tu uero atque pro dicere non
potes nisi quis tibi respondeat uideor equidem ac frequentes
nunc extendo sermones dum mihi respondere non uis sed dic mihi
per ionem. Nomen tibi uidetur absurdum ut is qui dicat aliquem bo-
num fecisse conqueratur de eo tanquam si ille bonus a se factus sit malus
mihi quidem uidetur. Nomen ergo audis illos qui aiunt se
uirtutem docere talia dicentes equidem sed quid de hominibus
nullius precii uerba nunc facis. Quid autem diceret de illo qui
aiunt se rei publice preesse et curam habere ut illa quam optima sit ac deinde
eam accusant ut pessimam quando aliquid incidit aduersi putas quod
interesse niter eos et illos. Idem est o bone uir sophista et orator uel prope
ac simile ut ego ad polium dicebam. Tu autem propter ignorantiam
pulcherrimum quiddam putas esse rethoricam. Sophisticam autem con-
temnis que tamen reuera pulchrior est quam rethorica ueluti positina le-
gitimum quam iudicialia et grammatica quam medicina. Solus autem conaonia-
toribus et sophistis puto minime concedendum ut conquerantur
de eo quod ipsi docent quasi malum sit. alias hoc dicendo se ipse accusat
quasi nihil profecerit illis quibus aiunt se utilitatem attulisse. fit
est et abiicisse beneficium sine mercede. solus istis conueniebat siquidem
vera dicerent. Nam alia quidem beneficia cum quis acciperit ueluti
celer factus per magistrum grammasium fortasse gratiam non redderet nisi

caueretur nec mercedem solueret sed quoniam maxima posset celeritate
 auferretur Non enim tarditate puto iniuriam faciunt homines sed
 iniustitia Non est ita est Ergo si quis iniustitiam auferat
 nullam ab eo iniuriam patietur sed eo solo securum est beneficium
 obtinere si quidem reuera posset bonos facere assentior prop-
 terea igitur ut uidetur in aliis contractibus turpe non est sibi cauere
 ueluti pro edificatione aut aliis artibus sed pro hac scilicet ut bonus
 quo fiat ut domum uel ciuitatem suam recte gubernet turpe existat
 nihil uelle facere nisi prius de pecunia caueatur Constat enim hanc
 esse causam quia solum hoc ex aliis beneficiis eum qui accipit facit
 cupidum rependendi gratias Itaque pulchrum uidetur esse signum si is
 qui benefecerit ab eo cui tradiderit ipse recipiat sunt haec uera
 ad utram igitur me cohortaris ciuitatis curam diffinas mihi ad eam
 per quam atheniensibus resistem certemque ut boni fiant ciues tanquam
 medicus uel ad eam per quam tanquam minister gratiae ac uoluptati impar-
 studeam responde mihi o callides Nam iustum quidem est ut quemad-
 modum accepisti audacter sermonem perferas et nunc bene ac generose respondeas
 Dico tibi ad eam per quam ut minister sis adulatorem eris
 me uocas si tibi in sum diuinus est uocare o socrates ut nisi hoc facias
 nec dicas id quod iam sepius dixisti quia occidit me quicumque uo-
 luerit ne ego iterum respondeam quod qui auferet nihil ei proficit
 sed quemadmodum iniuste me spolauerit sic iniuste utetur quod si iniuste
 turpiter si turpiter male ut mihi uidetur o socrates nihil huius-
 ce esse passurum opinaris nec deduci posse in iudicium credo a quoquo
 leui ac flagitioso homine stultus forem o callides nisi putarem in
 hac ciuitate unumquemque ista perpeti posse hoc tamen beneficium scio quod si
 in iudicium uenero ob ea quae tu memoras improbus erit qui me accu-
 sabit Nullus enim bonus hominem accusat iniustum Nec iniustus foret
 si damnaret his tibi dicam quapropter ista expectem prorsus
 puto equidem cum paucis atheniensibus ut dicam salus ciuicium
 artem reuera exertuisse atque gerere ciuilia solum me ex omnibus qui
 nunc sunt tanquam igitur non ad gratiam uerba facere sed ad id quod
 optimum sit Nec uolens illa facere ad quae tu me nunc monedo cohortaris

Non habeo quid dicam in iudicio occurritque mihi uerbum quod nup
ad polum dicebam Sic enim de me iudicaretur quemadmodum
inter pueros de medico quem coquo accusaret Considera enim quid
in defensionem suam adduceret medicus dic sibi apud pueros dita
si accusator aduersus eum ita loquatur iste o pueri multa mala no
bis fecit Nam uos et minores etiam secundo uerendoque contorquet ama
rissimos potius prebet ad famem sitimque cogit Contra autem ego nul
ta dulcia ac suauia uobis proximo si her dicit coquo accusator quid ren
ses in hoc malo curauentum respondere medicum posse si enim dicit
se her fecisse ob studium sanitatis quod uehementer putas hmoi iudiceo
reclamaturus esse uehementer fortasse putandum est Norme
ergo credis in maxima ambiguitate quod diceret de mereri ita
tale aliquid scio mihi contingeret si iudicium subirem Neque enim uo
luptates aliquas a me inuentas commemorare possem quas isti loco
beneficij utilitatisque existimant Sed ego ne inuentores quidem am
plector neque eos quorum gratia inueniuntur At si me quis inuentute
corrumperet dicit ac facere ipso egenos senioresque accusare uerbis mor
daciuis publice uel priuatum me defendendi non habeo facultatem
qui iuste her omnia et dico et facio E duare fortassis nihil est quod non
aduersus me dicere ueretur uideatur tibi ergo o socrates bene se ha
bere qui talis sit ut sibi ipse nequeat presidio fore modo hoc sit in ipso
o callides quod tu sepius assensisti ut neque aduersus homines neque
aduersus deos inuiste aliquid fecerit aut dixerit hoc enim auxilium
sibi iam sepius a uobis concessum est opportunum esse Siquidem igitur
quis me commineat hoc auxilium uenire non posse mihi aut alteri pres
tare erubescerem utique ac si propter hanc impotentiam morerer tra
iuter ferrem sin autem ob defectum rethorice adulatorie interuicem eam
animo sustinerem Nam mori quidem nullus formidat nisi omnino stultus
atque ignauus iniuriam autem facere formidat multis enim peccatis
refectum animos ad inferos descendere malorum omnium ultimum est
At si me ego tibi quod ita est narrare uolo sciri cetera perfereris ha
eciam perface audi igitur ut auunt pulcherimum sermonem
quem tu quidem ut arbitror fabulam existimabis Ego autem tanquam

rem ueram tibi illam narabo Nam quemadmodum homerus
 ait iupiter neptunus et pluto regnum quod a patre acceperant
 inter se diuiserunt / fuit autem lex sub saturno et nunc etiam apud
 deos ut qui homines pie iusteque uixissent cum e uita migrarent ad
 beatorum insulas profinsterentur ubi exempti ab omni malo in feli-
 citate degerent Qui uero iniuste atque impie uixerunt in punitione
 ac penarum tartarem quem appellant tartarum uent / horum uero
 iudices sub saturno atque deo postea sub ipso ioue regnare incipiente
 uiuentes erant uiuentium eademque die iudicabant qua quis morte
 fuerat obiturus Atque ex hoc fiebat ut male quidem iudicaretur Igitur
 pluto et beatorum insularum curatores ad iouem euntes exposue-
 runt peruenire ad ipsos homines utrumque indignos At ergo iupiter
 at ego remedium ponam Nam nunc quidem iudicia male proce-
 dunt quoniam uestiti homines uiuunt iudicantur Ex quo fit ut multi
 prauas habentes animas qui circundati tamen sunt pulchritudine
 corporis et genere ac diuini boni uideantur uenit multitudo testium
 asserentium eos iuste uixisse Quo fit ut iudices expauescant et simul
 ipsi quoque iudices uestiti iudicant oculos et aures et totum corpus quasi
 uelum quoddam obstaculum ante animam suam habentes et preta-
 amittunt atque uestimenta sua primum quidem inquit prouidendum
 est ne homines mortem suam preseruant Nam nunc presunt et
 hoc mandatum est promethes ne sentire eos permittat Deinde nudi
 iudicandi sunt etiam mortui iudices quoque ipsos nudos esse oportet et
 mortuos ut ipsa anima ipsam animam inspiciat Meruatur autem
 in sperate omnis desertusque a suo relinquat in mundo semper ornatum
 ut sic iuste procedat iudicium / atque ego prius etiam quam uos ista sen-
 tiens constitui filios meos iudices duos quidem ex asia minorem silicet
 et radamantum unum uero ex europa eorum Ipsi ergo mortuos
 iudicabunt apud paludem in triuis ex quo portant uia altera ad
 beatorum insulas altera ad tartarum Et asiaticos quidem radamantum
 iudicabit ab europa uero qui uenerint eacus Minoy autem commissa
 ut uideliret si quicquam aliud occultum existit ut sic iustissime iudicium
 procedat rectaque sit animarum transmissio hec sunt o callides que

30

ergo uera esse arbitror. Nam sic ipse mecum cogito. Mors est ut mihi
quidem uidetur nihil aliud quam duarum rerum dissolutio anime et
corporis adinuicem. Cum ergo dissolute sunt non multum deest
quoniam utrumque ipsorum illum habitum seruet quem homo dum
erat in uita habebat. corpus enim naturam cultus et affectus. Ve
luti si magnum erat alicui corpus aut natura aut alimonia aut
utroque dum uiuebat. mortuus etiam erit magnus et si crassus
crassus et si comedendi studiosus comptus uerbere. Item si quis
erat multaque plagarum signa in corpore habebat impressa dum
uideret huius quoque mortui corpus eadem habere uidemus. Et
si qua in parte fractum erit et distortum eo quoque mortuo hec ipsa
apparent ac ut breuiter comprehendam qualemque erat corpus
uiuentis talia ipse mortui sunt omnia uel plura ipsorum ad aliquod
tempus hoc idem mihi uidetur et cura animi quoque o Callicles
cuncta enim apparent in animo cum a corpore exutus est et que
a natura et affectibus merant. Cum igitur peruenerint ad iudicium
asiatici. Adamanthus ipsorum sistens cuiusque animum intuetur
sine consideratione aut noticia cuius ille animus fuerit ac ple
rumque magni persarum regis aut alterius potentis animi contem
platus si conspexerit in eo nihil sane nec sed ulterosum atque con
tium a peruersis atque delictis que in ipso animo figurata existunt
omniaque obtorta mendacis et fraudibus nihilque recti habentem
quoniam sine ueritate eduratus erat et ob licentiam peccandi intempe
rancia superbia immoderatione ac turpitudine statim illum sine
honore illuc transmittit ubi debitas penas subire oportet. conuenit
autem ut omnis qui ab alio recte punitur uel ipse melior fiat uti
litateque percipiat uel exemplo alio sic ut ceruentes eius penas
meliores efficiantur. Sunt autem hi quibus prodest dno hominibusque
Date qui sanabilia commiserunt peccata quibus per dolorem ac poenitentiam
utilitas prouenit tam hic quam apud inferos. Neque enim fieri aliter
potest ut ab iniuriis liberentur. Qui uero summas iniurias perpe
trauerit ac propter horum delicta insanabiles sunt ex eis exempla
traduntur ipsique nullam amplius utilitatem percipiunt ut pium insana

biles sed prosunt alio per exemplum qui eos aspiciunt ob peccata
 maximo dolorosissimo ac terribilissimo pene omni tempore
 affectos exemplum utique et spectaculum atque monitionem omnium qui
 in ea loca descendunt quorum ego inuini dico fore archelaim si
 vera narrat polus et alium quicumque tyrannus huiusmodi fu-
 erit. Puto autem plurima exempla fieri ex tyrannis et regibus et ex
 his qui rem publicam gubernant. Nam hi propter licentiam peccandi
 maxime et insanabiliter delinunt. Attestatur autem istis homerus
 qui reges et potentes facit apud inferos perpetuo torqueri ceu tan-
 talum et sisyphum et tityrum uersitem uero et si quis alius privati
 fuit malus nunquam ferit maximo pene torqueri quasi insanabiles
 forent. Non enim illi licebat quapropter felicior erit quam illi quibus
 committendi erat licentia. Cum uero ex potentibus sunt qui inuini
 prauis fuerint nihil tamen uetat in his quoque bonos quosdam esse
 viros inuini certe admirandus est quicumque in eo loco est bonus.
 Nam arduum quidem est o callules ut quis in magna licentia peccata
 di constitutus iuste uitam transigat paucique sunt omnes tales sed tamen et
 hic et alibi fuerunt ut puto erunt nonnulli preclari uiri et boni qui
 iuste tractarent ea que sibi committentur. Unus autem prestan-
 tissimus inter ceteros grecos aristides fuit hermiachii filius. plures
 ex illis mali sunt ut ergo dicebam cum radamanthus aliquem re-
 perit nihil aliud nouit neque quos sit neque ex quibus ortus sed si ma-
 lum esse comperiat dimittit in tartarum facta significatione utrum
 sanabilis uel insanabilis esse uideatur ubi iustis subicitur pene. Inter-
 dum uero alium inueniens animum privati uel alterius cuiuscumque qui
 iuste uixerit maximeque hoc ego puto contingere pro his qui rem suam
 agant nec multis negotiis implicentur applaudet huius et in beatorum
 insulas transmittit. hec eadem facit cecus uterque ipsorum uirgam
 tenens dum uiduat. Minos uero considerans sedet solus huius aureum
 sceptrum ut de eo inquit ulixes apud homerum uidisse illum sceptrum
 aureum tenentem uirum mortuus dantem. Ego quidem igitur o cal-
 lules ab huius sermonibus flector et iam considero quemadmodum uidi
 insanissimum ostendere animum possum. Omittens ergo honores patri

et ueritatem considerans conabor reuera q̄ maxime potero bono
uiuere atq; mori/ hortor atq; multo ceteros homines quantum possum
et te reuoco ad huius uitam et ad hoc certamen quod ego dico pre
omnibus alio certaminibus in hac uita esse ac te obuerto qui non po
teris tibi ip̄i auxilium ferre quando de te iudicabitur Sed cum per
ueneris ad iudicem egre filium is q; te captum dices uociferabis
ostitabis q; nam stabis illic non minus q̄ ego in istis uis uidi
et fortasse perueniet quis super genam turpiter ac oīo contumeliosus
afficiet/ hoc fortassis tibi seu ambus fabula uidetur atq; eam contē
mo/ nec mirabile foret ista spernere si ueliora ac ueriora inuenire
possemus Sed tu uides quia uos tres sapientissimi grecorum om̄
qui nunc sunt tu salutes et polus et gorgias non potestis ostendere
uiuendum esse aliter q̄ eodem modo ut illuc quoq; uideatur condire
Sed in tot sermonibus solus hic remanet firmus scilicet cauendum
esse iniuriam facere magis q̄ pati et pro ceteris omnibus medi
tandum non ut boni videamur: sed ut reuera simus Sin autem
aliquis malus sit puniendum esse et hoc secundo loco esse bonum oēniq;
adulationem circa se et circa alios et circa paucos et circa multos
fugiendam esse. Rehorta uero et alia huius actione utendum esse
pro iusticia Mihi igitur credens sequere me illuc ubi cum perue
neris beatus eris uiuens et mortuus ut tuus sermo offendit ac sine
ut aliquis te contemnat ut stultum iniuriosq; afficiat si uelit neq;
cures si inhoneste perituros nihil enim graue patieris si reuera
bonus et honestus existens uirtutem exerceas ac postq̄ sit una ex
cercitati fuerimus si tibi uidebitur oportere ad publica negotia tū
subimus aut ad quodcumq; nobis tunc uidebitur cum melius delibe
rare poterimus q̄ nunc Nam turpe est cum tales simus quales nunc
uidentur esse iactari in uerbis quasi aliquid simus quibus nunq̄ eade
uidentur de eisdem rebus et quidem maxime in tantum professi
iudicatē hanc igitur rationem tanq̄ ducem sequamur q̄ nobis ostendat
hūc esse optimū uite modū ut iustitia aliasq; uirtutes exercere per totā
uitā debeamus/ hūc ergo incumbem⁹ et alios ad hāc mitem⁹ nō at illā
ad quā tu me rehortaris nam ē nullus digna o callides finis

Sequitur Salutaris aduersio ad
Quadragesimalis scilicet obseruationem
sapphirā in adom. Duxit vero
Buro Brugens

Carne exultante in fraude cultor
 Quisquis est paucis volo te morari
 Rebus a dant caput huc reflecte
 Vera monebo

Fam voluntate satius est varatum
 Quid satius duo nimis hinc sup
 Hic via nunc instat reparanda dicitur
 obrita vulpis

Deum deo solus Regibus possit ratio suadet
 omnium solum deum ad tonanti
 debitorum ergo studium am
 solute partes
 Lupus hic: hic ignem recedat
 nec sit aut dango cor aut culum
 preuentibus nostris dape nunc salubri
 subueniat

perit dandi
 sacre ditione

Dumna fouentur alimeta memos
 Et suum liber daret institutio
 Spiritus: no fert animi labores
 Cravula molis

remunus hinc
 rasilabey

Pavulus gaudens modico parata
 rustra futatur amice pudoris
 per gulam cunctis raris raris
 hostibus arces
 Illa no pingue parat munerum
 Educit dices: acutq sensus
 Asta cor facit sua raris
 Munia tollit
 Illa virtutes: sicut hic nefanda
 Pectus Sed quid moror illa maris
 Ergit vultus: pectus hic daret
 prope feris

Quibus iudicis beatus ille
 qui sit futurus non daret alio
 dederet vultu dominos: dedit

Vincere causa
 fertur hinc legio clarissimorum Moset
 qua dicit deos quater abstinendo
 Amplexu carnis dimisset: vultu
 Suxcepit voto
 Sed quid hylia nisi vana mensa hylia
 Trastulit sursum: daniel leonem dante
 Victor: hoc vultu manifesta vultu
 Mystica videt

Egredere vultu sicut Proxhetam solent
 Quem proxhetam suorum raris
 A vultu d qui cor: munit q vultu
 Virginis ifans
 Quis et ut nobis daret edomare e
 Carnis exultant: vultu abstinendo
 Et luit dicit: dicitur sequantur
 facta magistri

Cura sit ra nunc animi fouendq
 qua famem longo raris vultu
 Nunc dicit vultu sicut esto panis
 Rex sacra vultu

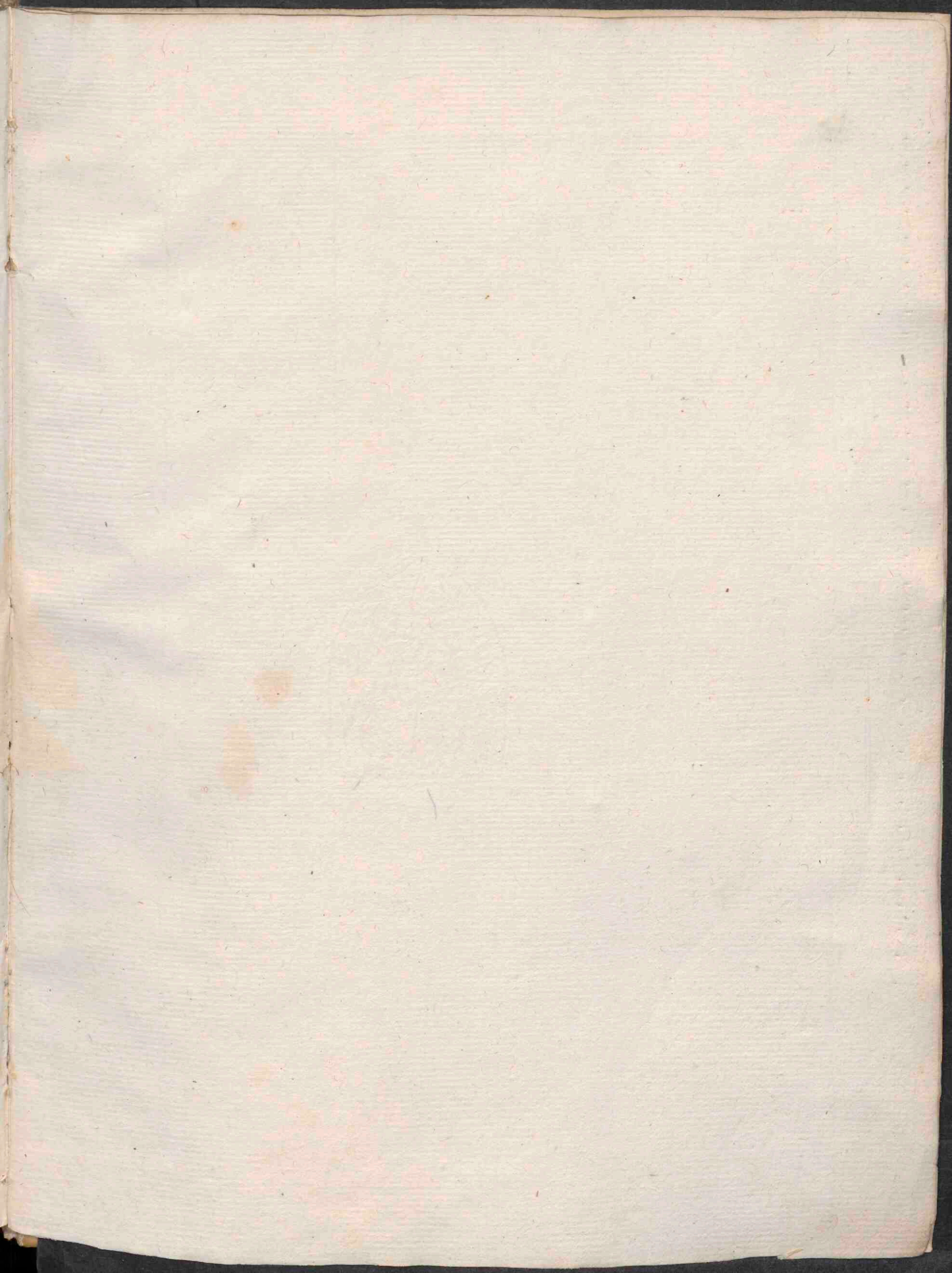
Arcat guttus temtentia nunc sit
 potibus sacris Caro nunc famescat
 Sicut suam mensa vultu sumet
 Spiritus raris
 Tanta sed si quod vultu equitudo
 mentis: ut no hinc raris raris
 vultu distentent modico petatq
 raris fons

Nunc dapey fano magis atq melle
 Sicut dulcis petulans ut raris
 fignent moris nihil est suavit
 fanteibus equis

huc mihi tandem satius orari
Langueret venter stomachus fatiscat
Et saginato repleatur agno
meum bene sana
Prestat egrotos tollerare reus
peste dum nulla ratio laborat:
Qua valeret animi dolores:
Corporis firmo
Invenit nos sic dicitur inter
Sedibus tantum studeat florent
Ocio somnoque amantia
parvum est

Ad quadragesimalis purificationis
ieiunium exortati

Quia salus adest, subit acceptabile tempus
Tempus virtutis, tempus et officij
Iam chaos antiquum liquendaque nebula noctis
Nunc extirpandum funditus omne nefas
Stringendus nocens est: ac luxus deliciaeque
Excutienda procul desidiolosa quies
Multa nimis ventri dedimus carum fovende
Iure suas animus querit habere vias
Quippe famem passus

Faint, illegible handwriting, possibly bleed-through from the reverse side of the page. The text is arranged in several lines, but the characters are too light and blurry to transcribe accurately.

